

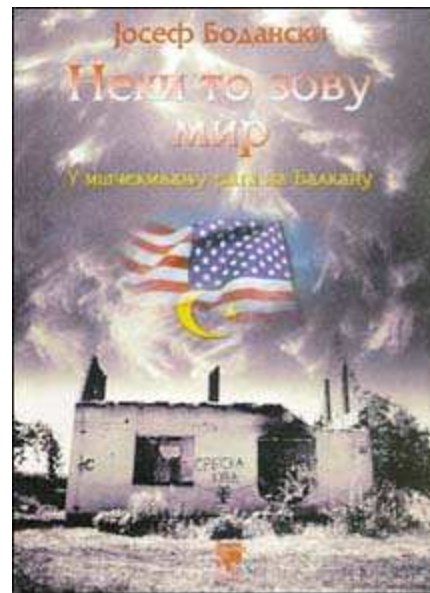
Josef BODANSKI

NEKI TO ZOVU MIR

**U ISCEKIVANJU RATA NA BAL-
KANU**

Prevod s engleskog:

Veljko NIKITOVIC

[Predgovor](#)

[Uvod autora](#)

DEO I

- 1 [Mir islamista](#)
- 2 [Stvarno Sarajevo posle Dejtona](#)
- 3 [Mudzahedini? Koji mudzahedini?](#)
- 4 [Istinsko znacenje sporazuma Dejton-Pariz](#)
- 5 [Pocetno operativno grananje](#)
- 6 [Pocetak IFOR-a](#)
- 7 [Hvatanje u kostac s prisustvom IFOR-a](#)
- 8 [Novo lice bosansko-muslimanskih snaga](#)
- 9 [Novo pregrupisavanje mudzahedina](#)
- 10 [AID i teroristicka elita](#)
- 11 [Suocavanje sa stvarnoscu](#)
- 12 [Islamisticka teroristicka infrastruktura](#)
- 13 [Tajna infrastruktura](#)
- 14 [Prava iranska efektivna](#)
- 15 [Islamisticke elitne snage](#)
- 16 [Prepoznavanje pretnje](#)
- 17 [Udeo Irana](#)

DEO II

- 1 [Regionalno vojno naoruzanje i dinamika](#)
- 2 [IFOR u ravnotezi](#)
- 3 [Regionalno vojno jacanje](#)
- 4 [Preobrazaj bosansko-hercegovacke vojske](#)

DEO III

- 1 [Posle eksperimenta](#)
- 2 [Priprema za borbu](#)
- 3 [Između stvarne dinamike i politike](#)
- 4 [Uloga islamistickog terorizma](#)
- 5 [Suocavanje sa stvarnoscu i istorijom](#)

[Odabrana bibliografija](#)

[O autoru](#)

PREDGOVOR

Mozda je najznacajniji strateski aspekt tekuće runde sukoba u prethodnoj Jugoslaviji bila kombinacija tuposti, pometnje i pogresnog usmerenja koje je prozelo javnost sirom sveta i političke stavove - pa prema tome i udruženo nacionalno donosenje odluka u svim zemljama - kao rezultat najuspesnijih nizova poduhvata psiholoskog ratovanja posle Drugog svetskog rata. Na mnogo nacina, psiholoske strategije i izvrsenja bili su najsofisticiraniji ikad videni i istinski su odrazavali doba kojim dominiraju informativne tehnologije.

Jasno je da je sukob, od propasti prethodne Jugoslavije, bio obelezen sa dva znacajna cinioca:

- Pobednici su vodili rat kao psiho-politicki sukob, sa svim konvencionalnim ratnim sredstvima i drugim incidentima koje su oni preduzimali i kontrolisali kao deo sire vazne strategije. Za njih, konvencionalno ratno sredstvo, ukljucujuci odbranu teritorije i gradana, bilo je podredeno visim, spolja nametnutim politickim ciljevima određenih uticajnih grupa velesila.

- Gubitnici su bili oni koji su sukob vodili sa "klasicnog" stanovista: koristeći mobilizovano drustvo da brane i ucvrste teritoriju svoje domovine i kulture trazeci snagu i uzajamnu zastitu unutar sebe.

Neki od ucesnika - oni povezani u to vreme s "pobednicima" - delovali su s pretpostavkom da ce pobeda proisteci iz toga kako medunarodna zajednica sagleda "istinu" i "pravednost" situacije i da ce oni prema tome odrediti upravo kako ce "istina" i "pravda" biti predstavljeni. U tu svrhu, njihovi napori su bili usredsredeni na kontrolisanje krajnje osnovice oblasti sukoba: percepcija i oruda koja grade tu percepciju.

Pa ipak, drugi ucesnici - oni koji su bili ocrnjeni i koji su izgubili najvise teritorija i pretrpeli najvise gubitaka i progona, sa sigurnim izgledima da ce se jos toga desiti - delovali su s pretpostavkom da ce braniti svoju zemlju, kulturu, religiju i istoriju svojim zivotima, zeleci radije da tako urade sami i izolovani. Njihovo stanoviste da ce "istina na kraju izaci na videlo" i da ce, konacno, "pravda prevladati", bilo je zasnovano na nemoci da sagledaju da su njihovi protivnici instinktivno znali: istoriju, istinu i pravdu pisu i odreduju pobednici. Istorija je zaboravila civilizacije koje nisu trijumfovale.

Josef Bodanski, koji je napisao knjigu OFANZIVA NA BALKANU: MOGUCNOST ZA IZBIJANJE SIREG RATA KAO POSLEDICA INOSTRANE INTERVENCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI, koju je objavilo Drustvo za medunarodne strateske studije (International Strategic Studies Association - ISSA), novembra 1995., nastavio je svoja pomna istrazivanja balkanskog sukoba kao dela sveobuhvatnog studijskog programa ISSA. Knjiga NEKI TO ZOVU MIR: U ISCEKIVANJU RATA NA BALKANU, jeste jedna jos podrobnija studija o tome kako situacija u prethodnoj Jugoslaviji i dalje ceka na resenje.

G. Bodanski, temeljan i ozbiljan istrazivac sa snaznim poimanjem istorije, pokazuje u ovoj studiji kako su se kratkorocni politicki ciljevi u administraciji Sjedinjenih Drzava tako tesno priljubili uz dugorocne politicke ciljeve iranske vlade, i drugih, da bi omogucili klimu da budu ostvareni, sto ce voditi u dalji i jos tragicniji rat u prethodnoj Jugoslaviji. On zasigurno jasno pokazuje istinske strukturne promasaje, iz cega proizlazi da je potpuno cinican pokusaj da se "iznudi" u osnovi nefunkcionalan mir u Bosni i Hercegovini samo da bi se udovoljilo politickom programu administracije Sjedinjenih Drzava koja traga za "pobedama" napolju da bi se to odrazilo na biracko telo kod kuce.

Obimno i nepristrasno istrazivanje i analiza koju je preduzeo Bodanski cini ovu knjigu temeljnom literaturom za vise vladine sluzbenike sirom sveta, zato sto je balkanska kriza - ako sasvim zanemarimo koliko je u ekonomskom smislu vec kostala clanice Ujedinjenih Nacija - vec imala snazan uticaj na oblikovanje posthladnoratovskog sveta. Jos vise znacajnih grananja usledice tokom godina.

Kriticko odobravanje OFANZIVE NA BALKAN i njen politicki uticaj sirom sveta ohrabrio je ISSA da nastavi s izucavanjem sukoba. NEKI TO ZOVU MIR je knjiga koja ne zahteva da je citalac vec upoznat s knjigom OFANZIVA NA BALKAN, ali ove dve knjige dobro upotpunjuju jedna drugu. U ovom najnovijem delu Bodanski iscrpno pokazuje da je ono sto se danas dogodilo na Balkanu sastavni deo temeljnih globalnih strateskih tokova koji ce uticati na ravnotezu sutrasnjice.

Sukob u prethodnoj Jugoslaviji je već ozbiljno uticao na americko-evropske odnose, uključujući i odnose Sjedinjenih Država sa Rusijom i drugim ranijim sovjetskim državama. On je ozbiljno uticao i na "specijalne odnose" između Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Država. Isto tako, možda još dublje, sukob se sasvim dobro može istorijski sagledati kao razvode koje je obezbedilo politički raskol koji je predupredio političku saglasnost evropskih država. Rat koji se simbolično usredsredio u velikoj meri oko Sarajeva 1990. jeste vulkanska grmljavina u poređenju s udarom грома što je bilo ubistvo nadvojvode Ferdinanda u Sarajevu 1914. Ali oba događaja su se stekla da osiguraju da mir ostane varljiv za veći deo sveta u budućnosti.

Ovoga puta, međutim, balkanski sukob u svojoj srži sadrži jedan bitan momenat koji ga vezuje za strateške ambicije i realnosti države koje su dalje na Istoku: Iran i iranske strateške partnere, kao što je Kina. I za druge islamske zemlje. Balkanski sukob će takođe imati dubok uticaj na to da li je Iran u stanju da održi svoju stratešku ofanzivu, ne samo u Evropi, već isto tako sirom Arapskog poluostrva, u Severnoj Africi, Podсахarskoj Africi i u drugim oblastima.

Ako "nijedan čovek nije ostrvo", onda je još više tačno da se nijedan sukob dugo ne nastavlja a da nema značajnog uticaja izvan svog neposrednog područja. A istorija pokazuje da efekti sukoba ostavljaju oziljak na ljudski napredak na načine nesagledive za stoleća pa čak i milenijume koji dolaze.

Balkanski sukob neće moći da bude sprecen sve dok cinici o kojima ovde raspravlja Bodanski ne budu uzete u obzir. A malo je prilika - zbog uspeha psiho-političke kampanje koja se još uvek odvija - da se dobiju te sustinske, uravnotežujuće informacije iz drugih izvora. S te strane, delo Josifa Bodanskog od vitalne je važnosti za sve nas.

Gregori G. Koupli.

Predsednik ISSA,

Aleksandrija, Virdzinija,

Avgust 1996.

UVOD

Cinilo se da je klizanje prema ratu u prethodnoj Jugoslaviji bilo zaustavljeno i čak preokrenuto 21. novembra 1995. Potpisivanje nacrtu sporazuma "resenja" u Dejtonu, Ohajo, kao posledice tronedeljnih intenzivnih pregovora nametnutih od Sjedinjenih Država, bilo je predstavljeno kao prekretnica. Ubrzo potom, 14. decembra 1995., u Parizu je potpisana konačna verzija tih sporazuma. S tim je otpočelo raspoređivanje 60.000 ljudi IFOR (Implementation Force - izvrsne snage) u kom preovladuje NATO. Trecina te sile bile su trupe SAD, pa su Sjedinjene Države ostvarile kontrolu nad njima.

Valjanost, održivost i legitimnost sporazuma Dejton-Pariz kao kamena temeljca za mirovno rešenje gorkog rata u Bosni i Hercegovini daleko je od izvesnosti. Slično tome, sposobnost IFOR-a u kome sve više dominiraju Sjedinjene Države - čak i ako bi to moglo biti nepristrasno - da nametne mirovni proces trebalo bi da bude odmerena na osnovu situacije u Bosni i Hercegovini i spremnosti ključnih lokalnih učesnika da prihvate mirovni proces. Pomnije istraživanje dinamika u prethodnoj Jugoslaviji od jeseni 1995. pohranjuje ozbiljnu sumnju u logiku koja stoji iza toga i održivost procesa Dejton-Pariz.

Od kraja 1995., doslo je do glavne polarizacije situacije u prethodnoj Jugoslaviji i na citavom Balkanu. Taj tok je pogorsan aktivnim sprovođenjem sporazuma Dejton-Pariz. U Bosni i Hercegovini se odvojeno ali paralelno odvijaju dva različita sukoba. Ključna tačka trvenja za oba jeste propast muslimansko-hrvatske federacije koju je izmislio i nametnuo Vasington. Te dve krize su:

- 1. Islamizacija i radikalizacija Bosne i Hercegovine, uključujući konsolidaciju infrastrukture islamističkog terorizma narocito usmerenog prema IFOR-u. Glavni cilj tog procesa jeste da se osigura islamistički karakter Bosne i nadalje razvoj globalnog islamističkog dihada. Da bi ostvarila ovaj program,

Izetbegoviceva administracija u Sarajevu obilno se oslonila na stalno prisustvo više od 10.000 inostranih mudzahedina kao i više desetina hiljada bosanskih muslimana preobracenih u militantne islamiste i najlojalnije cvrsto jezgro oruzanih snaga, obavestajnih i bezbednosnih organa. Uzimajući u obzir ovaj razlicit karakter odbrambenog uredenja bosanskih muslimana, bice nemoguće za bilo kog lidera u Sarajevu da se oslobodi zavisnosti od islamista cak i ako taj lider to stvarno bude zeleo.

- 2. Eskalacija trke u naoruzanju izmedu Hrvatske i ostatka Jugoslavije u pripremi za regionalni rat da bi se odlucila sudbina Balkana posle krize. Jedina stvar gde su izgleda saglasni Zagreb (Hrvatska) i Beograd (Jugoslavija) jeste neizbeznost podele Bosne i Hercegovine: odnosno, eliminacija muslimanskog politickog entiteta. Razlike u vojnom ustrojstvu u novoj Jugoslaviji i Hrvatskoj jesu odraz nastajucih nacionalnih prioriteta ova dva kljucna aktera na Balkanu. Oba su ujedinjena u svom pristajanju na koegzistenciju na novom Balkanu, posto su prethodno tranzirali Bosnu i Hercegovinu izmedu sebe.

Dramatican razvoj dogadaja nije se dogodio iznenada ili u vakuumu. Pre bi se moglo reci da su oni posledica glavnog razdora - nametanja sporazuma Dejton-Pariz od strane Sjedinjenih Drzava - da bi eskalirale unutrasnje tenzije i pokretacke sile u prethodnoj Jugoslaviji. Ovaj proces, vec po sebi opasan i destabilizujuci, evoluirao je s pocetka devedesetih godina u i oko Bosne i Hercegovine. Kao sto je opisano u prethodnoj knjizi ovog autora, OFANZIVA NA BALKAN, resenost sarajevskog vodstva da prizna i prihvati zelju kljucnih nacionalnih grupacija prethodne Jugoslavije - Srba i Hrvata - da ostvare svoju potragu za nacionalnim samoodredenjem i odlucnu kampanju nastranog saveznistva Sjedinjenih Drzava i islamista pod vodstvom Irana da ucvrste muslimansku upravu nad citavom Bosnom i Hercegovinom, vec je vodila u produzenje i eskalaciju bratoubilacke borbe tokom cetiri godine. Dosad, nametanje "mira" posredstvom Sjedinjenih Drzava samo je ohrabrilu Sarajevo da pojača svoju borbu za maksimalisticko resenje terajuci druge regionalne sile da pokusaju da ostvare njihove vlastite ciljeve pre nego se sporazumi preobrate u novu regionalnu stvarnost: od Sjedinjenih Drzava nametnut novi bosanski poredak.

Zbog toga postoji duboka razlika u sagledavanju bliske buducnosti kljucnih aktera kao posledice sporazuma Dejton-Pariz. Zagreb predsednika Franje Tudmana veruje da se ne moze izbesci znacajni rat pre nego sto se uspostavi novo pregrupisavanje snaga na teritoriji prethodne Jugoslavije. Beograd predsednika Slobodana Milosevica se jos uvek nada da ce biti u stanju pregovorima da obezbedi priznanje Zapada za pojavu nove Jugoslavije u kojoj dominiraju Srbi i nove Hrvatske, koje dominiraju teritorijom prethodne Jugoslavije, ukljucujuci podelu Bosne i Hercegovine izmedu njih. Nova Jugoslavija je iscrpljena sankcijama i klonuloscu srpskog duha. Hrvatska je, u zestokom kontrastu, podmladena uspehom ofanzive u Krajini i Bosni i Hercegovini, narocito zapadnom tolerancijom etnickog ciscenja Srba koje je usledilo. Tudman je ophrvan borbenim duhom, uveren da ce Zagreb biti u stanju da ostvari svoje regionalne aspiracije snagom oruzja.

U ovom procesu Sarajevo nije upadljivo. Potpuno svesno velicine pretnje za vlastito postojanje, Izetbegoviceva administracija je nepopustljiva u podsticanju kriza da bi SAD/NATO snage unistile Srbe i Hrvate za njih tako da ne postoji pretnja Sarajevu. Sarajevo ima krupniji cilj na umu: da razvije regionalnu dinamiku, a narocito da uspostavi potpuno zauzimanje Sjedinjenih Drzava za Sarajevo, sto ce odvratiti Berlin i Moskvu od mesanja i olaksanja svojim sticenicima eliminaciju muslimanskog entiteta. Izetbegovic i njegovi najblizi pomocnici, narocito general Rasim Delic, uvereni su da se na Klintonovu administraciju moze uticati da odigra tu ulogu cak uprkos ocitim pripremanjima i aktivnoj podrsci antievropskom islamistickom terorizmu sa teritorije koju kontrolise Sarajevo.

Islamisticke aktivnosti su, ukljucujuci i manipulaciju Klintonovom administracijom, glavni destabilizujuci cinilac koji preti izgledima za uspostavljanje dugotrajnog mira u prethodnoj Jugoslaviji. Sarajevo je reseno da oslobodi varnicu koja moze da zapali region i tako da postane katalizator eskalacije svake erupcije u ostatku Evrope.

* * *

Ispitujuci i analizirajuci ove pokretacke sile, knjiga NEKI TO ZOVU MIR: U ISCEKIVANjU RATA NA BALKANU podeljena je na tri dela:

Deo I - ISLAMISTICKI MIR - podrobno analizira islamisticke aktivnosti u Bosni i Hercegovini u pripremanjima za sporazume Dejton-Pariz i u svetlu njihovih posledica. Ovaj deo ukljucuje i podrobno opis sadasnje infrastrukture islamistickog terorizma i mudzahedina u Bosni i Hercegovini, otvoreno krsenje sporazuma i

pripreme za islamisticke teroristicke napade na IFOR i Zapadnu Evropu.

Deo II - REGIONALNO VOJNO NAORUZANJE I DINAMIKA - analizira vojno naoruzanje u Hrvatskoj, ostatku Jugoslavije i Bosni i Hercegovini. Posebna paznja je posvecena nastojanjima Zagreba da profitira u krizi u Istocnoj Slavoniji kao katalizator za regionalni rat cija se objava ocekivala u novoj podeli moci u prethodnoj Jugoslaviji. Takode je analizirano i hrvatsko naoruzanje u iscekivanju odlucnog sukoba sa snagama bosanskih Muslimana, koji ce zapaliti sukob u Mostaru.

Deo III - POSLE EKSPERIMENTA - zakljucuje knjigu analizom sudara istinskih dinamika moci u prethodnoj Jugoslaviji, kao i opasnosti povezanih s velikim jazom izmedu strateske stvarnosti na Balkanu i pozeljne politike koju slede Sjedinjene Drzave. Posebna paznja je posvecena islamistickim pripremama za eskalaciju subverzivnih aktivnosti i terorizma u srpskoj pokrajini Kosovo, u Jugoslaviji. Izucavano je i dugorocnije povlacenje IFOR-a. Posebna paznja je posvecena globalnom grananju sporazuma Dejton-Pariz. - arbitrarnog nametanja "resenja" od strane Sjedinjenih Drzava - i narocito reakcije na neprijateljske sile u muslimanskom svetu i Istocnoj Aziji, kao i lekcije naucene od njih.

* * *

Kao i OFANZIVA NA BALKAN, ova knjiga naglasava potpunu razliku izmedu islamsko-muslimanskih naroda i vlada, uglavnom umerene prirode, i onih oznacenih kao islamisti: islamisti upotrebljavaju - ili zloupotrebljavaju - Islam kao ulepsanje ili pokrivanje za svoj radikalni politicki program.

MIR ISLAMISTA

Euforija koja je pratila potpisivanje sporazuma u Dejtonu i Parizu krajem 1995. godine stvorila je utisak da je rec o spasonosnom politickom resenju za gorak i surov rat u prethodnoj Jugoslaviji. Kljuc za novu eru mira trebalo je da bude pojavljivanje jedinstvene drzave Bosne i Hercegovine. Mada je podeljena u dva odvojena entiteta (muslimansko-hrvatski i srpski) i pod vlascu pretežno muslimanske vlade, sporazumi su predvidali da nova Bosna treba da bude istinski multinacionalna, demokratska drzava. U sporazumima Dejton-Pariz potpuno je zanemaren islamisticki cinilac: sila koja je omogucila sarajevskom vodstvu da istraje i bori se od pocetka devedesetih, i sila koja je najvise u stanju da krsi sporazume sve dok se ne suceli s NATO snagama i to ne iznudi.

Od sredine novembra 1995., sarajevska administracija je naglasavala rastucu vaznost islamistickog cinioaca za vlastiti opstanak i sposobnost da ucvrsti svoju kontrolu nad Bosnom i Hercegovinom. U tom procesu, Sarajevo je isticalo i potvrđivalo antiamericki i antizapadni karakter islamista. Prema tome, utrosivsi mnogo vremena da bi obezbedila potpunu podrsku Sjedinjenih Drzava za vreme pregovora u Dejtonu pocetkom novembra, Sarajevo nije moglo da cekuje da ponovo zapocne zastupanje svoje istinske politike, budući da je vec postigla, po recima pregovarača vlade Sjedinjenih Drzava Ricarda Holbruka, 85 % svojih ciljeva. Vashington ne bi trebalo da bude iznenaden brzim, ostrim ozivljavanjem islamistickog karaktera Sarajeva, jer je cak i za vreme dejtonskih pregovora vodstvo bosanskih muslimana istrajavalo na svom putu da osigura da niko ne bi smeo da sumnja u stalno zauzimanje Sarajeva za radikalni islamisticki cilj.

STVARNO SARAJEVO POSLE DEJTONA

Nepopustljivost Sarajeva u ocuvanju i sirenju svojih bliskih odnosa sa islamistima - posebno sa Islamskom Republikom Iran - neprestano je naglasavana i demonstrirana tokom dejtonskih pregovora. Od kraja novembra 1995., Sarajevo je isticalo svoje bliske odnose sa Iranom i svoju predanost islamistickoj stvari. Ove aktivnosti su vodene u dva glavna pravca: a) politicke aktivnosti na visokom nivou u kojima su bili naglasavani sarajevska zahvalnost Teheranu i resenost da se daje poboljšavaju i sire odnosi; i b) mnoštvo tajnih i polutajnih aktivnosti u kojima su bili jasno demonstrirani pripravnost Sarajeva i resenost da se nastavi sa islamistickim dihadom u Bosni i Hercegovini. Kasnije aktivnosti su najznacajnije zato sto su u ocitoy suprotnosti sa obecanjem Sarajeva Vasingtonu da ce proterati sve mudzahedine do sredine januara 1996.

Vec sredinom novembra 1995., bosansko-muslimanski izvori u Dejtonu i sirom Bliskog Istoka otkrili su da je, tokom pregovora, delegacija Sjedinjenih Drzava cinila ucestale i uzaludne napore da pritisne Sarajevo da svede nivo svojih bliskih odnosa sa Iranom. Sarajevo ne samo da je to odbilo, vec je pohitalo da demonstrira svoju vezanost za Teheran. Uoci potpisivanja sporazuma u Dejtonu, 21. novembra, bosanski ambasador u Teheranu, Omar Bahman, uveravao je vladu da su veze Teheran-Sarajevo bile "duboke i sveobuhvatne" i da on "nije cuo ni za kakav izvestaj (iz Sarajeva) o secenju ili ogranicenju odnosa sa Iranom". On je neprestano ponavljao sarajevsku vezanost za politicku saglasnost sa Teheranom.

Ambasador Bahman je takode rutinski izvestavao Teheran o toku i karakteru dejtonskih pregovora. Sustina Bahmanovog, pa prema tome i sarajevskog tumacenja dejtonskog procesa, odrazavao se u analizi sporazuma proislamskih krugova u Teheranu od 23. novembra. Oni ukazuju da je sporazum nametnut Sarajevu putem pretnji i pritisaka Sjedinjenih Drzava. Ovi krugovi, veoma bliski stanovistu vodstva Pasdarana (Iranska revolucionarna garda) i VAVEK-a (Iranska obavestajna sluzba), zbog toga predviđaju nastavak borbi u Bosni i Hercegovini. "Surova priroda sporazuma nametnutog u Ohaju otkriva zasto taj sporazum ima mnogo disidenata medu politicarima, borcima i stanovnistvom u Bosni i Hercegovini. Niko ne zna da li bosanski narod i borci pretpostavljaju nepravedne sporazume ratu. Bosanska kriza se nece završiti sa sporazumom iz Ohaja. On ce tinjati pod pepelom i izbiti u veliki pozar pre ili kasnije." Teheran, uveravaju oni, iskreno ce podrzati snage bosanskih muslimana u slucaju obnove islamisticke borbe u Bosni i Hercegovini.

U meduvremenu, reakcije zvanicnog Teherana na vest o sporazumu u Dejtonu bile su odmerene i mirne, odrazavajući unutrašnju spoznaju i uverenje da ce stvari proizvoditi teheranskim putem. Kamal Karazi, iranski ambasador pri UN i visi obavestajni oficir Pasdarana umesan u pokroviteljstvo terorizma, izjavio je da Teheran "deli osećanje koje su izrazili Bosanci da mada sporazum (potpisan u Dejtonu) nije pravedan, on jeste korak da se spreči dalje krvoprolice u Bosni i Hercegovini". U Teheranu, pomocnik ministra inostranih poslova Mahmud Vaezi naglasio je podršku Teherana Izetbegovicu. Ako je Izetbegovic zadovoljan sporazumom, Teheran ce ga podrzati. Isti pristup je izrazen u cestitki koju je Izetbegovicu uputio iranski predsednik Hasemi Rafsandzani.

Ali iranska sarada nije dugo potrajala. Ebrahim Rahimpur, visoki zvanicnik ministarstva inostranih poslova, 27. novembra 1995. naglasio je resenost Teherana da osigura islamski karakter Bosne i Hercegovine. Sporazum nametnut od strane Sjedinjenih Drzava ima svoje mane, objasnio je Rahimpur, od kojih je najvaznija nastojanje da se ugusi islamski karakter zemlje. "Bosna je opstala zahvaljujuci zrtvama njenih muslimanskih gradana i pomocu njenih prijatelja, narocito Irana", naglasio je on. Kao posledica dejtonskog sporazuma, "obaveza muslimanskih zemalja prema Bosni i njenom muslimanskom stanovnistvu postala je dublja nego pre".

Teheran je do sada bio na celu vise nego samo islamske solidarnosti. Jedinstven položaj Irana u muslimanskom svetu u bosanskom pitanju bio je jasno demonstriran u vanrednom okupljanju u Teheranu Mobilizacije grupe islamskih zemalja za pomoc Bosni. Prisustvovali su ministri inostranih poslova ukljucujuci i one iz Egipta, Jordana i Saudijske Arabije, a svi su navodno priznavali nadmoc i vodecu ulogu Irana.

Kao odraz istinske vaznosti konferencije, predstavnik Sarajeva bio je Rasim Delic, bosanski sef generalstaba i tvorac njihove dugorocne vojne strategije.

Uoci konferencije, u odvojenom susretu s iranskim ministrom inostranih poslova Velajatijem, Delic je definisao dejtonski sporazum kao "nepravedan" i "preporucivao ustrajnu podrsku islamskih zemalja bosanskom narodu". On je izdvojio Iran zbog njegove "bezrezervne podrške" Sarajevu i izrazio uverenje da ce se takva pomoc nastaviti. Velajati je uverio Delica da ce se iranska podrška, narocito vojna, samo uvecati.

Zaista, u svom obraćanju na teheranskoj konferenciji, Delic je ponovio svoj argument da je "dejtonski mir bio nepravedan prema bosanskim muslimanima" i nagovarao "islamske zemlje da uvecaju svoju podršku Bosni i Hercegovini narocito u vojnoj oblasti". Delic je nagovestio vojni sukob da bi zakljucio da je to "zato sto nepravedan mir moze izazvati nove sukobe u buducnosti". Prema tome, nastavio je Delic, "pod sadasnjim okolnostima Bosna i Hercegovina treba da nastavi da bude strateska oblast za sve islamske zemlje i te (islamske) drzave treba da uvecaju svoju politicku i vojnu pomoc Bosni da ublaze pritiske koji su primenjeni na nju".

Kao odgovor, predsedavajući konferencije, Xafar Kamal iz Malezije, ponovo je potvrdio obavezu islamskih drzava da obezbede opseznu politicku i vojnu podršku muslimanima iz Bosne i Hercegovine. Vojni faktor je dominirao u kljucnim govorima. U svom govoru, Haseni Rafsandzani je naglasio da je podrška "muslimanskoj Bosni" uvek bila "islamska duznost". "Uspostavljanje vojne ravnoteze u Bosni i Hercegovini da bi se garantovao trajan mir... jeste prvenstvena duznost ove grupe", izjavio je iranski ministar inostranih poslova Velajati. "Poruka koju ovaj skup treba da prenese jeste da smo svi mi kao pripadnici jedinstvenog islamskog Ummah (naroda) osetljivi na buducnost i napredak drugih clanova". Zaista, konferencija je odlucila da obezbedi "novu vojnu podršku" Bosni i Hercegovini.

Teheran je Konferenciju zakljucio izjavom: "Islamske zemlje ne treba da stede napore da pojacaju odbrambenu sposobnost Bosne kao i da aktivno sudeluju u obnovi te zemlje".

U meduvremenu, Konferencija mobilizacije grupe islamskih zemalja za pomoc Bosni posluzila je takode kao pokrice za daleko znacajnije susrete izmedu Delica i njegovih pomocnika sa vodama terorista i obavestajnih sluzbi i visih komandanata iz Irana, Libije, Sirije, Libana, kao i predstavnika iz Sudana, Pakistana i Avganistana, ukljucujuci i vise vode Hizb-Alaha i Arapsko-avganistanske grupe. Njihova promisljanja su bila posvecena borbama koje predstoje, nagovestavajući naglasenu eskalaciju pre nego eru mira. Oni su raspravljali o prebacivanju dodatnih boraca-terorista i oruzja u Bosnu i Hercegovinu da bi bila u stanju da se nosi s "invazijom" NATO-a i zahtevima kasnije eskalacije islamistickog dihada u Zapadnoj Evropi.

Kao odjek tih odluka, proislamisticki krugovi u Teheranu su naglasili antiislamski karakter sporazuma iz Dejtona. "Zapad samo misli na to da ... spreći da jedna islamska drzava uhvati koren u Bosni", uveravali su oni. Svestrana podrška iz citavog muslimanskog sveta treba da obezbedi da se takav plan ne ostvari.

U meduvremenu, 29. novembra 1995., na osnovu odluka teheranske konferencije, iranski ministar inostranih poslova, Ali Akbar Velajati, otputovao je u Zagreb i Sarajevo na celu delegacije na visokom nivou.

Na njihovom sastanku, hrvatski predsednik Franjo Tudman je zamolio Velajatija da Teheran posreduje u neresenim sporovima sa Sarajevom da bi se poboljsali odnosi izmedu sve tri zemlje. Tudman je naglasio da Zagreb uvazava jedinstven položaj Teherana u Sarajevu.

Najvazniji deo Velajatijeve posete bilo je raspravljanje bilateralnih - iransko-hrvatskih - strateskih odnosa. Te razgovore je Velajati vodio sa Gojkom Susakom, hrvatskim ministrom odbrane. Iran se slozio da proda jeftinu naftu Hrvatskoj i kupi brodove iz hrvatskih brodogradilista kao deo pospesenja iranskog doprinosa "obnovi" i "ucvrscenju" bosanskih muslimana: narocito prebacivanja oruzja i osoblja preko Hrvatske. Zagreb je naglasio vaznost "vojne saradnje izmedu Bosne, Irana i Hrvatske" slazuci se sa Velajatijem. Pre nego sto ce napustiti Zagreb, Velajati je objavio da ce Iran i Hrvatska zakljuciti ugovor o vojnoj saradnji pre kraja 1995.

Velajati je 30. novembra stigao u Sarajevo avionom UN. Odbijen je njegov zahtev da leti u specijalnom avionu iranske vazduhoplovne kompanije da se ne bi naljutili Srbi. Teheran je ovaj incident istakao kao

primer antimuslimanskog stava UN i NATO.

Zvanican razlog Velajatijeve posete Sarajevu bila je inauguracija novog velikog kompleksa iranske ambasade. Predsednik Alija Izetbegovic i prakticno citava sarajevska elita prisustvovali su ceremoniji. U svom obraćanju, Izetbegovic je naglasio vaznost stalnih bliskih odnosa između Irana i Bosne i Hercegovine. Karakteristicno je da kompleks nove ambasade obuhvata i glavni komunikacioni centar, kao i golemi kompleks za pokroviteljstvo obavestajnog rata i terorizma. Ti objekti su bili izgradeni u skladu sa sporazumom o iransko-bosanskoj saradnji koji je Bakir Izetbegovic, sin Alije Izetbegovica, potpisao u Teheranu jos u novembru 1994. Danas taj kompleks iranske ambasade služi takode i kao "legalno" pokrivenje za brojne (blizu 100) više iranske eksperte koji su pre toga polutajno delovali u redovima vojne i obavestajne službe bosanskih muslimana.

U Sarajevu, Velajati je vodio duge razgovore sa Izetbegovicem o regionalnoj i strateskoj situaciji, njihovoj zajednickoj reakciji na dejtonski sporazum i izazovima koji su pred njima. Velajati je neprestano ponavljao iransku sveopštu podršku, narocito vojnu, za sarajevsko vodstvo. Velajati se takode sreo i sa bosanskim ministrom inostranih poslova Muhamedom Sacirbejem i članom predsedništva Ejupom Ganicem.

Tokom Velajatijeve posete, Teheran i Sarajevo su ostvarili novi memorandum o razumevanju između njihovih zemalja. Oni su se saglasili da Iran treba da igra znacajnu ulogu u obnovi i osiguranju muslimanske Bosne, cak i ako to bude "izvor nezadovoljstva" za neke vlade, narocito Sjedinjene Drzave.

Velajati i iranska delegacija su se takode sreli i sa bosanskim muslimanskim verskim vodama predvodenim Reis-ul-Ulemom Mustafom Efendi Cericem i Hadzi Haset Ismet Efendi Spahicem da bi razgovarali o položaju bosanskih muslimana u regionu i iranskoj podršci da se ojača Islam u Bosni i Hercegovini i na Balkanu u celini.

Velajati se vratio u Teheran uveren da iranski odnosi i sa Hrvatskom i sa Bosnom i Hercegovinom "imaju nadalje svetlije izgleda nego u prošlosti".

Glavni razlog za optimizam Teherana bilo je brzo izvođenje vojno-teroristickih priprema u Bosni i Hercegovini uprkos dejtonskih sporazuma. Bosanske specijalne snage, uključujući mudzahedine, igraju centralnu ulogu u tim aktivnostima.

MUDzAHEDINI? KOJI MUDzAHEDINI?

Odmah posto su dejtonski sporazumi stupili na snagu, zvanicno Sarajevo je izrazilo svoju bojazan da ce se borbe ubrzo obnoviti. U intervjuu za sarajevski nedeljnik Ljiljan, predsednik Izetbegovic nije isključio "da ce srpska strana prekršiti (Dejtonski) sporazum, ali ako se to dogodi... borba ce se nastaviti, ali pod mnogo povoljnijim uslovima po nas. Onda ce Srbi voditi rat protiv ostatka sveta". Izetbegovic je uz to ishod Dejtona pripisao, barem u izvesnoj meri, doprinosu muslimanskog sveta. "Islamski svet jos uvek nije dobro organizovan i dovoljno jak. Ipak, sama cinjenica da islamski svet postoji uticao je na ponasanje Zapada u nekoj meri, a posebno na ono nekih zapadnih zemalja". Prema tome, za muslimansku Bosnu nije moguće da veruje ili se pouzda u Zapad po pitanju svoje budućnosti i spasenja. Izetbegovic je zaključio da se vratio iz Dejtona uveren da je, pod vodstvom Zapada, "ovo svet u kom je moguće započeti nepravedan rat i nametnuti nepravedan mir".

Zaključak do kog je doslo zvanicno Sarajevo krajem 1995. bio je da je, bez obzira na dejtonske sporazume i očekivani raspored jakih NATO snaga, za snage bosanskih muslimana imperativ bio da se pripreme za skori nastavak borbi.

Nisu to bile prazne pretnje. Započevši krajem novembra, kada su dejtonski pregovori bili privedeni kraju, veci broj visih inostranih eksperata sa bosanskim muslimanskim snagama, uključujući više iranske obavestajne oficire, organizovali su pokret otpora. Mnogi iranski i arapski "Avganistanci" bili su tajno raspoređeni u oblasti Tuzle i na drugim mestima gde se očekivalo da budu raspoređene snage Sjedinjenih Drzava, da bi obavljali izvidanja i pripreme za operacije ako se javi potreba da se preduzmu napadi protiv snaga Sjedinjenih Drzava.

Za to vreme, porastao je broj pokusaja od strane jedinica komandos bosanskih muslimana u sirem podrucju Sarajeva da se preseku srpske linije. Prevladavajuci cilj ovih operacija bio je da se podstaknu provokacije koje bi mogle da okaljaju sliku o Srbima i ojacaju muslimansko priznanje u predstojecoj borbi za srpske sektore Sarajeva. 27-28. novembra, na primer, odred 445. brigade lake pesadije (stalno smestene u Konjicu) bio je ubacen u srpsku pozadinu blizu planine Igman. 3-4. decembra, jedan drugi izvidacko-saboterski odred bosanskih muslimana bio je ubacen iza srpskih polozaja na podrucju planine Ozren. Bilo je takode i nekoliko slucajeva snajperskih napada na muslimanski deo Sarajeva iz "sivih zona" izmedu srpskih i muslimanskih polozaja. Bosanski Srbi su poricali da su za to odgovorne njihove snage, a UNPROFOR "nije mogao da ustanovi" ko je bio odgovoran za te snajperske napade.

U isto vreme, armija bosanskih muslimana je nastavila da uklapa mudzahedine u svoje redove. Taj proces je ocedvidno demonstriran u Zenici na paradi od 10. decembra. Bila je to velika predstava sile koju su predvodili Rasim Delic i predsednik Alija Izetbegovic. Prodefilovalo je oko 10.000 vojnika predstavljajuci brojne jedinice, a bilo je predstavljeno i razno tesko naoruzanje - tenkovi, artiljerijsko orudje, protivavionski topovi i merzeri, rakete i projektili. "Ovo je nasa demonstracija sile. Mi moramo da pokazemo da imamo snage za dalju borbu ako je to neophodno; ako Dejton ne funkcioniše", objasnio je jedan vojni predstavnik. Ispred Izetbegovica i Delica su defilovali borci vise elitnih jedinica uzvikujuci slogane kao sto su: "Alah-hu-Akbar!" (Bog je velik) i "Americki tenkovi nas nece prepasti!"

Sredisnji deo inostranog sastava bosanske armije bio je ocit, mada nije posebno pomenut. U svom komentaru, Izetbegovic je istakao doprinos 3. korpusa - maticne jedinice Mudzahedina - ratnom naporu. Elitni delovi 3. korpusa su defilovali noseći zelene i crvene trake oko glave s islamskim sloganima.

Prisutni posmatraci su zabelezili da je "Najbolje opremljena bila elitna 7. muslimanska brigada... ciji pripadnici oponasaju zestinu i hrabrost inostranih islamskih ratnika, poznatih kao mudzahedini, uz ciji su se bok borili". Zapravo, cak i po najsuzdrzanijim procenama, u redovima 7. muslimanske brigade stacionirane u Zenici, u decembru 1995. nalazilo se jos uvek preko 800 mudzahedina iz islamskih zemalja. Mnogi borci 7. muslimanske brigade nosili su preko uniformi bele odore. Zvanicno, to su bila "bela zimsko maskirna odela", ali zelene trake koje su ti ratnici vezivali oko glave nisu ostavljale sumnju u to da se zapravo radilo o sahidskim pokrovima.

Parada u Zenici jasno je demonstrirala nastojanje Sarajeva da bosansku armiju prikaze kao muslimansku silu koja se oslanja koliko na javne molitve i motivaciju jedinica iranskog stila toliko i na konvencionalno naoruzanje. Velika vecina mudzahedina bila je dugo potpuno integrisana u te elitne snage. Buduci sada glatko izbrijani, nemoguće ih je otkriti sa rastojanja.

Blize ispitivanje ukupnih armijskih snaga bosanskih muslimana s kraja 1995. jasno pokazuje ne samo velicinu islamskih snaga, vec da njihova srazmerna vaznost i uticaj znatno premasuju njihov puki broj. Karakteristicno je da su sve islamisticke jedinice - takozvani mudzahedini - sacinjavale integralan deo armijskih snaga bosanskih muslimana. Islamisti danas sluze u bosanskim nacionalnim uniformama i kao takvi su upisani u bosanske gradane i tako izuzeti od proterivanja prema sporazumu Dejton-Pariz.

Krajem 1995., kljucne jedinice mudzahedina su bile:

Armija republike BiH, 3. korpus, Odred 'el-Mudzahedin' ostala je glavna jedinica mudzahedina, sluzeci kao prvenstveno jurisna grupa Armije bosanskih muslimana. Glavni stab je bio u Zenici. 3. korpus mudzahedina se sastojao od tri brigade, od kojih je svaka brojala oko 1.500 vojnika. Te brigade su bile: 7. muslimanska oslobodilacka brigada u Zenici, 9. muslimanska oslobodilacka brigada u Travniku (danas deluje u sastavu 2. korpusa osnovanog u Tuzli) i 4. muslimanska oslobodilacka brigada prvobitno raspoređena na celnim polozajima u "dzepu" a onda u Konjicu. Jedna druga brigada - 807. muslimanska oslobodilacka brigada - bila je ustanovljena i polozila je zakletvu 20. decembra 1995.; ona je integralan deo 81. divizije osnovane u Gorazdu.

Postojale su odvojene elitne snage islamista u podrucju Zenica-Travnik, poznate kao Dobrovoljacki bataljon mudzahedina, Ansar. Ansar je u svom sastavu imao 300 do 600 vojnika. Glavni stab je bio u zgradi fabrike Vatrostalno u Podbriježju (blizu Zenice). Uz to, postojao je i novi logor nazvan "Mucenicki odred", koji je, od proleca 1995., apsorbovao vise stotina novih mudzahedina (ukljucujuci samoubilacke teroriste i druge eksperte) dospele iz Irana, Pakistana i Avganistana.

Druga jedinica specijalnih elitnih snaga koja se i dalje povećavala, u vreme kada se pretpostavljalo da inostrani mudzahedini napustaju Bosnu i Hercegovinu, bila je Kataeb-al-Munimin (Bataljon vernika). Vojnici, uglavnom Arapi uključujući "Avganistance", pristizali su iz Sudana. Oni su služili pod komandom vojnih oficira iz Pakistana i Avganistana. Ljudi za obuku i vodstvo bili su iz Irana. Svaki bataljon je bio jacinje 300 do 600 vojnika. Prvi operativni bataljon je bio osnovan u rejonu Buzima (severozapadna Bosna i Hercegovina). Jos jedan bataljon je služio kao jedinica specijalnih snaga za 2. korpus u području Tuzle. Sirom Bosne i Hercegovine su bili organizovani drugi bataljoni. Prema Abu-Ma'aliju, komandantu mudzahedina, ukupne snage organizovanih mudzahedina brojale su između 5.000 i 6.000 vojnika. Jugoslovenski, Hrvatski i vojni izvori bosanskih muslimana procenjivali su broj na više od 7.000 vojnika.

Preostala je jos jedna glavna islamska snaga: Handzar divizija, nazvana prema 13. SS Handzar diviziji koja je služila pod nemackom zastavom u Drugom svetskom ratu. Danasnja Handzar divizija je sarajevska pretorijanska garda i sastoji se od 2.500 do 3.000 elitnih ratnika raspoređenih u Sarajevu i 6.000 do 7.500 jakih snaga za podršku u glavnoj bazi za obuku osnovanoj u okolini Fojnice, ali se setala naokolo da pojača glavne borbene frontove. Najveci deo vojnika Handzar divizije dosao je iz oblasti nebosanskih muslimanskih manjina, prvenstveno Albanaca, a vodili su ih eksperti veterani Pakistana i Avganistanci.

Tokom eskalacije sukoba iz 1995., delovi Handzar divizije su sudelovale kao specijalne snage u borbama u okolini Sarajeva, Tuzle i u talasanjima u zapadnoj Bosni i Hercegovini. U mnogim slučajevima, posebno u zbivanjima u zapadnoj Bosni i Hercegovini u leto-jesen 1995., oni su delovali u bliskom sadejstvu sa "istocnoevropskim" jedinicama mudzahedina.

Bilo je tu takode i nekoliko hiljada islamskih vojnika eksperata iz Irana, Turske, Pakistana, Egipta, Malezije i drugih muslimanskih zemalja koji su služili na ključnim mestima u regularnim jedinicama snaga bosanskih muslimana. Oni su obezbeđivali ekspertizu u artiljeriji, protivavionskoj odbrani, logistici, itd. Njihov broj nije uracunat u gornje procene. Krajem decembra 1995. nije bilo indikacija da su se oni spremali da se vrate u svoje matične zemlje.

Bilo je i drugih velikih islamistickih snaga uključenih u subverzivne i teroristicke operacije u Bosni i Hercegovini. Glavna komponenta islamske teroristicke infrastrukture podržavane od Irana u prethodnoj Jugoslaviji, a narocito u Bosni i Hercegovini, bila je skrivena u redovima raznih iranskih humanitarnih organizacija. Glavne islamske humanitarne organizacije su potvrdile da rade pod pokroviteljstvom iranske obavestajne službe. Te organizacije deluju iz Zagreba, u Hrvatskoj, u saradnji i saglasnosti sa lokalnim predstavnicima iranske obavestajne službe i HizbAlaha. Mohamed Dzevad Azajes, visi diplomata u Iranskoj ambasadi u Zagrebu, odgovoran je za nadzor nad obavestajnom službom i teroristicke operacijama na Balkanu i u Evropi pod okriljem humanitarnih aktivnosti. Najveci deo fondova za te "humanitarne organizacije" koordinirani su preko fondacije Mostazafin (procelje iranske obavestajne službe) i mnostva fondacija iz Saudijske Arabije i Persijskog zaliva koje, preko Usama bin Ladina, odgovaraju sudanskom radikalnom islamistickom vodi, Hasanu-al-Turabiju. U celosti, krajem 1995., između 4.000 i 6.000 islamskih terorista je delovalo u Bosni i Hercegovini pod okriljem "humanitarnih organizacija" i "humanitarnih projekata". (Velik broj ih je u vrhu snaga mudzahedina u redovima Armije bosanskih muslimana.)

Sto se tice ocekivanog otpustanja mudzahedina do sredine januara 1996. - kao sto je obećao predsednik Izetbegovic - i islamski i americki izvori su se slozili da ce, u najboljem slučaju, to biti mlak, vidljiv napor. Sa zvaničnim procenama da se u zemlji nalazi samo nekoliko stotina mudzahedina koje su Sjedinjene Drzave prihvatile, Sarajevo bi sprovedo saku bradatih tvrdokornih slučajeva do sarajevskog aerodroma i "prognalo" ih, najverovatnije do zaslužne RiR u Sudanu ili Pakistanu. Zaista, najveći deo od 15.000-20.000 inostranih dobrovoljaca bilo je vec potpuno integrisano u jedinice bosanskih muslimana. Islamisticki izvori kao i oni UN u Sarajevu slozili su se da dogod ti mudzahedini budu ostali glatko izbrižani i u propisnim uniformama, niko ih nece dirati.

ISTINSKO ZNACENJE SPORAZUMA DEJTON-PARIZ

Od sredine novembra 1995., cim je postalo jasno da ce se dejtonski pregovori završiti nekim oblikom sporazuma, medunarodno islamsko vodstvo (prvenstveno u Iranu i Sudanu) i njihovi visoki predstavnici u Bosni i Hercegovini proučavali su posledice sporazuma na njihove aktivnosti na Balkanu i izvan njega. Prvi ishod koji su islamisti proučavali jeste karakter buduce islamske drzave u Bosni i Hercegovini kao posledica sporazuma koje su posredovale Sjedinjene Drzave. Ubrzo, islamsko vodstvo nije ostavilo mesta sumnji u svoju resenost da obezbedi ustanovljenje islamske drzave u Bosni i Hercegovini cak i silom oruzja. Karakteristicno je da su islamisti snage Sjedinjenih Drzava smatrali prevashodnom pretnjom za svoje trenutne i dugorocne ciljeve, postavljajuci prema tome opravdanje za vojne sukobe ili teroristicke napade u buducnosti.

Ova obaveza je najpre autoritativno izneta 18. novembra 1995. Abu- Ma'ali, komandant mudzahedina, saopstio je njihovu spremnost da nastave rat i protiv Srba i protiv Hrvata samo ako pravedni zahtevi bosanskih muslimana ne budu ispunjeni u Dejtonu. "Bosna je zemlja koju je Islam osvojio", naglasio je on. Takva situacija je nepovratna, kaze, cak i ako politicki proces preti tom razvoju. "Za nas nema razlike izmedu Srba i Hrvata. Hrvatska ima tritorijalne pretenzije prema Bosni, a Srbija zeli da stvori veliku Srbiju. Muslimani u Bosni nikada nece prihvatiti takav ishod", zakljucio je Abu Ma'ali.

Stanoviste Abu-Ma'alija precizno odrazava glavnu analizu situacije u Bosni i Hercegovini vodene od medunarodnog islamskog vodstva. Ta interna studija, koja je takode bila potpisana 18. novembra istrazivala je situaciju u Sarajevu dok su dejtonski pregovori vodeni uspesnom dovršenju. Karakteristicno je da ta studija danas kruzi medu visokim islamistickim vodama kao smernica za buduce aktivnosti.

Medunarodno islamisticko vodstvo je zabrinuto za temelje buduce Bosne i Hercegovine kako je zacrtana u Dejtonu. Ali oni naglasavaju, uprkos nastupima i nasuprot javnim utiscima, da nema istinskih iznenadenja u pregovorackom procesu i nacelima sporazuma.

Prema islamistickoj studiji, stvarna uloga i stav Sjedinjenih Drzava obrazuje kljuc za razumevanje i suprotstavljanje nastupajucoj situaciji u Bosni i Hercegovini. Blize proučavanje i pregovorackog procesa i krajnjeg ishoda otkrilo je, prema studiji, istinsko lice Vasingtona, naslikanog kao aktivnog saveznika srpske antimuslimanske kampanje. Islamisticka studija iznosi da ce "istorija videti tu trgovinu kao zapadnu popustljivost prema srpskim teritorijalnim zahtevima, brutalno sprovedenim do sada putem genocida pod vodstvom novog americkog prijatelja u Srbiji, Slobodana Milosevica, kog su mnogi nazvali 'Balkanskim Kasapinom'." Zaista, krajnji cilj NATO IFOR-a nema nista zajednickog s dobrobiti bosanskih muslimana. "NATO trupe ce uci da pokusaju da zastite kredibilitet NATO i UN", zakljucuje studija.

Medunarodno islamisticko vodstvo je vec utvrdilo da "stvaran mir nece biti moguc posto je mirovni sporazum potpisan pod pritiskom pa je stoga ilegalan, nistavan i jalov". Studija dalje naglasava da su se prvaci u Sarajevu saglasili s takvim iscitavanjem situacije. Medunarodno islamisticko vodstvo je uveravalo sredinom novembra da je Dejtonski sporazum vec bio "odbacen" od strane centara moci u Sarajevu, narocito "generala bosanske armije i svih njihovih vojnika."

Islamisticka elita nije zabrinuta zbog ocite podrške pregovorackom procesu i predlozenom sporazumu koji je pokazao predsednik Alija Izetbegovic. Oni podsecaju na cetiri prethodna slucaja kada je elita u Sarajevu oborila Izetbegovicev potpis na takozvanim medunarodnim resenjima i planovima za zaustavljanje rata zato sto su takvi planovi propustili da izraze maksimalisticke zahteve tvrdog jezgra voda u Sarajevu i njihovih islamistickih saveznika.

Ali upravo u slucaju da je Izetbegovic bio kooptiran od Sjedinjenih Drzava, medunarodno islamisticko vodstvo je takode odlozilo legalan i moralan povod za svrgavanje Izetbegovica. Vodstvo je naglasilo nesiguran legalan položaj Izetbegovica, naime, da on nema legalnu potvrdu da ostane na vlasti. Oni su naveli, vrlo tacno, da Izetbegovic nastavlja da služi kao predsednik "tri godine posto je ustavom propisan rok (12 meseci) i mandat trebalo da mu isteknu". Sama takva situacija cini njegov potpis na ma kom sporazumu neobaveznim, pa prema tome Izetbegovicevo "forsirano i ilegalno podupiranje ovih planova" ne obavezuje lojalno vodstvo u Sarajevu.

Upravo u kontekstu oduzimanja legitimiteta Izetbegovicu medunarodno islamisticko vodstvo je priznalo da su "srpske smrtonosne granate" koriscene tako efikasno da podupru sarajevsku stvar bile samozadate.

Studija objasnjava da je, zato "sto je bosanski narod odbacio njegov zahtev da bude predsednik", Izetbegovic morao da pribegne sredstvima terora kako bi ostao na vlasti. U tu svrhu, "on je cesto koristio srpske granate protiv Sarajeva kao pregovarski argument za svoj položaj teroristicko-zastrasujućeg stila da bi bio prihvacen od Bosanaca i potvrđen od SAD".

Glavni izazov s kojim se suoavaju islamisti u Bosni i Hercegovini jos uvek je najavljeni raspored golemih NATO snaga i posebno veliki kontingent Sjedinjenih Drzava. Studija tumaci mandat NATO-a kao medunarodno nastojanje da se obuzdaju bosanski muslimani i sprece da ustanove islamsku drzavu. "Preliminarni NATO mandat jasno saopstava gotovo doslovno da 'ce se preduzeti odlucna vojna akcija protiv ma koje strane koja bude povredila nove granice'," sto, za islamisticko vodstvo, znaci aktivno sprecavanje muslimanskih snaga da dovrse oslobadanje Bosne i Hercegovine. "Sta god se desilo s bosanskim medunarodno priznatim granicama ili medunarodno priznatim (1992) pravnim sistemom?"

Prema tome, dogod je to briga medunarodnog islamistickog vodstva: "Vojnici Sjedinjenih Drzava su u Bosni u misiji... zastite postignuca srpskog generala Mladica u oblasti Srebrenice i zastite njegovog logistickog koridora blizu tuzlanskog podrucja". Oni naglasavaju da takav razvoj ne moze i nece tolerisati muslimanski borci i svi oni koji su se obavezali na ustanovljenje islamske drzave u Bosni i Hercegovini.

Medunarodno islamisticko vodstvo zakljucuje svoju studiju od 18. novembra 1995. a prividno prikriivenom pretnjom snagama Sjedinjenih Drzava: "Pitanje ce se svesti na samo jedno: koliko ce americkih mladica morati da plati svojim zivotima od snajperskih hitaca srpskih kriminalaca i nagaznih mina ovog Bozica novu odlucnu americku politiku u Bosni?... Amerikanci su upali u balkansku zamku ulaskom u Bosnu da stite borbene položaje bosanskih Srba".

Podrobnije proucavanje ovog stava pokazuje da je ovo veoma teska pretnja. Buduci da je prethodno naglasena korist od samoispaljivanja "srpskih" granata za islamisticku stvar, studija ne mora opsirno da tumaci istinsko poreklo srpskih snajperskih hitaca, mina i drugih pretnji. Osim toga, studija zuri da naglasi da je sadasnji cilj snaga Sjedinjenih Drzava da sacuva postignuca srpskih snaga, sto znaci da Srbi nemaju razloga da napadaju svoje americke zastitnike. Islamisticke snage, s druge strane, buduci da su se obavezale na oslobadanje citave Bosne i Hercegovine i ustanovljenje islamske drzave, imaju sve razloge da se odupru snagama Sjedinjenih Drzava i ostalih clanica NATO raspoređenih u Bosni da bi sprecile pohod Islama na Balkan.

Na mogucost islamistickih provokacija protiv NATO snaga aludirao je isto tako i Morteza Sarmadi, iranski pomocnik ministra inostranih poslova. U intervjuu od 19. decembra, on je upozorio da "postoje izvesni ratni huskaci u Bosni - poput bosanskih Srba - koji ce dovesti u pitanje obavezu Sjedinjenih Drzava i NATO-a prema mirovnom sporazumu iz Dejtona". Onda je on raspravljao nasiroko o rezervama koje je gajilo vise muslimanskih voda i zajednica na Balkanu i Bliskom Istoku, naglasavajući Izetbegovicevo zapazanje da je Dejtonski sporazum bio "nepravedan" prema bosanskim muslimanima. Sarmadi je podvukao i uverenost Teherana da su bosanski muslimani bili ostecena strana protiv cijih interesa je raspored NATO snaga zapravo bio usmeren.

Medutim, sredinom decembra 1995., uloga Izetbegovica nije vise bila sporno pitanje. Medunarodno islamisticko vodstvo je bilo uvereno da njeni saveznici i pristalice u Sarajevu potuno kontrolisu situaciju. Konacno, islamisti su sada cak uvereni da mogu i samog Izetbegovica da svrstaju medu sebi odane osobe posto nije bio kooptiran od Sjedinjenih Drzava, kao sto se ranije strahovalo (kada je bio u Dejtonu). Puko potpisivanje mira u Parizu zahtevalo je podrobnije proucavanje situacije u Bosni i Hercegovini.

* * *

Potpisivanje sporazuma u Dejtonu i Parizu, i sirom sveta izrazena obaveza i podrška za Izetbegovicevu administraciju bosanskih muslimana u Sarajevu, samo je pogorsalo situaciju sto se tice medunarodnog islamistickog vodstva. U Kartumu je, 13. decembra, voda Sveislamskog pokreta (Pan-Islamic Movement - PIM) osnovanog u Sudanu, Hasan al-Turabi, presudio da je dejtonski sporazum "zavera usmerena na iskorenjivanje Islama u Bosni na nacin koji podseca na iskorenjivanje Islama u Evropi i pre 500 godina".

16. decembra 1995., međunarodno islamističko vodstvo je objavilo novu analizu sporazuma Dejton-Pariz pod naslovom "Iskorenjivanje Islama iz Bosne!" Njihov ključni argument jeste da je sustina diplomatskih i vojnih nastojanja Sjedinjenih Država da obezbede, pod izgovorom "mirovnog ugovora", da se uspostavi zapadnjačka sekularna država tako da bosanski muslimani ne budu u stanju da ustanove islamsku državu u Bosni i Hercegovini.

Islamistički analitičari su izgradili priču da je antimuslimanski plan bio glavni cilj Vasingtona od samog početka dejtonskog procesa. Da to dokazuju, muslimanski analitičari su ukazali na napomene koje je izneo zamenik državnog sekretara Sjedinjenih Država Strob Talbot 1. novembra 1995. i nazvao ih "Jacanje američke bezbednosti kroz svetsko vodstvo - Bosna i posle nje".

Islamistički analitičari su naglasili da je g. Talbot potvrdio da su Sjedinjene Države imale globalne planove pokretajući dejtonski proces. Citirali su g. Talbota: "Citav islamski svet, od Maroka do Indonezije, motri kako se događaji odvijaju. Muslimani posvuda čekaju da vide da li će njihovoj verskoj sabraci biti data ista prava i zaštita kao i drugim Evropljanima. Odgovor na to pitanje mogao bi da ima uticaja na budućnost umerenih, prozapadnih vođa kao što su turski premijer (Tansu) Ciler i pakistanski premijer (Benazir) Buto. Druge manje prijateljske sile na Bliskom Istoku i u Persijskom zalivu vide Balkan kao metu povoljnih prilika".

Analitičari korene zavere vide u ovim recenicama. "Strob Talbot priznaje da muslimani osecaju i reaguju kao jedno telo, potvrđujući ponovno buđenje Islama sirom sveta".

Islamistički analitičari ukazuju na kasnije izjave kojima je Talbot dokazivao 1. novembra svoju analizu: "Bilo je posebno tesko uraditi pravu stvar na Balkanu... Ali nije bilo sumnje u to šta danas znači uraditi pravu stvar - a danas je odlučan trenutak. To znači poslužiti se kombinacijama diplomatske vешtine i verodostojne pretnje silom da se strane zadrže za pregovaračkim stolom".

Za analitičare, te recenice predstavljaju dokaz antimuslimanske zavere. "Talbot ovde govori onako kako jeste: verodostojna pretnja je definitivno korišćena da se prisili bosanska muslimanska država da pristane i na podelu i na ideje o federaciji koje je projektovao NATO".

Blizu ispitivanje sporazuma Dejton-Pariz jasno pokazuje uspeh anti-muslimanskih planova i zavere na Zapadu. Osim toga, naglasavaju islamistički analitičari, sporazum o Bosni bi se mogao smatrati prototipom za buduću anti-muslimanska nastojanja Zapada predvođenog Sjedinjenim Državama. "(Dejtonski) dokument je od velike važnosti zato što je snabdeo muslimane američko-evropskom strategijom u postupanju s nastupajućim Islamom". Unutar ukupnog sporazuma, islamisti su posebno zabrinuti zbog segmenta koji određuje "državno uređenje" Bosne i Hercegovine.

Islamistički analitičari navode: "NATO zemlje su projektovale državno uređenje koje ima za cilj da likvidira svako islamsko prisustvo u Bosni; rec 'musliman' se retko pominje".

Dva glavna problema koje islamistički analitičari imaju sa slaganjem oko državnog uređenja jesu: (a) da ce "pravno postojanje" Bosne i Hercegovine biti zajemčeno "međunarodnim zakonom kao država"; i (b) da "Bosna i Hercegovina treba da budu demokratska država, što treba da se sprovede vladavinom zakona i kroz slobodne i demokratske izbore". (Ovo su neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma). Islamistički analitičari vide u ovim klauzulama "prvi korak u iskorenjivanju Islama, koji se ocituje u proglašenju države za demokratsku" (sic).

Analitičari vide u unutrašnjoj podeli Bosne i Hercegovine na Muslimansko-Hrvatsku Federaciju i Republiku Srpsku sledeću fazu u razaranju Islama u Bosni. "Drugi korak (u) iskorenjivanju svakog islamskog entiteta (sastoji se) prvo u podeli zemlje, a onda sabijanju i priključenju pretežno muslimanskog dela u Hrvatsku federaciju, oduzimajući tako muslimanima svako političko ili drukcije nezavisno postojanje."

Sledeća faza u namernom nastojanju da se uništi Islam u Bosni može se naći u segmentu sporazuma Dejton-Pariz posvećenom osiguranju "Ljudskih prava i temeljnih sloboda" svim građanima Bosne i Hercegovine. Islamistički analitičari naglasavaju važnost rešenosti da ce prava i slobode dopustena svim Bosancima biti zasnovana na "međunarodnim standardima" kao što su "postavljena nadalje u Evropskom ugovoru o zaštiti ljudskih prava i temeljnim slobodama i njegovim protokolima". Ta nacela, određuje sporazum Dejton-Pariz, "imace prvenstvo nad svim drugim zakonima". (Ovo su neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma.)

Za islamisticke analiticare, ove recenice sadrže "treći korak" u kampanji za obuzdavanje Islama. Istituci prevlast međunarodnih zakona, Zapad obezbeđuje da serijatski ili islamski zakon nikad ne može da bude sproveden jer će ga drugi zakoni ukinuti. Evropljani su to izveli u svakoj muslimanskoj zemlji koju su kolonizovali. Sjedinjene Države su to izricito uradile u Egiptu. Egipat predsednika Hosnija Mubaraka smatra se jednim od najljucih neprijatelja međunarodnog islamistickog vodstva. Puko poredenje sporazuma Dejton-Pariz sa Kairom predsednika Mubaraka odrazava stepen islamistickog neprijateljstva prema sporazumima.

Islamisticki analiticari vide u definiciji bosanskog Predsednistva jos jedan vid zaverenistva protiv Islama. Ova definicija naveliko zadire u delikatno ustrojstvo centralizovanih institucija i procesa donosenja odluka s ciljem da obezbedi da prava svih nacionalnih grupa budu uzeta u obzir. Za analiticare, te nagodbe predstavljaju klicu namernog gusenja muslimanskih prava. "Slicnosti između Bosne i Libana su zacudjuce. Francuzi su ustanovili drustveno uredenje koje je osiguravalo minimalnu zastupljenost muslimanske vecine i preobratali vlast u sarenu torbu etnicke smese. Postojao je jedan problem - izjalovilo se!" Ono sto je ovde ostalo neizreceno jeste cinjenica da je bratoubilacki libanski gradanski rat koji je konacno usmrtio od Francuza montiran sistem vlasti bio razularen udruzivanjem islamista i palestinskih terorista. Upuceni citaoci ovih analiza potpuno su svesni onoga sto se desilo u Libanu sedamdesetih-osamdesetih godina i, za njih, ovo poredenje je vise od puke akademske studije.

Islamisticki analiticari su takode zabrinuti za ovlascenja Predsednistva u Sarajevu. Oni pronalaze korene jos jedne zavere dalekoseznih uticaja u cinjenici da se od Predsednistva ocekuje da preuzme odgovornost za "vodenje spoljne politike Bosne i Hercegovine", ukljucujuci i "naimenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine od kojih najvise dve trecine može biti izabrano sa teritorije Federacije..." (Ovo su, ponovo, neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma.)

Za islamisticke analiticare, glavni razlog za ovu nagodbu ovlascenja Predsednistva nad spoljnom politikom jeste da se Bosna i Hercegovina odvoji od muslimanskog sveta. "Jos jedan korak u iskorenjivanju Islama jeste da se osigura da vazne grane vlasti kontrolisu nemuslimani. Gornja odredba bi lisila Bosnu vitalne spoljnopoliticke veze s drugim muslimanskim zemljama." Prema tome, bez izdasne pomoci od sestrijskih islamistickih država i organizacija, i uz dodatni pritisak sa zapada, bilo bi izuzetno tesko za muslimansko vodstvo u Sarajevu da ustanovi pravu islamsku državu.

Sastav vise kljucnih državnih institucija snabdeva islamisticke analiticare dokazima o planu Zapada da spreči ustanovljenje islamske države. Jedan takav primer jeste multietnicki sastav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, narocito kad se uzme u obzir da će neki od njegovih članova biti naimenovani od Evropskog suda da bi se obezbedila nepristrasnost i sudska valjanost. "Čak i Ustavni sud je okupiran od strane stranaca koji će najverovatnije obezbediti da se spreče bilo kakve islamske teznje", objasnjavaju islamisticki analiticari.

Veca pretnja Islamu su "ljudska prava i temeljne slobode", kako su dopusteni sporazumom Dejton-Pariz svim građanima Bosne i Hercegovine. Islamisticki analiticari naglasavaju skriveni plan iza propisa da "ni jedan amandman na ovaj Ustav ne može da ponisti ili umanjni ni jedno od prava ili sloboda" koji su garantovani svim građanima. (Neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma.) Za islamisticke analiticare, to je pravni "hitac u prazno": "Eto vam muslimani: Čak ni Kur'an ne može ukinuti zakone koji su za bosanske muslimane postavile Sjedinjene Države i evropske vojske. To je istinska okupacija na svim nivoima zivota u toj muslimanskoj zemlji".

Islamisticki analiticari dalje jadikuju i potkrepljuju ovo stanoviste obezbedjuci detaljan spisak 15 međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima ciju je primenu obezbedio sporazum Dejton-Pariz za sve građane Bosne i Hercegovine. "Zacudjuce je videti neprijatelje Islama gde pisu stotine knjiga o slobodi, sastavljaju zakone o ljudskim pravima i odrzavaju brojne konferencije i skupove za ljudska prava, ali kada dode do primene tih prava na muslimane, najednom nema nikoga da slusa. Gornja takozvana ljudska prava nisu ni bila predvidena da stite muslimane, ona su smerala iskljucivo da stite interese neprijatelja Islama tako da ih oni mogu selektivno upotrebljavati po svom nahodenju i kad im se prohte".

Islamisticki analiticari zakljucuju svoju studiju do 16. decembra o sporazumu Dejton-Pariz a precutnom pretnjom da će gusenje Islama u Bosni i Hercegovini biti katalizator nastupajućeg sirenja Islama u Zapadu Evropu. Oni navode razgovor između Proroka Muhameda i Amr Ibn al-Asija. Amr Ibn al-Asi je pitao: "Koji će se od dva grada prvi otvoriti za Islam? Konstantinopolj ili Rim?" Muhamed je odgovorio: "Herkulov grad

ce se prvi otvoriti za Islam". Zaista, Vizant, a s njim i Istocno Hriscanstvo kao regionalna sila, pali su pod vlast Turaka 1453. Sada je, objasnjavaju islamisticki analiticiari, doslo vreme za Rim, a s njim i Zapadno Hriscanstvo kao regionalnu silu. Upravo zato je od NATO-a smisljeno nametanje antimuslimanskog poretka u Bosni i Hercegovini odredeno da podstakne povratni udarac protiv Zapadne Evrope. Islamisticki analiticiari zakljucuju svoju analizu sporazuma Dejton-Pariz s obecanjem: "I Rim ce se otvoriti za Islam. To je Bozje Obecanje koje nam je saopstio Prorok i cini se kao da je NATO zapoceo ispunjenje tog Obecanja".

Medunarodno islamisticko vodstvo je puno optimizma kada je u pitanju ocekivana konfrontacija s NATO-om. U navedenoj analizi koju je medunarodno islamisticko vodstvo objavilo 18. decembra, stoji: "Velika je sreca videti NATO koji je toliko uplasen od mudzahedina" kao i od napredovanja "Islama u Evropi". Islamisti uzivaju u toj pojavi. "Prisećamo se reci naseg Proroka, mir i blagoslov bili s njim, kada kaze: 'Alah mi je pomogao s uzasom u srcu neprijatelja da istrajem u jednomesečnom hodu'."

U isto vreme, medunarodno islamisticko vodstvo smatra da je NATO, a posebno Sjedinjene Drzave, odgovoran za mogucnost oruzanog sukoba izmedu mudzahedina i vojnika NATO-a. Islamisti su besni na vojne odeljke Dejtonskog sporazuma koji pozivaju na deportaciju barem nekih mudzahedina iz Bosne i Hercegovine. Islamisticki analiticiari smatraju da je taj zahtev sastavni deo zavere Sjedinjenih Drzava da se oslabe muslimanske snage i ojacaju srpske snage. "Sporazum o Bosni koji je bio nametnut muslimanskoj vladi rezimira sve to. S jedne strane Sjedinje Drzave toboze zahtevaju naoruzavanje i obuku muslimanskih snaga, (ali) s druge strane oni im govore da proteraju svoje najbolje branioce (iz redova) mudzahedina, zamurivsi uz to na hiljade tona opskrbe, koje su prolazile ispred nosa americkih nadzornika embarga, iz Rusije i Grcke za Srbiju". Združeno dejstvo ovih koraka, ako Sjedinjene Drzave znaju sta rade, smisljeno je da znacajno oslabi snage bosanskih muslimana, a taj razvoj dogadaja islamisti su reseni da ne dopuste.

Islamisticki analiticiari ne sumnjaju da NATO pripreme u Bosni i Hercegovini imaju za cilj da stvore povoljne okolnosti za eskalaciju borbi protiv mudzahedina i lojalnih snaga bosanskih muslimana. Oni ukazuju da prema Clanu IV: "Sve strane shvataju i slazu se da ce se potciniti vojnim akcijama IFOR-a, ukljucujuci i neophodnu upotrebu sile da bi se osigurala popustljivost" prema brojnim klauzulama za povlacenje na nove linije prestanka neprijateljstava. (Dejtonski sporazum.) Islamisticki analiticiari sparuju ovu odredbu s onom iz Clana III koja odreduje raspustanje nezavisnih neregularnih snaga, sto teoretski ukljucuje neke delove mudzahedina: "Strane takode sebe obavezuju da razoruzaju i raspuste sve naoruzane civilne grupe... u roku od trideset dana od prenosa vlasti". (Dejtonski sporazum.) Uzeta zajedno, zakljucuje medunarodno islamisticko vodstvo, ova dva clana obrazuju zakonski kljuc za zapocinjanie oruzanih sukoba izmedu NATO-a i islamistickih snaga. "Obratite paznju na to da ce, u skladu sa sporazumom, NATO upotrebiti silu ako mudzahedini ne odu za trideset dana", zakljucuju islamisticki analiticiari.

Prema zamisli sporazuma Dejton-Pariz, a u skladu s obecanjima koja je Izetbegovic dao Holbruku, velika vecina mudzahedina trebalo bi da napusti Bosnu i Hercegovinu tokom prvih trideset dana. Teorijski, ako bi se mudzahedini razoruzali i otisli, ne bi trebalo da bude ikakve pretnje od oruzanih sukoba izmedu njih i NATO IFOR-a. Mogucnost takvog sukoba ne bi trebalo da brine islamisticke vode. Ipak, to nije slucaj. Medunarodno islamisticko vodstvo zna vrlo dobro da velika vecina mudzahedina i drugih islamistickih snaga, kao i legije bosanskih i drugih balkanskih muslimana, koje su oni indoktrinirali, obucili, organizovali i jos uvek ih vode, ima nameru legalno da ostane u Bosni i Hercegovini. Buduci da su primili bosansko drzavljanstvo i buduci da su se integrisali u bosansku armiju, oni su izuzeti iz sporazuma Dejton-Pariz. Ne cudni mnogo sto su islamisticki analiticiari ubedeni da ce doci do sukoba NATO-a i njihovih snaga. Prema tome, najavu sukoba s NATO snagama trebalo bi smatrati jos jednim vidom gradenja okolnosti za eskalaciju islamisticke borbe za uspostavljanje islamske drzave u Bosni i Hercegovini.

Uzete zajedno, analize koje je napisalo medunarodno islamisticko vodstvo grade cvrsto opravdanje da su sporazumi Dejton-Pariz sustinski anti-muslimanski i da je oruzana borba - dihad - osnovni metod za ostvarenje islamske drzave u Bosni i Hercegovini. Krajem decembra 1995., sarajevski nedeljnik Ljiljan, koji se smatra Izetbegovicvim glasilom, rasvetlio je doprinos islamistickih dobrovoljaca bosanskoj vojnoj sili kroz njihove licne zrtve i opstu islamizaciju bosanskih muslimanskih snaga. Parada u Zenici od 10. decembra bila je predstavljena kao primer poslednjeg dostignuca. Ljiljan je pohvalno naveo vise arapskih mudzahedina koji su jos uvek u Bosni i Hercegovini uveravajući u njihovu privrzenost islamskoj stvari i izrazavajući prezir prema sporazumima Dejton-Pariz. "Nece nam nevernici govoriti kako da zivimo i sta da radimo. Ovo je muslimanska zemlja i muslimani moraju da je brane", objasnio je jedan arapski mudzahid.

Ljiljan nije ostavio mesta sumnji da su mudzahedini bili spremni da se bore za islamsku Bosnu protiv NATO snaga. Uzevsi u obzir jedinstvenu ulogu Ljiljana u politickom Sarajevu, samo objavljivanje ovog clanka moze se protumaciti samo kao Izetbegoviceva precutna potvrda islamistickog prkosa i spremnosti da se sukobe sa SAD/NATO snagama.

Karakteristicno je da ta osecanja nisu ogranicena na ekstremisticke islamisticke krugove. Cak i relativno "umerene" frakcije muslimanskog bratstva u Zapadnoj Evropi cvrsto su protiv sporazuma Dejton-Pariz zbog njegovih "antiislamistickih odredbi". Oni su cak i mirovni ugovor potpisan u Parizu oznacili kao ugovor "Kasapina Bila". Ovi islamisti takode kazu da ce potpisivanje u Parizu ishoditi samo u obnovu borbi. "Ugovor o predaji je potpisan u Parizu 14. decembra 1995. cime je navodno zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini", objasnjavaju oni. "Klintonov bosanski mir moze se preobratiti... u 'period prevare izmedu dva razdoblja borbi'."

Vaznost ova dva islamisticka dokumenta, uzetih zajedno, posebno onog od 18. novembra, a jos vise analiza sporazuma Dejton-Pariz od 16. decembra - "Iskorenjivanje Islama iz Bosne!" - koju je objavilo medunarodno islamisticko vodstvo, lezi u tome da su ti analiticari takode vrhovne vode mudzahedina i snaga bosanskih muslimana koje s njima deluju. Ova dokumenta sustinski obrazuju pravno valjano duhovno i ideolosko opravdanje za odupiranje primeni sporazuma Dejton-Pariz, ukljucujuci nametanje oruzanih sukoba sa NATO trupama. U njihovim dokumentima iz decembra 1995., islamisticke analize takode tumace opravdanje za eskalaciju borbe sirom muslimanske Bosne i Hercegovine u odlucan sukob ciji je cilj da razori "Rim". Mada radikalani militantni Islam nije u stanju da osvoji Evropu ili unisti zapadno hriscanstvo, on svakako moze da izrazi svoj gnev i frustriranost u obliku spektakularnih teroristickih napada u srcu Evrope.

POLAZNO OPERATIVNO GRANANJE

S obzirom na to da je vodstvo bosanske muslimanske vojske veoma blisko, kako na ideoloskom tako i na nivou delovanja, sa islamistickim vodstvom, ovaj islamisticki dokument - "Iskorenjivanje Islama iz Bosne!" - treba da se shvati takode i kao odraz citanja sporazuma u Sarajevu. Uz to, od pocetka devedesetih godina, a posebno posle 1994., tumacenje dogadaja na Balkanu od strane islamistickog vodstva zaista je bilo identicno sa analizom istih dogadaja od strane predsednika Izetbegovica i njegovih bliskih saradnika. Prema tome, puko postojanje i distribucija dokumenata "Iskorenjivanje Islama iz Bosne!" krajem 1995. izdiglo se do polaganja duhovnih i ideoloskih temelja za obaveznu objavu dihad-a protiv zapadnih sila zbog upletenosti u pokusaj da se u Bosni i Hercegovini unisti Islam, odnosno u ono sto se u Vasingtonu jos uvek imenuje kao "primena sporazuma Dejton-Pariz".

Ovo nisu bile isprazne pretnje. Medunarodno islamisticko vodstvo je objavilo svoje prvo eksplicitno upozorenje Sjedinjenim Drzavama u vezi s prisustvom NATO snaga u Bosni i Hercegovini poslednjih dana decembra 1995. Upozorenje je objavljeno kao kominike Islamskog komiteta za odbranu prognanih (ICDP) pod nazivom "Cuvajte se pogresnog baratnja pitanjem mudzahedina". Kominike je rasiren preko merodavnih islamistickih kanala u Kairu i Zapadnoj Evropi, ne ostavljajuci tako mesto sumnji da je poteklo sa najvisih nivoa medunarodnog islamistickog vodstva u Teheranu i Kartumu. U propratnom pismu je predstavljen Islamisticki komitet za odbranu prognanih kao "telo sastavljeno od istaknutih voda arapskih religioznih grupa koje su u bliskom kontaktu s arapskim mudzahedinima u Bosni. ICDP je, poput Grupe za medunarodnu pravdu koja je vec izdavala kominikee o teroristickim operacijama u Svajcarskoj i Pakistanu, celna organizacija koriscena kao organ za objavljivanje merodavnih kominikea na visokom nivou za islamisticke vode bez njihovog neposrednog uplitanja.

Sustina kominikea ICDP jeste da upozori Vasington na grananje njegovog baratnja pitanjem mudzahedina, kao i da ponovo naglasi da vecina mudzahedina namerava da ostane u Bosni. ICDP upozorava da Sjedinjene Drzave "vode neprijateljsku NATO kampanju protiv muslimanskih mudzahedina. Ova ozbiljna situacija nije jedinstvena u Bosni i Hercegovini. Naprotiv, to je prirodna komponenta položaja Sjedinjenih Drzava, koji je neprijateljski prema svemu sto je islamsko, sto je postalo prepoznatljivo

obelezje spoljne politike Sjedinjenih Drzava". S ovim opisom sveukupne situacije, ICDP utemeljuje logiku za sveislamske aspekte stalnog prisustva mudzahedina u Bosni i Hercegovini i za mogucnost islamisticke borbe sirom sveta da bi se osigurali interesi ovih mudzahedina u kontekstu globalnog antiamerickog dihada.

Kominike ICDP-a najpre objasnjava da su Sjedinjene Drzave neprijateljski nastrojene prema mudzahedinima zato sto oni sprecavaju plan Sjedinjenih Drzava da uniste Islam u Bosni i Hercegovini. "Sjedinjene Drzave se nisu uznemirile zbog hiljada ljudi sto pomazu raznim stranama, dok nastavlja da se dize graja zbog nekoliko stogina mudzahedina, mada su ovi cesto ponavljali da nemaju politickih ciljeva u Bosni i da ce otici cim se uvere u bezbednost muslimana i vracanje njihovih prava. Zasto onda Sjedinjene Drzave njih osuduju? To je zato sto oni kvare njihove planove herojskim ostajanjem uz svoju bracu, braneci ih svojim zivotima, dok su one (Sjedinjene Drzave) sve stavljale na kartu muslimanskog poraza i predaje dok su oni bili opsednuti od Srba i Hrvata? Ili ih Sjedinjene Drzave osuduju zbog njihove uloge u Islamskom pozivu i njihovim naporima da muslimane upoznaju s njihovom verom, sto je, uz pomoc Alaha, imalo velik uticaj na muslimansku doslednost i nepokolebljivost?"

ICDP naglasava da mudzahedini polazu racun jedino Islamu. Kominike navodi da, mada "mudzahedinima nije potreban niko da prizna njihovu ulogu i napore u Bosni... ako Sjedinjene Drzave ili ma ko drugi zeli da se upozna sa njihovom (mudzahedina) ulogom, treba da ode na groblja i pogleda njihove grobne oznake". ICDP, medutim, osvetljava vitalan doprinos mudzahedina procesu islamizacije u Bosni i Hercegovini, naglasavajući da bi "Sjedinjene Drzave trebalo da odu u gradove i sela da osete njihov (mudzahedina) uticaj i prebroje one koje su oni poducili".

ICDP kominike sada otvara pitanje terorizma, optuzujuci Sjedinjene Drzave da tendenciozno prikazuju mudzahedine kao teroriste samo zato sto su islamisti. Najpre, kominike snazno porice da mudzahedini imaju bilo kakvu vezu s terorizmom. Ali onda ICDP preti Sjedinjenim Drzavama i NATO-u terorizmom ako se suprotstave mudzahedinima. "Kakva prava imaju Sjedinjene Drzave da optuzuju mudzahedine za terorizam? Siluju li oni zene? Ubijaju li decu? Unistavaju li ljudski rod kao sto cine srpski i hrvatski kriminalci? Ni govora... standardi su naruseni i rasizam i zle namere su prevagnuli."

ICDP se sada zadrzava na svedocanstvu o herojskoj borbi mudzahedina u Bosni, a posebno na njihovoj spremnosti da se sukobe s neprijateljem uprkos krajnje neravnopravnim odnosima. Mudzahedini su nadvladali zahvaljujuci svom junastvu i spremnosti da podnesu teske gubitke. Kominike istice da su "mudzahedini pokazali briljantne primere zrtvovanja, islamskog bratstva i samoinicijative, dokazujuci da su islamski narodi, arapski i nearapski, osposobljeni da se ponesu i s najtezim zadacima, cak i ako su neke vlade kolebljive".

U tom kontekstu, ICDP upozorava da bas kao sto je mocno oruzje islamisticke zrtve bilo tako efikasno upotrebljeno protiv Srba i Hrvata, mocno oruzje mucenistva - samoubilacki terorizam - moze isto tako biti usmeren protiv Sjedinjenih Drzava. "Ovde je oruzje mucenistva i smrti u slavu Alaha jos jednom visoko vrednovano: smrtonosno oruzje koje brine Sjedinjene Drzave."

Umesto da se suprotstavlja Islamu, sugerira kominike, Zapad bi trebalo da se slozi s prisustvom mudzahedina u Bosni i Hercegovini. ICDP naglasava da bi "pitanje mudzahedina trebalo da bude pretresano u okvirima razboritosti i preko bosanske vlade, prema kojoj su mudzahedini uvek gajili postovanje. Oni su takode pokazali nameru da je ne dovode u nepriliku. Njihova politika se nece uplitati u njene poslove. Bosanski narod, zastupljen u svojoj vladi, dobro zna svoje interese".

Gore receno, medutim, ne znaci da su svi mudzahedini spremni da napuste Bosnu i Hercegovinu. Umesto toga, ICDP iznosi primarne metode koje je vec koristila sarajevska vlada da prikrije stalno prisustvo mudzahedina kao legalne razloge za njihov stalan boravak u Bosni. Kominike objasnjava da su "u svetlu stvarnosti proistekle iz cetvorogodisnjeg rata, tokom kojeg su se mudzahedini mesali s bosanskim narodom, zeneci se medusobno i radajuci decu, neki stekli pravo da zive u ovoj zemlji, za ciji narod su vezani. Humanitarni vid ovog pitanja se ne moze prenebregnuti, niti bosanska vlada ima prava da uskrati boravisne dozvole ili drzavljanstvo onima koji su se borili uz svoju bosansku bracu da bi branili taj narod".

Uz to, prema ICDP-u postoje legitimni razlozi cak i za stalan boravak jezgra islamistickih terorista u prethodnoj Jugoslaviji: da se izravnavaju racuni s Hrvatskom. Islamisti su reseni ne samo da osвете hapsenje i proterivanje Fuada Talata Kasima kao i ubistvo seika Anvara Sabana i cetvorice njegovih

pratilaca, za sta odgovornost jasno pripisuju najvisim vrhovima hrvatske vlade u Zagrebu, vec isto tako i da sprece dalje hrvatske sukobe s islamistima koji putuju u Bosnu i iz nje preko Hrvatske. Karakteristicno je da ICDP naglasava da je zaseda postavljena mudzahedinima 16. decembra "bila ocito krsenje prekida vatre proglasenog skorasnijim (Dejton-Pariz) sporazumom". Prema tome, posto su Hrvati vec prekrсили Sporazum, to mogu i bosanski muslimani i mudzahedini tezeci uzvisenijim i plemenitijim ciljevima.

U zakljucku, kominike ICDP-a se vraća rastući pretnji od sukoba između mudzahedina i snaga NATO-a i Sjedinjenih Drzava. ICDP istice da je prakticno nebitno sta mudzahedini rade ili ne rade zato sto sadasnji problemi između Sjedinjenih Drzava i mudzahedina "proisticu iz neprijateljskog stava Sjedinjenih Drzava prema svemu sto je islamisticko". Prema tome, zakljucuje ICDP, sasvim je moguće da ce do sukoba doći. Pod ovakvim okolnostima, mudzahedini nemaju nameru da ostanu pasivni. "Ako neka od njih (SAD/NATO snage) pokuša da upotrebi batinu i jezik pretnji, zastrasivanja i izdaje prema mudzahedinima, arapska poslovica kaže: batina ima dva kraja."

POCETAK IFOR-a

Islamisticki terorizam nije bila jedina pretnja s kojom su se suocavale NATO snage u Bosni i Hercegovini krajem 1995. Vojska bosanskih muslimana je vec intenzivirala svoje pripreme za mogucu obnovu borbi u prolece 1996. Sarajevska glavna komanda je bila resena da bude u stanju potpuno da iskoristi, ako ne da zaista podbode, ocekivane sukobe velikih razmera između americkih snaga i IFOR-a i bosanskih Srba. U obracanju na sarajevskoj TV jos 10. decembra 1995. general Delic je aludirao na te pripreme. "Ako dejtonski sporazum nije postovan, bosanska armija mora da bude garancija da ce on biti sproveden na drugi nacin", sarkasticno je primetio. Sledeceg dana, brigadni general Sead Delic, komandant 2. korpusa osnovanog u Tuzli, bio je jos određeniji. Bosanskoj armiji su hitno potrebni borbeni avioni, helikopteri, artiljerija i tenkovi da bi stvorila "vojnu ravnotežu koja mora biti postignuta sto je pre moguće", objasnio je. "Bosanska armija mora da bude spremna da resi situaciju vojnim sredstvima ako je potrebno. Mi moramo biti spremni da oslobodio teritoriju." Karakteristicno je da je islamisticko vodstvo vec bilo propisalo tu borbu kao obavezu.

NATO snage su bile rasporedene u toj Bosni i Hercegovini, ne u Sarajevu iz vecernjih vesti na televiziji. Bez obzira na domasaj podrške Klintonove administracije Sjedinjenih Drzava za sarajevsku stvar, elitne snage bosanskih muslimana i njihovi saveznici mudzahedini ostali su zestoko antiamericki i obavezni na podupiranje islamistickog dihada protiv "Velikog Satane". Borbeni islamisti i teroristi nisu i jos uvek ne haju za objavljenu prirodu vojne misije Sjedinjenih Drzava, vec reaguju na samo prisustvo vojnih snaga Sjedinjenih Drzava.

Blize ispitivanje predložene uloge Sjedinjenih Drzava, i drugih NATO snaga u Bosni i Hercegovini, ukazalo je na potencijalnu pretnju koja postupno raste. Islamisticki teroristi su najpre smerali da izazovu provokacije, podsticuci snage Sjedinjenih Drzava da napadaju snage bosanskih Srba i Hrvata da bi ostvarili pobjedu za Sarajevo. Onda, posto bi IFOR preziveo svoju upotrebljivost, posebno u slucaju da Sjedinjene Drzave nisu ostvarile potpunu pobjedu nad bosanskim Srbima, islamisti bi stekli "dokaz" o antimuslimanskoj zaveri Sjedinjenih Drzava. To bi zasigurno obezbedilo zeljeno opravdanje za osvetu: antiamericki terorizam da se pobije i ponizi sto je vise moguće Amerikanaca (islamisti, barem, pamte Bejrut). Krajnji cilj ovih teroristickih napada bio bi da se snage Sjedinjenih Drzava nateraju da ubijaju muslimane, makar i u samoodbrani, pokrecuci tako masovniji dihad za koji su i Sarajevo i islamisti uvereni da bi se onda rasirio Zapadnom Evropom i Sjedinjenim Drzavama.

Prema tome - sa od Amerike nametnutim mirovnim sporazumom koji ratne sile smatraju necim sto je jedva malo vise od kratkog predaha unutar krvavog marsa istorije - važnije pokretacke sile koje dominiraju zbivanjima na Balkanu tokom skoro citave decenije ostaju nepobitne i veoma efikasne. Stoga, mogućnost velikog pozara koji se preobraća u regionalni pa cak i evropski rat ostala je, krajem 1995., najuverljivija pretnja. Konacno, najgore je moguće: sa snagama Sjedinjenih Drzava i teroristima koje podržava Iran sto krstare po Bosni i Hercegovini; sa Sarajevom jos uvek pristalim da manipulise Vasingtonom da unistava njihove neprijatelje za njih; i sa Klintonovom administracijom pohlepnom da ugodi sarajevskim radikalima cak i na racun NATO snaga raspoređenih u Bosni.

HVATANJE U KOSTAC S PRISUSTVOM IFOR-A

Jedinice IFOR-a su 16. decembra 1996. formalno preuzele odgovornost za nametanje niza prisilnih razdvajanja milicija i za pregrupisavanje lokalnih snaga, u skladu s odredbama sporazuma Dejton-Pariz. Od pocetka je bilo jasno da je IFOR, mada formalno snaga NATO-a, bio zapravo instrument za sprovođenje bosanske politike Klintonove administracije. Ta razlika će odrediti citav opseg vojnih i subverzivnih aktivnosti snaga bosanskih muslimana i njihovih islamistickih saveznika: mudzahedina. U meduvremenu, prisustvo islamistickih terorista otvoreno spremnih da se suprotstave Sjedinjenim Drzavama i uspostave islamisticku drzavu u Bosni priznavano je kao jedna od najvećih pretnji s kojom se suočavalo raspoređivanje snaga Sjedinjenih Drzava u Bosni i Hercegovini.

A Sarajevo je, od pocetka, umanjivalo opseg islamistickog prisustva i njihove potencijalne pretnje. Klintonova administracija je zudela da veruje Sarajevu. 29. decembra 1995., zvanicnik Bele kuće je rekao da se bosanski ministar inostranih poslova Muhamed Sacirbeć sreo sa savetnikom za bezbednost Sjedinjenih Drzava Entoni Lejkom i uverio ga da će "između 400 i 500 islamistickih fundamentalistickih boraca poreklom iz Irana, Egipta i Turske napustiti Bosnu, kao što je planirano, do sredine januara".

NATO/IFOR je, 31. januara 1996., formalno objavio uspesnu evakuaciju mudzahedina: "Poslednja grupa islamskih mudzahedina, koji su se borili na strani pretežno muslimanske armije u trogodišnjem bosanskom ratu, napustila je zemlju". Ipak, kad se uzmu u obzir pripreme islamista - mudzahedina kao i njihovih bosanskih muslimanskih pokrovitelja - da se suprotstave IFOR-u, takvo poverenje se pokazalo kao veoma prenegljeno.

Ne bi trebalo biti sumnje u to da su islamisti i njihovi bosanski muslimanski zastitnici bili reseni da napadaju IFOR i posebno snage Sjedinjenih Drzava. To su neprestano razjasnjavali najmerodavniji islamisticki lideri.

Vec krajem decembra 1995., medunarodno islamisticko vodstvo je objavilo svoje prvo otvoreno upozorenje Sjedinjenim Drzavama u vezi s prisustvom NATO snaga u Bosni i Hercegovini. Kominike je upozoravao da bas kao što je mocno oruzje islamisticke zrtve bilo tako efikasno upotrebljeno protiv Srba i Hrvata, mocno oruzje mucenistva - samoubilacki terorizam - može takode biti direktno usmereno protiv Sjedinjenih Drzava. "Ovde je oruzje mucenistva i smrti u slavu Alaha jos jednom visoko vrednovano - smrtonosno oruzje koje brine Sjedinjene Drzave."

Sredinom januara 1996., islamisticko vodstvo je emitovalo propoved seika Amar Abd-al-Rahmana sacinjenu uoci njegove osude (zbog njegove vodeće uloge u mrežama islamistickih terorista u Njujorku u 1993.). Ta propoved je naglasavala sredisno mesto Bosne za islamisticku stvar i posebno je pretila Sjedinjenim Drzavama terorizmom s tim u vezi.

"Amerika je neumorno radila na slabljenju Muslimana u Bosni... takva akcija cini Ameriku saucesnikom Srba u ubijanju stotina hiljada muslimana, kao i u silovanju žena i unistavanju dece. Ako Nemacka podrzava Hrvate, a Rusija ojacava Srbe, mi shvatamo da su se svi, predvođeni Amerikom, ujedinili da izoluju i oslabe muslimane, a citav plan je da se uniste muslimani na Balkanu.

"Vidi, citavi svete, slusaj! Islam se ne može zaustaviti nasiljem, ratom, trosenjem miliona dolara, lazima, prevarom, korupcijom i fabrikovanjem sudenja poput ovog... Sjedinjene Drzave, sa svojom moci i uticajem, ne smeju unistavati sebe zaustavljanjem ovih islamskih snaga, a sta god da one rade prema tom cilju samo će sebi naskoditi i dovedeće sebe do bankrotstva i kpropasti ako pokusaju da zaustave Islam".

Prizivanje izjave seika Abd-al-Rahmana imalo je nameru da dalje inspirise i motivise teroriste koji pripremaju napade na IFOR. U drugoj polovini januara 1996., arapski islamisti koji su prolazili uglavnom kroz Egipatsku islamisticku zajednicu u Becu, u Austriji - dobro organizovano telo vec umesano, između ostalih stvari, u podršku islamistickom terorizmu u Njujorku 1993. - izvestili su da arapski mudzahedini s bosanskim pasosima "kuju smrtnu osvetu vojnicima Sjedinjenih Drzava", kako zbog zlocina protiv Islama pocinjenih u Bosni i Hercegovini, tako i zbog smtne presude izrecene seiku Umar Abd-al-Rahmanu u Njujorku. Ti Arapi nemaju nameru da napuste Bosnu i Hercegovinu dogod je tu IFOR i dogod na vlast u

Sarajevu ne dode islamska vlada. Oni smatraju da je svako nastojanje da se u Bosni ustanovi sekularna multietnička vlada, kako je određeno sproazumima Dejton-Pariz, ozbiljan zločin protiv Islama. Kao što će se kasnije videti, poklonici seika Umara Abd-al-Rahmana igraju jedinstvene i ključne uloge u sirenju islamističke terorističke infrastrukture na Balkanu.

NOVO LICE BOSANSKO-MUSLIMANSKIH SNAGA

Sarajevske vlasti su, krajem 1995., hitro preradile islamističku infrastrukturu da bi se uhvatile u koštac sa posebnim uslovima proizašlim iz prisustva IFOR-a. Ipak, te promene su bile u sustini kozmetičke prirode, preradujući islamističku infrastrukturu da bi se prekrilo njeno prisustvo u Bosni i pojačale njene pripreme za terorističke operacije prvenstveno protiv IFOR-a.

Kao deo toga, 3. armijski korpus je službeno bio "raspušten" početkom januara 1996., a onda preobrazen u jedinicu za obuku gde su nekadašnji mudžahedini koji su postali bosanski državljani obučavali bosanske muslimanske vojnike. Prva skupina od 1.000 bosanskih muslimana počela je sa obukom još u novembru 1995. da bi poslužila kao zamena za mudžahedine prebacene u druge jedinice sirom zemlje. Uz to je arapski komandant korpusa - Abu-Mali - bio zamenjen brigadnim generalom Sakibom Mahmuljinom, bosanskim islamistom. Gde se tačno nalazi Abu-Mali nije poznato.

Tokom zime 1995-96., Armija bosanskih muslimana je započela glavni program za prikrivanje mudžahedina u svojim redovima. Najveći broj mudžahedina sa vojnim iskustvom - uglavnom Pakistanaca, Avganistanaca i Iranaca - bilo je integrisano u bosansku armiju, a onda rastureno sirom citave armije. Radikalnim islamistima, od kojih su većinu činili Arapi, bilo je dopušteno da deluju u vlastitim grupama, bilo unutar većih jedinica ili u ne-vojnim entitetima.

Krajem januara 1996., hrvatski i bosansko-hrvatski činovnici službe bezbednosti bili su zabrinuti zbog stalnog prisustva mudžahedina i drugih islamističkih elemenata u bosanskoj armiji, naročito s obzirom na njihov rastući uticaj. Šef generalstaba HVO (hrvatska vojska) general Živko Budimir, na primer, istakao je da mnoštvo islamističkih dobrovoljaca "još uvek nije napustilo" Bosnu i Hercegovinu iako su ključne jedinice mudžahedina bile "raspuštene". Hrvatski zvaničnici su počeli da upozoravaju na užasna granjanja u regionalnim strateškim položajima ako Sjedinjene Države krenu sa svojim najavljenim planovima da naoružaju i obuce tu bosansku armiju. Dalmatinski zvaničnik je objavio da su "mudžahedini" (sic.) "rastureni u male grupe... naoružane samo lakim oružjem". Ipak, glavna komanda IFOR-a s kojom je on poslovao bila je uverena da ti mudžahedini "ne predstavljaju vojnu pretnju" za IFOR. Međutim, zapaza hrvatski zvaničnik, IFOR je sakrio obim sukoba između britanskih vojnika IFOR-a i mudžahedina sredinom januara. Iznoseći taj pogresan izveštaj, hrvatski zvaničnici službe bezbednosti se čude i brinu i za to da li je IFOR svestan istinske veličine islamističke pretnje i zbog njegove nespremnosti da podeli podatke u vezi sa terorizmom sa Zagrebom i drugim saveznicima.

U februaru 1996., kad je stalno prisustvo velikog broja mudžahedina postalo političko "pitanje", Sarajevo je preuzelo dodatne korake da bolje prikrije njihovo prisustvo i operacije u Bosni i Hercegovini. Sredinom februara, sve više "nekadašnjih" arapskih mudžahedina, naročito u elitnim jedinicama bosanske armije, postajali su "humanitarni radnici" u međunarodnim organizacijama akreditovanim u međunarodnim telima i podržanim od strane Sarajeva. U ovoj novoj nadležnosti, oni su mogli da ostanu u svojim ranijim bazama i objektima, naročito u centralnoj Bosni. 20. februara, hrvatske vlasti zadužene za bezbednost u Mostaru upozorile su da su "islamistički teroristi, mudžahedini, koji su već morali da napuste Bosnu i Hercegovinu u skladu sa dejtonskim sporazumom, još uvek bili gde su bili".

Drugi ispitan i potvrđen mehanizam da se legalizuje prisustvo mudžahedina - oženiti ih Bosankama tako da dobiju bosansko državljanstvo - bio je izrazito rasiren. Hrvatski i bosansko-hrvatski zvaničnici službe bezbednosti izveštali su da se od kraja 1995. "veliki broj mudžahedina oženio u Bosni i time stekao sva potrebna dokumenta da ostane u Bosni".

Nejasno je koliki je broj mudžahedina iskoristio ovo sredstvo da ostane. Predsednik Izetbegović insistira da je samo 50 do 60 mudžahedina, koji su svi ili otpušteni iz vojne službe ili postali invalidi, ostali u Bosni

i Hercegovini zato što su venčali lokalne žene. I hrvatska i srpska obavestajna služba smatraju da se nekoliko hiljada mudzahedina oženilo i ostalo. Uzevši u obzir da je ukupno oko 40.000 islamista služilo u Bosni i Hercegovini od početka devedesetih godina, procenjen broj oženjenih mudzahedina - nekoliko hiljada - moglo bi predstavljati oko 10-15% ukupno prisutnih islamista. Postoji samo jedan poznat nezavisan statistički dokaz: onaj jedne od prvih libanskih islamističkih jedinica koje su organizovali Iranci i otpremili u Bosnu 1992. na dvogodišnje služenje. Od njih oko 300 mudzahedina, samo se nekih 200 vratilo u Liban, dok se oko 50 oženilo i ostalo u Bosni i Hercegovini. Ostatak, takode, oko 50, bilo je ubijeno u akciji. To je stopa venčanja od oko 15-17%, neznatno više od procene hrvatske i srpske obavestajne službe.

NOVO PREGRUPISAVANJE MUDZAHEDINA

Promena službenog statusa mudzahedina bila je završena u februaru i martu 1996. Ovo raspisivanje bio je samo jedan, mada veoma važan, aspekt daleko dubljeg procesa: reorganizacije armije Bosne i Hercegovine da bi se nosila s budućim izazovima. Početkom 1996., zvanično Sarajevo je naglasilo svoj krajnji cilj, naime, da će "do sledećeg leta (1996) armija Bosne i Hercegovine postati regionalna sila".

Nagovestaj namera i prioriteta Sarajeva jeste postavljanje, u januaru 1996., Hasana Cengića na položaj pomoćnika ministra odbrane: čoveka zaduženog za sprovođenje reorganizacije. Veterana SS Handžar divizije iz Drugog svetskog rata, Cengić je blizak lični prijatelj i poverenik Alije Izetbegovića, naročito od vremena kad su skupa služili kaznu u zatvoru jugoslovenskog predsednika Tita.

Hasan Cengić je zakleti islamista i blizak saveznik Teherana. On je proveo veći deo sadašnjeg rata u Beču i Teheranu, zadužen za operacije nabavljanja oružja i drugu stratešku saradnju sa Teheranom. U tom svojstvu Cengić je blisko saradivao sa islamskom obavestajnom službom u nabavci ilegalnog oružja i prenosu fondova, građeci poverljive odnose i duboko uzajamno poverenje sa mulama iz Teherana.

Cengić je neprestano uveravao da je jedini ključ za spasenje Izetbegovićevе administracije usvajanje nedvosmislenog islamističkog identiteta i vođenje islamističke borbe. S obzirom na Cengićevе poznate i čvrste stavove, njegovo nimenovanje na tako ključno mesto - pomoćnika ministra odbrane - znači da je njegovo stanovište bilo usvojeno od strane zvaničnog Sarajeva.

Zaista, sredinom 1996., većina mudzahedina je još uvek služila u redovima armije Bosne i Hercegovine, gde su sve više preobraćani u elitno jezgro koje je pomagalo da se sprovede sveopšta islamizacija vojnog establistmenta. Mudzahedini su bili podeljeni u tri skupine operativnih jedinica a četvrta skupina jedinica je bila neposredno angazovana u terorističkim i drugim tajnim operacijama. Kao što će se kasnije videti, ova podela nije bila stroga. Naročito su neke od glavnih jedinica koje su uključivale mudzahedine takode koriscene da prikriju i obezbede pokrice za islamističke terorističke elemente. Te četiri skupine jedinica su:

- Kvalitetno jezgro Muslimanskih oslobodilackih brigada;
- Operativne jedinice u centralnoj Bosni i Hercegovini;
- Operativne jedinice u Bihackom džepu; i
- Specijalne jedinice povezane sa terorizmom i tajnim operacijama.

Ove jedinice su u svojim redovima imale između 11.000 i 15.000 inostranih mudzahedina.

Uz te snage mudzahedina, postojali su brojni islamistički teroristički objekti - razvrstani od skola do ekstremnih operativnih baza - pod čvrstom kontrolom sarajevske vlade, posebno AID (nova obavestajna služba Bosne i Hercegovine) i u okrilju nebrojenog mnoštva humanitarnih organizacija.

* * *

Kvalitetno jezgro Muslimanskih oslobodilackih brigada: Tri Muslimanske oslobodilacke brigade imaju

glavne organizovane delove nastale iz raspustene Armije Republike Bosne i Hercegovine, 3. korpus, odred 'el-Mudzahedin', glavne jedinice mudzahedina tokom rata. Do jeseni 1995., 3. korpus mudzahedina sastojao se od tri brigade. Pocev od kraja 1995., te brigade su bile potcinjene drugim korpusima. Njihov broj se bio uvecao od oko 1.500 vojnika na preko 2.000 svaki. Te brigade su bile izgradene oko cvrstog jezgra inostranih mudzahedina dok su ostali vojnici bili bosanski islamisti. Te brigade su:

- 1. Sedma muslimanska oslobodilacka brigada 3. korpusa sa stabom u Zenici;
- 2. Deveta muslimanska oslobodilacka brigada 2. korpusa sa stabom u Travniku (2. korpus je osnovan u Tuzli); i
- 3. Cetrta muslimanska oslobodilacka brigada 4. korpusa sa stabom u Konjicu.

Zvanicno Sarajevo je naglasavalo presudnu vaznost ovih brigada za sveopstu vojnu delotvornost bosanskih muslimanskih snaga.

Pocetkom marta 1996., sarajevski nedeljnik Ljiljan, koji se smata Izetbegovicevim glasilom, objavio je clanak koji je isticao vaznost muslimanskih jedinica i pretio Sjedinjenim Drzavama ako budu smetale njihovim aktivnostima. Sarajevo ukazuje na rastucu napetost izmedu Armije Sjedinjenih Drzava i Bosanske armije zbog prevage muslimanskih jedinica, a narocito zbog insistiranja Sarajeva da zadrzi 9. muslimansku oslobodilacku brigadu, koja je potcinjena 2. korpusu osnovanom u Tuzli, garnizonski smestenu u neposrednoj blizini baza Armije Sjedinjenih Drzava u Tuzli. U tom kontekstu, clanak iz Ljiljana naglasava da je 9. brigada "bila ustanovljena prema modelu 7", sto znaci da se "jedinica sastoji iskljucivo od muslimanskih mladica, koji su u brigadu dosli dobrovoljno iz drugih jedinica 2. korpusa zato sto prihvataju islamisticki kodeks zivota koji se nudio u brigadi, a njihov jedini 'greh' - njihova spoljasnja slicnost sa mudzahedinima iz islamistickih zemalja - izazvao je u bazi Sjedinjenih Drzava kraj Tuzle strah pre dva meseca da bi oni mogli da budu 'bosanski teroristi'."

Clanak naglasava da ce "te cuvene jedinice Armije Bosne i Hercegovine - 7., 4. i 9. - obrazovati jezgro buduceg profesionalnog kontingenta Armije Bosne i Hercegovine". Razmatrajuci teroristicki faktor, clanak ismeva "iracionalan strah koji vojnici Sjedinjenih Drzava imaju od Irana". Ta iracionalnost, zakljucio je clanak u Ljiljanu, bila je u pozadini ponovljenih antiislamistickih provokacija i uznemiravanja koje je sprovodila armija Sjedinjenih Drzava protiv 9. brigade. Clanak je zakljucen prikrivenom pretnjom armiji Sjedinjenih Drzava: "Niko cak ni ne pomislja sta bi se moglo desiti ako bi 'bosanski teroristi' zaista uzvratili!"

Kraje maprila 1996., jugoslovenski i hrvatski vojni eksperti su se saglasili da je u kvalitetnom jezgru sarajevske politicki verodostojne moci - cuvara Izetbegoviceve uprave - bilo "nesto vise od 8.000 (od Irana kontrolisanih stranih) vojnika raspoređenih u tri vrlo jake brigade". Ovi vojnici su clanovi iranskih "al-Kuds" snaga pregrupisanih u Bosni i Hercegovini posle intenzivne obuke i indoktrinacije u Iranu, Pakistanu, Avganistanu i Sudanu i sacinjavaju jezgro 4., 7. i 9. muslimanske oslobodilacke brigade.

Zaista, do sredine aprila, vaznost islamistickih jedinica je dalje rasla posto je trebalo da one budu modifikovane i da posluze kao visokokvalitetno jezgro citave armije. Prva koja ce se tako preobratiti jeste 7. muslimanska viteska brigada 3. korpusa. Nova i sada "mehanizovana" 7. brigada sastoji se od delova 319. i 330. brigade, tri manevarska bataljona, trupe zelenih beretki (Islamisticke specijalne snage kojima dominiraju mudzahedini) i tenkovske trupe. "Mi sada stvaramo novu armiju. U tom procesu moramo da promenimo mnogo stvari; ipak, 7. brigada ce postojati dogod smo mi zivi", izjavio je brigadni general Sakib Mahmuljin, komandant 3. korpusa.

Drugi vid ove reorganizacije je jos jedno izigravanje sporazuma Dejton-Pariz. Posto su Sjedinjene Drzave uslovile snabdevanje Bosne i Hercegovine teskim naoruzanjem uklanjanjem "zaostalih" islamistickih elemenata iz operativnih jedinica armije bosanskih muslimana, Sarajevo je premestilo islamisticke snage u centralnoj Bosni i Hercegovini u novi status: rezervne jedinice. Takva nagodba je omogucila bosanskom vojnom zvanicniku da krajem maja 1996. ustvrde da su "islamisticki borci iz Irana i drugih zemalja uglavnom udaljeni iz bosanske armije". Ipak, priznao je on, "cetiri bosanske brigade mudzahedina koje broje preko 6.000 boraca ostaju u rezervi". To su tri muslimanske brigade sa cetrtom koja je novoustanovljena 17. muslimanska laka brigada 1. korpusa u Sarajevu, koja je "zamenila" Handzar diviziju.

Operativne jedinice u centralnoj Bosni i Hercegovini: Jos krajem decembra 1995., snage bosanskih muslimana su pocele da uvode i aktiviraju dodatne jedinice mudzahedina, koje su obuhvatale kadrove inostranih dobrovoljaca i bosanskih muslimana koje su oni obucavali, da bi rasilili i prikriili inostrane mudzahedine kroz sve armijske snage. Jedan od primera je 807. muslimanska oslobodilacka brigada, koja je bila ustanovljena i zakleta u Gorazdu, 20. decembra 1995. Do juna 1996., postojalo je barem deset takvih jedinica u armiji Bosne i Hercegovine:

- 1. 807. muslimanska oslobodilacka brigada 81. divizije s Glavnim stabom u Gorazdu;
- 2. 117. brigada - "Dzemisetski golubovi" - sa stabom u Lukovcu;
- 3. 119. brigada specijalnih snaga mudzahedina sa stabom u Banovicima. Ova brigada je podeljena u dva odreda poznata kao: a) "Tigrici", b) "Zelena Strela";
- 4. 203. brigada sa stabom u Tesnju. Ova brigada je podeljena na tri "nezavisna specijalna" odreda mudzahedina poznata kao: a) "Krtice", b) "Vitezovi", c) "Tigrovi";
- 5. 204. laka brigada - "Citlucki Vukovi" - sa stabom u Citluku;
- 6. 115. muslimanska brigada s isturenim stabom u Vogoscu;
- 7. 17. muslimanska laka brigada 14. divizije 1. korpusa sa stabom u Pazaricu;
- 8. 379. motorizovana brigada 37. divizije sa stabom u Tesnju;
- 9. Operativna grupa poznata kao "Zivinicke Ose" sa stabom u Zivinicama;
- 10. Operativna grupa sa stabom u Tuzli. Ona je podeljena u dva specijalna odreda poznata kao: a) "Janicari", b) "Taut". (Ova operativna grupa je nezavisna od 2. tuzlanskog korpusa).

Tacan broj inostranih mudzahedina u svakoj od ovih brigada tesko je ustanoviti. Sve pouzdane procene ukazuju da je prosečna velicina inostranih elemenata oko 750-1.000 mudzahedina po brigadi.

Krajem marta 1996., mudzahid, pripadnik 117. brigade u Lukovcu, identifikovan samo po ratnom imenu "Muharam", naglasio je kontinuitet između ovih brigada i ranijih snaga mudzahedina. On je objasnio da su sva religijska pravila i obaveze koje su upraznjavane u formacijama mudzahedina bila takode upraznjavana i u islamistickim brigadama, mada su one zvanično potpadale pod komandu bosanske armije. Ali zato sto su one zauzimale istaknut položaj, zvali su ih brigade mudzahedina". "Muharam" se pozalio da su americkie i svedske snage bile namerile da uznemiravaju njegovu jedinicu zbog njenog islamistickog karaktera, uprkos stalnim protestima generala Seada Delica, komandanta 2. korpusa, kao i nastojanjima da se blokiraju patrole IFOR-a da ne zalaze u logor brigade.

Od sredine marta 1996., bile su primetne pojačane aktivnosti među islamistickim i teroristickim elementima prikrivenim u Oruzanim snagama bosanskih muslimana. Clanovi ovih jedinica su poceli da sudeluju u specijalnim operacijama unutar položaja bosanskih Srba.

Jedna od prvih operacija se zbila u noci 22. marta 1996. Odred bosanskih muslimanskih terorista je pokusao da izvrši sabotazu na putu Pale-Lukavica ali su ih zarobile snage bosanskih Srba. Oni su odali da su clanovi izvidacko-diverzantske jedinice 115. muslimanske brigade. Jos 15. marta, Saban Begovic, brigadni zapovednik, naložio je brigadnim komandnim esalonima i zapovednicima izvidacko-diverzantskih jedinica da pripreme vise troclanih ekipa za seriju sabotaza i teroristickih operacija na podrucju Grbavice. Ekipa otkrivena i zarobljena 22. marta bila je prva upucena unutar srpskih položaja.

Sredinom aprila 1996., da bi se aktivno pripremila za teroristicke operacije protiv IFOR-a u oblasti Dobojsko-Tesanj, Armija bosanskih muslimana obrazovala je novu elitnu jedinicu - 379. motorizovanu brigadu - u sastavu 37. divizije bosansko-hercegovačke armije da bi služila i obezbedila podršku za rastuću islamisticku teroristicku infrastrukturu u toj oblasti. 379. motorizovana brigada je jedinica specijalnih snaga sastavljena od najboljih boraca sa podrucja Tesnja, Teslica i Doboja.

Tokom leta 1996., doslo je do opsteg rasta islamistickih borbenih aktivnosti u mestima gde su bile rasporedene jedinice mudzahedina. Vecinom su to bile demonstrativne akcije, da se pokaze islamisticko

prisustvo uprkos uveravanjima Sarajeva u suprotno. Sredinom aprila je, na primer, zapovednik 17. muslimanske brigade major Kasim Podzic, rekao svojim ljudima, i velikoj grupi islamistickih dostojanstvenika koja je bila u poseti, da "smo spremni da se borimo pod bilo kakvim uslovima sve dok svaka stopa okupirane bosnjacke zemlje ne bude pod nasom kontrolom". Jedan takav incident se zbio krajem aprila u Gorazdu, sedistu 807. muslimanske oslobodilacke brigade. Nekoliko islamista je bacilo potpirujuce letke koji pozivaju na dihad protiv Srba pod zastavom Hamas-a. Leci su baceni iz vozila koja su bila u konvoju bosanske vlade dok je prolazio kroz srpsko Gorazde na glavnom putu Sarajevo-Gorazde. Ti leci su razdeljeni naocigled pratnje IFOR-a koji je propustio da spreca ovu aktivnost.

Operativne jedinice u Bihackom Dzepu: 5. korpus smesten u Bihacu odnedavno je postao skloniste za jedinice mudzahedina. Prve specijalne snage mudzahedina su rasporedene u toj oblasti u tajnosti preko Hrvatske (mnoge od njih su prokrijumcarene od strane UN i medunarodnih organizacija za pomoc, dok su se druge uvukle u nju s ilegalnim posiljkama oruzja) da bi potpomogle lokalne jedinice verne sarajevskom vodstvu Izetbegovica u njihovom sukobu sa snagama vernim Fikretu Abdicu, lokalnom narodnom (muslimanskom) vodi. Sarajevu su bili potrebni muslimani koji nisu otud kao tvrdo jezgro vlastitih snaga u Bihackom dzepu da bi se oduprli masovnom prelasku vlastitih vojnika u Abdicev tabor.

Pocetkom jeseni 1995., velik broj mudzahedina koji su proterani iz centralne Bosne i koji su trebali da se vrata u svoje rodne zemlje preko Hrvatske zapravo su prokrijumcareni nazad u Bihacki dzep. Zaista, krajem januara 1996., general Zivko Budimir, zapovednik generalstaba HVO (hrvatska vojska), upozorio je da su se na podrucju Bihaca organizovale velike snage mudzahedina. Mudzahedini koje je IFOR proterao u Hrvatsku da bi dalje otputovali u svoje rodne zemlje bili su integrisani u ove jedinice.

Pojavljivanje islamistickog jezgra u kom dominiraju mudzahedini u 5. korpusu ne iznenaduje i posebno ne uznemirava ako se zna ko je zapovednik korpusa: general Atif Dudakovic. General Dudakovic je poklonik Izetbegovica i clan Izvrsnog komiteta SDA (Stranke demokratske akcije). On je takode i nepokolebljiv proiranski islamista. Sredinom februara 1996., na primer, general Atif Dudakovic je, u svojstvu zapovednika 5. korpusa, organizovao proslavu godisnjice Homeinijeve Revolucije u Bihacu. Iranski i arapski islamisti iz citave Bosne i Hercegovine, ukljucujuci i obavestajne oficire i zapovednike terorista, bili su pozvani na tu proslavu. Mnogi su prisustvovali.

Kljucne jedinice mudzahedina 5. korpusa su:

- 1. 501. brdska brigada IDG poznata kao "Tigrovi";
- 2. 503. brdska brigada IDG poznata kao "Caruge";
- 3. 505. brdska brigada IDG poznata kao "Tajfun", "Hamze" i "Balije";
- 4. 511. laka brigada IDC poznata kao "Apaci".

Po određenju, sve jedinice mudzahedina 5. korpusa su elitni izvidacki, diverzantski, avionsko-helikopterski (desantni) odredi (poznati pod inicijalima IDG - izvidacko-desantne grupe). Tesko je pouzdano ustanoviti tacan broj inostranih mudzahedina u svakoj od ovih brigada. Verodostojne procene ukazuju da je prosecan broj stranih elemenata oko 1.200-1.500 mudzahedina po brigadi. IDC jedinice su manje od IDG brigada, ali takode kombinuju određen broj specijalistickih sluzbi.

Specijalne jedinice povezane sa terorizmom i tajnim operacijama: I hrvatska i srpska obavestajna sluzba naglasavaju da mudzahedini ostaju "kicma" elitnih izvidacko-saboterskih jedinica kao i samih muslimanskih defanzivnih snaga SDA. Ova poslednja obuhvata preko 1.000 bosanskih islamista, od kojih je vecina presla prekomorsku vojnu i versku obuku. Inostrani mudzahedini su takode kljucni instruktori za "specijalne akcije" (specijalne operacije i terorizam), obavestajni oficiri, kao i verski komesari i operativni zapovednici specijalnih taktickih jedinica. I inostrani mudzahedini i bosanski islamisti ukljuceni u specijalne operacije i terorizam podeljeni su izmedu dve glavne "jedinice" Armije Bosne i Hercegovine i rasporedeni po tajnim teroristickim bazama, bilo da je rec o objektima za obuku ili operativno dejstvo.

Glavne "jedinice" su:

1. Bosnjacka brigda "Nocne Ptice". To je visoko specijalizovana "maticna jedinica" koja obuhvata velik izbor specijalista i eksperata iz Turske, Egipta, Avganistana, Pakistana i Libana. I brigada obezbeduje

pokrice za brojne islamisticke teroristicke elemente kao sto su "Alahovi Borci" i druge male relativno samostalne teroristicke jedinice. Medu ekspertima koji sluze u I brigadi nalaze se eksperti za automobile-bombe iz Libana, od kojih su neki veterani koji su planirali samoubilacke napade na kasarne americkih marinaca i druga postrojenja u Bejrutu pocetkom osamdesetih godina. I brigada je jedinica koja ce biti pokrovitelj, operativno podrzavati i sudelovati u teroristickim operacijama protiv IFOR-a.

2. III korpus. Kao sto je gore pomenuto, neposredan sastavni deo mudzahedina 3. korpusa danas je jedinica za obuku bosanskih i inostranih islamista, za sluzbu sa drugim elitnim jedinicama kao i za teroriste. 3. korpus, medutim, obezbeduje zaklon i pokrice za specijalne operativne jedinice poznate pod sifrom "G" ili "G odred". "G" je oznaka za "Gazija" (u srpskohrvatskoj transkripciji); odnosno "Gazi'a": odmazda, osveta, kazna na arapskom. To je odred za obuku s operativnim sposobnostima koja je apsorbovala neke od najosetljivijih elemenata prvobitnog 3. korpusa. "Odred Mucenika" i logor za obuku odreda Ansar su, na primer, integrisani u "G odred". Operativno jezgro ovih teroristickih i specijalnih snaga sastoji se od grupe saudijskih islamista zakletih na osvetu "zlocina nevernika" protiv islamske Bosne. Oni su formalno pripojeni, i dobijaju podrsku i ljudstvo iz istog, izvidacko-diverzantskog bataljona bosanske armije u Vukoviji. Postoje nepotvrdeni izvestaji da je sadasnji zapovednik "G odreda" Abu-Ma'ali.

AID I TERORISTICKA ELITA

Razlicite teroristicke baze usmerene prema IFOR-u najvaznije su za buduće usmeravanje situacije u Bosni i Hercegovini. Pripreme u tim bazama se vode pod pokroviteljstvom AID, nove obavestajne sluzbe Bosne i Hercegovine.

Krajem januara 1996., Bakir Alispahic, nekadasnji visoki sluzbenik stare komunisticke jugoslovenske tajne policije, SDB, i drzavnih bezbednosnih organa i nekadasnji ministar unutrasnjih poslova Bosne i Hercegovine, bio je naimenovan za sefa Agencije za istrazivanje i dokumentaciju (AID) bosanske sluzbe bezbednosti. Skrojena prema starim jugoslovenskim komunistickim tajnim sluzbama, AID je odgovoran i za unutrasnju i za spoljnu bezbednost. Alispahic je bio neposredno odgovoran Izetbegovicu i redovno mu je podnosio izvestaje.

Zvanicno, najveca pretnja s kojom se AID suocava su "Cetnici", odnosno srpsko nepristajanje na predaju. Srpsku agresiju, a ne islamisticki terorizam, AID je oznacio kao glavnu pretnju za IFOR. AID smatra da je "neodrzivost" federacije s Hrvatskom "najveci teret" zato sto, hrvatsko ometanje dotura opreme i eksperata zahteva da se AID potpomogne, narocito s Bliskog Istoka.

U stvarnosti, prvenstveni zadatak AID jeste da osigura uspostavljanje islamisticke drzave sirom citave Bosne i Hercegovine. Predsednistvo Bosne i Hercegovine je ustanovilo Agenciju za istrazivanje i dokumentaciju Bosne i Hercegovine (AID) 12. januara 1996. Kao centralizovana bezbednosna i obavestajna sluzba AID zamenjuje bezbroj tajnih i bezbednosnih sluzbi nasledenih iz prethodne Jugoslavije i postepeno prilagodavanih tokom devedesetih godina osobenim potrebama Sarajeva, uz podrsku iranskih obavestajnih eksperata. AID je postao, kao sto je planirano, Izetbegoviceva licna sluzba bezbednosti: politicka tajna policija zakleta da uspostavi "potpunu kontrolu" nad Bosnom i Hercegovinom.

Najbolji izraz ovog cilja jeste naslede njenih prethodnica. Do leta 1994., tokom najjace opsade Sarajeva, prethodnica AID-a su odrzavali dosijee priblizno 160.000 pojedinaca u gradu, uglavnom da bi kontrolisali crnu berzu i druge sitne presteupe. Uprkos vojnim pretnjama bosanskih Srba i neprestanoj opsadi, Izetbegovic je naložio sveobuhvatno razvrstavanje ljudstva i novcanih sredstava radi neposrednog nadzora pretežno muslimanskog stanovnistva. Medu "zlocincima" koje je istrazivala i progonila tajna policija bio je slucaj nekolicine nemuslimanskih vojnika (i hrvatskih i srpskih) u vojsci 1. korpusa koji su ulovili divljeg veptra u vreme kada nije bilo hrane u zimu 1993-94. Oficiri bosanskih muslimanskih jedinica naredili su unistenje mesa, a nadlezni je izvestio sluzbu bezbednosti i uverio je da ce pocinioci biti kaznjeni u skladu sa smernicama tajne policije. Do 1995., prema opreznim i suzdrzanim procenama, tajna policija je vec imala preko cetvrt miliona dosijea samo na podrucju Sarajeva.

Najvažnija grana tajne policije bila je odgovorna jednom od najviših službenika tajne vojne policije 1. korpusa bosansko-hercegovačke armije. Njihovi pripadnici su se jednako prepoznavali po svojim crnim uniformama i novim novcatim oružjem - kao što je Hekler i Koh MP5 automat - koji je "nekako" dospio u Sarajevo uprkos opsadi i na štetu osetno ljute nestasice hrane. U isto vreme, tajna policija je takođe uspostavila zamasan kompjuterizovan sistem dosijea kao glavni deo novog kompjuterskog sistema i centra tajne policije. Novi kompjuteri su takođe dospeli u Sarajevo uprkos opsadi. Istovremeno, tajna policija je koristila mnogo "tradicionalnije" metode unutar Sarajeva da bi osigurala stabilnost Izetbegovićeve vlasti. Prema hrvatskim obavestajnim ekspertima, "izvršioци su bili kriminalci i profesionalne ubice koji su nagrađivani pustanjem iz zatvora" za uklanjanje Izetbegovićevih neprijatelja u Sarajevu.

Sredinom februara 1996., suoceni sa primenom sporazuma Dejton-Pariz, hrvatski eksperti su upozorili na stvaran karakter sarajevske centralizovane tajne službe u formiranju; novoustanovljene AID. Oni su naglasili da su postojali "jasni dokazi da je od početka rata Izetbegović gradió svoj bezbednosni sistem na nacelima KOS-a (kontra-obavestajna služba) i SDB (služba državne bezbednosti) organizacija koje su postojale u prethodnoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji". Hrvatski eksperti su posebno bili zabrinuti takvim razvojem s obzirom na Izetbegovićevu licnu i politicku pozadinu. Posto je odabrao da zadrži svoj položaj na taj način, tragajući za glavnim neprijateljima u vlastitom narodu, čak iako je rat besneo, on je "ocigledno zaboravio da je i sam bio zrtva istog sistema". Ovaj trend se samo pogorsavao zato što su s ustanovljavanjem AID, januara 1996., "sve Izetbegovićeve obavestajne i kontra-obavestajne službe bile tako ujedinjene pod jednom upravom". Hrvatski eksperti su zaključili da skorasnja evolucija tajnih službi Bosne i Hercegovine predstavlja tačan odraz ranije dinamike u Sarajevu:

"Posebno je zabrinjavajuća, ipak, činjenica da je AID ustanovljena posto je vodstvo vladajuće partije i zapovedništvo bosansko-hercegovačke armije bilo ocisceno od svih onih koji se nisu slagali s onima koji su zastupali čvrstu muslimansku liniju, čak i posto je postalo poznato u Dejtonu da će se ubrzo održati izbori u Bosni i Hercegovini. Voda AID upozorava da je to praktično pretvorilo AID u obavestajnu agenciju i - imajući na umu sadašnje iskustvo sa sličnim Izetbegovićevim službama - takođe u represivno telo Stranke demokratske akcije (SDA).

Sve nas to navodi da zaključimo da se potpun nadzor građana na teritoriji pod kontrolom Bosne i Hercegovine, koja je izvedena na nacelima KOS-a i SDB prethodne SFRJ - možda opravdan u vreme rata - nastavlja za vreme mira. Jedina razlika leži u formi i imenu iza kog su ljudi zaduženi za 'zastitu' građana skriveni. Činjenica je da sada kontrolu sprovode verne pristalice Alije Izetbegovića i njegovi sledbenici, što vodi zaključku da je SDA započela okrutnu borbu protiv svakog. Oni nisu zainteresovani ni za Dejton, ni za Federaciju Bosne i Hercegovine, niti za svoje građane; to je puka bora za vlast, za održanje njihovog režima."

Prvobitno vodstvo AID potvrdilo je hrvatske analize i strepnje. Prvi šef AID-a, Bakir Alispahić, bio je verni službenik SDB pre rata koji ga je preobratio u "predanog izvršioца" Izetbegovićevih licnih naredenja, kao i drugih "delikatnih zadataka" za SDA tokom rata. Preuzimajući svoju novu dužnost, Alispahić je istakao da će primarni zadatak AID-a biti "da stiti i razvija ciničice za integraciju čitave Bosne i Hercegovine".

Drugi ključni službenici u AID dosli su iz redova aparata stare jugoslovenske tajne policije. Fikret Muslimović, veteran oficir KOS-a više od dvadeset godina službe, bio je zadužen za bezbednost i kontra-obavestajne službe u armiji Bosne i Hercegovine za vreme rata pre prelaska u AID. Enver Mujezinović, takođe sa dvadeset godina službovanja u KOS-u, bio je odgovoran za iste zadatke u Ministarstvu unutrašnjih poslova.

Oni su doveli poverljive kolege da vode obavestajnu službu za Izetbegovića. Krajem maja 1996., Avdo Hebib, ministar unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine, naglasio je postojanu važnost ovih obavestajnih veterana za Izetbegovićev bezbednosni aparat: "Samo znam da su se dogodile neke kvalitetne promene s dolaskom novog direktora, Kemala Ademovića, veličanstvenog borca za Bosnu i Hercegovinu. Činjenica je da je određen broj ljudi koji su radili za obavestajnu službu prethodne JNA (Jugoslovenske narodne armije) radio u Agenciji. Posto ja lično poznajem te ljude, reci ću vam da su oni na vreme napustili JNA i stavili se u službu vlastitog naroda. Prema tome, nije fer praviti optužbe protiv tih ljudi zato što su bili članovi KOS-a i UDB-e".

Zagreb nije imao iluzija u vezi sa stvarnim ciljevima AID. Sredinom februara 1996., hrvatski obavestajni

zvanicnici u Zagrebu zjurado su uzivali sto je jedna od prvih kriza i glavobolja bilo to sto su "zapadne obavestajne sluzbe dobile informacije o infiltriranju mudzahedina u armiju Bosne i Hercegovine". Izetbegovic je naložio da se problem brzo resi i sprece buduca neugodna odavanja tajni prakticno po svaku cenu. Posle francuskog napustanja teroristicke baze u Fojnici (o cemu ce kasnije biti reci), pitanje mudzahedina ce postati glavni razlog za premestanja u vrhu mladane AID.

15. marta 1996., posle pritisaka iz NATO zemalja u vezi s ociglednom povezanoscju teroristicke baze s AID i stalnim prisustvom mudzahedina u Bosni i Hercegovini, aktuelni predsednik Ejup Ganic je otpustio Bakira Alispahica sa mesta sefa AID i umesto njega postavio Kemala Ademovica. Taj "premetaj" nije bio samo kozmeticke prirode, vec je demonstrirao stalnu vezanost Sarajeva za islamisticki terorizam. Ademovic je bio zapovednik brigade specijalnih snaga u ministarstvu unutrasnjih poslova: jedinice mudzahedina. On je preveo tu brigadu, skupa sa kljucnim delovima Handzar divizije, u AID po svom naimenovanju za sefa AID.

U isto vreme, Zija Dizdarevic, vodeci provladin komentator, optuzio je Sjedinjene Drzave zbog otpustanja Alispahica. Alispahic je morao da ode "pod pritiskom iz Vasingtona", zbog sumnji da je "bio neposredno zaduzen za odrzavanje iranske veze." Dizdarevic je protestovao, ali nije poricao, optuzbe Zapada da AID sluzi interesima Izetbegoviceve SDA u svojstvu "stranacke (tajne) policije koja odrzava posebne veze s iranskom obavestajnom sluzbom".

Jedan drugi odani sledbenik Izetbegovica u Sarajevu podvukao je da nisu samo Sjedinjene Drzave bile iza tih promena, vec su one sprovedene prema najboljoj proceni Sarajeva. On je istakao da su cistke bile "rezultat sugestija i pritisaka mocnih prijatelja iza scene, prvenstveno Sjedinjenih Drzava. Bakir Alispahic je bio uklonjen sa cela AID-a pod pritiskom iz Sjedinjenih Drzava". Uz to, njegovi najblizi saradnici, Nedžad Ugljen, Enver Mujezinovic i Irfan Ljevakovic bili su takode premesteni kao "deo istog paketa". On je naglasio da je cistka u vrhu AID-a sprovedena iskljucivo zbog otkrica logora za obuku terorista sredinom februara, a da ni Sjedinjene Drzave ni njihovi NATO saveznici nisu imali nikakvog drugog razloga da protestuju zbog operacija i dela AID-a.

Poblize ispitivanje sarajevske elite, medutim, pokazuje da su cistke bile sasvim kozmeticke prirode. Bakir Alispahic je bio naimenovan za zamenika ministra inostranih poslova zaduzenog za odnose sa muslimanskim svetom, narocito sa Iranom i drugim islamistickim silama. Za sve namere i ciljeve, on je nastavio da dominira inostranim obavestajnim sluzbama i aktivnostima koje se ticu islamista. Slicno njemu, Irfan Ljevakovic, nekadasnji oficir SDB, premesten je sa mesta pomocnika direktora AID na položaj "savetnika" novog sefa AID. Enver Mujezinovic i njegov zastitnik, Fikret Muslimovic, oba nekadasnji KOS-ovci, izgubili su ranije položaje ali su im ponudeni ugledni "alternativni" položaji.

Jedini visi sluzbenik AID, uostalom, koji je kaznjen "za primer" bio je Munir Alibabic-Munja - nekadasnji sef CSB (Centra sluzbe bezbednosti) Sarajeva. On je odavno bio poznat po onom sto su upuceni u Sarajevu zvali "sukobom s Bakirom Alispahicom" kako zbog licne moci tako i zbog politickih pitanja. Njegova cistka je poslužila kao "lekcija i upozorenje svima", ne zbog znacaja AID-a, nego da struktura moci i mreza licnih odanosti koju je Alispahic ustanovio ne bude narusena njegovim premetajem iz AID-a.

Zaista, novi direktor AID-a, Kemo Ademovic, samo je pojacao nametanje islamizacije. Kemo Ademovic je nekadasnji ministar unutrasnjih poslova i zapovednik njegovih specijalnih snaga. On je bliski saradnik Izetbegovica i ima bliske veze s Iranom. Bitne promene medu osobljem AID-a koje su usledile tokom proleca 1996. dalje su ucvrstile dominaciju Izetbegovicevih prisnih prijatelja koji su bili bliski Teheranu koliko i Sarajevu. U prolece 1996., ukupna velicina osoblja AID-a prelazila je 10.000.

Prema hrvatskim obavestajnim izvorima, u prolece 1996., AID je imao 1.400 dobro uvezbanih operativaca. Poredenja radi, na vrhuncu Titove vladavine, njegova UDB-a je imala samo oko 350 operativaca u istoj oblasti. Uz to, AID uposljava neke od najiskusnijih nekadasnjih "udbasa". Zadatak ovih operativaca AID-a jeste "da sprovode likvidaciju istaknutih politicara i inostranih drzavljana".

U tu svrhu, AID je "vezan" za tajne vojne logore za obuku, koje vode muslimanski borci iz Irana, koji su mogli da planiraju napade na vojnike Sjedinjenih Drzava". Glavni instruktore su oficiri VEVAK-a (iranska obavestajna sluzba), mnogi sa prakticnim iskustvom u ubijanju neprijatelja Teherana u Evropi. Turski obavestajni zvanicnici su identifikovali neke od iranskih instruktora AID kao oficire VEVAK-a koji su bili

umesani u "neposredno ubijanje iranskih disidenata u Turskoj". Ohrabreni od Sarajeva, instruktori VEVAK-a su regrutovali vise desetina kljucnih oficira AID-a, obucenih kao operativci u Bosni i Hercegovini, pa su ih poslali na dugorocnu naprednu obuku u Iran. U meduvremenu, Sarajevo je vec organizovalo i aktiviralo ubilacke i teroristicke odrede obucene od Iranaca. Ovi timovi AID-a su skrojeni prema teheranskim vrhunskim timovima koji su delovali sasvim uspesno sirom Evrope i Bliskog Istoka.

Druga glavna obaveza AID-a jeste da obezbedi zaklon za tvrdo jezgro mudzahedina cije proterivanje je Sarajevo obecalalo. AID je ovim mudzahedinima obezbedila novi identitet i odgovarajuca bosansko-hercegovačka dokumenta i pasose. Kljucnim clanovima jedinice El Mudzahid, na primer, koja je bila osnovana u zenickom predgradu Pobrezje, nedavno je obezbedena maska, bosansko drzavljanstvo i smestaj u okolnim selima: oblast poznata kao "zeleni trougao". Neki od tih mudzahedina su bili sakriveni u konfiskovanim kucama u obliznjim hrvatskim selima pod kontrolom Bosne i Hercegovine kako bi mogli da osiguraju lojalnost hrvatskih seljaka Sarajevu i konacno da ih islamizuju. U proseku, tu je 30 do 50 mudzahedina, uz lokalne zene i decu, u svakom selu. Jedna od tih grupa jos uvek boravi u kuci Ante Tavica u Pobrezju. Drugi odredi mudzahedina su skriveni u selima Orasac i Mehuric, nastanjenim Hrvatima, blizu Travnika. Nedavni regrutni odredi mudzahedina su preneti u Mehuric. U centralnoj Bosni i Hercegovini mudzahedini su skriveni u Han Bilu i nekoliko drugih sela. Jos jedna skupina sela u kojima se kriju mudzahedini postoji oko Zavidovica.

Ne bi trebalo sumnjati u to da ti mudzahedini, preobraceni u bosanske drzavljane, ostaju zakleti u svoj islamisticki dihad. Mnogi od njih drze da je njihov sadasnji izmestaj kratko medurazdoblje izmedu raznih faza njihovog Svetog Rata. Marta 1996., na primer, mladi arapski stanovnik zelenog trougla smatrao je da muslimansku Bosnu ocekuje jos nevolja i patnji. "Jedino Alah zna sta ce se dogoditi s Bosnom. Ako su muslimani u Bosni zadovoljni s ovom situacijom, a mi cemo biti s nasim narodom, Alah ce sigurno obezbediti neko resenje. Moramo biti svesni, ipak, da nevernici nece odustati od svog krajnjeg cilja: da posade krst u Meki i da sluze misu u Medini. Oni nece biti zadovoljni sve dok mi ne prihvatimo njihovu veru. Moramo se nadati da ce muslimani uvideti da je Islam njihova jedina podrška i snaga i da nece prodati i odbaciti svoju veru." Lokalna zajednica mudzahedina je resena kao i uvek da nastavi svoj dihad sve dok Alahov Zakon ne bude ustanovljen u Bosni i Hercegovini. U meduvremenu, ti "Bosnjaci" su ukljuceni u opsezan islamisticki obrazovni program ciji je cilj da uspostavi islamisticki nacín zivota u citavoj oblasti.

Hrvatski obavestajni izvori isticu vaznost puke upotrebe AID-a i njenih mudzahedina da bi se osigurala lojalnost i islamizacija oblasti Bosne i Hercegovine za razumevanje istinskih ciljeva Sarajeva. "Iluzorno je ocekovati da ce se Izetbegovic odreci AID-a, koji osigurava njegovu kontrolu nad politickim procesom u sopstvenom narodu", naglasavaju oni. Ono sto AID izvrsava u Bosni i Hercegovini "jednostavno obuhvata transfer iranskog koncepta paradrzavne vojne policije uz ciju pomoc zemlja odrzava kontrolu nad vlastitom populacijom i obezbeduje uticaj medu cuvenim teroristickim grupama u Egiptu (♦ama-al-Islamija), Izraelu (Hamas), Libanu (Hizb-Alah), itd. AID bi sluzio toj svrsi u Bosni, odnosno Evropi.

Hrvatski izvori beleze slicnost izmedu stvarne strukture moci AID-a i iranskog obavestajnog carstva. U obe zemlje, "mozgovi citave sluzbe su zapravo u islamskim verskim zajednicama i u diplomatiji". Nije cudo sto, kao zamenik ministra inostranih poslova, Bakir Alispahic nastavlja da vrsi dominantan uticaj nad bosanskim obavestajnim sistemom. Uz blisku podršku iz VEVAK-a, AID nastavlja da sledi "ostvarenje ciljeva zbog kojih je bio ustanovljen, to jest stvaranje muslimanske drzave na odredenoj teritoriji Bosne i Hercegovine, sa untrasnjom organizacijom koja bi odrazavala iranski koncept islamske drzave".

Ipak, beleze Hrvati, pod zapadnim pritiskom da obezbedi privid demokratizacije, "ostvarenje Izetbegovicevih ideja" je poremećeno opozicijom od strane "partija i politicara medu muslimanima koji se zalazu za sekularno untrasnje uredenje turskog tipa". AID je prvenstveni instrument Sarajeva da brzo neutralise opoziciju, narocito kad Vasington ocekuje da Sarajevo sprovede slobodne izbore narednog leta. Vaznost potencijalnog doprinosa AID-a ucvrscenju Izetbegoviceve moci jasno je demonstrirana u Hrvatskoj.

8. aprila 1996., hapsenje jedne grupe bosanskih muslimana od strane hrvatskih vlasti koja je bila na putu "da izvrsi akt drzavnog terorizma" trebalo bi da rasprsi svaku preostalu sumnju u vezi sa umesanoscú Sarajeva u terorizam. Hrvatske snage bezbednosti su otkrile grupu od sest bosanskih muslimana (pet muskaraca i jedna zena) koju su identifikovali kao "teroristicku grupu poslatu iz Bosne" da ubije Fikreta Abdica, nekadasnjeg i jos uvek veoma popularnog vodu iz podrucja Bihaca.

Hrvatske snage bezbednosti su uhapsile petoro zaverenika kraj Senja na jadranskoj obali, 80 km juzno od Rijeke samo zbog saobracajnog prekrasaja. Istraga koju je sproveda hrvatska sluzba bezbednosti otkrila je da ti bosanski muslimani rade za bosansku policiju i/ili obavestajnu sluzbu s podrucja Bihaca. Teroristi su planirali da ispale RPG (granate na raketni pogon) na Abdicev automobil na prometnom putu izmedu industrijske luke u Rijeci i turistickog naselja Opatija na jadranskoj obali.

Petoro uhapsenih su bili operativni kadar. Sesti osumnjiceni, poznat kao visi oficir AID-a, pobegao je. Hrvatska obavestajna sluzba je saznala da su iza operacije stajali mozgovi "iz bihacke Stranke demokratske akcije (SDA) koji su hteli fizicki da se oslobode Fikreta Abdica, opasnog politickog protivnika". Operaciju je planirala i izvela bihacka AID prema određenim instrukcijama iz Sarajeva.

Neki clanovi mreze su bili bosanski drzavljanji koji su izvesno vreme ziveli Hrvatskoj. Oni su vec uspeli da pridu Abdicu u desetak situacija ali nisu imali priliku da ispale svoja oruzja ili aktiviraju bombe.

Prema hrvatskoj sluzbi bezbednosti, grupa je imala veliku zalihu oruzja skrivenog u Hrvatskoj, ukljucujuci veliku kolicinu eksploziva, granatnih lansera, automata kao i antitenkovskih i rucnih bombi. Deo zaplenjenog skrovista oruzja je ukljucivao dva portabl raketna lansera sa cetiri granate, cetiri rucne bombe, masniku kalibra 7,62 mm i 14 kotura municije, pet rasprskavajucih protivtenkovskih rucnih bombi, kilogram plasticnog eksploziva i tri rucne bombe. Oruzje je bilo skriveno u sumici zvanog Kostabela kraj logora Preluka duz puta Rijeka-Opatija. Druga skrovista za koja se zna da ih je AID unapred bio pripremio za licnu podrsku tek treba da budu otkrivena. Samo postojanje takvog sistema skrovista oruzja ukazuje da AID ima vecu i rasprostranjeniju mrezu terorista i operativaca u Hrvatskoj.

U meduvremenu, sestoro zaverenika je bilo optuzeno (jedan in absentia) 10. aprila u Rijeci za "drzavni terorizam" u formi aktivnih priprema za ubistvo Abdica.

Ne cudi mnogo, ipak, sto hrvatski obavestajni izvori sada brinu zbog dugorocnog grananja "muslimanskog drzavnog terorizma" izvezenog iz Bosne i Hercegovine. Oni naglasavaju da "islamisticki terorizam, koji izgleda da zadobija snagu u ovoj oblasti, nije samo hrvatski problem". Posto su islamisticki gardisti iz SDA koji drze vlast u Bosni i Hercegovini jednako zakleti u sirenje islamistickog dihada sirom sveta, sada je dosao red na druge!" Hrvatski obavestajni izvori ne ostavljaju sumnju u njihovo iscitavanje situacije u Bosni i Hercegovini: "Medunarodna zajednica je zigosala samo nekoliko zemalja kao one koje podrzavaju i finansiraju medunarodni terorizam. Iranu i Libiji bi sada takode trebalo pridodati Bosnu i Hercegovinu, odnosno, da budemo tacni, muslimanske vlasti iz Sarajeva".

SUOCAVANJE SA STVARNOSCU

Glavni stab IFOR-a je, medutim, vec bio zadao udarac neposrednoj izlozenosti islamistickoj teroristickoj pretnji u Bosni i Hercegovini. 15. februara 1996., francuske snage IFOR-a su upale i osvojile jednu islamisticku teroristicku bazu za obuku zapadno od Sarajeva, uhapsivsi 11 terorista. Objekat za obuku je bio smesten u nekadasnjoj skijaskoj kolibi udaljenoj oko 24 km zapadno od Sarajeva i oko 10 km juzno od Fojnice. Ta koliba je deo sastava Handzar divizije. Bosanski vladini izvori su saopstili Rojteru da je "to mesto bila obavestajna skola u postupku zatvaranja".

Medu uhapsenima su bili tri iranska instruktora i osam bosanskih obavestajnih oficira: sestorica Bosanaca su bili rodeni bosanski muslimani, ali izvorna nacionalnost preostale dvojice nije bila jasna. Oni su vise licili na Avganistance ili Pakistance koji su primili bosansko drzavljanstvo. Sva osmorica su sluzila kao oficiri i obavestajni operativci ministarstva untrasnjih poslova bosanske drzave. IFOR se domogao njihovih poverljivih oznaka za otpremu, ukljucujuci adrese kancelarija drzavne bezbednosti u kojima su bili zaposleni. Trojica Iranaca su bile staresine za obuku terorista. Izetbegovic je rekao reporterima da je saznao da ova trojica imaju diplomatski status.

Teroristicka skola se sastojala od ucionica i jedne prostrane oruzarnice. Na zidovima i klupama su bile slike Izetbegovica i iranskog pokojnog Ajatolaha Homeinija. Arsenal je sadrzao eksploziv i sezdeset oruzja: pistolja, snajperskih puski, raketnih i granatnih lansera, kao i jurisne puske i velike kolicine umunicije.

Mnogo je značajnija bila zaplenjena diverzantska oprema, uključujući ručne bombe, detonatore, upaljace i velike količine snaznih eksploziva. Među otkrivenim sistemima su bile bombe ugrađene u dječje plastične igračke, uključujući automobil, helikopter i jedan kornet za sladoled, kao i boca za sampon napunjena eksplozivom i drugi minirani predmeti. Jedan crveni plastični auto-igračka napunjen eksplozivom bio je već opremljen detonatorom s radio-okidacem spremnim za neposrednu upotrebu.

IFOR je zaplenio i priličnu količinu instrukcionog materijala, veći dio toga u Farsu. Jedna od učionica je korištena za obuku spijuna, a oprema tu pronađena uključivala je i izdubljene igračke i pera za označavanje tajnih poruka "kapljicama" a srodni instrukcioni materijali su obuhvatali i studentske ispitne radove. IFOR je također pronašao i detaljne kartonske makete kuća i mnoštvo građevina koje su korištene za aktivnu pripremu za terorističke operacije.

IFOR je zaplenio i fasciklu s naslovom "specijalni operativni projekt za otmicu srpskog oficira za vezu u tehničkoj zgradi PTT-a". Bio je to veoma profesionalni ciljni dosijer, sa više od trideset fotografija i detaljnim skicama zgrade i opsiran, rukom pisan operativni plan. Zgrada PTT-a u Sarajevu je korištena kao glavni stab NATO-a. Samo je upad u fojničku školu sprečio pokušaj da se ova operacija izvede.

Otkrivena islamistička baza za obuku terorista u Fojnici samo je jedna od takvih instalacija koje deluju pod zaštitom sarajevske vlade. Zaista, 17. februara 1996., reagujući na francusko osvajanje terorističke baze, Izetbegović je branio čin svoje vlade na bosanskoj televiziji: "Mi imamo još takvih logora u Bosni i Hercegovini, gde obučavamo ljude da love ratne zločince. Nastavićemo s takvom aktivnošću", izjavio je.

Zbog krajnje političkog profila fojničke operacije i pritiska iz Vasingtona koji je usledio, kasnije antiterorističke operacije koje su obavljali evropski delovi IFOR-a su izvodili gotovo potajno. Prema italijanskim izvorima, oko 20-21. februara, evropske NATO snage su bez buke otkrile i "neutralisale" još jednu terorističku bazu u sirem području Sarajeva. U ovoj bazi su također bili zaposleni iranski instruktori a zaplenjena dokumentacija je ukazivala na aktivne pripreme za terorističke napade protiv IFOR-a.

Oko 21. marta, francuske specijalne snage s IFOR-om su upale u glavni stab 4. korpusa, naročito u bazu 4. muslimanske oslobodilačke brigade kraj Konjica, u potrazi za mudzahedinima. Zapovednik 4. korpusa je opisao upad IFOR-a kao "varvarski". Vojna obavestajna služba bosanskih muslimana je bila najviše zabrinuta zbog toga što su Francuzi pokupili fotografije vojnika i lična dosijea. Francuski oficir je rekao da su rezultati bili "neuverljivi" zato što nisu mogli da zadrže osumnjicene osobe radi dalje istrage. Francuzi su bili posebno uznemireni zbog "10 ljudi koje su otkrili u kući" u sastavu 4. muslimanske oslobodilačke brigade.

Tih nekoliko poharanih terorističkih baza, uglavnom sa zalosnim rezultatima, bile su delić islamističke terorističke infrastrukture koja je bujala u Bosni i Hercegovini za koju se znalo da će se uključiti u aktivne pripreme za operacije čim se vreme poboljša.

ISLAMISTICKA TERORISTICKA INFRASTRUKTURA

Istinske pripreme za terorizam protiv IFOR-a započete su onog trenutka kada je postalo vidljivo da bi snage Sjedinjenih Država mogle da se rasporede u Bosni. Započevši u jesen 1995., čim su dejtonski pregovori pokazali znake napretka, snage bosanskih muslimana su počele da utemeljuju niz objekata za obuku terorista namenjenih za suprotstavljanje IFOR-u. Jedan od prvih objekata za obuku namenjenih naročito za pripremu operacija protiv IFOR-a - bilo sabotaza ili bombaskih napada na objekte i ubijanje pojedinačnih vojnika IFOR-a - nalazi se u Gradacuu. Tu smesteni operativci obuhvatali su mudzahedine, operativce bosanskih muslimana, pa čak i srpske "placenike" koji su trebali da budu korišćeni za provokacije. Teroristička jedinica u Gradacuu je postala operativna krajem decembra 1995. Drugi objekti za organizaciju i obuku mudzahedina terorista locirani su na područjima Zavidovica, Ozrena, Fojnice i Banovica.

Početkom februara 1996., glavni stab islamističkih terorista u zgradi fabrike Vatrostalno u Podbriježju (blizu Zenice) bio je još uvek operativan. Specijalnim snagama Sjedinjenih Država koje su patrolirale ovim

područjem pristup su uporno branile turske snage koje su opkoljavale i čuvale veliki fabrički kompleks. Lokalni mudžahedini su dobijali sledovanja od 7. muslimanske oslobodilačke brigade u Zenici. Prema tome, logor "Određena Mucenika" je nastavljao da funkcioniše. Nagovestaj onoga što se nalazilo u kompleksu stigao je 18. februara 1995., kada je golemi automobil-bomba eksplodirao na parkingu fabrike Vatrostalno. Jedan inostrani mudžahid je bio ubijen a više drugih je bilo ranjeno. Islamisti su konstruisali mocan automobil-bombu i napravili tehničku gresku. Početkom 1996., mnogi islamistički teroristi su se povukli u ilegalu. Mudžahid nastanjen u Tuzli, identifikovan samo kao "Abu-Rasid", priznao je krajem marta 1996., da je većina njegovih kolega u oblasti Zenice "morala da obrije brade da ih NATO snage ne bi uznemiravale".

Bilo je više zloslutnih nagovestaja islamističkih priprema za terorističke operacije protiv IFOR-a. Počev od decembra 1995., islamisti iz zapadnoevropskih država - naročito Francuske, Holandije i Nemačke - premestili su se iz tako očiglednih jedinica mudžahedina u tajne baze. Što je važno, ti islamistički mladići su bili rođeni i odrasli u Zapadnoj Evropi i tako su mogli da se predstavljaju kao vojnici NATO/IFOR-a. Postoje brojni izveštaji da se između 100 i 120 tih mladih Islamista spremalo da se predstave kao vojnici IFOR-a/NATO u terorističkim operacijama.

Početkom januara 1996., došlo je do pregrupisanja islamističkih terorista koji mogu da deluju kao američki tehničari u naprednoj bazi u Tuzli. Ti "Amerikanci" su pojačali terorističku infrastrukturu koju su vodili Iranci na području Tuzle.

Počevši još od novembra 1995., više starijih iranskih obavestajnih oficira i islamističkih terorističkih eksperata "Avganistanaca" tajno se rasporedilo u oblasti Tuzle da bi vodili izvidanje i pripreme za slučaj da se ukaze potreba da se pokrenu napadi protiv snaga Sjedinjenih Država. Iranci su prvo uspostavili, i još uvek održavaju, bazu za podršku za oko 25 mudžahedina u Celicu, nekih 20 km istočno od Tuzle. Mnogi od ovih mudžahedina su stekli bosansko državljanstvo preko braka. Krajem marta 1996., jedan od tih mudžahedina, identifikovan samo kao "Abu-Rasid", objasnio je da su on i njegovi prijatelji "radili na polju religijskog usmerenja i da su spremni da nastave Sveti dihad ako se ukaze potreba". Početkom 1996., Iranci su takođe ustanovili naprednu operativnu bazu u Lukovcu, nekih 10 km od glavne baze Sjedinjenih Država u Tuzli. Danas, neki od terorističkih objekata sakriveni su u garnizonu 117. brigade.

Američki islamisti su se rasporedili upravo u naprednoj operativnoj bazi. Među "Amerikancima" je bio i Kevin Holt, takođe poznat i kao Isa Abdulah Ali, koji je sudelovao u bejrutskim bombaskim napadima Hizb-Allah s početka osamdesetih godina. Drugi Amerikanac je veteran vođa mudžahedina koji se borio u Avganistanu i Bosni. Poznat samo kao Abu-AbdAlah, on je palestinskog porekla, dezertar iz marinaca Sjedinjenih Država i veoma je blizak Hamasu i međunarodnom islamističkom vodstvu. On je veteran iz Bejruta s početka osamdesetih godina, nekadašnji član islamističke brigade AbdAlah Azama u Avganistanu i poklonik seika Umar Abd-al-Rahmana od 1990-92. Marta 1993., Abu-AbdAlah je vodio prvu grupu od desetak američkih islamista koju je organizovao bruklinski ogranak Al-Kifah na Zagreb i na Mikosovica kasarnu kraj Tuzle.

Početkom 1996., Abu-AbdAlah je provodio vreme između napredne baze u Tuzli gde je, u tesnoj saradnji s iranskim terorističkim ekspertima Pasdaranima, vodio "američke snage" od preko 20 američkih islamističkih terorista, i vodenja obavestajnih i terorističkih škola u Sarajevu gde je vodio naprednu terorističku obuku. U ovom obavestajnom objektu su se takođe održavale pripreme za složene i spektakularne terorističke napade protiv IFOR-a, uključujući i pripremu preko sto kompleta američkih i evropskih NATO uniformi.

Druge aktivne pripreme za terorizam takođe su se dogodile u samom Sarajevu. Od novembra i decembra 1995., islamistički teroristi su započeli više ciklusa aktivnih priprema u samom Sarajevu. Više delegacija terorističkih eksperata, neki sa iranskim diplomatskim papirima, obišli su područja da bi nadgledali i procenili pripreme za posebne operacije. Uz to, priliv oružja, municije, eksploziva i stručnih islamističkih teritorija se nastavio bar od kraja februara 1996.

Druge pripreme za terorističke napade se nastavljaju. Početkom marta 1996., činilo se da islamističko jezgro u Zenici nije pogadala potraga za teroristima i da su još rešeniji da napadaju NATO. Jedan alžirski zapovednik lokalne terorističke jedinice mudžahedin, identifikovan samo kao Abu-Salim, naglasio je islamističku zakletost na islamistički dihad: "Mi nismo ovde dosli da bismo otisli čim se Amerikanci pojave. Mi živimo u vremenu kada će Islam odneti prevagu. Bosna je muslimanska zemlja i mi ćemo je braniti".

Jos jedan mudzahedin u Zenici je istakao da su oni u Bosni i Hercegovini zato sto "islamisticki borci treba da brane svaku muslimansku zemlju, bez obzira gde je to". On je potvrdio da su on i njegovi drugovi bili doskora pripojeni 7. iranskoj brigadi revolucionarnih gardista.

Druga teroristicka baza je postala operativna sredinom aprila u selu Svracici, 10 km od Kalesije. Jezgro ove teroristicke snage su mudzahedini iz Saudijske Arabije koja pripada posadi "Gazija". Teroristi zive u verskom objektu, "Menzet", a direktno su potcinjeni efendiji Nusretu Imamovicu iz Kalesije. On je organizovao njihov dolazak u ovu oblast. Pripadnici bataljona za izvidanje i sabotaze u Vukoviji raspoređeni su u Svracicima skupa sa saudijskim islamistima. Bataljon obezbeduje podrsku, snabdevanje i ljudstvo za ovu islamisticku teroristicku jedinicu. Ovo raspoređivanje islamistickih terorista je od strateske vaznosti zato sto dobro uvezbane specijalne snage - kao sto su osoblje "Gazija" i vojnici izvidacko-saboterskog bataljona iz Vukovije - mogu lako da stignu do Drine i glavnog mosta na podrucju Zvornika iz baze u Kalesiji. Takve operacije mogu da razbiju komunikacione linije između Srbije i bosanskih Srba.

Ovi objekti su samo neki primeri kako se teroristicka infrastruktura brzo siri. Pocev od sredine marta 1996., bosansko-srpska i jugoslovenska obavestajna sluzba izvestavali su da je islamisticka teroristicka infrastruktura obuhvatila i objekte u Teslicu, Petrovu, Modrici, Bosanskom Samcu, Bosanskom Brodu i Derventi. Krajem tog meseca, zapadni obavestajni izvori su potvrdili da je IFOR znao za oko "desetak malih, tajnih logora za obuku, od kojih je vecina u centralnoj ili severno-centralnoj Bosni". Od njih, pet do sedam su bili tajni vojni logori u centrlanoj Bosni gde su se mudzahedini obucavali i pripremali teroriste za predstojece operacije protiv IFOR-a. Ovi logori pripadaju sluzbi bosanske obavestajne sluzbe - AID - ali ih vode iranski oficiri VEVAK-a. Iranci takode vode opsezne tajne programe, ukljucujuci i vlastite tajne operacije za kontrolu IFOR-a i pripremu napada na njih. Mudzahedini ukljuceni u ove aktivnosti snabdeveni su bosanskim papirima, neki za vojnu sluzbu a drugi kao "civilni tehnicari". U isto vreme, hrvatske obavestajne vlasti su ukazale da se podrucje Zenice pretvara u skloniste za islamisticke teroriste, operativni centar koji vodi VEVAK pod zastitom 7. muslimanske brigade.

TAJNA INFRASTRUKTURA

Do sredine februara 1996., sve vise nekadasnjih mudzahedina, narocito clanovi elitnih jedinica Armije Bosne i Hercegovine, prelazilo je u "humanitarne radnike" u organizacijama akreditovanim kod medunarodnih tela i podrzavanih od vlasti u Sarajevu. Izvestaj hrvatske obavestajne sluzbe o nedavnim incidentima podigao je uzbunu u vezi s uplivom islamistickih teroristickih aktivnosti pod maskom humanitarnih atktivnosti.

Pocetkom februara 1996., hrvatska policija je u Travniku uhapsila Ahmada Z.S. Zuhairija, saudijskog drzavljanina koji je putovao od Bihaca u Sarajevo, u Nisanu koji pripada Saudijskom Komitetu, humanitarnoj organizaciji. U kolima su otkrili tri AK-47, bombe i bodez. Jedina dokumenta koje je Zuhairi imao pri sebi bio je saudijski pasos i dozvola Bosanske armije "da se iseli iz centra jedinice" izdata od VJ 5680 u Travniku i s pecatom "Izvidacko-diverzantskog bataljona 7. korpusa armije Bosne i Hercegovine", jedinice specijalnih snaga. Pasos je bio pun pecata koji su ukazivali da je mnogo putovao po Pakistanu, Jordanu, Siriji, Sloveniji, Italiji i Hrvatskoj, ali nije bilo traga o formalnom ulazu u, ili izlazu iz Bosne i Hercegovine. Mada ozenjen i otac petoro dece u Saudijskoj Arabiji, Zuhairi je rekao hrvatskoj policiji da uskoro ocekuje da dobije bosanska dokumenta, posto je takode ozenio jednu Bosanku, koja je vec bila trudna. Zuhairi je isto tako priznao da je bio clan saudijske "Organizacije za Islamsku Revoluciju na Arabijskom poluostrvu", islamisticke organizacije udruzene sa Kartumom i Teheranom.

10. februara, HVO je uhapsio cetvoricu mudzahedina na putu Kresevo-Kiseljak dok su vozili Nisan UN za koju se sumnjalo da je ukraden. Bili su to Ahmad bin-Muhamed al-Nusajrat (iz Jordana, a sluzbenik UNPROFOR-a), Hermas Sami (iz Konjica, Bosna i Hercegovina, od oca Jordanca i majke bosanske muslimanke, a sa jordanskim pasosem), Al-Rajis Husain bin-Ramadan Ramadan (rođen u Gazi, sluzi u lekarskoj jedinici Armije Bosne i Hercegovine) i Muhamed bin-Ali al-Humani (iz Jordana, nekadasnji sluzbenik UNPROFOR-a u Sarajevu, sada tamo nastanjen). Vozilo je bilo uzeto od UN/IFOR-a bez dozvole i trebalo je da se iskoristi za krijumcarenje ljudi u Sarajevo.

16. februara, na jednom kontrolnom mestu IFOR-a blizu Sarajeva uhapšen je saudijski mudzahid u vozilu UN krcatom oruzjem i eksplozivom. On je bio na voznji za snabdevanje islamisticke mreze na sirem podrucju Sarajeva.

17. februara, hrvatska policija je uhapsila devet Iranaca u Jajcu (zapadna Bosna pod kontrolom Hrvata). Njih sedmorica su putovali autobusom od Tesnja do Bihaca, a druga dvojica u autu iza autobusa. Oni su stigli u Bosnu i Hercegovinu petnaest dana pre toga i imali su dokumenta studenata i profesora. U vozilima nije pronadeno oruzje. Iranci su nosili mnogo propagandnog materijala i "kontrolne tehnicke opreme koja se uglavnom koristi u obavestajne svrhe". Utvrdeno je da su oni bili deo islamisticke grupe za agitaciju s podrucja Viteza koja je poslata u Bosnu da pojacaju kampanju islamizacije. Ova "kulturna" aktivnost ukljucuje kontraobavestajne aktivnosti protiv antiislamistickih elemenata. Kada je bila zaustavljena, iranska grupa se zaputila na proslavu godisnjice Homeinijeve Revolucije koju je u Bihacu organizovao general Atif Dudakovic, zapovednik 5. korpusa. Posto su bili nenaoruzani, Iranci su predati IFOR-u koji ih je prebacio u iransku ambasadu u Sarajevu.

Otkrivanje ovih i slicnih "humanitarnih radnika" nije zastrasilo Sarajevo i Teheran. Zaista, islamisticke "humanitarne" mreze nastavljaju da se sire kroz Bosnu i Hercegovinu. Do sredine marta 1996., Iranci su drzali "humanitarne" kancelarije u Mostaru, Zenici, Bihacu, Visokom i Sarajevu. Pocetkom juna 1996., Iran je otvorio veliki medicinski centar u Bihacu sa iranskim osobljem. Kancelarija u Tuzli je nedavno zatvorena usled "komunikacionih poteskoca". Umesto toga, marta 1996., mudzahid veteran poznat kao "Abu-Sulejman" (jedan od prvih mudzahedina koji su stigli u Bosnu jos u jesen 1992.), vodi islamisticu "organizaciju za pomoc" u Tuzli udruzenu s lokalnim Dar al-Fatvom. "Abu-Sulejmanov" centar ne obezbeduje humanitarnu i religijsku pomoc samo lokalnoj zajednici, nego isto tako i mnogim "inostranim borcima" koji jos uvek sluze u "sedam brigada poznatih kao 'Islamisticke brigade'" bosanske armije. Prema "Abu-Sulejmanu", ove brigade su rasporedene u Tuzli, Zenici, Sarajevu, Konjicu i Bihacu.

PRAVA IRANSKA EFEKTIVA

Revitalizacija "humanitarne" mreze je samo jedan vid transformacije iranskih aktivnosti i operacija sirom Bosne i Hercegovine uoci sporazuma Dejton-Pariz.

Između 1992. i kraja 1995., ZIRG, Zbor Iranskih Revolucionarnih Gardista (Pasdarani), odrzavali su organizovanu jedinicu - 7. brigadu Revolucionarnih Gardista jacine 2.000 Pasdarana - u Bosni i Hercegovini unutar armijskih snaga bosanskih muslimana. Sa glavnom bazom u Zenici, iranska brigada se kretala između obuke kadrova i sudelovanja u najopasnijim operacijama na liniji fronta. 7. brigada Revolucionarnih Gardista bila je zvanično raspustena u decembru 1995. za vreme Velajatijeve posete Sarajevu.

Uz to, Iran je odrzavao jedinicu za visoko-kvalitetnu obuku od nekih 400 oficira obavestajne sluzbe Pasdarana i VEVAK-a za rad sa mladim obavestajnim snagama bosanskih muslimana i srodnim teroristickim jedinicama. Dugotrajno prisustvo i uloge ovog iranskog kontingenta bio je ozakonjen iransko-bosanskim sporazumom od 15. novembra 1994. Sporazum je bio postignut uoci tajne posete Bakira Izetbegovica, predsednikovog sina, Teheranu, u kome Iran i Bosna i Hercegovina dogovaraju dugorocan program za ojacanje svoje sveobuhvatne bezbednosne saradnje: u rasponu od izrazitog pojaccanja iranske vojne podrške do tajnog smestaja kadrova i HizbAlaha i VEVAK-a u Bosni i Hercegovini.

Posle potpisivanja sporazuma Dejton-Pariz, kljucni kadrovi jedinica Pasdarana - najmanje nekih 150-200 ZIRG podoficira i oficira, ali, prema drugim procenama, cak između 750-1.000 - bili su kasnije integrisani u elitne segmente i segmente za obuku bosanske armije. U meduvremenu, iranski komandni esalon i kljucni obavestajni savetnici bili su prikljuceni kancelariji vojnog atasea iranske ambasade u Sarajevu. Uz to, vise desetina iranskih obavestajnih eksperata, prvenstveno vrhunski obavestajni instruktori VEVAK-a i Pasdarana, bili su ponovo dodeljeni AID-u.

Uz to, nekiiskusni iranski treneri - od kojih je vecina provela vise godina u Bosni i Hercegovini, naucila jezik i upoznala narod - vratili su se u Iran i bili dodeljeni logorima za obuku koji su pripremali bosanske

kadrove poslate u Iran. Nekoliko stotina vojnika bosanskih muslimana bilo je poslato u Iran pocetkom 1996. na poducavanje za specijalne snage i terorizam. Od pocetka marta 1996., broj bosanskih zvanicnika - i vojno i AID osoblje slato u Iran - poceo je ujednaceno da se uvecava. Vecina Bosanaca bila je slata na razlicitu bezbednosnu (obavestajnu i teroristicku) i vojnu obuku. Ovo slanje predstavlja znacajno uvecanje u odnosu na rutinsku obuku Bosanaca u Iranu pocetkom devedesetih godina.

Najznacajnija je, medutim, bila promena teheranskog stava prema svom prisustvu u Bosni. Od marta 1996., Teheran se usredsredio na dugorocno i tajno prisustvo u Bosni i Hercegovini, dalje ucvrscujuci svoju infrastrukturu u iscekivanju da IFOR ode, bilo po svom nahodenju ili kroz sukobe, pre nego sto izbije na videlo puna mera iranskog uticaja. Sarajevo potpuno podrzava rastuce iransko prisustvo uprkos nepovoljnom ucinku optuzbi NATO-a u vezi s prisustvom terorista. 18. marta, Sarajevo se formalno pozalilo da je Izetbegoviceva vlast "bila ucenjena sa zahtevima da se suspenduju svi odnosi sa prijateljskom Islamskom Republikom Irana". Ubrzo potom, sarajevski mediji su obelodanili iranski demanti da vode logore za obuku terorista u Bosni i Hercegovini, isticuci vazne i postojeane humanitarne i civilne odnose.

Krajem marta 1996., NATO je potvrdio ne samo da je Iran nastavio da obucava bosansku armiju, vec i da iranski kadrovi predstavljaju teroristicku pretnju za snage IFOR-a. "Ostaje pretnja od inostranih snaga u Bosni", rekao je kapetan Mark van Dajk (USN), glavni predstavnik NATO-a. "To je pretnja od teroristickih aktivnosti, a to je takode i krsenje Dejtonskog mirovnog sporazuma". Pod pritiskom, Izetbegovic je priznao da je 50 do 60 Iranaca ostalo u Bosni i Hercegovini, naglasavajuci ipak da su svi oni otpusteni vojnici ozenjeni bosanskim zenama.

ISLAMISTICKE ELITNE SNAGE

Skorasnje aktiviranje medunarodne islamisticke mreze teroristickih eksperata osnovane u Bosni i Hercegovini - i najkvalitetnijeg pozadinskog staba u Sofiji, u Bugarskoj - bilo je i jeste najznacajnije.

Krajnji dometi ove mreze bili su da se pozabavi, pocetkom marta 1996., s dolaskom 40 egipatskih islamistickih teroristickih eksperata u Bosnu i Hercegovinu. Oni su odmah bili otposlani da potpomognu mreze mudzahedina u Zenici, Konjicu (poznata kao "Al-Muderis"), i Kaknju ("Crni Labudovi") u centralnoj Bosni, i Tesnju ("Al-Mudzak") u severnoj Bosni. Drugi objekti za obuku terorista koje su koristili ovi islamisti bili su u Mehuricu (selo) kraj Busovace u centralnoj Bosni, Pazaricu (selo) kraj Sarajeva i Bistricku (selo) severno od Zenice.

Najznacajnije je konkurentsko aktiviranje viseg staba u Sofiji. Od pocetka 1992., mera islamisticke zakletosti u dihad protiv Zapada bila je testirana na Balkanu. Eskalacija islamistickog terorizma bila je neposredan ishod izrazite ekspanzije zakletosti medunarodnih islamistickih organizacija u borbu Islama u Bosni i Hercegovini. Napredni centar za podrsku i koordinaciju bio je vec ustanovljen u jesen 1991. u Bugarskoj, gde Sudanac Hasan al-Turabi uziva "specijalne odnose" s dr Ibrahimom Natalijem, clanom bugarskog Parlamenta i clanom bugarske Partije prava i sloboda.

Centar u Sofiji, u Bugarskoj, bio je postepeno poboljsavan od kraja leta 1994., kad je bio predat u nadleznost Ajmanu Zavahiriju. On je prvi put posetio Sofiju septembra 1994. i ostao tu pod imenom Muhamed Hasan Ali. Ucestalost poseta je porasla tokom 1995., odrzavajuci rastucu vaznost balkanskog Fronta islamisticke internacionale. U leto 1995., posle pokusaja ubistva egipatskog predsednika Hosni Mubaraka pod njegovim zapovednistvom, Zavahiri je poceo da premesta neke od svojih stabova iz Zeneve u Sofiju. Samo naimenovanje Zavaharija za regionalnog islamistickog zapovednika od velike je vaznosti. Zavahiri je veoma iskusan teroristicki komandant, egipatski sledbenik seika Umara Abd-al-Rahmana, kome potpuno veruju i Teheran i Turabi u zatvoru. U jesen 1993., Zavahiri je bio islamisticki zapovednik na polozaju u Mogadisu i licno je nadgledao smrtonosne sukobe sa trupama Sjedinjenih Drzava. Tokom 1994-95., glavna obaveza njegovog staba u Zenevi bila je da pripremi i, ako Teheran tako naredi, da vodi spektakularne teroristicke operacije unutar Sjedinjenih Drzava.

Krajem 1995., kada je postalo jasno da ce se IFOR razmestiti po Bosni i Hercegovini, Zavahiri je

premestio svoj stab u predgrade Sofije, koristeći i dalje ime Muhamed Hasan Ali. Ubrzo potom, on je aktivirao pozadinski visi stab za antizapadne/antiameričke operacije na Balkanu. Uz to, kad je hrvatska lokalna vlast postala nepouzdana - zbog hapšenja Fuada Talata Kasima i ubistva drugih islamista u Hrvatskoj i delovima Bosne i Hercegovine pod hrvatskom kontrolom - Bugarska je postala ključni stab za poročive operacije (da se Sarajevo ne bi dovodilo u nepriliku). Sredinom novembra 1995., 20-25 visih islamskih zapovednika srelo se u Sofiji da bi razgovaralo o novom talasu operacija posle hapšenja Fuada Talata Kasima u Zagrebu (u avgustu 1995.) i tada već nespornog raspoređivanja IFOR-a u Bosni i Hercegovini. 20. novembra 1995., islamisti su "najavili" izlazak na videlo svog centra u Bugarskoj, saljuci naoruzanog napadaca da otvori vatru na egipatsku ambasadu: "opomena" egipatskoj vladi da ne zabada nos u islamisticke aktivnosti u Sofiji.

Pocetkom 1996., pun poverenja u svoju sposobnost da odrzava sigurne i cvrste veze sa teroristicim snagama u Bosni i Hercegovini, Zavahiri je naložio raspoređivanje ključnih eksperata koji su u stanju da planiraju, nadgledaju i prevode važnije spektakularne teroristicke napade protiv takvih ciljeva kao sto su objekti americkog IFOR-a. Dolazak 40 egipatskih terorista je bio prvo znacajnije drsko pregrupisanje u tu svrhu. Dodatni iranski i drugi islamisticki teroristicke eksperti nastavili su da pristizu u Bosnu i Hercegovinu u aprilu 1996.

Pocetkom maja 1996., ove islamisticke snage su bile spremne za akciju. Ubrzo potom, oni su objavili novu i verodostojnu pretnju spektakularnim i visokosmrtnim teroristicim napadima protiv americkih delova IFOR-a. Upozorenje je poblize navodilo samoubilacke bombaske napade kao najprikladnije.

Upozorenje je objavio jedan egipatski islamista koristeći nom de guerre "Salim al-Kursani". "Al-Kursani" je veteran jedinice mudzahedina koji je ozenio bosansku ženu i sada legalno živi u Bosni i Hercegovini.

Al-Kursani navodi sebe kao zapovednika dihadisticke organizacije zvane "Islamisticka grupa (al-Dzama al-Islamijah) - vojni ogranak u Bosni". On je upozorenje objavio, ipak, u ime nove grupe zvane Bosanski islamisticki dihad.

Al-Kursani je isticao sredisni položaj mucenistva za svoje snage. "Mi trazimo nacine kako da umremo kako bismo mogli da se sretnemo s Alahom na Nebu s dostojanstvom", objasnio je. Naglasio je da ce njegovi napadi biti najefikasniji zato sto IFOR nema odbranu protiv mucenickih operacija. "Imam poruku za NATO snage u Bosni. Niko od vas neće mirno spavati. Mi ćemo slati bombaske samoubice da kazne Sjedinjene Drzave i IFOR zbog okupacije islamisticke zemlje".

Al-Kursani ima i posebno upozorenje za americke delove IFOR-a. "Gde god oni imali interese, mi ćemo biti njihova senka. Ne postoje mere obezbedenja protiv onih koji su reseni da umru. Mi smo fundamelisti. Mi smo teroristi i mi ćemo ih terorisati." Dodao je da je "Hrvatska na vrhu ciljne liste", odmah iza Sjedinjenih Drzava.

Karakteristicno je da se glavna udarna snaga Bosanskog Islamisticog dihada sastoji od mladih bosanskih islamista - plavokosih Kavkazana u ranim dvadesetim godinama - koji lako mogu da produ kao Evropljani ili Amerikanci. "To su nasa bosanska braca", objasnio je al-Kursani, predstavljajući neke od njih. "Vrlo brzo ce svet cuti njihovu poruku. Oni su obuceni za otmice, ubistva, upotrebu eksploziva i za izvođenje samoubilackih misija bez oklevanja." Njihov Bosanski Islamisticki dihad je junacka družina koja sledi primere koje su postavila "njihova braca" na Bliskom Istoku: HizbAlah i Islamisticki dihad.

Pretnja koju je objavio al-Kursani trebalo bi da bude najozbiljnije uzeta u obzir. U svojoj izjavi, al-Kursani je razjasnio svoje, i svoje organizacije, srodstvo sa egipatskom islamisticom teroristicom elitom pod Oruzanim Islamisticim Pokretom. Pokret danas ima napredni stab u Sofiji, u Bugarskoj, pod zapovednistvom Ajmana al-Zavahirija. On se licno zakleo da osveti hapšenje i izgnanstvo u Egipat svog pomocnika, Fuada Talat Kasima, od strane hrvatske vlade. Islamisticke teroristicke snage pod zapovednistvom Zavahirija bile su aktivirane pocetkom aprila 1996.

Upozorenje koje je pocetkom maja objavio Salim al-Kursani, dakle, trebalo bi shvatiti kao proglas na terenu islamisticim teroristicim snagama koje su, posle duge i visokoprofesionalne obuke i priprema, sada spremne i nestrpljive da udare.

PREPOZNAVANJE PRETNJE

Mnoge obavestajne službe aktivne u nekadasnjoj Jugoslaviji, počev od sredine februara 1996., počele su da dizu uzbunu zbog tekucih priprema za islamističke terorističke napade protiv osoblja IFOR-a, a posebno Sjedinjenih Država.

15-16. februara 1996., hrvatska obavestajna služba u Vitezu, u Bosni i Hercegovini, upozorila je da se "pripadnici jedinica mudzahedina, od kojih je većina ostala u Bosni, pripremaju da izazovu ozbiljne incidente predstavnicima IFOR-a, za koje bi onda optuzili hrvatsku stranu. O tome je IFOR bio obavesten". Hrvatska strana se pozalila da su zvaničnici Sjedinjenih Država kojima je upozorenje bilo uručeno bili spori i opirali su se da preduzmu akciju.

U isto vreme, izvor u italijanskoj vojnoj obavestajnoj službi pri IFOR-u upozorila je da je "zvanično povlačenje jednog broja islamističkih 'vojnih savetnika' bilo praćeno dolaskom novih ljudi povezanih sa fundamentalističkim terorističkim grupama. A ovog puta meta napada ne bi bile milicije bosanskih Srba već, pre, NATO snage".

Krajem februara, izveštaj Grčke obavestajne službe (EIP) pri IFOR-u upozorio je da bi "bosanski muslimani mogli da napadnu grčke vojnike unutar IFOR-a i da učine da izgleda kao da su to izvršili Srbi... Takve akcije smeraju da izazovu intervenciju IFOR-a protiv Srba". "Muslimani su najveća pretnja IFOR-u", navodio je izveštaj. EIP izvor je naglasio da se američki obavestajni zvaničnici na terenu slazu s tom procenom, ali visi američki krugovi u NATO-u sprečavaju akciju. To najviše uznemirava, prema izveštaju EIP-a, zato što su obavestajni podaci već upotrebljivi. "I grčka i američka obavestajna služba su potvrdile da su se grupe bosanskih muslimana spremale da izvedu terorističke napade".

Početkom marta, britanska obavestajna služba je imala specifične izveštaje da su najvisi krugovi vlade u Sarajevu već odlučili da će, čim određena količina oružja bude isporučena, snage bosanskih muslimana započeti operacije i konačno pokrenuti rat protiv I-FOR-a. U slučaju da zalihe oružja sa zapada ne budu stigle, Sarajevo je spremno da odobri upotrebu spektakularnog islamističkog terorizma da bi podstakao sukobe s IFOR-om.

Sredinom marta 1996., obavestajne službe Jugoslavije i bosanskih Srba prenele su upozorenja da se teroristi mudzahedina i bosanskih muslimana aktivno pripremaju za operacije u sirem području Doboja. Finalne pripreme za diverzantske operacije održavaju se u Teslicu, Petrovu, Modrici, Bosanskom Samcu, Bosanskom Brodu i Derventi. Prvobitne mete napada su I-FOR i objekti međunarodnih humanitaraca. Islamisti planiraju da pokrenu antisrpske operacije kako bi započeli sukobe s IFOR-om, kao i da stvore javni nemir u oblastima koje drže bosanski Srbi. Kao što je ranije rečeno, 379. motorizovana brigada je formirana aprila 1996. da bi osigurala podršku za rastuću islamističku terorističku infrastrukturu na području Doboja-Tesanja.

Krajem marta 1996., jugoslovenska obavestajna služba je očekivala početak islamističkih terorističkih operacija iza linija bosanskih Srba. Beograd je došao do veoma pouzdanih informacija prema kojima "čim se linija razdvajanja očisti od mina, grupe od tri do četiri mudzahedina će prodrći duboko u (bosansku) srpsku teritoriju i otpočeti napade na vojnike IFOR-a, naročito Amerikance. Oni planiraju da postave mine na putevima kojima se kreću trupe IFOR-a, a isto tako da pvedu direktne napade na njihove komandne položaje".

"Terorističke grupe su dobro opremljene da opstanu dugo vremena na neprijateljskoj teritoriji. Naredenje koje su primili glasi (izricito) da ni jednog teroristu neprijatelj ne sme da zarobi živog. U slučaju mogućeg zarobljavanja, ipak, očekuje se da oni počine samoubistvo aktiviranjem eksplozivne naprave usivene u njihovu odeću. Oni (mudzahedini) koji uspešno obave svoj zadatak mogu da očekuju visoku novčanu nagradu - nagrada za ubistvo američkog vojnika se kreće od 5.000 do 50.000 dolara po glavi, u zavisnosti od žrtvinog cina."

Ovi izveštaji ne bi trebalo da su iznenadili IFOR. Krajem marta, zapadni obavestajni izvori su potvrdili da su znali za oko 10 malih, tajnih logora za obuku terorista, uglavnom u centralnoj i severocentralnoj Bosni. Pet od sedam ovih logora, koji su svi u centralnoj Bosni, tajni su vojni logori za obuku i pripremu

mudzahedina za napade na IFOR. Ovi logori pripadaju AID-u, ali ih vode iranski oficiri VEVAK-a, neki sa bosanskim drzavljanstvom, a drugi sa iranskim diplomatskim papirima akreditovani za ambasadu u Sarajevu. Sredinom aprila, islamisticki teroristi su ustanovili napredne baze za operacije iza linija bosankih Srba. Najvazniji su objekti "G" snaga kraj Kalesije, u istocnoj Bosni, za operacije protiv glavnih linija za snabdevanje iz Srbije, i u Tesnju, u centralnoj Bosni, za operacije u strateski presudnoj dobojskoj oblasti.

U meduvremenu, pocevsi od sredine marta 1996., sarajevski zvanicni mediji su nastavili da isticu ne samo toboznu laznost u izvestajima o prisustvu inostranih mudzahedina i Iranaca u Bosni i Hercegovini, vec i da sve jace pripisuju takve izvestaje antimuslimanskim zaverama podsticanim od strane Sjedinjenih Drzava. Ljiljan je posebno ismevao americka "strahovanja" od navodnog prisustva Kevina Holta u Bosni i Hercegovini.

Krajem marta, Zija Dizdarevic, provladin komentator u Sarajevu, kritikovao je pritisak Sjedinjenih Drzava na Sarajevo da prekine svoje veze sa Iranom kao preduslov za obimniju americku pomoc. On smatra da, ako se prisili da bira izmedu Teherana i Vasingtona, Izetbegoviceva vlada ce stati uz one prve. Vasington ne brine o dobrobiti muslimanske Bosne i njegove zamerke na tesne veze Sarajeva sa Teheranom zasnovane su na antimuslimanskoj politici. "Sve u svemu, za Sjedinjene Drzave, Iran je opasan ideoloski protivnik koji dovodi u opasnost njegove globalne interese i cak preti teroristickim akcijama u Sjedinjenim Drzavama." Nasuprot tome, Iran ima neokaljan zapisan trag o opsežnoj potpunoj podrsci Bosni i Hercegovini tokom njenih teskih vremena. "Tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, Iran je bio nas najuporniji i najpouzdaniji saveznik. Iranci ne samo da su nas pomagali oruzjem, nego isto tako i politickim akcijama. Oni su posredovali u poboljsanju odnosa izmedu Zagreba i Sarajeva i u uspostavljanju posrednih kontakata sa Beogradom." Prema tome, zakljucuje Dizdarevic, Izetbegovicevo Sarajevo mora da ostane trajno lojalno svojim dokazanim saveznicima pre nego da postane zrtva vasingtonskih manipulacija.

Nece trebati dugo vremena za prosarajevske posmatrace da nagoveste rastuce pritiske da poboljsaju mandat IFOR-a da postane izrazito probosansko-muslimanska snaga. Propust NATO-a da udovolji zeljama Sarajeva mogao se izroditi u krizu. Pocetkom aprila, na primer, slovenacki komentator ◆uro Kozar upozorio je da "IFOR-u nije potrebno mnogo provokacija da postane neugodan u izvrsenju svog mandata". Zapad je zloupotrebio "opravdanje mudzahedina" do te mere da prisustvo IFOR-a cini kontraproduktivnim, narocito otkad je srpska vojna pretnja popustila. S obzirom na konkurentski rast vojne moci bosanskih muslimana, Kozar je preporucio da bi "Sarajevo trebalo da inicira ispravke u mandatu IFOR-a i trebalo bi da zahteva smanjenje njegovog sadasnjeg naoruzanja i ljudstva. Ne bi trebalo dozvoliti da status ljuo predugo potraje".

UDEO IRANA

Dinamika izmedu Sarajeva, Teherana i islamisticke elite je, kao i uvek, nastavljala da dominira donosenjem odluka bosanskih muslimana, ukljucujuci ukupni pristup izvrsenju medunarodne resenosti kao sto su sproazumi Dejton-Pariz. Izetbegovcevo Sarajevo nije ostavljalo sumnju u vezi sa svojim prioritetima. U prolece 1996., kao sto je bio slucaj i u jesen 1995., na nivou diplomatskog procesa koji je vodio u Dejton, Sarajevo je jasno izrazilo sredisno mesto svojih odnosa sa Teheranom. Teheran je jos jednom demonstrirao svoju dobru volju da preduzme krupne korake da bi potpomogao svoje islamisticke saveznike u Sarajevu.

Sarajevo je, od pocetka marta 1996., sve jace demonstriralo svoju nagnutost prema Iranu i muslimanskom svetu, uprkos sve vecem pritisku Evrope i Sjedinjenih Drzava. Mada se Bosna i Hercegovina protivila da se suprotstavi Sjedinjenim Drzavama, dobijajuci njenu potpunu podrsku, izbio je na videlo jasan stav poretka u Sarajevu: Izetbegoviceva Bosna i Hercegovina nije spremna, i nije sposobna, da prekine svoje bliske odnose s Iranom i Islamistima. Naprotiv, Sarajevo je otad sve vise naglasavalo svoju resenost da dalje poboljsava i siri te odnose.

Ovaj politicki proces je zapocet otvorenim cinom. Pocetkom marta, bosanski premijer dr Hasan Muratovic je otputovao u Teheran na celu delegacije na najvisem nivou. Stigavsi u Teheran, Muratovic je naglasio da to nije slucajno sto je njegova prva zvanicna poseta inostranstvu kao premijera bio put u Iran. Objasnio je da Bosna i Hercegovina "nikada neće narusiti svoje veze sa Iranom" uprkos montiranju "izvesnih

inostranih pritisaka" na Sarajevo da raskine te odnose. Muratovic je istakao odlucnu podrsku Irana Bosni "sve vreme presudnih etapa rata" kada je Zapad posmatrao kako muslimani umiru.

Govoreci za iranske medije, Muratovic je razradio ove teme, istucuci narasli potencijal bilateralnih odnosa. "Odnosi izmedu Bosne i Hercegovine i Islamske Republike treba da se preurede na temelju novih uslova koji su nastali i treba da se usaglase sa mirovnom situacijom u zemlji." On je takode istakao vaznost iranske podrške opstanku Bosne i Hercegovine. "Islamska Republika je prijateljska zemlja koja je mnogo ucinila da pomogne nasem narodu da opstane." Muratovic je izrazio malu nadu da ce sprovođenje sporazuma Dejton-Pariz resiti krizu u Bosni i Hercegovini. On je sporazume okarakterisao kao "nepravedan plan ali bolji od rata" koji služi da se obustave neprijateljstva. Ipak, bice potreban snazan medunarodni napor "na uskladen nacin" da se osigura da "trajan mir moze da se postigne".

Zvanicno, cilj Muratoviceve posete bio je "dalje sirenje bilateralnih veza a isto tako i koriscenje iranskog iskustva u projektima poratne obnove". Zaista, javni deo posete je naglasavao humanitarna i ekonomska pitanja i jedinstvenu ulogu koju je Iran igrao u spasavanju islamske Bosne kad je to bilo neophodno. Muratovic je rekao u Teheranu da se iranska humanitarna pomoc Bosni i Hercegovini u raznim osetljivim etapama rata u njegovoj zemlji "pokazala kao vitalna i presudna". U svim svojim javnim nastupima, Muratovic je ukazivao na efikasnu pomoc Irana tokom rata. On je neprestano izjavljivao da "kada ni jedna druga zemlja nije bila spremna da pomogne Bosni, Islamska Republika Iran je davala neprocenjivu pomoc Bosni".

Ipak, postojao je vazniji tajni aspekt posete: usaglasavanje sledece faze strateske saradnje s obzirom na prisustvo IFOR-a i sve veceg pritiska Sjedinjenih Drzava i Zapada na Sarajevo da prekine svoje odnose sa Teheranom. Nije bilo sumnje u to da ce savez Bosna-Iran samo jacati. Muratovic je bio u Teheranu da raspravlja o nacinima kako da se to postigne po najmanjoj mogucoj ceni za Sarajevo. Vazno je da je Teheran naglasio da su najvazniji i bitni susreti Hasana Muratovica u Teheranu bili sa prvim potpredsednikom Hasanom Habibijem u palati Sadabad. Habibi je odgovoran za iranske strateske projekte i politicki poredak, od ucvrscenja Islamistickog bloka i Transazijske osovine, do podrške raznim islamistickim teroristickim organizacijama i diverzantskim grupama.

Tajni, a vazniji deo Muratoviceve posete Teheranu, bio je posvecen formulisanju i koordiniranju zajednickih aktivnosti za ocekivanu obnovu nasilja u Bosni, od islamistickog terorizma protiv IFOR-a do sveopste borbe i protiv Srba i protiv Hrvata. Sarajevo se uverilo u opstu, od Irana predvodenu islamisticku podršku u predstojećoj krizi. Mohamed Dzavad Asajes Zarki, ambasador Islamske Republike Iran u Zagrebu, aludirao je na taj sporazum raspravljajući o nastupajućim teznjama u Iransko-bosanskim odnosima. Teheran je bio najviše zabrinut zbog sporog grananja dejtonskog procesa. "Bosnjaci su istinski gubitnici. Oni su izgubili više nego drugi". Kao posledica toga, upozorio je ambasador Zarki, ne samo da sadasnja situacija ne moze da potraje, nego je ponovna erupcija verovatnija. "Nadam se da to neće izazvati novi rat, ali ratovi izbijaju u Evropi mnogo cesce nego drugde u svetu", podrugljivo je rekao Zarki.

Iranska analiza Muratoviceve posete istakla je njen politicki znacaj i dugorocan potencijal bilateralnih odnosa uprkos sadasnjim nepovoljnim okolnostima. "Cinjenica da je prva inostrana poseta Muratovica, ubrzo posto je preuzeo duznost, bila poseta Islamskoj Republici Iranu, ukazuje na stratesku vaznost Teherana u bilateralnim i multilateralnim odnosima sa Bosnom i Hercegovinom". Cilj Muratoviceve posete, objasnio je Teheran, bio je "da ojaca bilateralne odnose" i da dogovori s iranskim zvanicnicima "nacine i sredstva za obnovu Bosne i Hercegovine".

Iranska vlada sada ne sumnja u to da ce Sarajevo doleteti svim pritiscima SAD/NATO/IFOR-a da narusi njene bliske veze s Teheranom. Pun poverenja, Teheran podseca da nije bila "tajna ni za jednu (NATO/IFOR) zemlju da je Islamska Republika Iran obezbedivala neogranicenu pomoc Sarajevu u najtezim okolnostima sto je potpomagalo legitimnu bosansku vladu protiv srpskih odmetnika... Teheran je cak bio optuzen da krsi embargo na isporuku oruzja sto - bez obzira na verodostojnost ili ne optuzbe - ukazuje da je Islamska Republika Iran uradila sve sto je mogla da spase zivote bosanskih muslimana". Sarajevo mnogo duguje Teheranu i potpuno je svesno ovog istorijskog duga.

Teheran ne sumnja da je Sarajevo voljno da plati. "Sada kada se rat završio u Bosni i Hercegovini, bosanski narod nije zaboravio svoje istinske prijatelje. Svi zvanicnici vlade Bosne i Hercegovine priznaju presudnu ulogu Islamske Republike Iran u istorijskom otporu ove zemlje protiv srpskih agresora i nikada neće podleći pritisku nekih inostranih zemalja i okrenuti leđa svojim prijateljima." Teheran smatra da je

Muratoviceva poseta Iranu dokaz da je Sarajevo bilo reseno da pokaze "vlastitu nezavisnu cvrstu resenost u vezi svoje buducnosti." Uprkos prisustvu 60.000 NATO vojnika na bosanskom tlu i stratesko-politickom pritisku koji oni vrse na Sarajevo, Bosna i Hercegovina nastavlja da "smatra sebe delom golemog korpusa islamskog sveta" a ne marionetom Sjedinjenih Drzava. Zaista, "bosanska vlada je (tako) zeljna da se okoristi o pomoc i iskustvo Islamske Republike Iran u obnovi zemlje", kao i da rizikuje suprotan uticaj Muratoviceve posete na njene odnose sa Sjedinjenim Drzavama i Zapadom.

Vlastite sarajevske analize i komentari Muratoviceve posete Iranu slagale su se sa tumacenjem Teherana. Sarajevo ne sumnja da je Muratoviceva poseta Iranu bila poput "trna u oku Zapada". Jedan bosanski komentator se radovao: "Kosa na glavama visih zvanicnika americkog Ministarstva spoljnih poslova se dizala uvis pri pogledu na sliku Muratovicevog srdacnog susreta s iranskim predsednikom Hasemi-Rafsandzanim". Sarajevo je od samog pocetka znalo da ce poseta imati suprotan ucinak na njegove odnose sa Zapadom predvodenim Sjedinjenim Drzavama. Zapad je, medutim, a narocito Sjedinjene Drzave, vec razocarao Bosnu i Hercegovinu u vreme nevolje. Cak i posto je Sarajevo pristalo na nepovoljne sporazume Dejton-Pariz, ni finansijska a ni vojna pomoc nije stizala. Umesto toga, Sarajevo je iskusilo pritisak iz Sjedinjenih Drzava za jos kompromisa da bi se proces Dejton-Pariz odrzao u zivotu kad je postalo jasno da on nema izgleda. U upadljivom kontrastu, isticice Sarajevo, Iran i muslimanski svet su nepogresivo demonstrirali iskrenu resenost i podrsku stvari bosanskih muslimana.

Sarajevo je ipak potpuno svesno ozbiljnosti krize s kojom se suocava i mucnih odluka koje moraju da se donesu. Sarajevo je naglasavalo da su Sjedinjene Drzave bile koren problema. "Nedavno je bilo velikih pritisaka iz Vasingtona na Bosnu da svede svoje veze s Iranom. Tu su i pretnje, isto tako; inace ce, na primer, armiji federacije biti uskracena pomoc. Moze li Bosna napustiti Iran?" Odgovor Sarajeva je glasno "ne".

U prvoj polovini 1996., Sarajevo je pomno ispitivalo konflikt izmedu Sjedinjenih Drzava i Irana, kao i njegove posledice za Bosnu i Hercegovinu. Od samog pocetka, nije bilo sumnje u dug Sarajeva prema Teheranu. Sarajevo je spremno priznalo da je "od svih muslimanskih zemalja najgori neprijatelj Sjedinjenih Drzava, Iran, Bosni najvise pomogao. Bosna je dosla u situaciju u kojoj je mnogo zavisilo od prijatelja koji jedan drugog ne mogu da podnesu". U stvari, zvanicnici bosanskih muslimana su shvatili da, s obzirom na opsti krus odnosa Sjedinjenih Drzava/Iran, njihova koegzistencija u Bosni ne moze dugo da potraje. Drugim recima, bilo Sjedinjene Drzave/Zapad, bilo Iran/Islam moraju da odu sa Balkana.

Sarajevo i dalje isticice da je cinjenica da je Vasington vec odlucio da Iran treba da ode daleko od toga da bude unapred odreden zakljucak, definitivno ne u Sarajevu. Zvanicnici bosanskih muslimana su opisali svoje tumacenje polozaja Sjedinjenih Drzava u Bosni i Hercegovini: "Sjedinjene Drzave su mera za sve; Iran je sinonim za islamski fanatizam i medunarodni terorizam. Sjedinjene Drzave je strah da bi veci uticaj Teherana u Bosni mogao da bude odskocna daska za veci uticaj Irana medu sve vecim brojem evropskih muslimana. Sjedinjene Drzave se bore protiv tog problema, zaboravljajuci na bosanske kontraargumente". Pod tim okolnostima, zvanicnici bosanskih muslimana zakljucuju da Sarajevo nema potrebe da plati cenu americkih strahova i koristoljublja.

Poblize razmotreno, Sarajevo je postalo veoma kriticko kada je u pitanju obim i vaznost uticaja Sjedinjenih Drzava u Bosni i Hercegovini. Bez ikakvog uzimanja u obzir samih zelja Sarajeva, "interesi Sjedinjenih Drzava su 'suptilno' nametnuti u regionu". Izvan oka javnosti, zvanicnici bosanskih muslimana su bili vrlo kriticki prema optuzbama Sjedinjenih Drzava koje se ticu ostanka iranskih "instruktora" i mudzahedina u Bosni i Hercegovini. Oni su naglasili da su te "neosnovane tvrdnje" bile samo slabasan izgovor Vasingtona da nametne "globalan americki interes, koji tezi potpunoj negaciji bilo kakvog uticaja Irana u ovoj oblasti. Ovaj interes bi se mogao sagledati kao deo nastojanja americkog ministarstva inostranih poslova da suzbije terorizam na Bliskom Istoku, za koji Sjedinjene Drzave uvek optuzuju iranske vlasti". U izvrsnom intervjuu, Alispahic je odbacio brige Sjedinjenih Drzava u vezi s prisustvom i uticajem Irana kao "vrlo sasave". Sarajevo ne bi trebalo, i nece, biti deo ovog antiislamistickog plana Vasingtona, istakli su zvanicnici bosanskih muslimana.

Nasuprot tome, zvanicno Sarajevo je moglo samo da pozdravi bliskost sa, i dobrobit od, svojih odnosa sa Teheranom. Bosna i Hercegovina je izrazila veliko zadovoljstvo sa sadasnjim bilateralnim odnosima s Iranom, ukljucujuci obilje ekonomske pomoci i saradnju. Sarajevo je reseno da dalje siri i razvija ove odnose, kao sto je tokom martovske posete Teheranu izrazio premijer Muratovic.

Sredinom marta 1996. situacija u Bosni i Hercegovini se pogorsala i sa politicke i sa strateske tacke gledista. Stroge procene americke obavestajne sluzbe i eksperata za tu oblast pojavile su se kao tajne odate Njujork Tajmsu. Samo objavljivanje ovih procesa uverilo je vodstvo u Sarajevu da su te odate tajne odrazavale verodostojan stav Klintonove Bele kuce, a da su bosanski muslimani bili u pravu.

Ono sto je najviše zanimalo Sarajevo bilo je da se procena americke obavestajne sluzbe zasnivala na vrlo preciznim informacijama i nije mogla da se ukori zbog uticaja. Krajem marta 1996., procena obavestajne sluzbe Pentagona upozoravala je da se Bosna i Hercegovina cepala na delove s verovatnoscu da ce se vratiti borbama onog casa kada se IFOR bude povukao, sem ako u nju ne bude usla znatna ekonomska i politicka pomoc. Pentagon je upozoravao da bi samo zamasan i skup medunarodni program za pomoc i postizanje takvih cuda kao sto je brza obnova bosanske privrede i revitalizacije politickih institucija, mogao da zaustavi i mozda cak odvrati zemlju od brzog klizanja u podelu i obnovu bratoubilackih borbi.

Eksperti Sjedinjenih Drzava su procenili da su izgledi za odrzanje jedinstvene Bosne i Hercegovine "mutni" osim ako ne ostane pod oruzjem IFOR ili slicna "medunarodna" snaga koja je nasledi a kojom dominiraju Sjedinjene Drzave. Kljuc situacije je bilo priznanje americkih eksperata da se strateski ciljevi sve tri grupe u Bosni i Hercegovini "nisu bitno promenili" od samog pocetka rata. U odsustvu bilo kakvog opipljivog rezultat iz Dejton-Pariza, vodstva i stanovnistvo podjednako, vratili bi se na bojno polje da ispuni svako svoju ocednu resenost silom oruzja. Americki obavestajni eksperti su zakljucili da je verovatno da bi nebrojena "krhka saveznistva" nametnuta mirovnim sporazumom ubrzo propala. Sto je vazno, obavestajni analiticari Sjedinjenih Drzava su najviše bili zabrinuti zbog izgleda da izbije zestoka erupcija izmedu Muslimana i Hrvata, clanova "federacije". Oni su zapazili da su bosanski Hrvati cvrsto bili za "de facto" ujedinjenje" s Hrvatskom i da su spremni da se bore sa Sarajevom da bi postigli ovaj cilj.

Ovu cvrstu procenu deli i elita bosanskih Muslimana u Sarajevu. Nekadasnji bosanski premijer, Haris Silajdzic, bio je jedini dovoljno hrabar da otvoreno raspravlja o ovom problemu.

Sredinom marta 1996., Silajdzic je upozorio arapski svet da je Bosna u opasnosti. Tvrdio je da cak ni od Vasingtona nametnuta "federacija", a kamoli Bosna i Hercegovina koja je dobila mandat u Dejtonu, nije sprovedena. "Zapravo, do sada, Vasingtonski sporazum nije ugledao svetlo dana. U Bosni imamo dva bloka, jedan hrvatski koji brane hrvatske milicije, a drugi muslimanski, koji stiti bosanska armija. Ako situacija ostane ovakva, to ce znaciti kraj za Bosnu i islamisticko prisustvo ovde." Za Silajdzica, Hrvatska je najvaznija pretnja Islamu u Bosni i Hercegovini. On je ostro kritikovao Izetbegovica i njegove bliske saradnike sto cine previse ustupaka Hrvatima koji "rade u Bosni sta im se svida, kao da su Hrvati bili ti koji su se borili za nas i branili nas, kad su zapravo oni ti koji su razarali nasu zemlju, ubijali nas narod, a nisu ostavili ni jednu dzamiju uspravnu u njihovim oblastima. Mi se sada odnosimo prema tom narodu kao prema politickom partneru". Silajdzic je vise puta izjavio "da dejtonski sporazum propada" i da ce "Bosna i Hercegovina biti podeljena".

Ne cudi mnogo, dakle, sto je krajem marta Sarajevo javno izrazavalo svoju ogorcenost zbog stava Vasingtona prema bosansko-americkim odnosima. Uprkos ponavljanog i doslednog nastojanja Sarajeva da se nagodi s Vasingtonom, Sjedinjene Drzave su nastavile da dolaze s novim zahtevima. "Postoje odredene granice do kojih saradnja moze da se raspravlja na pozitivan nacin, ali postoji i granica, ipak, pri kojoj se saradnja preobraca u defetizam", objasnio je covek iz Sarajeva. Alispahiceva paljba, i narocito određen razlog za to - bliski odnosi Bosne i Hercegovine i Teherana - nadmasuju sposobnost Sarajeva da saraduje sa Sjedinjenim Drzavama.

Osim toga, objasnjava covek iz Sarajeva, Bosna i Hercegovina nema sta da ponudi za svoj pristanak na "saradnju" prema uslovima Vasingtona. Dogod je Vasington upleten, "kada je izvrsenje mirovnog sporazuma ozbiljno ugrozeno, cini se da proces izvrsavanja takode treba da bude isceljen popustanjem, ili tacnije defetizmom bosanskog vodstva". Umesto da se svim silama stvara podrška Zapada za ponovno zauzimanje citave teritorije Bosne i Hercegovine, Sarajevo se sve više pritiska da se pomiri sa Srbima i Hrvatima, gubeci tako islamisticki karakter drzave. Zahtevi Vasingtona da se "zamrznu svi ozbiljni kontakti s Iranom" samo je jedna od komponenti na "spisku znacajnijih ustupaka" zahtevanih od Sarajeva u ime Dejtona. A covek iz Sarajeva ispred vidi samo zalosnu buducnost. Pristajuci na poslednji zahtev Vasingtona "verovatno je ne bi zaokruzio, ipak, posto ako inostrani pritisak stalno ubira plodove, kao sto je slucaj sa Sarajevom, on moze samo da postane veci. Obicno su ratni krivci ili gubitnici prisiljeni da prave ustupke i saginju glave posle rata. Bosna misli da nije ni izazvala ni izgubila rat. Sjedinjene Drzave i Evropljani ocigledno ne dele ovo misljenje, bar sto se tice jednog od ova dva aspekta".

Krajem marta 1996., međutim, odluka Sarajeva je postajala jasna čak i ako je njegov javni stav ostao nejasan. Obavestajne analize jugoslovenskih i bosanskih Srba o trgovini Sarajeva sa Sjedinjenim Državama i Iranom isticala su da Sarajevo mora da odabere: da ostane ili sa Sjedinjenim Državama ili sa Iranom. I dok se najviše sarajevsko vodstvo opiralo da dosegne formalno i konačno rešenje, sarajevske akcije su već silno govorile. Uprkos bujici reči, zaključili su obavestajni analitičari, Sarajevo je "sve više jacalo svoje veze s Iranom, i tajno i javno, kao i sa drugim militantnim islamističkim zemljama. Te veze zapravo znače stvaranje islamističke fundamentalističke zemlje ili centra islamističkog terorizma na jugu Evrope".

Zaista, Sarajevo je takođe sve više isticalo da je došlo vreme obracuna. Bosanski zvaničnici su naostrili svoj kritičizam na američkim zahtevima od Sarajeva. Narocita pažnja je posvećena neopravdanom mesanju Sjedinjenih Država u unutrašnje stvari u Bosni. Sarajevo se zalilo da su Sjedinjene Države "zigosale Džemala Merdana, šefa Odseka za vojno obrazovanje u glavnom stabu bosansko-hercegovačke armije; Bakira Alispahića, šefa Agencije za istraživanje i dokumentaciju; Omera Bahmena, ambasadora Bosne i Hercegovine u Iranu; i Hasana Čengića, pomoćnika ministra odbrane, kao 'neprikladne Bosnjake' zbog njihovih veza s Iranom". Nema načina da Sarajevo može da očisti ove i mnoge druge više zvaničnike sa sličnim uverenjima iz najviših redova bosansko-hercegovačkog vodstva. Pravi problem, priznaje čovek iz Sarajeva, nije u tome što se Izetbegović plaši štetnih sirenja ovakve opsežne čistke, već što te osobe predstavljaju autentično čvrsto jezgro SDA, njegove vlastite partije i temelja moći.

Krajem marta, glavni problem s kojim se Sarajevo suočilo nije bio da odabere između Sjedinjenih Država i Irana - jer je poslednji bio odabran bez pogovora - već da se Izetbegović natera da donese konačnu i javnu odluku. Ljudi iz Sarajeva i zvaničnici počinju da traže da se odgovori na zahteve Sjedinjenih Država, "da Bosna odluči između SAD i Irana".

Ljudi iznutra su počeli ljuto da kritikuju javnu politiku Sarajeva u tom pogledu. "Umesto da obnaroduje svoje veze s Iranom; umesto da ih dokumentuje i brani, bosanska vlada prećutno sudeluje u zigosanju sebe i svojih državljanina kao kriminalaca." Sarajevo mora da se suprotstavi "najnovijim optužbama" Vasingtona koje se tiču slanja vojnog i bezbednosnog osoblja "u Iran na intenzivno paravojno i obavestajno obrazovanje. Nema, ponovo, odgovora iz Sarajeva da će braniti dostojanstvo svojih građana koji su za vreme rata putovali u Iran". Ljudi iz Sarajeva traže da zvaničnici SDA smesta odgovore na te optužbe zato što "kritičizam Sjedinjenih Država cilja na njihovo vlastito ponasanje" i preči najtemeljnijem pravu Sarajeva da izabere i odredi vlastite savetnike i dobrotvore.

Izetbegoviću je bilo nemoguće da ne odgovori na sve glasnije otvorene izazove iz najdubljih krugova vlastitih temelja moći. Ponavljana tajna i interna uveravanja davana visim zvaničnicima i upućenima da je Sarajevo već odlučilo da njegova budućnost leži uz islamistički blok predvođen Iranom nisu više bila dovoljna. Visi zvaničnici, utonuli u tajno sirenje saradnje sa Iranom, tražili su priznanje i narocito prestanak zlostavljanja od strane Sjedinjenih Država i sarajevskih medija koji izveštavaju o najnovijim američko-bosanskim odnosima.

Krajem marta, zbog toga, Izetbegović je odabrao javno da odgovori dajući intervju Ljiljanu, vlastitom glasilu. Bilo je prepusteno intervjuisti, Džemaludin Laticu, da iznese i objasni stvarnu politiku Sarajeva u vezi s krizom sa Sjedinjenim Državama. U razgovoru s Izetbegovićem, Latic je objasnio da "postoje su otkrili jednog ili dva iranska državljanina blizu Fojnice, Amerikanci su počeli da diktiraju uslove i koje osoblje će biti uzeto, što se ogrešuje o suverenitet naše zemlje. Nije više tajna da oni žele da unište Izetbegovićevu vlast. Njegov mogući prestup zbog veza s islamskim svetom, a posebno s Iranom, tokom agresije, kada niko drugi nije hteo da da ni jedan metak Armiji Bosne i Hercegovine, naveden je kao glavni razlog".

Izetbegović je uzvratio s onim što se činilo kao pripremljen odgovor. Izrekavši svoj odgovor kao pitanje, on se obratio Laticu: "Pustite me da vas nešto upitam: Hoćete li vi, ili hoćemo li svi mi biti srećniji ako potvrdim skriven dublji smisao vašeg pitanja da su Sjedinjene Države naš neprijatelj?" Izetbegović je onda dodao da Sjedinjene Države nisu neprijatelj, pa je objasnio zašto je došao do tog uverenja. Rekao je da je prisustvo IFOR-a na bosanskom tlu glavni razlog za takav stav. "Iran je dokazao da je naš istinski prijatelj tokom rata, ali Iran je daleko, dok je naš neprijatelj sasvim blizu, možemo gotovo da dodirnemo jedni druge." Jednostavno rečeno, Sarajevu je neophodan IFOR predvođen od Sjedinjenih Država da pritisne Srbe i Hrvate pre nego on povrati kontrolu nad celavom teritorijom Bosne i Hercegovine. Uz to, Izetbegović je naglasio da to što Sjedinjene Države smatra za prijatelje ne sme ći na štetu Irana. "Kad

govorimo o saveznicima, moj puni odgovor glasi: mi moramo imati i Sjedinjene Drzave i islamisticki svet na nasoj strani, a do najvece moguće mere takode i ostali svet," zakljucio je.

Kao sto su predvidali i Izetbegovic i sarajevska elita, intervju u Ljiljanu je posluzio kao katalizator za dalje javno razjasnjenje sarajevske politike. Jedan komentar na intervju u Ljiljanu pocetkom aprila obilno se nadovezao na onaj deo Izetbegovicevog odgovora koji se ticao Irana. Komentator Ljiljana je izneo eksplicitno ono sto je Izetbegovic mogao samo da nagovesti. "Analiza ove primedbe, kao i nekih prethodnih primedbi predsednika Izetbegovica, navodi na zakljucak da je doslo do promene u njegovoj politickoj taktici. Ova promena je bila iznudena sumornim videnjem Bosne i Hercegovine, situacijom u vladajucoj partiji i novim pritiscima iz Sjedinjenih Drzava, koje veruju da je Izetbegovic dugo uživao u njihovoj popustljivosti. "Posto nije bilo nacina za Izetbegovicevo Sarajevo da sprovede drasticnu promenu u svojoj jezgrovitoy politici i ciljevima da bi izasao u susret uslovima koje je postavio sporazum Dejton-Pariz, nije bilo spasa od krize i sukoba sa Sjedinjenim Drzavama.

Teheran nije sumnjao u stvarnu politiku i resenost Sarajeva. Pocetkom aprila, Teheran je završio glavnu analizu privrednih i politickih tokova u Bosni i Hercegovini. Posebna paznja je posvecena ispitivanju islamskog versus zapadnog stava. Teheran je bio zadovoljan napretkom Sarajeva. "Neki politicki analiticari veruju da, mada se cini da se sarajevska vlast pokorila pritisku Zapada, ona naglasava odrzavanje religioznog aspekta vlasti". Teheran je zapazio da "zapadne zemlje nisu zadovoljne sto islamisticke zemlje daju novac i kapital bosanskoj vlasti". U strahu od sirenja Islama, "ni pod kakvim uslovima Zapad neće dopustiti islamistickim zemljama da prosire svoju ulogu u Bosni preko vojnih i privrednih kanala. Zbog toga Zapad, posebno Sjedinjene Drzave, namerava da kontrolise protok ulaganja kapitala u Bosnu". Ipak, s obzirom na ekonomske teskoce sirom Zapada, za Sjedinjene Drzave i njene saveznike je nemoguće da zamene ulaganja iz muslimanskog sveta. Zbog toga, zakljucio je Teheran, Sjedinjene Drzave nisu u stanju da se suprotstave Iranu cak ni na poljima gde se smatralo da imaju neospornu nadmoc.

Poverenje Irana je potvrđeno pocetkom aprila 1996., u Sarajevu, na samitu OIK (Organizacija islamske konferencije) o islamistickoy ulozi u obnovi Bosne i Hercegovine. Na insistiranje Irana, OIK je posebno objavio "spremnost islamistickih zemalja da pruze vojnu pomoc Bosni da pojača svoje odbrambene sposobnosti" ne obziruci se na ogranicenja sporazuma Dejton-Pariz".

Koristeci samit kao izgovor, iranski ministar inostranih poslova Ali Akbar Velajati je ostvario vecu posetu Sarajevu, srecuci se sa Izetbegovicem, Ganicem i Muratovicem da bi obradili bilateralna pitanja. Pored toga, Velajati je svecano otvorio dve dodatne iranske institucije u Sarajevu "Stab za obnovu i Dom kulture Islamske Republike". Obe institucije su obicno povezane sa iranskom pomoci za islamizaciju i izvoz Islamisticke Revolucije. One sluze kao nadlezna mesta za distribuciju iranskih fondova za sve "povode" i "projekte" kao i za prisustvo osoblja obucenog i finansiranog od Teherana za islamisticko obrazovanje, agitaciju i regrutovanje. Citavo bosansko vodstvo se pojavilo na svecanom otvaranju ove dve institucije, obicno povezane sa iranskom obavestajnom sluzbom i teritorijalno-finansijskim aktivnostima: njihova dela su govorila vise nego reci.

Prema iranskim izvorima, Velajatijev najvazniji razgovor u Sarajevu bio je sa bosanskim vicepremijerom Ejupom Ganicem. Oni su poblize razmotrili novonastale tendencije u vezama Teheran-Sarajevo i potpuno su bili saglasni da se suoce sa sadasnjim i novonastalim izazovima. Prema iranskim zvanicnicima: "Ganic je ukazao na Iran kao najveceg pomagaca bosanske vlasti i naroda tokom ratnih godina, kao i u vreme privredne obnove". Uprkos sve vecem pritisku iz Sjedinjenih Drzava, Ganic "je pozvao na dalje sirenje veza na politickom, privrednom i kulturnom polju pri sadasnjim uslovima na Balkanu". Velajati se slozio "da prijateljske veze izmedu dve zemlje" moraju da se sire i jacaju i obecao je potpunu podrsku Teherana.

Iranski komentari i analize posete podvukli su da je Velajati razgovarao "o najnovijem razvoju dogadaja u Bosni i Hercegovini i na Balkanu, kao i o vezama Teheran-Sarajevo". Zvanicni Teheran je ukazao da je "Izetbegovic slavio ukupnu iransku pomoc i podrsku za vreme bosanskog rata i bezgranicne napore Teherana na medunarodnom popristu da se vrata legitimna prava bosanskom narodu... On je zamolio da se ti naponi nastave sada kada je Bosna na putu obnove". U svom odgovoru, Velajati je rekao da su odnosi izmedu Irana i Bosne "duboki i neraskidivi, naglasavajuci da saradnja treba da se podupre na svim poljima". Vrativši se u Teheran, Velajati je izjavio: "Veze Teheran-Sarajevo se sire bez obzira na propagandu neprijatelja Islama". Sarajevo i Teheran su se slozili da ce "Iran nastaviti svoju podrsku vladi i narodu Bosne u periodu obnove kao sto je radio i u vreme rata".

Teheran je veoma zadovoljan ishodom Velajatijeve posete Sarajevu. Poblize ispitivanje raspolozenja na terenu i odluka sarajevskih najvisih voda i zvanicnika potvrdilo je uverenje Teherana da je na putu ucvrscenje islamisticke vlasti u Bosni i Hercegovini. Teheran mora da se usredsredi na ucvrscenju "veza Irana sa Bosnom i Hercegovinom koje su u porastu" naocigled "nemocnih nastojanja Bele kuce da izoluje Iran".

Povraceno samopouzdanje Teherana ne znaci da Teheran nije svestan velicine krize sa Sjedinjenim Drzavama u vezi buducnosti Bosne. Iranska analiza situacije u Bosni i Hercegovini posle samita OIK-a zapazila je neposrednu umesanost Bele kuce u bosansko-iranske odnose. "Predstavnik Bele kuce Majkl Mekari, uveravajući da Iran ignorise interese bosanskog naroda i da je cilj Irana da promovise ratno stanje u Evropi, pozvao je da odnosi izmedu bosanske vlade i Irana budu prekinuti." Ipak, Teheran je zakljucio da stav Bele Kuce ima vise veze sa ukupnom americko-iranskom konfrontacijom nego sa interesima Vasingtona u dobrobiti bosanskog naroda. "Koreni izjava koje je dao predstavnik Bele kuce koje se ticu iranskih namera u Bosni moraju se potraziti u beznadeznom neprijateljstvu Amerike prema Islamskoj Republici Irana koje se sada pretvorilo u mucan psiholoski rat, sto ponekad ishodi u zauzimanje ovakvog stava."

Teheran uverava da je Zapad nemocan da ponisti dugorocne veze izgradene izmedu Bosne i Irana. Nasuprot Sjedinjenim Drzavama i Zapadu, "iranski narod i vlada su uvek stajali rame uz rame s bosanskim narodom i vladom". Ali kljuc za poverenje Teherana bio je u Velajatijevim utiscima o situaciji u skrivenim krugovima u Sarajevu; odluci Izetbegovica i njegovih ljudi od poverenja da ustanove islamisticku drzavu u Bosni i Hercegovini bez obzira na stav Sjedinjenih Drzava ili Zapada. Ako bi mu se pruzila prilika da napravi svoj izbor bez silnog pritiska iz Vasingtona, Sarajevo bi izabralo Teheran. "Ne sme se zaboraviti da je Bosna slobodna i nezavisna drzava i da nijedna sila nema prava da se mesa u unutasnje poslove te zemlje. Samo bosanska vlada i narod imaju pravo da odluče o formulaciji svojih inostranih odnosa, odaberu svoje prijatelje i identifikuju svoje neprijatelje."

Teheran je nastojao da natera zvanicno Sarajevo da skrene svoju javnu politiku na iranski put. Sredinom aprila 1996., Mohamed Ebrahim Taherian, iranski ambasador u Bosni i Hercegovini, dao je dugacak intervju reporteru Senadu Pecaninu. Teheran je bio pun optimizma u vezi sa buducnoscu iransko-bosanskih odnosa. "Kroz poslednje teske godine, mi smo smatrali da nam je cast da budemo s tim narodom. Uvek smo imali dobre odnose sa zvanicnicima te zemlje i s narodom te zemlje. I bili smo uvek srdacno docekani. Postoje mogucnosti za ostvarenje dobrih odnosa na najvisem nivou izmedu dve zemlje. Prilikom posete bosansko-hercegovackog premijera nasoj zemlji, odrzan je jedan sastanak s predsednikom nase zemlje i on je jos jednom potvrdio da smo spremni da ostanemo uz taj narod. Jednom recju, do sada, mi smo imali vrlo dobre odnose a, Bozja volja, bice tako takode i u buducnosti."

Istovremeno, Taherian je bio potpuno svestan pritiska Sjedinjenih Drzava na Sarajevo da prekine odnose s Teheranom. Iran je resio da obezbedi da njegov polozaj u Bosni i Hercegovini ostane siguran. Taherian je upozorio da ce "Sjedinjene Drzave napraviti gresku ako planiraju da sacine takav program" da prisile Sarajevo da prekine svoje odnose s Teheranom. Uostalom, Taherian ne sumnja da je Sarajevo reseno da dalje ojacava njihove bilateralne odnose. Taherian je objasnio da je "poseta g. Muratovica Teheranu, Bozjom voljom, vec prosirila stvari koje su u proslosti krenule u ozbiljnu saradnju".

Teheran je sada takode zanimala i uloga i sudelovanje Sarajeva u sirenju islamistickog smera - to jest pokroviteljstva islamistickog terorizma i subverzija - sirom sveta, a narocito Evrope. Sve veca vaznost ovog aspekta njihove saradnje, sto je veoma podstaknuto prisustvom infrastrukture mudzahedina u Bosni i Hercegovini, bila je pokrenuta krajem aprila na sastanku izmedu Taheriana i Izetbegovica. Na sastanku, Taherian je podneo poruku od iranskog predsednika Ali Akbara Hasemi-Rafsandzanija. Pismo Hasemi-Rafsandzanija je izrazavalo "nadu (Teherana) da ce uz saradnju svih islamistickih vlada jedinstvo medu muslimanima sirom planete biti dalje ucvrsceno". S porukom Hasemi-Rafsandzanija na umu, Taherian i Izetbegovic su razgovarali o najnovijem medunarodnom i regionalnom razvoju dogadaja, preispitujuci svaki svoju ulogu u unapredivanju zajednickih ciljeva. Izetbegovic je naveo istrajan pritisak Sjedinjenih Drzava i vaznost prisustva IFOR-a da unistava neprijatelje Bosne i Hercegovine.

S obzirom na stalno odbijanje Sarajeva da pokrene otvoren sukob sa Sjedinjenim Drzavama, Taherian je preispitao stav Sjedinjenih Drzava i strategiju na Balkanu. Iranska analiza situacije na Balkanu, kao i iranskih odnosa s Bosnom i Hercegovinom, prepoznaju duboku razliku izmedu stvarnih interesa i prolaznog politickog stava. Taherian korektno identifikuje iznenadan rast zanimanja javnosti za pitanje

odnosa Bosne i Irana, kao izraz izborne politike Sjedinjenih Drzava, pa zbog toga predviđa da će se to pitanje ugasiti. "Tokom proteklih nekoliko nedelja pitanje uloge Bosne i Irana u toj republici preokrenulo se u glavni izgovor da se promeni politicka ravnoteza u americkoj unutrašnjoj politici, narocito kada Republikanci pritiskaju Klintonovu administraciju zato što je dao zeleno svetlo Iranu, tokom bosanskog rata, da doprema oruzje Bosni i Hercegovini." Taherian je predvideo probleme skorog datuma zbog stepena umesanosti Sjedinjenih Drzava u unutrašnju politiku Sarajeva. "Zbog toga, uspostavljanje bezbednosti ili održanje mira u oblastima razdiranim sukobima, uključujući i Bosnu, imaju mesto samo u skladu sa posebnim interesima i unutrašnjim politickim razmisljanjima u zemlji i zato su nepostojani." Zbog toga, nuzno je da se i Sarajevo i Teheran pripreme za neizbežnu i predstojeću krizu koja će izbiti s propascu sporazuma Dejton-Pariz.

Taherian nije bio sam u predviđanju skore propasti sporazuma Dejton-Pariz. Krajem aprila, Silajdzic je ponovo upozorio na predstojeće komadanje Bosne i Hercegovine. "Bosna je danas u većoj opasnosti nego što je bila pre šest meseci kada je rat još trajao", veruje Haris Silajdzic. "Ispod površine prividnog mira zemlja se dalje komada", objasnio je. "Nacelo razdvajanja etnickih grupa između sebe je na dobrom putu da se sprovede. Ishod takvog razvoja događaja biće podela Bosne i Hercegovine." Silajdzic smatra da je dalji rast islamisticke militantnosti i "fundamentalizma" velika opasnost za budućnost Bosne i Hercegovine i primetio je da je, podstican obecanjem Bosnjaka, islamizam u usponu. "Iznenaden sam da islamisticki fundamentalizam nije više ojačao, kao reakcija na proganjanje koje je preživela muslimanska etnicka grupa", smatra on.

Hrvatski ljudi iznutra, izrazavajući misljenje visokih zvaničnika iz Zagreba, priznali su sredinom aprila da je kriza sa Sarajevom bila neizbežna zato što "bosanske muslimanske vode mrže Hrvate". Zagreb je ubeden da i Alija Izetbegovic i Haris Silajdzic imaju isti strateski cilj: "Oni hoće da postignu unitarnu, civilnu Bosnu i Hercegovinu u kojoj će bosanski muslimani uvek nadglasati druga dva konstitutivna naroda u pitanjima koja se tiku njihovih temeljnih prava".

Hrvatski ljudi iznutra su ukazali na skorasnje događaje u Sarajevu kao nagovestaje evolucije u tom pravcu. Zapazili su porast broja članaka u stampi o "Tudmanovom fasisticko-nacistickom rezimu" i druge neposredne napade na Hrvate i Hrvatsku. Sarajevo je bilo, i zvanični mediji i mlin glasina ljudi iznutra, pun zaverenickih teorija o saveznistvu između Beograda i Zagreba da se Bosna i Hercegovina podeli kad se IFOR povuče. Ljudi iz Sarajeva su sada ponavljali teheransku pricu o globalnoj zaveri koja ima za cilj da spreči uspon muslimanske države u Bosni i Hercegovini i o ostanku IFOR-a u Bosni i Hercegovini zauvek kao hriscanske okupacione snage. Uzete zajedno, objasnjavaju ljudi iz Zagreba, ove medijske teme služe "da se kod bosanskih muslimana stvori osećanje da im preći svak druga strana" i da se tako pripreme za obnovu sukoba.

Buduci da je vodio brojne pregovore i druge poslove sa Izetbegovicovom administracijom, Zagreb ne sumnja da "bosansko muslimansko vodstvo mrži Hrvate". Izetbegovicevo Sarajevo, zaključio je Zagreb, ostaje rešeno da ostvari jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu u kojoj dominiraju muslimani. "Kad uzmemo u obzir sve to", zaključuju ljudi iz Hrvatske, "jasno je da vodstvo bosanskih muslimana nije spremno da prihvati situaciju koju je stvorio Dejtonski sporazum - nekadasnja Bosna i Hercegovina više ne postoji i nikada više neće postojati, svet ne želi muslimansku državu u srcu Evrope, a njihovi snovi o unitarnoj Bosni i Hercegovini u kojoj dominira samo jedan narod su srušeni."

Strah Sarajeva od zavere pod vodstvom Sjedinjenih Drzava protiv muslimanske Bosne pojačao se sredinom maja 1996. kada je još jedan americki obavestajni dokument procurio u Njujork Tajms. Ovoga puta to je bio nacrt jednog obavestajnog izveštaja - Nacionalna obavestajna procena (NOP) - koja je tada kruzila Vasingtonom. U NOP-u se zaključilo da su veoma male šanse da se multietnicka, jedinstvena Bosna održi onako kako je ustanovljena sporazumima Dejton-Pariz. Kad je objavljen, NOP je bio u potpunosti suprotnosti s izricitim stavom Klintonove administracije.

Uz to, obavestajni analitickari Sjedinjenih Drzava su objasnili da stalan opstanak u vlasti dvojice vođa bosanskih Srba - predsednika Karadzica (koji je kasnije odstupio iz vlasti) i generala Mladica - nije bio primarni razlog za rast krize u Bosni i Hercegovini. Primarni razlog za njihovu mracnu procenu bio je usancenje etnicke samobitnosti i cvrsto odbijanje sve tri grupe da odustanu od svoje samobitnosti u korist unitarne države u kojoj dominiraju muslimani. Bila je to cvrsta narodna rešenost koja je rasla bez obzira na dokumenta koja su potpisale vode ili na ekonomske podsticaje.

U tom kontekstu, americki obavestajni eksperti su muslimansko-hrvatsku "federaciju" identifikovali kao najveću prepreku za postizanje stabilnosti. Obavestajni eksperti sada zaključuju da ta od Amerike nametnuta "federacija", prvobitno stvorena da se kanalise pomoć bosanskim Muslimanima, "ostaje u velikoj meri prica iz američke maste".

Teheransko predocavanje dominacije vaznosti američke izborne godine u formulisanju politike Sjedinjenih Država i stanja u Bosni i Hercegovini bilo je odmah transformisano u političku inicijativu. Teheran je rešio krajem aprila da produbi jaz između Sjedinjenih Država i Zapadne Evrope preko ekonomske saradnje s Iranom i naročito pristupa nafti i transferu tehnologije. Teheran je zaključio da će uz date rastuće tenzije između Evrope i Sjedinjenih Država u vezi s međunarodnim ekonomskim pitanjima, Evropa biti postojana u svom odbijanju da podrži izvršenje politike Vasingtona u Bosni i Hercegovini. S Evropom koja se drži neutralnog položaja, Teheran je uveren u islamističku sposobnost da "porazi" Sjedinjene Države kroz upotrebu terorizma i nanosenje gubitaka.

U analizi s kraja aprila 1996. o stvorenoj situaciji u Zapadnoj Evropi, iranski ekonomski eksperti su bili puni nade u vezi s političkim i ekonomskim odnosima. Prepoznali su da je srž problema koji Iran ima sa Zapadom pritisak Sjedinjenih Država i Izraela i zapazili su da je to bila već izgubljena stvar. "Mada su Sjedinjene Države i cionistički režim poslednjih meseci uložili velike napore da ubede Evropu da prekine veze i razgovore s Iranom, i mada su izneli neosnovane tvrdnje protiv islamističkog Irana da bi opravdali svoje zahteve, ... ni jedan od ministara inostranih poslova 15 zemalja članica Evropske zajednice nije hteo da prekine razgovore s Iranom".

Nasuprot tome, Teheran je nudio maslinovu granicu i nebrojeno mnogo ekonomskih podsticaja. Iran je bio pun nade da će Zapadna Evropa biti u stanju da nadvlada pritisak Sjedinjenih Država. "Islamistički Iran smatra da sirenje veze s Evropom, s punim postovanjem interesa obe strane, treba da bude jedan od njegovih spoljnopolitičkih programa i veruje da Evropa mora da uredi svoje odnose s Teheranom usvajanjem nezavisne politike i oslobodene od inostranih pritisaka. Dobri odnosi između Irana i Evrope su, bez sumnje, na dobrobit obe strane." Teheran je uveren da će dalji dijalog između EZ i Irana biti "pozitivan korak prema uklanjanju nesporazuma, sticanju najvećeg mogućeg saznanja o stavovima druge strane i, isto tako, osujecenja nastojanja protivnika ucvrscenja veza između Evrope i Irana da naruse te odnose".

Ključni značaj ove inicijative je rasvetljen sredinom maja, kada je Hasemi-Rafsandžani lično preuzeo da vodi "carobnu ofanzivu" Irana u Evropi. On je priznao da je Iran uložio napor da se dodvori EZ da bi poboljšao ekonomske odnose i sprecio Evropu da se pridruži Sjedinjenim Državama u napadima na Iran. Hasemi-Rafsandžani je izjavio da je "radio na poboljšanju odnosa sa Evropskom Zajednicom uprkos napetostima nastalim iz nestabilnosti na Bliskom Istoku". Teheran je bio umiren daljim sirenjem jaza između Evrope i Sjedinjenih Država. Ekonomska polarizacija između Evrope i Sjedinjenih Država je bila na putu da se strateski razgrana, doprinoseći tako evropskom pomirenju s prisustvom Irana u Bosni i Hercegovini i jačanjem islamističkog karaktera Izetbegovčeve vlasti. U međuvremenu, Teheran bi upotrebio svoj ekonomski zov da "kupi" evropsko odbijanje da podrži Sjedinjene Države u nametanju sporazuma Dejton-Pariz Sarajevu.

U međuvremenu, Teheran je nastavio da ucvrscuje svoj upliv na bezbednosni sistem u Bosni i Hercegovini predviđajući obnovu borbi i antizapadni terorizam. Krajem maja 1996., drski Mohamed Ebrahim Taherian, iranski ambasador u Sarajevu, istakao je resenost i odlucnost Teherana da poveća svoju umesanost u Bosnu i Hercegovinu da bi unapredio dobrobit Islama. "Mi smo dosli da naucimo Bosance da brane svoju zemlju. Međunarodna zajednica zeli da takva obuka prestane, kako se bosanski topovi ne bi usmerili prema zajednici koja je bila posmatrac za vreme najružnijeg genocida u istoriji Evrope", rekao je Taherian. "Mi smo ponosni što smo izvršili svoju dužnost da pomognemo bosanskom narodu kad im je bilo najteže. Sjedinjene Države niti bilo koja druga zemlja nemaju prava da nas spreče da saljemo oružje bosanskoj armiji." Ovu izjavu bi trebalo shvatiti kao prikrivenu pretnju Sjedinjenim Državama i njenim zapadnoevropskim saveznicima da se ne mesaju u iranske aktivnosti u i izvan Bosne i Hercegovine, a naročito iransko prisustvo vezano za bezbednost.

REGIONALNO VOJNO NAORUZAVANJE I DINAMIKA

Dok su javna i medijska paznja na Zapadu zaokupljene situacijom u Bosni i Hercegovini, vazni strategijski razvoji se odvijaju u drugim delovima prethodne Jugoslavije. Zaista, implementacija nevojnog aspekta sporazuma Dejton-Pariz - od "lova" na navodne ratne zlocince do otkrivanja i ocuvanja novih stratista - jesu samo nebitne sporedne predstave u odnosu na stvarnu dinamiku u regionu. Dubok proces od kljucnog znacaja za buducu stabilnost i model prethodne Jugoslavije poprima oblik. Sustina tog procesa jeste da se kljucni igraci pripremaju za uspostavljanje status ljuo-a i strateskog stanja a kojim mogu da zive tako da mogu da se usredsrede na poratnu obnovu. Sto je karakteristicno, svi pretpostavljeni kljucni dogadaji u ovom procesu planirani su za danas posle pretpostavljenog povlacenja IFOR-a. Drugim recima, dogod se to tice regionalnih sila, samo prisustvo IFOR-a predstavlja prepreku za njihovu sposobnost da ostvare oblik nenasilne koegzistencije i stabilnosti.

Ipak, dve dominantne lokalne sile - Srbi i Hrvati - sve vise shvataju da ce morati da produ kroz regionalni rat strasniji od bosanskog rata pre nego uspeju da dosegnu opipljivo resenje za prethodnu Jugoslaviju. Zudnja za resenjem Beograd-Zagreb preovladavalo je u obe prestonice tokom citavog rata. Danas postoji sumorna jasna spoznaja u obe prestonice da bi samo zestok i u sustini nepotreban rat prisilio Sjedinjene Drzave, a u manjoj meri i druge zapadne zemlje, da dopuste vecinskim narodima prethodne Jugoslavije da rese vlastite sudbine. Kao u jesen 1996., u isto vreme dok je svetska paznja bila usredsredena na proces "stvaranje mira" u Dejtonu, lokalne sile su se upustile u intenzivno vojno naoruzavanje. Njihovi istovremeni strateski manevri jasno su demonstrirali resenost Zagreba, a u manjoj meri i Beograda, da se upuste u regionalni rat cim se uvere da bi to mogla da bude jedina mogucnost da se prisili Vasington da uvazi njihovo najpozeljnije dugorocno resenje za region.

Prema tome, dugorocno, dominantan strateski pravac u prethodnoj Jugoslaviji jeste eskalacija trke u naoruzavanju izmedu Hrvatske i ostatka Jugoslavije. Ovo vojno naoruzavanje je priprema za regionalni rat da bi se resila sudbina Balkana posle krize. Jedina stvar u kojoj su Zagreb i Beograd saglasni jeste neizbeznost podele Bosne i Hercegovine izmedu njih: eliminacija muslimanskog politickog entiteta. Razlike u vojnom ustrojstvu odraz su nastalih nacionalnih prioriteta ova dva kljucna igraca. Oba su ujedinjena u svojoj resenosti da koegzistiraju na novom Balkanu, posto razdele Bosnu i Hercegovinu izmedu sebe. Ipak, pre nego dospeju da pripreme vlastite sudbine, i Zagreb i Beograd moraju prvo da se uhvate u kostac s prisustvom mocne medunarodne sile - IFOR-a - raspoređenom u Bosni i Hercegovini narocito zato da bi potpomogla i ucvrstila islamisticku vlast u Sarajevu i omogucila da ona zadrzi vlast nad citavom teritorijom Bosne i Hercegovine.

I

FOR U RAVNOTEZI

Pocetkom 1996., IFOR u kome preovladuju NATO (Implementacione snage) ustanovio se kao dominantna vojna sila u Bosni i Hercegovini kao i potencijalno najvise destabilizujuci katalizator za buducu eskalaciju sukoba. Ova dinamika je posledica samog prisustva IFOR-a, neposredno pogodnog gmizanjem njegove misije i uloga zbog politickih razloga. Da se sadasnji razvoj uloge IFOR-a razlikuje od predvidene uloge - kao i nacela i glavnih smernica opercija IFOR-a tokom njegovog jednogodisnjeg boravka u Bosni i Hercegovini - zasad je potpuno nebitno. Bujica reci o "stvarnoj" ulozi i operacijama IFOR-a prigrljenog od Klintonove administracije i od Sjedinjenih Drzava stvorenih lazni ocekivanja u Sarajevu, izrodila se u pritiske na snage u zemlji da bi se ispunila obecanja Sjedinjenih Drzava. Nesposobnost IFOR-a da dejstvuje, i zbog operativnih i zbog zakonskih razloga, tako je, do sredine 1996., postala izvor velike svade izmedu Sarajeva i medunarodne snage ustanovljene da ga brani. Pocetkom proleca 1996., napetost je narasla do tacke kad su i najmanji incident ili provokacija mogli da izazovu velik sukob izmedu snaga bosanskih muslimana i njihovih IFOR zastitnika.

Rasporedivanje IFOR-a je otpocelo decembra 1995. Ovlascena sporazumima Dejton-Pariz za jednogodisnju primenu sporazuma, IFOR je medunarodna snaga u kojoj preovladuje NATO od oko 60.000 vojnika u Bosni i Hercegovini. Vise od 35.000 dodatnih vojnika - uglavnom efektivna mornarice i avijacije, kao i servisne sluzbe i jedinice za podrsku - raspoređeno je u Italiji, na Jadranu, u Madarskoj i Hrvatskoj. IFOR se nadzire preko spiralnog komandnog sastava u kome preovladuju Amerikanci. On ukljucuje i

delove odgovorne NATO-u i druge, preko bilateralnih "sporazuma" sa Sjedinjenim Drzavama, sto podrazumeva i prisustvo i delovanje ruskog kontingenta. Ovakva stvarnost je stvorila nizove rupa u komandovanju i ovlasenjima kroz koje zainteresovane strane - posebno Klintovova administracija - mogu da osujete ovlascenje i nameru IFOR-a.

U skladu sa sporazumima Dejton-Pariz, IFOR je raspoređen u tri zone, a u svakoj od njih preovladuje glavna sila NATO-a koja je odgovorna za sprovođenje sporazuma u toj određenoj zoni. Te tri zone su:

- Severna zona u kojoj dominira 1. oklopna divizija Sjedinjenih Drzava stacionirana u Tuzli.
- Jugozapadna zona u kojoj dominira britanska 3. divizija stacionirana u Gornjem Vakufu. U prolece 1996, britanski zahtev da svoj stab presele u bolji objekat u Banja Luci odbile su Sjedinjene Drzave s obrazloženjem da bi to dalo legitimitet bosanskim Srbima i ohrabrilo ih.
- Jugoistocna zona u kojoj dominira francuska 6. laka oklopna divizija stacionirana u Mostaru. Sarajevo, najspornija oblast u BiH, nalazi se u francuskoj zoni.

Dok je americki deo snaga raspoređen iz Nemacke, glavni francuski, britanski i drugi medunarodni delovi su formirani na osnovu procene njihovog udela u UNPROFOR-u i Snagama za brzo dejstvo organizovanim sredinom 1995.

Delovi IFOR kopnenih snaga u Bosni i Hercegovini imaju podršku velikih snaga NATO avijacije smestene uglavnom u Italiji i na nosacima aviona u Jadranu. Druge obavestajne posade i posade za podršku doleću čak iz Nemacke i Velike Britanije.

Jos jedna IFOR-u srodna snaga UN od 6.700 vojnika morala je da bude raspoređena u Hrvatskoj da bi stvorila tampon između Srba u Istocnoj Slavoniji i snaga hrvatske armije do izvršenja jednogodišnje predaje vlasti Zagrebu u skladu s odvojenim sporazumom koji je nusprodukt Dejtonskog sporazuma (više o pitanju Slavonije u daljem tekstu).

Po svim namerama i namenama, IFOR je okupaciona sila koja dominira glavnim saobraćajnicama i strateskom infrastrukturu u Bosni i Hercegovini, kao sto regulise aktivnosti razlicitih oruzanih snaga lokalnih frakcija. Prvi zadatak IFOR-a jeste da nadgleda povlacenje ratnih frakcija na novu "Liniju mirovnog sporazuma" i da uspostvi 4 km široku demilitarizovanu zonu razdvajanja između njih.

Ovaj zadatak je već u velikoj meri ispunjen bez nekih velikih teskoca. Faza razoruzavanja, sto uključuje okupljanje dogovorenih arsenala i jedinica u posebnim kasarnama i nastanjenim zonama, kao i unistenje viska teskog naoruzanja, jos uvek se odvija s mnogo iznenadnih udara duž puta ali bez velikih kriza.

Kad je razdvajanje snaga dovršeno, IFOR se ustalio na rutinske patrole i kontrolne tacke. Ipak, pocetkom 1996., doslo je do ekspanzije aktivnosti IFOR-a koji se sve više mesao u gonjenje srpskih "ratnih zlocinaca" kao sto je obilazio mesta na kojima se sumnjalo da su masovne grobnice pretpostavljenih muslimanskih zrtvi koje su navodno pobili bosanski Srbi. Ove dodatne aktivnosti i zadaci direktno su vodile u sve veći broj incidenata trvenja i borbi između IFOR-a i lokalnih naoruzanih grupa. Dok se velika većina ovih incidenata do sada završila mirno i bez pribegavanja upotrebi sile, naglasen rast ovakvih incidenata povećava verovatnoću da lokalizovani sukobi izmaknu kontroli i brzo eskaliraju u sukob većih razmera pre nego dospeju da se obuzdaju.

Potencijalno najviše destabilizujuća su pravila o angazovanju, narocito ona data snagama Sjedinjenih Drzava. Njih je ukratko izložio predsednik Klinton: "Ako vam pretil napad mozete odgovoriti odmah i odlucno". Na terenu sa malo opreme i pesadijskim naoruzanjem, svaki pozar povlaci sa sobom potezanje oruzja koje se lako uperi u nekog. Svako takvo laganje oruzja u blizini IFOR-a moze se protumaciti kao neprijateljska namera i izazvati brzu reakciju neiskusnog mladog vojnika. Sama takva mogućnost stvara otvoreno polje za provokacije, nedorazume i nekontrolisanu eskalaciju. Ne bi trebalo sumnjati da bi IFOR, sa nadmocnom vatrenom moci i pokretljivošcu, brzo izasao kao pobednik. Ali ostaje kao posledica toga mogućnost eskalacije iz osvete i proiznenih sukoba. Bosna i Hercegovina je, uostalom, zemlja ogrubela zbog krajnje surovog bratoubilackog rata koji je trajao više od cetiri godine i u kom su sve strane nametnule i podnele stravicane broj zrtava. Pretnja masovnim vojnim odmazdama nije tako delotvorna kao sto moze izgledati iz Vasingtona, a politicki uticaj nagomilanih zrtava u prestonicama Zapada moze da deluje razorno na politiku Klintonove administracije.

A mogućnosti takvih sukoba i zrtava nastavlja da raste. Kao što se, krajem aprila 1996., IFOR zatekao usred napora bosanskih muslimana da udese masovne povratke, kasnije nazvane "posete", na teritoriju koju drže Srbi u strateški najvažnijim područjima. Ove "spontane" demonstracije izbeglica, koje je dobro organizovao AID, vodile su uglavnom ka tome da se izazovu sukobi sa bosanskim Srbima, ili, ako uspeju, da se jednostrano traži imovina koju sada drže bosanski Srbi. Namera je bila Sarajeva da se ti "posetioci" nastane u mestima koja drže bosanski Srbi. Tu bi oni neizbežno bili napadnuti od Srba - bilo spontano od ulične svetine ili u racijama vlasti nebitno je - a onda pozvan IFOR i snage bosanskih muslimana da ih brane od bosanskih Srba. Ova vrsta intervencije IFOR-a je kao stvorena da podstakne sukobe srih razmera između IFOR-a i bosanskih Srba, kao i da Sarajevu obezbedi "opravdanje" da otpremi muslimanske snage na teritoriju koju drže bosanski Srbi da bi branile "izbeglice". Sama činjenica da su se sve te demonstracije "izbeglica" aprila 1996. održale u oblastima kojima je patrolirala vojska Sjeidnjenih Država, za koju se zna da je naklonjena bosanskim muslimanima, po sebi je alarmantna.

Do sada, postoje jaki i nepobitni dokazi da se duboko neprijateljstvo i nepoverenje između zaraceni strana nije smanjilo potpisivanjem sporazuma Dejton-Pariz. Nekoliko segmenata sprovođenja vojnih delova sporazuma - delova za koje su sve strane bile zainteresovane - uključujući civile jasno pokazuje intenzitet neprijateljstava. Među tim incidentima je politika spaljene zemlje koju su primenjivale hrvatske snage povlaćeci se iz područja zapadne Bosne koje su morale da vrte bosanskim Srbima, kao i grubo i tragicno samoproterivanje bosanskih Srba iz predgrada Sarajeva - koja su predata muslimanima - jednostavno zato što nisu želeli da ostanu pod vlašću Sarajeva. Nastali sukobi koje su podstakle "izbeglice" bosanskih muslimana, dolazeci povrh ranijih incidenata, pokazali su da se uprkos obustave borbi različite zajednice protive svakom značajnijem pomirenju i zajedničkom životu.

Ne čudi mnogo što je marta 1996. čak i američka obavestajna služba postepeno prihvatila stav koji su dugo zastupali evropski eksperti pri IFOR-u. Zvanični Vasington je sve više zabrinut za budućnost Bosne i Hercegovine. Američka obavestajna služba sada očekuje da će "obilazak okoline" IFOR- u u Bosni i Hercegovini "postati komplikovaniji" u mesecima što dolaze prvensteno zbog nezainteresovanosti svih strana da postignu trajan "mir".

Eksperti Pentagona su upozorili da izgledi za mir u Bosni i Hercegovini rapidno opadaju. General-pukovnik Patrik Hjudz, direktor Odbrambene obavestajne agencije Sjedinjenih Država (OOA), rekao je 24. jula 1996. američkim senatorima da će, bez stalnog prisustva IFOR-a u Bosni i Hercegovini, "ranije zaracene strane ponovo krenuti u zestok sukob u očekivanju da postignu svoje ciljeve". Zvanično, Vasington se još uvek drži stava da bi zamasan program obnove, usmeren preko Sarajeva, okupio sve strane zbog vlastitog interesa da iskoriste dotok pomoći za obnovu. Ipak, skeptični i iskusniji Evorpljani su pokazali odbojnost prema prikupljanju zamase međunarodne pomoći koju zahteva obnova bosanske privrede i političkih institucija. Uz to, sa donatorima s Bliskog Istoka koji insistiraju da se njihovi prilozi troše samo na bosanske muslimane, i s američkim uskracivanjem međunarodne pomoći bosanskim Srbima u vidu dodatne privole da izruče svoje vode kao ratne zločince, mamac inostrane pomoći je bio iluzoran. Marta 1996., dinamika civilnih poslova se praktično zaustavila i nije bilo nade na vidiku za povratak izbeglica ili opšte izbore. Pod takvim okolnostima, mirovni napor, za razliku od privremene obustave borbi, mogao je sasvim lepo propasti. Prema tome, postoji potencijalna mogućnost za erupciju zapaljenu bilo kakvim incidentom ili provokacijom. Zaista, američki i evropski obvaestajni eksperti se slazu da će se Bosna i Hercegovina raspasti posle povlaćenja IFOR-a krajem 1996.

Američka obavestajna služba se sada slaze s analizom Evorpljana da je de facto koalicija bosanskih Hrvata i bosanskih Srba proizašla iz zajedničke rešenosti da spreče, praktično po svaku cenu, sposobnost muslimanske vlasti u Sarajevu da učvrsti svoju vlast nad preostlim delom Bosne i Hercegovine. Svakom pokušaju muslimana da nametnu svoju moc najverovatnije bi se silom oduprli i Hrvati i Srbi.

Uprkos rasprostranjenom ponizavanju i optuzivanju njihovih voda za ratne zločine, Republika Srpska nastavlja da funkcioniše. Ona se sve više pokazuje kao entitet sposoban za život, gradeci blize - mada još uvek na dugom stapu - odnose s Jugoslavijom i izražavajući rešenost da opstane kao srpski entitet. Uz to, hrvatska Herceg-Bosna je već de facto integrisana u Hrvatsku. Zagreb je nesporna dominantna sila u tom delu Bosne i Hercegovine. U tome, Sarajevo je potpuno nemocno. Ta stvarnost sada uliva nadu bosanskim Srbima da će i oni konačno biti u stanju da urade isto, verovatno se priključivši novoj Jugoslaviji kao nezavisna Republika. Povrh toga, početkom 1996., muslimansko-hrvatske tenzije su narasle do te mere da je održivost "federacije" dosla u pitanje. (Vise o tome u daljem tekstu.)

U prolece 1996., uz sok bombardovanja Srba od strane NATO-a predvođenog Sjedinjenim Drzavama, krutog nametanja sporazuma Dejton-Pariz i buduceg prisilnog rasporedivanja IFOR-a, domace vodstvo u Bosni i Hercegovini se vratilo pracenju ciljeva zbog kojih je toliko njihovih ljudi bilo ubijeno i umrlo. Prema tome, krajnji ciljevi i strateska odredista zaracene strana ostali su isti: sporazum Dejton-Pariz ili ne. Nema znakova da je bilo koji voda ili odbornik voljan da odustane od svojih maksimalistickih ciljeva. "Godina IFOR-a" se pokazuje sve vise kao meduigra - da se odmore iscrpljene snage, prikupi oruzje i malcice ojaca lokalna privreda - pre nego da se iskusa "mir".

Kljucni vojni zapovednici u Bosni i Hercegovini ne pokazuju zanimanje za preuranjenu obnovu borbi. Zaista, visi zapovednici IFOR-a ostaju sasvim uvereni da ce zaracene strane, narocitocito Hrvati i Srbi, nastaviti da istrajavaju na vojnim aspektima sporazuma Dejton-Pariz. Oni takode sve vise shvataju da ce se, dogod se to tice bosanskih Srba i Hrvata, borbe rasplamsati tek posle povlacenja IFOR-a. Niti vlada ima interesa da narusava tampon IFOR-a koji obezbeduje odredeni stepen stabilnosti za vreme koje nailazi. Planovi vodstva bosanskih Muslimana nisu tako izvesni i zapravo mogu biti potpuno razliciti.

Zasad je predvideno da se IFOR povuce krajem 1996. Ipak, Vasington, uprkos eksplicitnim uveravanjima u suprotno predsednika Klintona i njegovih najvisih pomocnika, sada razmislja o produzenju mandata IFOR-a i veceg ukljucivanja u civilne zadatke - od obnove do politicke "rekonstrukcije" i "ponovne nagodbe" - kao jedine alternative prakticno neizbezne zestoke i grcevite propasti americkog "mira".

Sredinom marta 1996., Klintonova administracija je otvoreno upozorila da ce "krhki bosanski mir" najverovatnije propasti onog trenutka kada se IFOR povuce. Vise civilnih humanitarnih agencija udruzilo se u nagovaranju da se obezbedi prisustvo NATO vojnika u Bosni i Hercegovini i po isteku godine dana kako je predvideno sporazumom Dejton-Pariz. Niko se nije potrudio da priupita ma kog lokalnog vodu da li bi se slozio s tako drasticnom izmenom dokumenta ciji su oni potpisnici.

Dok Klintonova administracija nastavlja s pritiskom da se zadrze barem svedene NATO snage u Bosni i Hercegovini, drugi glavni ucesnici u snagama - Britanci i Francuzi - insistirali su krajem leta 1996. da oni odu kad i Sjedinjene Drzave. I London i Pariz su bili nepopustljivi po tom pitanju uprkos pritisku iz Vasingtona da oni ostanu duze. Nezaplasena, Klintonova administracija govori Evropljanima o "sili za nastavak" sastavljenoj od evropskih vojnika i propisnom vatrenom, vazdusnom i logistickom podrskom od obliznjih americkih snaga. Uprkos onome sto su evropski zvanicnici opisali koa "nesustao americki pritisak", zapadnoevropske vlade su odbile da kupe takvu politiku.

Krajem marta 1996., zapadnoevropske vlade su razmatrale ranije datume da zapocnu sa povlacenjem. Uvidevsi rastuci pritisak unutar Bosne i Hercegovine i propast cak i privida zelje za pomirenjem, Evropljani su tragali za "dostojnim" planom za ranije povlacenje, koje bi se moglo predstaviti kao ispunjenje duznosti. Sada, bosanski izbori su smatrani prekretnicom vrednom zurnog povlacenja. "Sve mora da ostane do bosanskih izbora, koji moraju da se odrze sredinom ili krajem septembra", objasnio je visi francuski zvanicnik. "Posle toga, svi odlazimo ako Amerikanci odu." Ali kako su stvari stajale aprila 1996., nije bilo garancija da ce biti opstih izbora zbog reakcija na kampanju islamizacije koju je vodila Izetbegoviceva SDA i sledstvenog zidanja nepoverenja i Hrvata i Srba. To strahovanje je bilo vazno zato sto su Hrvati bili sve zeljniji da se oslobode "federacije", zvanicno kljuca za buducu multietnicku Bosnu.

Nezaplasena, Klintonova administracija je natavila da pritiska da se dalje ojaca moc Sarajeva pod bubnjevima IFOR-a. IFOR je morao to da ostvari pojacavajuci lov na srpske "ratne zlocince i namecuci civilnu vlast na teritoriji koju drze bosanski Srbi preko pokreta izbeglica. Evropski, pa cak i americki visi oficiri stalno su iznosili svoje zamerke na te nove zadatke, navodeci i originalno ovlascenje IFOR-a i svoj strah od sukoba s lokalnim dobro naoruzanim stanovnistvom. U meduvremenu, kako se razvijala ta dinamika i privlacila politicku i javnu paznju na Zapadu, daleko vaznija vojna aktivnost se odvijala sirom prethodne Jugoslavije. Odigrale su se groznicave vojne pripreme za dan kada ce IFOR otici. Glavni ocekivani događaj je kada ce regionalne sile koje su se spremale - Hrvatska i Jugoslavija - krenuti da brane položaje svojih snaga. Potpuno svesno ove dinamike, Sarajevo nije sedelo skrstenih ruku: islamisticko vodstvo je razmisljalo da preuzme inicijativu preduhitrivsi neprijatelja napadom.

REGIONALNO VOJNO JACANJE

Razlike u vojnoj snazi u novoj Jugoslaviji i Hrvatskoj odraz su nastalih nacionalnih prioriteta ova dva ključna igrača na Balkanu. Oba su ujedinjena u svojoj resenosti da zajedno žive na novom Balkanu, sa Bosnom i Hercegovinom podjeljenom između njih. Ipak, postoji duboka razlika u njihovom viđenju neposredne budućnosti. Tuđmanov Zagreb veruje da se ne može izbjeći veći rat pre nego se novo preostrojanje snaga na teritoriji prethodne Jugoslavije bude moglo ustanoviti. Miloševićev Beograd se još uvek nada da će moći da pregovara i istruguje svoj put do zapadnog priznanja pojave nove Jugoslavije, u kojoj su Srbi većina, i nove Hrvatske, koje dominiraju teritorijom nekadašnje Jugoslavije, uključujući i podjelu Bosne i Hercegovine između njih. Nova Jugoslavija je iscrpljena sankcijama i klonućem srpskog duha. Hrvatska, potpuno suprotno, podmladena je uspehom ofanzive u Krajini i Bosni i Hercegovini, posebno zapadnom tolerancijom etničkog ciscenja Srba koje je usledilo. Tuđman je borbenog duha, uveren da će Zagreb biti u stanju da ostvari svoje regionalne težnje samo snagom oružja.

HRVATSKA

U jesen 1995. Zagreb je, ohrabren nedavnim vojnim poredama u Krajini i zapadnoj Bosni i Hercegovini, počeo da razmatra i sledeću fazu svog strateskog uspona i opšti karakter svog nameravanog vojnog jactanja. Mada je krajnji vojni izazov ostao veći rat s Jugoslavijom, strateski naglasak je bio na pripremanju za poratno doba zajedničkog života s većom Jugoslavijom. Glavni izazov s kojim će se tada suočiti HVO (Hrvatsko veće odbrane Herceg-Bosne) biće nemilosrdna i beskompromisna potraga za regionalnim vodstvom.

Postoji isto tako i politički aspekt tog jactanja. Hrvatski predsednik Franjo Tuđman sve više je isticao vojni faktor u hrvatskoj politici. Krajem septembra 1995., Tuđman je dao maha dalekosežnim personalnim promenama, ili čistkama, u hrvatskom Vrhovnom zapovednistvu. Čak su i heroji iz nedavnih borbi sklonjeni iz vlasti da bi se obezbedilo politički i personalno krajnje odano Vrhovno zapovednistvo. Zvaničnici Zagreb je negodovao tražeci bilo kakav politički motiv iza tih personalnih promena. "Ne postoji neposredan politički motiv za većinu nedavnih promena i unapređenja u glavnom stabu Hrvatske Armije, ali nije jasno kako će se to odraziti na strukturu zapovedništva hrvatske armije koja je imala zapazene uspehe ove godine", objasnio je hrvatski komentator. Početkom novembra, to je postao tako jak trend da su čak i nacionalistički intelektualci u Zagrebu počeli da brinu da nije politizacija hrvatske vojske od strane Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) otišla predaleko.

Militarizacija hrvatske politike je jasno izražena u Tuđmanovom preuzimanju specijalnog kompleta uniformi za Vrhovnog zapovednika, skupa sa zlatnim siritima. Daleko važnija je bila aktivna politizacija vojske i poverenje u aktivno učestvovanje uniformisanih viših oficira u javnim političkim aktivnostima HDZ. Za Zagreb su, u zimu 1995-96., vojni trijumf i slava postali isprepleteni sa zahtevima za političkom pobedom. Sve preziriviji prema demokratskom procesu i javnom mnjenju, predsednik Tuđman i njegovo neposredno okruženje osećali su prisilu da obezbede spoljne vojne uspehe kao glavni izvor javne podrške i priznanja.

Ta potreba da se osigura pozitivna vojna dinamika samo je komplikovala sposobnost Zagreba da se uhvati u koštac s otvorenim bezbednosnim izazovima. U tom periodu Zagreb je bio, i još uvek je, suočen sa dva veća nacionalna bezbednosna izazova. Vojno složeniji je želja da se potuku Srbi u Istočnoj Slavoniji. Zagreb je uveren da bi, izuzevši sasvim nov sporazum ili nagodbu Tuđman-Milošević, takva jedna operacija najverovatnije ishodila u rat s Jugoslavijom. Od daleko veće političke važnosti i osetljivosti je izazov hvatanja u koštac sa trajnosću "federacije" sa Sarajevom. Zagreb nema iluzija da je upravo njeno postojanje jedini koridor za Sarajevo koji predstavlja ključ za podršku Sjedinjenih Država, uključujući i obilnu podršku za rat Zagreba sa Srbima. Ipak, kako rastu tenzije u Mostaru i sirom Herceg-Bosne i srodnih oblasti, održivost i opstanak "federacije" sve se više dovodi u sumnju. Taj trend tesno pristaje uz istinsku dugoročnu stratesku vojnu analizu Zagreba, kao što se vidi na rukom crtanoj mapi predsednika Tuđmana od maja 1995. (videti mapu s početka ove knjige). Uz to, Zagreb ne može da vidi nenasilno rešenje za ove temeljne krize i izazove s kojima se sada suočava.

Krajem 1995., Zagreb je stavio na dnevni red upoznavanje sa svojim bezbednosnim izazovima i njihovo rešenje na temelju političke svrsishodnosti: prvenstveno Klintonove administracije. Upravo zbog važnosti

američke podrške hrvatskim ratnim naporima - od prihvatanja krsenja embarga, do obezbeđenja vojne ekspertize i obavestenja - hrvatsko Vrhovno zapovedništvo je znalo da vodi sto je moguće više ofanziva dok je u milosti Vasingtona. Tudman je isto tako nastojao da očuva američko političko okrilje za agresivne vojne operacije i etničko čišćenje lokalnog srpskog stanovništva koje je usledilo. Prema tome, Zagreb je rešio da prvo izade na kraj s izazovom Istočne Slavonije, odnosno, pre neizbežne propasti "federacije", sto će neizbežno imati vrlo suprotne reperkusije po američko-hrvatske odnose.

Sama pretnja krvave i neminovne propasti "federacije" imala je velik uticaj na pristup Zagreba krizi. Zagreb je imao jednu dodatnu pobudu da razmotri eskalaciju napetosti u Istočnoj Slavoniji u kontekstu davno ustanovljene glavne strategije. Ne odolevajući prici o dovršenju "oslobodenja" otadžbine, sustina istočno-slovenske krize je postala najbolji instrument za ostvarenje glavne hrvatske strategije; naime kapitalizacije regionalne erupcije da bi se odvučle Sjedinjene Države da pomere prioritet sa Sarajeva i prihvate prioritete Zagreba. Tako će, što se Zagreba tiče, zauzimanje Istočne Slavonije silom postati umereno dogod nema sumnje da će Beograd uzvratiti silom, eskalirajući hrvatsko talasanje u veći hrvatsko-jugoslovenski rat.

U jesen 1995., osokoljeni Zagreb je odlučio da nema alternative zauzimanju Istočne Slavonije silom oružja. S ratom u Bosni i Hercegovini koji je dostizao vrhunac i pojačanim, od Amerike predvođenim traženjem rešenja u pregovorima, Zagreb je strahovao od mogućnosti prestanka neprijateljstva, što bi odvelo Istočnu Slavoniju pod srpsku kontrolu. Takva nagodba je bila neprihvatljiva samo zbog ekonomskog značaja regiona, kao i trgovački potencijal od pristupa Dunavu. S mogućim prelaskom na obnovu, Hrvatskoj su bila neophodna ta bogatstva. Hrvatski vojni eksperti su naglasili da ne postoji pojamljiva zamena za potpunu i nepromenljivu hrvatsku kontrolu teritorije sve do Dunava. Zagreb je, dakle, imao osećaj zure u bavljenju Istočnom Slavonijom.

U međuvremenu, Zagreb je takođe formulisao stratešku procenu svog novog i nastupajućeg položaja u regionu, naročito s razvojem situacije u Istočnoj Slavoniji kao indikativne za ukupnu promenu u regionalnoj ulozi Hrvatske. Zagreb je zaključio da je brzo rešenje problema Istočne Slavonije, čak i silom, bio ključ za ustanovljenje hrvatskog vodećeg regionalnog položaja. Sve dok Amerikom predvođene NATO vazdušne snage nisu bombardovale Srbe u Istočnoj Slavoniji, Hrvatska je bila uverena da bi Sjedinjene Države tražile povratak te oblasti pod hrvatski suverenitet u kontekstu bilo kakvog od Sjedinjenih Država nametnutog plana za Bosnu i Hercegovinu. Zagreb je rezonovao da su Sjedinjene Države bile tako motivisane prvenstveno zbog nedavnih uspeha hrvatske armije u Krajini i Bosni. S takvim rezultatom, Zagreb bi neizbežno naginjao tome da nastavi ofanzivni zamah i verovao je da su Sjedinjene Države odlučile da je jedini način da se obuzda sirenje nasilja bilo da Amerika osigura da se zahtevi Hrvatske u potpunosti ispune. Posto je tako ustanovio svoj profil zastrasivanja, Zagreb je sada očekivao da bude priznat kao "nezaobilazan partner (Zapada) koji je u stanju da reši vojnim sredstvima ne samo unutrašnje probleme okupiranih oblasti, već takođe i da odlučno utiče na ukupnu ravnotežu vojnih snaga na teritorijama prethodne Jugoslavije".

Mada su praktična razmišljanja dominirala hrvatskom odlukom da napadne Istočnu Slavoniju, Tudmanova vlada je usredsredila svoju javnu agitaciju na patriotske teme. Zagreb je naglasavao simboliku vraćanja Vukovara - poprista zestokih borbi s početka rata - za suverenitet Hrvatske. Zvanični Zagreb je isticao okupaciju Istočne Slavonije kao ključ za uspesno zaključenje "Otačbinskog rata": "Ta oblast je politički vrlo važna. U njoj je Vukovar, najveći simbol otačbinskog rata. S vremenom, Vukovar je postao mit i sve dok se on ne oslobodi otačbinski rat se neće završiti."

Početkom oktobra 1995., hrvatski zvaničnici su počeli otvoreno da uzdižu očekivanja obnove neprijateljstva protiv Srba u Istočnoj Slavoniji. "Ako ne uspemo da rešimo na miroljubiv način problem Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema, siguran sam da će hrvatska armija to uraditi vrlo uspesno", rekao je šef Vrhovnog zapovedništva Hrvatske Armije, general Zvonimir Červenko, na vojnom skupu u Osijeku, u severnoj Slavoniji. Zapovednik osječke oblasti, general ◆uro Đečić, rekao je na istom skupu da "hrvatska armija u ovoj oblasti uočava brojne složene zadatke". On je izrazio svoje uverenje da će svi tada postojeći izazovi za hrvatsku bezbednost otkloniti u vrlo skoroj budućnosti.

U vojnom pogledu, Zagreb je bio siguran u svoju kontrolu nad odlukom gde će i kada udariti da bi vratio Istočnu Slavoniju. Sredinom oktobra 1995., hrvatska elita je bila spremna da krene u rat. U govoru na 3. Kongresu HDZ u Zagrebu, hrvatski ministar odbrane Gojko Susak otvoreno je pozurivao predsednika Tudmana da izda naredenje za napad: "G. Predsednice, sprovedeci vasa naredenja mi smo odbranili

Hrvatsku. Hrvatska armija je danas mocna regionalna sila; upustvo i scenario za konacan cin su završeni. Cekamo vase naredenje!" Sve dok predsednik Tudman nije izdao naredenje, do tada - sredinom oktobra 1995. - vojna opcija za resenje krize u Istocnoj Slavoniji bila je najpozeljnije resenje Zagreba. Ova odluka se zasnivala delom na rastucoj hrvatskoj vojnoj moci.

Pre toga, krajem septembra 1995., posle ofanzive iz 1995., hrvatska armija je mogla da mobilise preko 400.000 vojnika u vrlo kratkom periodu. Arsenal teskog naoruzanja ukljucivao je preko 600 tenkova, od kojih je oko 400 bilo relativno savremenih i u dobrom operativnom stanju. Artiljerija je bila ispod potrebnog brojnog stanja, ali su hrvatski vojni eksperti bili uvereni da je njihova snaga bila "svakako dovoljna da porazi srpsku odbranu. Posle Operacije Oluja, Hrvatska je pocela da koncentrise svoje najbolje snage prema istocnoj granici. Jezgro ovih snaga ukljucivao je sedam profesionalnih brigada, snage gardijskih odreda, kao i jedinice specijalnih snaga ministarstva unutrasnjih poslova, koje su smatrane za najbolje hrvatske jedinice. Sve te elitne hrvatske snage su bile koncentrisane uz Istocnu Slavoniju.

Pocetkom oktobra, Hrvatska je intenzivirala svoje pripreme za predstojeću vojnu operaciju. Hrvatska pojačanja uključivala su 15 brigada u prvom vojnom konvoju, a osam u drugom: ukupno oko 45.000 vojnika. Sabrano zajedno, tesko naoruzanje je obuhvatalo 200 tenkova, 150 oklopnih transportera, 350 artiljerijskog oruda i 28 visecevnih raketnih lansera. Profesionalne brigade su stigle s prvim konvojem i razvile se u borbeni raspored iza linije Vinkovci-Zupanja. Dodatne kvalitetne jedinice su zauzele defanzivne položaje predviđajući moguć kontranapad Jugoslovenske armije u pravcu Spacvanskih suma.

Ključ za hrvatske planove za eventualnu ofanzivu bio je brza odluka o ratu kroz združen udar specijalnih jedinica i napad po citavoj dubini srpskih položaja.

U tu svrhu, Hrvatska je razvila više specijalnih snaga i diverzantskih jedinica, uključujući komandose i ljude-zabe. Hrvatski operativni plan je zahtevao od ovih elitnih snaga da napreduju duž Dunava, delom camcem, u pokusaju da uniste mostove kraj Bogojeva, Batine i Backe Palanke. Hrvatske specijalne snage su mogle takode da deluju unutar mađarske teritorije da bi se domogle srpske pozadine.

Hrvatska ofanziva bi otpocela sinhronizovanim napadima specijalnih snaga i artiljerije kroz srpske položaje, skupa sa jurisima borbene inženjerije da neutralise srpska minska polja i otvori jurisne pravce za tenkovske i mehanizovane jedinice.

Hrvatski eventualni planovi su takode uključivali planove za preventivne napade protiv moguće intervencije Jugoslovenske Armije. U tu svrhu, Hrvatska je u oblasti Osijeka ustanovila snazan mostobran na reci Dravi, neposredno preteci Dardi. Novi pokretni mostovi su bili doneti kraj reke Drave da bi poslužili za hrvatske napade ograničenog dometa na Jugoslaviju. Glavni cilj ovakvog napada bio bi prekid komande, kontrole i veza 11. korpusa Jugoslovenske armije. Zagreb je bio ubeden da bi sama činjenica da je Jugoslovenska armija morala da se usredsredi na lov na hrvatske jedinice na jugoslovenskoj teritoriji umesto da juri da spasava Srbe u Istocnoj Slavoniji imalo razorno propagandno dejstvo i psiholoski uticaj na srpske branioce. Zbog toga, jos veci broj hrvatskih specijalnih snaga bio je predviden za takve operacije u jugoslovenskoj pozadini.

Poblize osmotren taj vid hrvatskih eventualnih planova ukazuje da je Zagreb od pocetka planirao da podbode Jugoslovensku armiju da se umesa. Hrvatski vojni eksperti su objasnili da su ocekivali nalet jugoslovenske paljbe s boka na njihove tenkove u Istocnoj Slavoniji. Lokalne vojne jedinice su bile informisane da budu spremne za najsiru eskalaciju kao rezultat "zasipanja jugoslovenske teritorije granatama, bilo namerno ili slucajno U takvom slucaju, Jugoslovenska Armija bi sigurno odgovorila na tu paljbu, ponovo bilo namerno ili slucajno". Hrvatski eventualni planovi su predvidali da bi, cim se takva lokalizovana razmena paljbe "dogodi", bilo "jos teze da se ona stavi pod kontrolu". Zbog toga, a bez obzira na politicka racvanja, hrvatska vojna snaga koncentrisana naspram Istocne Slavonije bila je sracunata od pocetka "da porazi" bilo kakvu vojnu intervenciju do koje bi moglo doci iz Jugoslavije.

Hrvatska vojna obavestajna procena predvidela je pocetkom oktobra 1995. da ce "trupe Jugoslovenske armije biti upletene u borbi u toj oblasti, ali do koje mere i koliko jos uvek nije poznato". Opcije razmatrane u Zagrebu kretale su se od slanja "dobrovoljaca" odobrenih od Beograda do organizovanog vojnog uplitanja kvalitetnih snaga kao sto su artiljerijske, oklopne i vazduhoplovne snage na strani lokalnih srpskih snaga. Hrvatska vojna obavestajna sluzba je bila najvise uznemirena zbog jugoslovenske

koncentracije snaga oko Sida i na obali Dunava. Sa svojih položaja, ove snage bi mogle da se razviju u Istочноj Slavoniji unutar nekoliko sati, stvarajući tako eskalatornu pretnju koju Zagreb ne bi mogao da usmeri sem da preduhitri protivnika. Hrvatska procena je takode tvrdila da su male jugoslovenske jedinice bile već rasporedene na hrvatskom tlu u Baranji i Istочноj Slavoniji, stvarajući tako opravdanje za hrvatski preventivni napad.

Hrvatska vojna obavestajna služba je identifikovala glavnu jugoslovensku snagu koja je grupisala svoje snage s kojima bi morali da se sukobe kao "Severnu armiju": nekadasnju 1. Armiju "Jugoslovenske armije" sa stabom u Beogradu. Hrvatski analitici su zaključili da bi, u slučaju veće eskalacije, bila u stanju da uvede u borbu korpus iz Beograda, Novog Sada, Valjeva i Uzica. Te snage predstavljaju nekih 48% citave Jugoslovenske armije. Prema hrvatskim proračunima, Beograd bi bio u stanju da uvede u borbu oko 300.000 vojnika (pod uslovima opšte mobilizacije), 450 tenkova, 350 oklopnih bornih kola i 7.000 topova svih kalibara. Hrvatska vojna obavestajna služba je zaključila da, pod uslovima takve opšte jugoslovenske vojne intervencije "borbena snaga Hrvatske armije nije veća od njihove, bar na papiru". Kao što će biti objašnjeno u daljem tekstu, ova spoznaja je uticala na odluku Zagreba da izmeni politicko-strateski kontekst svoje predstojeće ofanzive.

Glavno područje zanimanja Zagreba bila je snaga avijacije. I vojni eksperti i vojni obavestajni analitici su se složili da je snaga avijacije bila jedino područje u kome se Hrvatska suocavala s većim vojnim problemima pri pomisli na moguću jugoslovensku intervenciju u borbama u Istочноj Slavoniji. Učinak Hrvatskog vazduhoplovstva u ranijim borbama bio je nezadovoljavajući i nezalećeni gubici - četiri MIG-21 - iznad podnosljivosti avijacije. Suprotstavljanje dobro uvezbanom i dobro opremljenoj Jugoslovenskoj avijaciji bilo bi daleko veći izazov. Zagreb je bio najviše zabrinut zato što su najviše MIG-ove 21 nadmasivali u klasi jugoslovenski MIG-ovi 29 čak i kad su naoružani sličnim VVR-ama (vazduh-vazduh raketa). Prema tome, glavni cilj hrvatskih snaga bio bi da zabrani Jugoslovenima pravo da vode vazdušne napade pre nego da podrži hrvatsku ofanzivu na zemlji.

Hrvatski vojni eksperti su ostali tako zabrinuti zbog izgleda hrvatskih vazduhoplovnih snaga da je Zagreb rešio da uputi pitanje jugoslovenske vazduhoplovne moći na politički nivo. Zagreb je od jugoslovenske upotrebe avijacije napravio casu belli. U kontaktima s Klintonovom administracijom, Zagreb je sad uslovio svoje stalno učestvovanje, a pogotovo podršku za tada intenzivne američke pregovaračke napore u Bosni i Hercegovini aktivnim zaustavljanjem jugoslovenske avijacije od SAD/NATO snaga. Hrvatski vojni eksperti, dakle, više nisu bili zabrinuti zbog pretnje od raketa zemlja-zemlja i vazdušne snage Jugoslavije. Vojni eksperti u Zagrebu su istakli da bi "upotrebom tih (raketa) i vazduhoplovstva uopšte, Milosević jasno pokazao svoju umesanost u borbama na teritoriji hrvatske države, što bi navelo prvenstveno Sjedinjene Države da preduzmu odlučnije akcije. Ne bi bilo preveliko iznenađenje ako bi, posle toga, više desetina Tomahavki sa ratnih brodova Sjedinjenih Država u Jadranu poletelo prema aerodromima u severnoj Srbiji i Vojvodini". Sledeće procene hrvatske vojne obavestajne službe bile su zasnovane na pretpostavci rane neutralizacije jugoslovenske strateske infrastrukture krstarećim raketama sa brodova američke mornarice. Zagreb je bio uveren da je ostvario rešenost Sjedinjenih Država na taj cin.

Sredinom oktobra 1995., međutim, krizom oko Istocene Slavonije su dominirali intenzivni politički pregovori. Više međunarodnih pregovarača, među ostalima i Piter Galbrajt i Karl Bilt, pokušali su da spreče hrvatsku ofanzivu terajući Beograd na dodatne ustupke. Napori pregovarača su bili potpomognuti stalnim hrvatskim vojnim pritiskom. Zagreb je nastavio da koncentriše dodatne trupe prema regionu Srem-Baranja. Hrvatske specijalne snage su, uz to, otpočele s ubacivanjem i provokacijama unutar srpskih linija. U Beogradu su međunarodni pregovarači koristili tekucu rastuću napetost kao polugu za uticaj na Milosevića, preteći da bi Jugoslavija bila kažnjena ako kriza u Slavoniji eskalira u veći sukob. Krajem oktobra, pregovarači su bili sasvim uvereni u svoju sposobnost "da predaju" Beograd.

Ali Zagreb nije bio tako uveren. Hrvatsko vodstvo je nastavilo da razmatra svaki požar s Jugoslavijom kao ključ za ucvrscenje stalne podele prethodne Jugoslavije. Ta ambivalentnost je bila jasno izražena u proceni pretnje hrvatskih vojnih eksperata. Zagreb još nije bio siguran u opseg i potencijal jugoslovenske vojne intervencije u slučaju napada na Istocnu Slavoniju.

Hrvatska vojna obavestajna služba je ukazala na nedavne jugoslovenske vojne vezbe koje bi se mogle smatrati probama za intervenciju. Kada je, na primer, Jugoslovenska armija u zapadnoj Vojvodini sprovela svoje godišnje združene taktičke vezbe, hrvatski eksperti su naglasili da su bile "intervencionistickog tipa" samo zato što je upotrebljavana bojeva municija. Glavni zadatak snaga koje su vezbale bio je "da izvedu

brz protivnapad i održavaju stalnu odbranu posto zauzmu određeno područje". Komanda Severne armije, kojoj pripada vezbajuci 12. korpus, odredila je da glavna uloga i zadatak bude "snaga za brz otpor" na ugroženoj "srpskoj" teritoriji. Ne bez razloga, hrvatski stručnjaci su protumacili ovaj scenario kao obezbeđivanje podrške za 11. slavonsko-baranjski korpus u slučaju da Hrvatska armija iznenada pokrene očekivanu ofanzivu na Istocnu Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem. Uz to, Hrvati su se uzburili ka su se u ove vezbe uključili i jugoslovenska Recna flotila topovnjaca iz Novog Sada, desantne armijske trupe, kao i avijacija i snage protivavionske odbrane. Hrvatski analitici su zapazili da su jugoslovenske jedinice demonstrirale "moc i snagu" koje treba uzeti u obzir. Oni su uocili i veliku razliku u kvalitetu između ovih jedinica i "domaćih" srpskih odreda u Istocnoj Slavoniji.

Hrvatski vojni eksperti su posebnu pažnju posvetili ulozi i ucinku jugoslovenskih specijalnih snaga. Hrvatska vojna obavestajna služba je zaključila da je oko 2.000 elitnih vojnika iz jedinica recnih minolovaca, amfibijskih i desantnih jedinica, bilo uvezbano da uspostave veze i pristup Istocnoj Slavonij pod nepovoljnim uslovima. Najvažnije je, sa stanovista Zagreba, bila jugoslovenska prikazana sposobnost "da obezbedi hitnu podršku" Srbima s druge strane Dunava, čak i posle bombardovanja i rusenja mostova na Dunavu. Hrvatski vojni eksperti smatraju da je preventivno rusenje tih mostova preduslov za napad na Istocnu Slavoniju. Dakle, jugoslovenska sposobnost da uspostavi veze preko Dunava zabrinula je Zagreb.

Najznačajniji su, ipak, bili strateski zaključci koje su hrvatski vojni eksperti izveli iz vezbi jugoslovenskog 12. korpusa. "Ipak, šta god mogli da mislimo o snazi Jugoslovenske armije, vezba je bila poučna. Zato što ce novosadski korpus pre ili kasnije sigurno da se ukljuci u događaje vojne reintegracije okupiranog područja u državu i pravni sistem Hrvatske. Recni i desantni napadi zabaceni iza leđa Hrvatske armije mogli bi da oslabe jurisnu snagu hrvatskih snaga. A obe stvari neopozivo potvrđuju da je 11. slavonsko-baranjski korpus bespomocan sam po sebi, bez obzira koliko i kako general Loncar (zapovednik 11. srpskog korpusa u Istocnoj Slavonij) preklinjao srpske ratnike da se late oruzja. (Napomena: 11. srpski korpus u Istocnoj Slavoniji je srpska vojska u Hrvatskoj, koja nije povezana sa snagama Jugoslovenske armije - Izd.). Tako je Zagreb odlucio da obezbedi politickim sredstvima, narocito pritiskom Sjedinjenih Drzava i ostatka medunarodne zajednice na Beograd, da snagu Jugoslovenske armije ne intervenisu preko Dunava kada se snage Hrvatske armije sjure na svoju bracu u Istocnoj Slavoniji.

Zaista, u poslednjoj nedelji oktobra 1995., Zagreb je bio sve uvereniji da je uvertira jugoslovenske intervencije sprecena. Zapadni, narocito americki, vojni i diplomatski izvori u Zagrebu utrkivali su se u procenama. "Beograd nece krociti da spasava odmenute Srbe koji su okupirali deo Hrvatske ako Hrvatska armija pozeli da povrati tu oblast", potvrdio je upuceni diplomata. "Beogradski odgovor bi verovatnije bio ogranicen na neku artiljerijsku paljbu sa srpske teritorije na hrvatske ciljeve ili na 'simbolicne' letove aviona ili helikoptera", smatra drugi zapadni vojni zvanicnik.

Zapadna obavestajna procena, kako je predstavljena hrvatskoj vladi, zasnivala se na kombinaciji prepoznatih poteskoca u jugoslovenskim vojnim sposobnostima i opravdanim strahovanjima Beograda od negativnih grananja americkog prigovora na takav potez. S obzirom na izricit stav americkog ambasadora u Hrvatskoj, Pitera Galbrajta, i americkog izaslanika Holbruka, beogradsko isticavanje situacije bilo je precizno. Zaista, visoki hrvatski zvanicnici su potvrdili da su im visoke americke diplomate rekly da je, dok je boravio u Beogradu, Holbruk licno upozorio Milosevica na vojnu akciju Sjedinjenih Drzava ako jugoslovenske snage pokusaju da se umesaju u hrvatsko "ponovno ujedinjenje" svoje zemlje. Zaista, politicka procena UN pripremljena u Zagrebu govorili su da su "znaci koji dolaze iz Beograda da on nece braniti Srbe ostvarili pritisak na odmetnike da se sloze ma kakvi bili zahtevi Zagreba".

Ipak, krajem oktobra, Zagreb je odbijao da odustane od vojne opcije. Hrvatske snage rasporedene u ofanzivan položaj sada su obuhvatale deset brigada. Jezgro ofanzivnog dela doseglo je 40.000 vojnika spremnih da napadnu u svakom trenutku. Jugoslovenska vojna obavestajna procena ukazala je na nepovoljan vojni odnos. "Zagreb je koncentrisao 40.000 vojnika sa 200 tenkova i 400 artiljerijskih oruda i sistema. 1., 2., 4. i 7. profesionalna brigada su dovedene na položaje mogućeg delovanja. Srpska strana je sprovedla dodatnu mobilizaciju i spremna je da se suoci s Hrvatima sa oko 25.000 vojnika, 150 tenkova i 300 artiljerijskih oruda i sistema. Vojna ravnoteza je tako 2:1 u korist Hrvata, ali je to jos uvek manje od neophodne proporcije od 3:1 u korist napadaca, sto se smatra potrebnim za uspesnu ofanzivu."

Vojni eksperti iz Beograda su priznali da je samo politicka odluka iz Zagreba mogla da spreci hrvatski blickrig. Uz toliku pretnju i slozen zadatak da se poraze Hrvati pod stalnom pretnjom intervencije Sjedinjenih Drzava, Beograd se odlucio za kompromis pregovora. Zagreb je istakao ostre zahteve. Krajem

oktobra, Zagreb je optuzio svoje srpske sagovornike za "kombinaciju gusenja i navodne spremnosti da pregovaraju". Hrvatska pregovaračka strategija se zasnivala na pretpostavci da su srpske vode u Istочноj Slavoniji bile potpuno svesne svoje vojne bespomocnosti ako je Beograd odvracen od sveopste intervencije u njihovu korist. "Ako 'Jugoslovenska armija' ostane pasivna, 20-30.000 odmetnutih Srba ovde nema uopste izgleda da se odupre ni najkrace vreme", zakljucili su hrvatski eksperti. Zagreb je bio siguran da hrvatske snage koje su vec na mestu predstavljaju nadmocnu snagu koja bi mogla skrsiti svaki srpski otpor za 24 casa.

Sve to vreme, nastavljalo se hrvatsko vojno jaccanje. Sredinom novembra 1995., Hrvatska je premestila elitnu 1. brigadu i vise 105 m teskih artiljerijskih oruda i nekoliko tenkova u Vinkovce. To premestanje snaga je bilo u suprotnosti s odredbom UN o zoni iskljucenja oruzja. Proteste iz osmatracke postaje UN u Novskoj, na glavnom putu izmedu Zagreba i Istocne Slavonije, da hrvatski vojni konvoji krse direktive UN ignorisali su i zapovednici konvoja i Zagreb.

Krajem decembra 1995., uprkos "nagodbi" Tudman-Milosevic o sudbini Istocne Slavonije postignutoj u Dejtonu, Zagreb je ponovo zapoceo raspravu o vojnoj opciji za brzo resenje istocno-slavonske "pretnje". Najupuceniji zvanicnici i posmatraci u Zagrebu predvidali su ofanzivu za februar 1996. "Hrvatska armija ce osloboditi Istocnu Slavoniju najdalje do februara za samo 24 casa", bilo je misljenje hrvatskih eksperata. Izuzimajuci dodatne oprecne ustupke od Milosevica po svim drugim spornim pitanjima izmedu Zagreba i Beograda, rat se smatrao neizbeznim. Zagreb je nameravao da iskoristi nalet najavljen za februar 1996. na Istocnu Slavoniju kao demonstraciju hrvatske novouspostavljene moci i regionalnog položaja. Preterana sigurnost Zagreba je bila valjano utemeljena zato sto su, u skladu s "nagodbom" iz Dejtona, Sjedinjene Drzave garantovale Zagrebu da "Jugoslavija vise ne sme vojno da intervenise u Istocnoj Slavoniji, zato sto ce joj u suprotnom odmah biti uvedene ekonomske sankcije". Zaista, diplomatski krugovi u Zagrebu su procenjivali da "ako se takozvana Federativna Republika Jugoslavija ne uplete neposredno u borbe, hrvatskoj vojsci nece trebati vise od 24 casa da oslobodi Istocnu Slavoniju i Baranju".

Posle toga se pokazalo da je procena pretnje bila valjano zasnovana. Krajem februara 1996., Zagreb je pojacao svoj pritisak na Srbe u Istocnoj Slavoniji. Cim se vreme poboljsalo, ozivela je hrvatska pretnja da ce upotrebiti silu, pracena obnovljenim pokretima trupa i pojaccanjima snaga na isturenim položajima naspram srpskih snaga.

Kao sto je Zagreb nagovestio, krajem 1995. Hrvatska je vec postala regionalna sila s ambicijom da postane voda. Bez obzira na zauzimanje Zagreba da poboljsa ratno-borbene sposobnosti za borbu u Istocnoj Slavoniji i na bosanskoj teritoriji koju trazi Hrvatska, kljuc za regionalni položaj je bilo stratesko oruzje. Pocetkom jeseni 1995., sve vise se bavilo uspostavljanjem strateske ravnoteze moci preko balistickih raketa i oruzja za masovno unistenje. Hrvatska strateska studija objavljena oktobra 1995. isticala je nadmoc strateskog oruzja kao kljuc za buducu regionalnu ravnotezu moci.

Studija je naglasavala da hrvatsko planiranje odbrane i programi za nabavku glavnog oruzja moraju uslediti posle neophodnih priprema za brojne sukobe i ratove koji ce se verovatno dogoditi u neposrednoj buducnosti. Hrvatska i Jugoslavija koje su apsorbivale delove Bosne i Hercegovine konacno bi izronile kao dominantne sile prethodne Jugoslavije. Doslo bi do krhke koegzistencije izmedu ovih sila. Zbog toga, u odnosu "produzenog zakljucenja mira u oblasti", prvi izazov s kojim ce se suociti Zagreb bio bi "neka vrsta trke u naoruzanju izmedu takozvane Jugoslavije i Hrvatske", da bi se uspostavilo stabilno stratesko okruzenje i smanjio rizik od ratova. U tu svrhu, Zagreb je nagovestio "pokusaje i Jugoslavije i Hrvatske da uvedu rakete zemlja-zemlja sa dometom do 400 km, opremljene konvencionalnim glavama, sa mogucnoscu da nose hemijska oruzja, u svoje arsenale". Uz to, strateski arsenali obe strane bili bi ojacani nabavkom savremenih borbenih aviona i zestokom municijom, kao i savremenom dalekometnom artiljerijom. Studija isto tako ne iskljucuje da ce i Hrvatska i Jugoslavija morati konacno da se ukljuce u vojni nuklearni program.

Hrvatska je brzo pocela da izvrsava preporuke iz ove studije. U drugoj polovini decembra 1995., posle potpisivanja sporazuma Dejton-Pariz, Zagreb i Teheran su potpisali tajni sporazum o opseznoj i mnogostranoj vojnoj saradnji. Bolji deo tog sporazuma bila je izrazena dobra volja Teherana da Zagrebu isporuci dalekometne balisticke projekte. Ranije tokom rata, Teheran je vise puta nudio da snabde i Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu balistickim raketama koje mogu da dosegnu Beograd. Zagreb je izglasao odbijanje iranskog nastojanja, plaseci se grananja takvog strateskog oruzja u rukama Sarajeva.

Dogovor iz decembra 1995. bio je samo između Teherana i Zagreba i nije obuhvatao Sarajevo. Dogovor je, zapravo, bio između Beidunga i Zagreba sa Teheranom koji je služio kao posrednik kao i "fiktivni" krajnji korisnik za isporuku ZZR. Dogovor je zahtevao od Hrvatske da uzme i M-11 rakete dometa 300 km i M-9 dometa 600 km. Obe ZZR je trebalo da budu u izveznoj verziji koja je pogodna samo za nenuklearne bojeve glave. ZZR će biti isporučene sa svojim specijalnim transportnim i lansirnim vozilima, što omogućava veoma dobre manevarske sposobnosti. Za uzvrat što se istura za NR Kinu, Iran je od Hrvatske dobio dozvolu za trajno ucvrscenje islamskog prisustva u Bosni i Hercegovini uprkos ograničenjima sporazuma Dejton-Pariz i sve većim hrvatskim strahovanjima od islamističkog terorizma i diverzija. Krajem decembra 1995., u Teheranu, kineski i iranski vojni eksperti su zaključili ugovor za isporuku balističkih raketa sa Hrvatskom.

Jedan od razloga što je Beiding izabrao Teheran da se izloži bio je istovremeni kineski napor da ojača privrednu saradnju s novom Jugoslavijom. NR Kina je veoma zainteresovana da ostvari pristup jugoslovenskoj vojnoj tehnologiji da bi osavremenila starije kineske sisteme naoružanja, kao i da osvoji bolji deo civilnog obnovljenog tržišta za kineske proizvode. Napori da se takav sporazum postigne dostigli su vrhunac sredinom decembra 1995., kada je jugoslovenski predsednik Zoran Lilic bio u zvaničnoj poseti Kini kao gost kineskog predsednika Jiang Cemina. Jiang je izjavio da "Kina pridaje veliku važnost razvoju dugoročnog i stabilnog prijateljstva i saradnje sa Federativnom Republikom Jugoslavijom na bazi uzajamnog poštovanja, jednakosti i uzajamne dobrobiti". Premijer Li Peng je dodao da se NR Kina "iskreno nada da će mirovni sporazum biti primenjen u praksi kako bi narodi iz doticnih zemalja mogli da zalece rane od rata zbog kojih su tako dugo patili i da obnove svoje privrede".

Tripartitni sporazum Hrvatske-NR Kine-Irana, ipak, nije dugo opstao. Početkom 1996., Zagreb je počeo da vrši pritisak na Beiding da preobrati ugovor u bilateralni sporazum. Hrvatski izgovor je bilo izraženo strahovanje da bi Sjedinjene Države mogle da intervenisu i spreče dogovor zbog centralne uloge Irana. Beiding je izneo tu opciju s Teheranom krajem januara 1996. u Teheranu. Ovaj razgovor je bio deo tekuće strateške saradnje i koordinacije u odnosu na Transazijsku Osovinu. Kineski ambasador Sidi Vang uručio je poruku prvog zamenika predsednika Irana, Hasana Habibija, koja je obuhvatala pitanje ZZR kao i mnoga druga pitanja od zajedničkog interesa. Teheran se saglasio. Habibi je zaključio razgovore ističući da "zajednička gledišta dve zemlje u odnosu na mnoge regionalne i međunarodne teme jesu valjan razlog da dve zemlje mogu dalje da sive svoje odnose".

Praktično odmah, Zagreb se pokrenuo da poboljša vlastite formalne odnose s NR Kinom. Mate Granic, pomoćnik premijera i ministar inostranih poslova Hrvatske, stigao je u Beiding početkom februara 1996. da dovrši posao s raketama. On je bio prvi hrvatski zvaničnik u zvaničnoj poseti Beidingu. Granic je posetio industrijski grad Sangaj, uključujući i proizvodne pogone mnogih kineskih oružja visoke tehnologije. Na sastanku s Granicom koji je usledio, kineski vicepremier i ministar inostranih poslova Kian Kicen istakao je sve veće zanimanje NR Kine za situaciju u nekadašnjoj Jugoslaviji i bliske odnose sa Hrvatskom. On je istakao da je "Kina dosledno podržavala nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet Hrvatske".

Strateško pristajanje Beidunga uz Hrvatsku nije ga odvratilo od toga da nastavi da prati jugoslovensku vojnu tehnologiju. Sredinom marta 1996., Beiding je ugostio Pavla Bulatovica, ministra narodne odbrane Jugoslavije, u zvaničnoj poseti. Ci Hoatian, potpredsednik kineske Centralne vojne komisije, pozdravio je važnost posete. Ci je Bulatovicevu posetu nazvao "simbolom obnove i razvoja razmene na najvišem nivou između dve oružane snage", pa je dodao da će to "pomoci da se unaprede dobri odnosi između dve zemlje". Pozivajući se na zahteve NOA za vojnom tehnologijom iz Jugoslavije, Ci je objasnio da će Bulatoviceva poseta "postaviti čvrste temelje odličnom, trajnom i stabilnom poboljšanju njihovih (NOA-JA) veza". Bulatovic je izrazio nadu za "jačanjem sveopšte saradnje" između NR Kine i Jugoslavije, kao i jugoslovensku "spremnost da saraduje s Kinom na raznim poljima".

Jugoslovensko-kineski bezbednosni odnosi nisu odvratili Beiding od preuzimanja posla s hrvatskim raketama. Početkom maja 1996., hrvatski vojni izvori su istakli "da je Iran istupio iz citavog posla kao posrednik i da će Hrvatska nabaviti neophodne rakete direktno od Kine". Oni očekuju da prve ZZR budu isporučene uskoro.

Zagreb je javno ismejao podsećanja da bi uvođenje novih balističkih raketa promenilo regionalnu stratešku ravnotežu. "Tvrdnja da bi nabavka ovakvih raketa zapretila miru u regionu posto Hrvatska stice mogućnost da izvede raketni napad na Beograd ne stoji i mogao je izreći samo neko ko ne poznaje

situaciju u regionu". Hrvatski eksperti su priznali "da je Hrvatska armija imala raketne sisteme koji mogu da dosegnu Beograd kao i druge gradove u Srbiji vec izvesno vreme". Te rakete - zastareli SKAD-ovi - bili su nabavljeni u Istocnoj Evropi i isporuceni preko Madarske. Njihova borbena efikasnost, operativna pouzdanost i preciznost bili su potpuno nepouzdati. Zbog toga, upotrebljivost ovih nekoliko starijih SKAD-ova nikada nije zaista strateski uzimana u obzir tokom rata u Bosni i Hercegovini. Nabavka preciznih i vrlo efikasnih M-9 i M-11 drasticno bi promenilo strateski položaj.

U meduvremenu, Zagreb je nastavio da posvecuje pomnu paznju konvencionalnim vojnim aktivnostima. Prema strateskoj studiji s pocetka oktobra 1995., Zagreb je predvideo vecu promenu u prirodi vojne dinamike koja ce zahvatiti Hrvatsku. "Osnovna karakteristika rata koji je dosad voden na teritoriji Hrvatske i Bosne i Hercegovine (izuzev NATO vazdusnih napada) jeste da je to bio sukob niskog tehnoloskog nivoa, uz primenu arhaicnih taktika, ukljucujuci takode stavljanje gradova pod opsadu". Hrvatski eksperti nisu bili uvereni da ce buduci regionalni pozar brzo eskalirati u konvencionalniji mobilni rat koji zahteva siroku skalu upotrebe artiljerije velikog dometa, vazdusnu moc, pa cak i razlicite rakete. Zadovoljavanje potreba za ovakvim ratom sada je dominiralo hrvatskim ubrzanim vojnim razvojem, narocito nabavka savremenih aviona.

U tu svrhu, Hrvatska je krajem 1995. nabavila mali broj lovaca MIG-29S. Oni su bili neznatno korisnici - sa oko 200h letenja - ali ih je Ruska avijacija temeljno remontovalo. Nabavljeni su preko posrednika iz Srednje Evrope. Prva dva MIG-a 29S bila su isporucena sa najnovijim tipom elektronskih uredaja. Uz to, Hrvati su nabavili R-73 (VV-11) VVR-e (i R-73A i R-73M) koje bi takode bile instalirane sa MIG-ovima 21 bis iz bivse DDR (Istocna Nemačka), kao i R-27 (VV-10) VVR velikog dometa. Ipak, pocetkom 1996., obuka pilota je bila toliko zaostala da je pogubno uticala na operativnu upotrebu lovaca MIG 29S i MIG 21 bis.

Uz to, Hrvatska je obnovila svoja nastojanja da aktivira eskadrilu Su-25 nabavljenu 1993. (s iranskim fondovima i da bi ih takode koristile i muslimanske snage). Ovi borbeni avioni su jos uvek bili u sanducima zbog nedostatka tehnickog osoblja i pilota. Do sada, Teheran je bio odustao od prebacivanja ovih aviona Bosni i Hercegovini, pa je Zagreb bio uveren da moze da dode u posed svih njih. Postojao je osecaj zurbe kad su u pitanju Su-25 zato sto bi oni bili najkorisniji za precizne napade na kljucne mostove na Dunavu u ofanzivi u Istocnoj Slavoniji. Takvi napadi mogli bi da zaustave nalet jugoslovenskog pojacanja.

Pocetkom 1996., Zagreb je dosao do zakljucka da njegovi Su-25 ne bi bili operativni u februaru, za kad je planirana njegova ofanziva na Istocnu Slavoniju. Umesto toga, glavni zadaci za napade na zemlji bili su dodeljeni Mi-24 borbenim helikopterima. Hrvatska je nabavila jos nekoliko helikoptera iz Ukrajine da bi popunila gubitke nastale tokom rata pa cak i uvela svoj arsenal.

Drugi hrvatski strateski napor bio je da uveca svoju pomorsku snagu da bi vodila operacije izvan priobalne odbrane i u centralnom Mediteranu. S tim ciljem, Zagreb je dogovorio s Lvivom nabavku, i od Rusije i od Ukrajine, viska brodova Crnomorske flote. Zagreb je isto tako razgovarao o nabavci nohau proizvodnje iz ukrajinskih vojnih brodogradilista za modernizaciju vlastitih programa brodogradnje vecih bojnih brodova.

Nabavka oruzja je bila samo deo vecih i ambicioznijih vojnih planova Zagreba. Pocetkom decembra 1995., hrvatsko Vrhovno zapovednistvo podnelo je i dobilo odobrenje za izrazitu modernizaciju ukupnog odbrambenog sistema. Pre svega, Zagreb je odlucio da usvoji strukturu americkog stila. Generalstab sovjetskog stila trebalo je da bude zamenjen novim operativnim telom zvanim Zdruzena komanda. Poput svog amrickog duplikata, nova Zdruzena komanda se sastoji od tri zapovednika: pesadije, avijacije i mornarice. Zapovednici su podređeni predsedniku. Za razliku od Sjedinjenih Drzava, ipak, u Zagrebu je predsednik sam Vrhovni Komandant: predsednik Franjo Tudman. Ovaj raspored dovodi Tudmana u stalnu i direktnu operativnu kontrolu vojnog sistema, tako ga dalje politizujuci. Zagreb istice da je novi sistem glavne komande bio zasnovan na "zamasnoj pomoci americkih vojnih eksperata", uz podrsku i odobranje Vasingtona.

Drugi vazniji razvoj u hrvatskoj vojsci je reorganizacija vecih kopnenih jedinica da bi se uhvatile u kostac sa sve vecim naletom novih sistema oruzja. Hrvatski vojni eksperti su ukazali da ce s brzim dobijanjem i apsorpcijom teskog naoruzanja, glavna jedinica Hrvatske armije postati divizija, pre nego sadasnja brigada. Ove nove divizije su "obucene da preduzmu mnogo slozenije napade ili odbrambene operacije na mnogo prostranijem podrucju i u stanju su da koncentrisu poprilične snage na glavnim pravcima napada". Hrvatski eksperti su nagovestili da ce u slucaju borbe preduzete u leto 1996., Hrvatska armija vec biti u

stanju da razmesti svoje novokombinovane vojne divizije u jezgru svake ofanzive.

Od pocetka 1996., zagrebacke procene pretnje smatraju da je obnova vecih borbi sve verovatnija. A uprkos uzagrenih prica i rasporeda snaga protiv Srba u Istocnoj Slavoniji, visi vojni eksperti u Zagrebu sada smatraju da ce najverovatnije Bosna i Hercegovina biti popriste buduceg rata. Ovakav strateski razvoj ponovo potvrđuje cisto vojnu procenu koja je preovladavala od jeseni 1995. ali je potisnuta u stranu zbog politickih razloga.

Zaista, hrvatska strateska studija s pocetka oktobra 1995., izricito je ustanovila da ce prvenstveno sediste glavne buduće hrvatsko-jugoslovenske borbe biti "podrucje Bosne i Hercegovine... koje je zaposeo srpski entitet (i koristio) kao moguci teren za vojnu obuku za neke nove pretnje Hrvatskoj". Sto je karakteristicno, ovaj scenario buduceg rata potice iz pozara duz te jugoslovensko-hrvatske granice. U ovoj novoj hrvatskoj strateskoj studiji nema bosnjackog entiteta.

U razvijanju ove strateske postavke, Zagreb je bio motivisan vojno-geografskim prilikama u regiji. Krajem oktobra 1995., dopunska strateska studija je istakla iskrsele hitne prioritete. Zagrebacke analize promenljive regionalne vojne ravnoteze, uzimajuci u obzir tada jos nerazvijen Dejtonski proces, samo dalje istice vaznost hrvatske kontrole nad vecim delom Bosne i Hercegovine. Ne bi moglo biti zamene za hrvatsku dominaciju nad vecim delom Bosne i Hercegovine, predvida studija, zato sto je pristup vezama izmedu tih teritorija, ukljucujuci one u Bosni i Hercegovini, neizbezan zato sto teritorije Bosne i Hercegovine i Hrvatske predstavljaju celovit vojno-geografski i komunikacioni entitet, dok njegov polozaj i oblik predstavljaju istaknutu operativnu bazu za potencijalne napade na teritoriju Hrvatske. Prava linija koja povezuje najsevernije i najjužnije tacke u Hrvatskoj, duga 490 km, obuhvata 68% Bosne i Hercegovine... To su samo neki od kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja koji, sa stanovista moguće pretnje hrvatskoj teritoriji, pokazuju uzajamnu zavisnost teritorija Hrvatske i Bosne i Hercegovine".

Kasniji razvoji u Bosni i Hercegovini, posebno u vezi sa sprovođenjem sporazuma Dejton-Pariz, samo su ojacali uverenje Zagreba da je buduci rat koji bi se završio podelom Bosne i Hercegovine izmedu Hrvatske i Jugoslavije bio prakticno neizbezan.

Poblize ispitivanje regionalne dinamike pocetkom proleca 1996., narocito intenziviranje islamizacije Bosne i Hercegovine i americko tolerisanje flagrantnog kršenja klauzule o mudzahedinima u sporazumima Dejton-Pariz, probudio je u Zagrebu ocajnicku zelju da izade iz "federacije". Ta beznadeznost se najbolje ogledala u rastucoj hrvatsko-muslimanskoj napetosti u Mostaru.

U januaru i februaru 1996., tenzije izmedu Hrvata i Bosanskih muslimana, narocito oko Mostara, dostigle su takav intenzitet da su visi oficiri IFOR-a na terenu strahovali od neposredne obnove rata. U januaru, snage HVO (Hrvatsko vece odbrane iz Herceg-Bosne), ukljucujuci i "prekomandovane" hrvatske "dobrovoljce" (iz same Hrvatske), cak su se rasporedile na isturene polozaje spremne da jurnu i zauzmu istocni Mostar koji drže Muslimani. Samo je intenzivni pritisak Sjedinjenih Drzava sprecio Tudmana da naredi ofanzivu. Otvoren kompromis prividno postignut za vreme samita u Rimu sredinom februara prakticno nije imao uticaja na napetosti na terenu.

Mostar je simbol za nepomirljiv jaz izmedu istinskih težnji Hrvata i njihove deklarativne politike usvojene da bi ugodili Vasingtonu. Vodstvo Herceg-Bosne nastavlja da insistira na tome da je prvenstveno deo Hrvatske pre nego integralan deo "ujedinjene" bosanske komponente "federacije". Bosanski Hrvati prete da ce upotrebiti silu ako Sarajevo pokusa da rasporedi muslimanske snage u oblasti koju oni drže. Uostalom, jedinice HV (Hrvatske vojske) sa tog podrucja, jos uvek u Bosni i Hercegovini iako su trebale ranije da se povuku, tesno saraduju sa svojim HVO replikama protiv sarajevskih snaga.

Krajem aprila, tenzije ponovo rastu posto su i bosansko-muslimanske i hrvatske snage odbile da se nagode oko sudbine Mostara. Umesto toga, sa snaznom podrskom iz Zagreba, vodstvo Herceg-Bosne je od Mostara napravilo test za opstanak i održivost "federacije". Dragan Gasic, iz grupe Evropske uprave u Mostaru, istakao je vaznost mostarskog presedana: "Ako Mostar propadne, propasce i Federacija. A ako propadne Federacija, propasce i Dejton".

I upravo iz tog razloga, Zagreb je ohrabrio svoje sticenike iz Bosne i Hercegovine da se suprotstave svakom kompromisu oko Mostara prakticno po svaku cenu. Pocetkom maja 1996., intenzivan evropski i americki pritisak nekako je smanjio pretnju od neposrednog pozara. Vojnoj opciji, medutim, koja bi

neizbežno vodila u propast "federacije", Zagreb jos uvek tezi. Hrvatski razvoj nastavlja se u istocnoj Hrvatskoj u podrucjima koja omogucuju brzo pojacanje Herceg-Bosne. Hrvatski vojni eksperti priznaju zagrebacko predvidanje ozivljavanja borbi: izgovora za dovršenje hrvatske okupacije delova Bosne i Hercegovine koji zahteva Hrvatska.

U maju 1996., ukupna politicka dinamika sirom prethodne Jugoslavije uverila je Zagreb da ce se njena vlastita scenarija za najgori slucaj intenzivnog regionalnog rata najverovatnije dogoditi. Zagreb je najvise uzburjen velicinom americke podrške Sarajevu uprkos zaostajanju problema mudzahedina, dokazane podrške Sarajeva medunarodnom terorizmu i sve vecoj ratobornosti Izetbegovica i njegovih najblizih pomocnika. Zagrebu nije promaklo da je, cak i kad je politicki pritisak u Vasingtonu sprecio Klintonovu administraciju da pristupi brzom sprovođenju naoruzavanja snaga bosanskih Muslimana, administracija izvršila silan pritisak na Tursku i druge muslimanske zemlje da izvrše zadatak. Ta dinamika je uverila Zagreb da je jedini put mimo ucvršćenja muslimanske Bosne vezane za nju u pripremanju "federacije" u raspljivanju topova. U meduvremenu, Zagreb je sve vise zazirao od vojnog ozdravljenja Jugoslavije uz pomoc iz Rusije i njenih poboljšanih privrednih kapaciteta. Hrvatska analiza neosporne vojne nadmoci nad Jugoslavijom morace da se preispita.

Uzeti zajedno, ovi razvoji navode Zagreb da zakljuci da, ako regionalni rat mora da se vodi, to treba da se dogodi uskoro. Sadasnji strateski i vojni uslovi su najpovoljniji i najprimereniji za Hrvatsku da ucvrsti svoj položaj kao i regionalnu moc upotrebom sile. Osim toga, s obzirom na sve vece nespokojstvo u Vasingtonu - od rastuce iransko-bosanske krize do ugrejane predizborne kampanje - za Hrvatsku je bio imperativ da udari dok je jos mogla da racuna na odlucnu podršku Klintonove administracije kao sto se pokazalo u ofanzivama iz 1995.

JUGOSLAVIJA

U oštroj suprotnosti sa sigurnom Hrvatskom armijom, nekada dicna Jugoslovenska armija je u uzasnom stanju. Arsenal i borbeni poredak su jos uvek izvanredni. Ipak, naslede dugotrajnog embarga i politicka klima su uzeli svoj danak. Dva glavna problema koja nepovoljno pogadaju opšte jugoslovenske vojne sposobnosti jesu akumulirajući uticaj nestasica rezervnih delova i opreme i nagomilan uticaj problema ocuvanja ljudstva izazvan opstim razornim ekonomskim uslovima.

Jugoslovenski odbrambeni establisment je, 1996., bio sasvim na putu da otkloni tehnicke probleme. Oslonivši se na svoju odbrambenu industriju i tajne uvoze iz Rusije i drugih krajeva Istocne Evrope, Jugoslavija je bila u stanju da nadvlada neke od najakutnijih problema tokom ranih devedesetih godina. Bilo je potrebno izvesno vreme da preustroji odbrambeni industrijski sistem - nekada razasut sirom prethodne Jugoslavije i u stalnom dodiru s drugim odbrambenim proizvodnim preduzecima sirom sveta - do granica nove Jugoslavije i politicke izolacije. Ali kada je prestrojavanje završeno, Jugoslavija je krocila na siguran i cvrst put obnove kad su u pitanju vojne tehnoloske sposobnosti. Uklanjanjem embarga i raspolozivost cvrstim deviznim fondovima pomoglo je dalje pozurivanje resavanja ovih problema.

Ipak, sporazumi Dejton-Pariz takode nastoje da ogranice pa cak i eliminišu jugoslovenske vojne industrijske sposobnosti; sto ce reci, sposobnost zemlje da se uhvati u kostac s nacionalnom opasnoscu kroz mobilizaciju i nacionalnu proizvodnju. Prema sporazumu Dejton-Pariz, Jugoslaviji nije dopusteno da proizvodi oruzje kalibra veceg od 30 mm, sto znaci zrtvovanje svoje ukupne samodovoljnosti u tenkovskim i artiljerijskim snagama. Zavisnost od inostranih snabdevaca, bez obzira kako resenih, glavni je razlog za nacionalno donosenje odluka s obzirom na to da inostranom snabdevacu nikada ne moze da se veruje u potpunosti. Poucena lekcijama nedavnog embarga, medunarodna zajednica ce najverovatnije spreciti da isporuke stignu u Jugoslaviju u svakom slucaju.

Medutim, u leto 1996., Jugoslavija je radila na ucvršćenju svoje strateske saradnje s Rusijom. Taj proces se zaleteo sredinom juna kada je Rusija objavila svoju dobru volju i nameru da obnovi vojnu i tehnolosku saradnju s Jugoslavijom. Takva saradnja ne bi samo kratkorocno snabdela Jugoslovensku Armiju s neophodnim rezervnim delovima, vec bi takode dala poleta odbrambenoj industriji koja je blizu kolapsa (iz ekonomskih razloga) zbog embarga i sporazuma Dejton-Pariz. Rusi traze saradnju u zajednickim programima s ciljem da izvuku korist na izvoznim trzistima koje je nekada drzala Jugoslavija a koje Beograd vise ne moze da opsluzuje. Takva saradnja bi doprinela ocuvanju sposobnosti i strucnosti cak i ako sadasnje proizvodne linije ostanu paralizovane.

Problem ljudstva, međutim, daleko je od toga da bude resen. Kriza u ljudstvu je, 1994-95., već dosegla tačku nagomilanog uticaja na operativne sposobnosti vojnog sistema u celosti. S poboljšanjem ekonomske situacije, olaksanje problema je već otpočelo. Ali daleko je od toga da je ublaženo, a kamoli reseno.

Armijski problem osoblja je složen i mnogostran. Kad su u pitanju ratno-borbene sposobnosti, najozbiljniji problem je zadržavanje kvalitetnog osoblja, naročito veterana podoficira i tehnicara kao i mladih oficira s potencijalom da dugo službuju i napreduju u više činove. Dugoročno gledano, nekako je utesno za Beograd što je glavni razlog za napuštanje službe kod tih ljudi ekonomske prirode: naime, pad životnog standarda i vojnih plata, nemogućnost armije da obezbedi osnovne životne uslove, naročito stambeni prostor i temeljne usluge. To znači da ne postoji ozbiljno otuđenje između tih slojeva i vojnog sistema. Zbog toga, kad se jednom obnove ekonomski podsticaji, s pravom se može pretpostaviti da će se profesionalna i tehnički sposobna populacija koja je obezbeđivala pouzdane i visokokvalitetne kadrove vratiti u službu.

Zaista, ukupan jugoslovenski ljudski sistem je ostao zdrav. Ne postoji ozbiljan raskid između civilnog i vojnog sistema uprkos ekonomskim nevoljama. Tokom devedesetih, procenat ljudi koji su ispunjavali svoje obaveze pri odazivanju na vojne veze ostao je stabilan i vrlo visok. Populacija je ostala patriotski raspoložena a neposredan kontakt između civila i "njihove" armije je ostao održiv. Jedini nedostatak je potencijalni dugoročni uticaj migracije mladih da bi izbegli vojnu obavezu. Mada je zasad broj mladih koji beže od te obaveze vrlo mali, fenomen je ipak zabrinjavajući kao primer trenda u pozadini, ozakonjenja izbegavanja regrutacije i vojne obaveze.

Prema tome, početkom 1996., sredisni i sustinski problem s kojim se suočila Jugoslovenska armija bile su finansije. Ipak, loše finansijsko stanje bilo je toliko akutno kao, po rečima kritičnih vojnih analitičara u Beogradu, "pitanje elementarnog opstanka Armije". Kako je Milošević Beograd nastavio da se odvajati od kriza i umesanosti koje bi mogle da eskaliraju u upotrebi sile, značaj Vrhovne Komande i njenog uticaja na političke centre moći bio je u "stalnom uzmaku". Shodno tome, primećuje analitičar, vojni budžet za 1996. "služio je za puki opstanak", što je opasna situacija imajući u vidu neprestano zanimanje Zagreba za opciju regionalnog rata.

U međuvremenu, čak i bez ma kakvog većeg rata, budžet jugoslovenske odbrane ne dopušta da se sacuvaju sadašnji kadrovi, a kamoli profesionalizaciju armijske strukture i druge kadrovske reforme toliko važne i za veću efikasnost i dalju demokratizaciju nekada komunističkog sistema. Armija Jugoslavije posle reformi treba da bude jačine 100.000 do 120.000 ljudi. Oko polovina toga treba da se sastoji od profesionalnih vojnika, oficira, podoficira, civila zaposlenih kod vojske i vojnika pod ugovorom. Sadašnji problem održanja ima direktan uticaj na sposobnost Jugoslavije da se suoči s nacionalnom krizom. U vremenima nacionalne neophodnosti, profesionalna komponenta bi trebalo da posluži kao jezgro oko kog je izgrađena golema armija sastavljena pretežno od rezervista. Zbog toga, erozija sposobnosti profesionalnog jezgra takođe svodi ukupne sposobnosti celog vojnog sistema.

Blizu ispitivanja jugoslovenskog budžeta odbrane ukazalo je na značajne budžetske manjkove u 13 važnih oblasti: plate, služba snabdevanja i zdravlja, obuka i obrazovanje, remont i održavanje tehničke opreme, održavanje nekretnina, socijalni program unutar Armije, službeni izdaci, masovno naoružanje i snabdevanje vojnom opremom, transformacija vojnih objekata u objekte za smestaj, rezerve ratnog materijala, gradnja i opremanje oficirskih stanova, nabavka neophodnih sredstava za opštu upotrebu i neplanirani izdaci. Ti manjkovi ne obuhvataju fondove potrebne za zamenu već zastarelih sistema naoružanja i troškova nastalih s novijom opremom zbog nedostatka rezervnih delova.

Ipak, suočen s rastućom tenzijom sirom prethodne Jugoslavije i potpuno svestan velikih planova Zagreba i Sarajeva, Beograd nije mogao da dopusti da ne preduzme određen stepen modernizacije i razvoja uprkos trenutnoj ekonomskoj situaciji. Rusija se pokazala kao odan i velikodusan pokrovitelj. Čim je skinut embargo, Rusija je čekala da snabde Jugoslaviju velikim količinama sofisticiranog oružja, uključujući dodatne letilice, uglavnom MIG-ove 29 i druge savremene avione. Ruske oružane snage bi pomogle sa zalihom rezervnih delova i tehničkom ekspertizom da bi brzo podigli upotrebljivost postojećih sistema naoružanja. Rusija bi takođe doprinela modernizaciji jugoslovenske avionske odbrane, obezbeđujući mnoštvo sistema od S-300 i S-300V SAM-ove/ATBM-e do veoma smrtonosnih bojnih 2S6 Tanguska. Moskva se složila da razmotri odobrenje licenci za proizvodnju aviona i helikoptera. Jugoslavija je takođe stekla nekoliko T-72 da bi održala veličinu svojih veoma kvalitetnih tenkovskih jedinica uprkos stalnom trošenju zbog teskoca u održavanju.

Jedan od razloga za beogradsko osecanje zurbe u ostvarenju modernizacije jugoslovenskih oruzanih snaga jeste grananje regionalnih sporazuma o razoruzanju u okviru sporazuma Dejton-Pariz. Znajuci da su Zagreb i Sarajevo u potpunosti krsili legalnost nabavke oruzja u proslosti, Beograd je shvatio da ce Hrvatska i Izetbegoviceve snage u Bosni i Hercegovini nastaviti s tom praksom. Isto tako, Beograd je svestan ranjivosti Jugoslavije na vojnu intervenciju NATO i narocito Sjedinjenih Drzava. S obzirom na stalno ponavljane pretnje Klintonove administracije "da ce bombardovati Beograd" (citaj: jugoslovenske Srbe) ako bosanski Srbi nisu odustali od ma kog od brojnih temeljnih pitanja tokom rata, stalan strah od vojnih intervencija pod vodstvom Sjedinjenih Drzava je razumljiv.

Becki razgovori su nastojali dalje da ogranice velicinu oruzanih snaga prethodne Jugoslavije, stvarajuci neodrživu ravnotežu snaga za koju je Beograd strahovao da ce stvoriti izazove kojima drugi nece odoleti. Zaista, ukazuju jugoslovenski analiticari, visi oficiri imaju zle slutnje u vezi ishoda bečkih pregovora o "smanjenju vojnog potencijala, saradnji sa zapadnom vojnom alijansom i prihvatanjem inostrane kontrole nad njihovom efektivom, itd.". Kao profesionalci, oni slusaju Miloseviceva naredjenja. Ali sve veci broj visih oficira danas brine zbog dugorocnog negativnog uticaja na "ulogu Srba na geopolitickoj karti Evrope".

Sredinom juna 1996., jugoslovensko Vrhovno zapovednistvo je bilo reseno da rekonstruise oruzane snage uprkos nepovoljnoj strateskoj klimi. General Momcilo Perisic, komandant Vrhovnog zapovednistva jugoslovenskih oruzanih snaga potpuno je svestan opasnog strateskog okruzenja zemlje. "SRJ je okruzena s nekih 2,5 miliona vojnika u borbenim oruzanim snagama, u regionu koji je jos uvek izlozen protivrecnim i nesigurnim procesima. Upravo zato svi oni koji zapadaju u dileme kao sto je da li da imaju i razvijaju modernu armiju, ili da uopste nemaju armiju u potpunosti grese. Istorijsko iskustvo nam govori da su u ovom regionu krajnje jake i dobro opremljene oruzane snage neophodne u sva vremena, snage koje ce biti pripremljene da podnesu velike zrtve."

General Perisic je optimista kada su u pitanju jugoslovenske oruzane snage. Beograd "ojacava Jugoslovensku armiju kao srce odbrane, slobode i nezavisnosti SRJ, koja ce u slucaju vojne agresije biti prva da povede i poslednja da se zaustavi u odbrani voje zemlje". Poslednjih godina oruzane snage su, naglasava general Perisic, sprecile da se rat prosiri na novu Jugoslaviju, podrzale "nas narod" i stvorile zastrasujuci stav koji je uticao na ukupan ishod regionalnih politickih pregovora, smanjujuci cenu koju Jugoslavija mora da plati. Oruzane snage su bile "stabilizujuci cinilac u zemlji".

Ali, sa strateskim okruzenjem koje se razvija, oruzane snage se suocavaju sa novim izazovima. General Perisic objasnjava: "Pripadnici Jugoslovenske armije ulazu ogromne napore da stvore modernu i dobro naoruzanu snagu u skladu s potrebama odbrane zemlje i njenim finansijskim mogucnostima". Glavni napor je usmeren na preinacenje problema osoblja i na resenje krize u njegovom zarzavanju. Jedno resenje je konsolidacija manje ali snaznije profesionalne armije kao jezgra narodne odbrane u vremena koja ne zahtevaju punu mobilizaciju naroda. Prema tom konceptu, kaze general Perisic, "Jugoslovenska armija ce se razviti kao moderna armija, organizovana, opremljena i uvezbana na savremen nacin, ali takode kao brojcana manja i delimicno profesionalizovana oruzana snaga. Njene manevarske sposobnosti i vatrena moc ce se uvecati, ali sa snagom da ce u mirnodopskom sastavu biti u stanju da spreci svaki oblik agresije protiv SRJ i da stvori uslove za uspesnu kampanju u nekom nametnutom ratu, cak i pod najnepovoljnijim okolnostima". General Perisic je prizano da, imajući na umu stratesku i regionalnu dinamiku, Beograd ima vrlo malo vremena da dovrši vojne reforme, obnavljajući vlastiti strateski položaj.

Pocetkom leta 1996., Beograd se suocio sa dve glavne nacionalne bezbednosne pretnje, od kojih je svaka lako mogla da eskalira u veci regionalni rat. Tenzija s Hrvatskom se nastavila kao neposredna posledica resenosti Zagreba da nametne razaranje i podelu Bosne i Hercegovine cak i po cenu regionalnog rata. U meduvremenu, sve ocajnije i radikalnije Sarajevo razmislja o strateskom napadu na bosanske Srbe s ciljem da konacno natera Sjedinjene Drzave, i NATO, da napadnu Jugoslaviju. Sarajevo zna da cak ni posledejtonski Beograd ne bi bio u stanju da prihvati potpuno unistenje bosankih Srba, pa bi morao da se umesa na njihovoj strani, dajuci tako Sarajevu i Vasingtonu izgovor na koji su cekali. Nijedna od ovih erupcija nije neizbezna. Ipak, njihova verovatnoca raste zbog politicko-vojne dinamike u Beogradu.

Prema svim regionalnim standardima, Jugoslviija je jos uek izvanredna vojna sila. Glavni problem je sto su i politicka i vojna elita u Beogradu pasivne i malodusne. One su preokupirane obnovom i rekonstrukcijom jugoslovenske privrede i vojne infrastrukture, kao sto bi i trebalo, ali do mere koja je razumljiva regionu oko njih. Cini se da je beogradska elita nesposobna da preuzme inicijativu i bori se za vlastitu buducnost. Ovaj utisak, daleko vise nego ma kakva cinjenicna analiza jugoslovenskog vojnog položaja i moci, stvara

osecaj ranjivosti cijem koriscenju Sarajevo sve manje moze da odoli. Prema tome, zbog vlastite pasivnosti, Jugosloveni mogu da postanu zrtve okolnosti i zavera oko njih. Za Sarajevo, ovaj proces se pokazuje kao srz za dramaticnu provalu koja se trazi.

PREOBRAZAJ VOJSKE BOSNE I HERCEGOVINE

Novi vojni faktor je izronio na površinu u prolece 1996., "divlja karta" u regionalnoj ravnotezi moci. To je reorganizovana Armija Bosne i Hercegovine. U skladu s odredbama sporazuma Dejton-Pariz, Armija Bosne i Hercegovine trebala je da se transformise u Armiju Federacije, obuhvatajuci i snage bosanskih muslimana i snage bosanskih Hrvata (HVO). Zamasna vojna pomoc iz Sjedinjenih Drzava i od njenih NATO saveznika (uglavnom Turske), ukljucujuci obuku i indoktrinaciju, trebalo je da preobrazi ove vojne snage u združene "multietnicke" oruzane snage zaklete na odbranu Bosne i Hercegovine. Nastala Armija Bosne i Hercegovine, medutim, zapravo je muslimanski entitet zaklet na ostvarenje maksimalnih ciljeva Sarajeva, sa ili bez obecane pomoci Sjedinjenih Drzava. Upravo zbog tog stvarnog karaktera Armije Bosne i Hercegovine ona predstavlja potencijalnu varnicu za regionalni pozar.

Pocetkom leta 1996., pre nego je nagovesteni veliki razvoj otpocao, bosanski Muslimani su vec imali izvanrednu snagu, veoma pogodnu za operacije na planinskom terenu Bosne i Hercegovine.

Posle pocetne demobilizacije koju su zahtevali sporazumi Dejton-Pariz, Armija Bosne i Hercegovine je jos uvek imala oko 120.000 ljudi. Glavna regionalna podela je strukture korpusa: 1. korpus sa stabom u Sarajevu, 2. korpus u Tuzli, 3. korpus u Zenici, 4. korpus u Mostaru i Konjicu, 5. korpus u Bihacu i 7. korpus u Travniku. Same trupe su izdeljene u 78 pesadijskih brigada, 13 planinskih brigada, devet motorizovanih brigada, dve artiljerijske brigade, pet teritorijalnih brigada, jednu dalekoseznu izvidacku brigadu i jednu brigadu specijalnih snaga, kao i dva puka protivavionske odbrane. Armija Bosne i Hercegovine takode ima tri divizijska staba koja su tokom rata koriscena da vode i upravljaju glavnim ofanzivama. Njihov status u vreme mira tek treba da bude određen.

Dok po broju tenkova i teskih borbenih vozila Armija Bosne i Hercegovine zaostaje za snagama bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, njene artiljerijske i raketne snage su barem jednake. Uprkos embargu, Armija Bosne i Hercegovine je uspela da nakupi razlicite snage teske artiljerije i dalekometnih visecevni raketnih lansera dovoljnih za vodenje vecih ofanziva. Uz to, arsenal visenamenskih automatskih topova, merzera i narocito lakih raketa - i ATM-a (protivtenkovskih raketa na navodenje) i SFSAM-a (sa ramena ispaljujucih raketa zemlja-vazduh) - koje su sve optimalne za planinske terene i superiorne u odnosu na stvarne i uocene neprijatlje Sarajeva. Uz to, flota jurisnih helikoptera i lakih aviona Armije Bosne i Hercegovine brzo se uvecva posto je njihov dugo porican arsenal sada javno priznat.

Ove snage i arsenal ne obuhvataju izvanredne HVO - snage bosanskih Hrvata - posto ni Zagreb ni Mostar, samoproglašena prestonica Herceg-Bosne, ne pokazuju nikakvu sklonost da ih integrisu u vojnu snagu koju kontrolise i kojom dominira Izetbegovicevo Sarajevo.

U meduvremenu, motivisane vlatitim politickim razlozima, Sjedinjene Drzave i nekoliko muslimanskih zemalja vec su poceli ponovo u prolece 1996. da snabdevaju oruzjem i obucavaju Armiju Bosne i Hercegovine. Sjedinjene Drzave su zapocele program iako pitanja mudzahedina i iranskog prisustva nisu bila resena. Da se istakne resenost Vasingtona, prva otprema ponajvise lakog naoruzanja i vojne opreme potvrđena je 14. marta, onog dana kada je uklonjen embargo UN na lako naoruzanje. U narednih nekoliko nedelja, Avijacija Sjedinjenih Drzava je isporucila nekih 49.000 pusaka M-16, masinki i velik asortiman vojne komunikacione opreme. Zvanicnici Armije Bosne i Hercegovine u Zenici i Tuzli potvrdili su prispece americkih pusaka. Oni su se pozalili da su samo male kolicine pusaka i nekoliko komunikacionih sistema bili zapravo isporuceni bosanskim snagama. Dok je prva otprema vojne opreme Sjedinjeih Drzava stizala u Bosnu i Hercegovinu, nesto bosanskih vojnika je poslato u Nemacku i Tursku zbog obuke. Sredinom maja, vise od 200 bosanskih vojnika je pristupilo obuci na novim tenkovima NATO-a i artiljerijskim orudima u Turskoj. General Enver Hadzihasanovic ocekuje da se jedna grupa pilota ubrzo u Turskoj obuci na novim helikopterima americke izrade.

Od veće strateške važnosti je bila objava Sacirbeja da Sarajevo dogovara "veći ugovor da se poboljša armijsko zapovedništvo federacije" sa američkom konsalting firmom Vojna Profesionalna Sredstva. On je istakao raniji uspeh ove firme u pripremi Hrvatske armije za njene ofanzive iz 1995. u Krajini i zapadnoj Bosni i Hercegovini.

Već u svojoj ranoj fazi program "Opremi i obuci" izazvao je neslogu između Sjedinjenih Država i njenih evropskih saveznika. Britanski i francuski visoki oficiri s IFOR-om otvoreno su izjavili da su njihove vlade odlučno napale planove ponovnog naoružavanja Bosne i Hercegovine od strane Vasingtona. Ako se u potpunosti sprovedu, ti programi bi samo uveli više teškog naoružanja - naročito tenkova i artiljerije - u zapaljiv region koji je već jako nervozan.

Glavni regionalni strateški razvoj jeste očekivanje Sarajeva od, i planovi za, vojnu pomoć pod vodstvom Sjedinjenih Država. NATO izvori su izvestili da se očekuje da 12. juna Sjedinjene Države odobre očekivanu drugu količinu teškog naoružanja. IFOR veruje da taj tovar obuhvata oko 40 tenkova M-1 i M-60, oko 100 oklopnih transportera, merzere, protivtenkovske raketne sisteme i taktička vozila. Pod pretpostavkom da je uspešno završena obuka pilota u Turskoj, Sjedinjene Države će takođe isporučiti 30 Apac, Kobra i Crni Soko helikoptera između jula i septembra 1996. Prema izvorima Armije Bosne i Hercegovine, što je potvrđeno i od jugoslovensko-srpskih i hrvatskih vojnih izvora, američka uključenost u program "Opremi i obuci" obuhvata i zalihu od 40 tenkova, 80 oklopnih transportera osoblja, 2.250 kamiona, 144 artiljerijskih oruđa s kalibrom u rasponu od 75 mm do 155 mm, 318 protivtenkovskih oružja, 30 helikoptera, 170 raketnih sistema zemlja-vazduh, kao i velike količine lakog oružja i drugog pesadijskog naoružanja i sistema za vezu. Te količine će biti dovoljne da se naoruža nekoliko vrlo kvalitetnih kombinovanih oružanih jedinica. Organizacionu podršku i obuku će obezbediti prvenstveno američko i tursko osoblje.

Mada bi Sarajevo volelo da je dobilo veće količine oružanih sistema, količine oružja koje su obecale Sjedinjene Države ne predstavljaju veći problem za Vrhovno zapovedništvo Bosne i Hercegovine. Planovi glavnog staba zahtevaju ustanovljenje "profesionalne armije, brojcano manje, ali odlično naoružane i obučene. Njena kicma bi bili najbolji vojnici naše vojske, sažreli u bitkama sirom Bosne i Hercegovine".

Sarajevo ima silne probleme sa ciljevima američkog programa vojne pomoći. To je saznanje Sarajeva da bi Vasington voleo da Bosna i Hercegovina "obrazuje vrlo uglednu defanzivnu vojnu snagu koja bi bila u stanju da potisne vakog potencijalnog agresora sa svoje teritorije". Za sarajevski glavni stab, sustina američke pomoći Sjedinjenim Državama za Armiju Bosne i Hercegovine znači "stvaranje armije koja ne predstavlja pretnju ni za koga, kao i stvaranje formacija koje ne bi porazile armiju srpskog entiteta". Vasington je zainteresovan za ranvotezu moći koja bi sprecila bilo koju stranu da preduzme odlučan vojni pokret kao komponente za ucvrscenje trajnog mira. Reseno da ucvrsti kontrolu nad citavom teritorijom Bosne i Hercegovine, Izetbegovicevo Sarajevo ne bi htelo nista od toga.

Uz to, Bosna i Hercegovina je odlucila da se osloni na muslimanski svet da bi izgradila daleko jacu armiju iz vlastitih pobuda. Ne obaziruci se na obećanja Sjedinjenih Država, glavni stab veruje da će najveća pomoć za nabavku oružja, vojne opreme i obuku doći od onih koji su tokom rata najviše pomogli Bosni i Hercegovini: od islamskih zemalja, naročito Irana, Pakistana, Saudijske Arabije i Kuvajta, kao i od Turske, Malezije, Indonezije i Egipta. Sarajevo je puno optimizma u vezi s mogućnošću da se taj plan sprovede zato što Sjedinjene Države već nameravaju da prenesu veći deo odgovornosti za obuku i opremanje na Tursku. Iako je Ankara obecala Vasingtonu da će se držati smernica NATO-a i da se neće udaljavati od odgovornosti kako su određene sporazumom Dejton-Pariz, i Ankara i Sarajevo umeju bolje. Turska vojna delegacija koja je posetila Bosnu i Hercegovinu početkom 1996. ispitala je situaciju i pozitivno odgovorila na sve bosanske zahteve. Imajući u vidu tursku pomoć tokom rata, Sarajevo može samo da bude ohrabreno.

Odluka Sarajeva da zade Vasingtonu iza leđa u potrazi za vojnim sposobnostima odraz je ukupnog preispitivanja od strane glavnog staba Bosne i Hercegovine prikladnosti citavog procesa dobijanja vojne pomoći od Sjedinjenih Država. Sredinom marta, bosanski glavni stab se upoznao sa hrvatskom vojnom analizom najavljenih američkih isporuka oružja Bosni za snage HVO. Hrvatski glavni stab je predvideo probleme zbog kvaliteta oružja predloženog od Sjedinjenih Država u poređenju s preporukom HVO. Hrvatski vojni ekspert je zaključio da će "Armiji Bosne i Hercegovine i HVO-u biti dato oružje iz Vijetnama!"

Zagrebacka analiza je profesionalno urađena. Hrvatski vojni eksperti su shvatili da posle političkih

uslovljavanja, uključujući i otpor Sarajeva da odobri autonomiju za HVO i nesklonost da dopusti stvaran odlazak mudzahedina, prvenstven izazov s kojim su se suočile i Armija Bosne i Hercegovine i HVO bio da "reorganizacija armija mora da se zasnje na potpuno novom konceptu, ratnoj doktrini i vojnoj strategiji i operativnim taktikama". Stisnut kratkim rokovima za opremanje armija kao što je određeno sporazumom Dejton-Pariz i raspoloživim budžetima, Vasington će ograničiti kvalitet i sofisticiranost isporučenog oružja. Najverovatnije, Sjedinjene Države će isporučiti polovno oružje iz postojećih rezervi u Nemackoj. Hrvatski vojni analitici su navodno "jednoglasni" u svom zaključku da je "najnovija generacija opreme isključena, ali da to može biti oprema iz Vijetnamskog rata ili neki primerci iz rata Zapada protiv Iraka". U isto vreme, hrvatski vojni eksperti insistiraju da Armija Bosne i Hercegovine ne bi trebala da odbacuje to oružje jer ono još uvek može biti korisno protiv srpskog arsenala. Ostalo je neiskazano olaksanje Zagreba zato što će to oružje takode biti inferiorno u odnosu na HV-ov rastuci arsenal.

Glavni stab bosanskih muslimana nije bio iznenađen hrvatskim analizama. Iran, Pakistan i druge muslimanske države godinama su dokazivale da Sjedinjene Države nikada neće dopustiti da muslimanska država u Evropi stekne verodostojne vojne sposobnosti. Nova hrvatska analiza pokazuje da su bili u pravu. Uz to, Sarajevo nije zaboravilo sve veći kritičizam među ključnim evropskim članicama IFOR-a na račun namera Vasingtona da naoruža jedinice bosanskih muslimana kada američki pripadnici IFOR-a napuste Bosnu i Hercegovinu. Evropljani su plan Sjedinjenih Država nazvali formulom "naoružaj i beži".

Sarajevo je takode raspolagalo savetima Irana u vezi s osobenostima izborne godine Sjedinjenih Država i njenim posledicama na Bosnu i Hercegovinu. Prisiljena da izabere između političke podrške Evropljana, koji se suprotstavljaju planovima da se naoruža Armija Bosne i Hercegovine, i sprovođenja razvoja ove armije, Klintonova administracija će se pridružiti Evropljanima da bi ostvarila vremenski odlazak američkog kontingenta IFOR-a pre američkih izbora. Dakle, zaključilo je Sarajevo, bila je mala verovatnoća da se ostvari potpun program vojne pomoći od Sjedinjenih Država, kako je obećano. Prema tome, u martu, sarajevski glavni stab je smislio dva ravnopravna programa: (1) da nabavi oružje i druge vojne potrebe iz alternativnih izvora koji nisu opterećeni nadzorom Sjedinjenih Država; i (2) da razvije strelovit program za hitru nabavku teskog naoružanja i srodnih vojnih potreba pod kritičnim uslovima.

Za prvi program, Sarajevo je uložilo napor da ozivi programe muslimanske vojne podrške koji su postojali tokom rata. Teheran, Islamabad, Ankara i Kuala Lumpur su se složili da obezbede i tesko naoružanje i ekspertizu svojih tekucih isporuka. Saudijska Arabija i druge zemlje Persijskog Zaliva priložile su velike sume novca za nabavku raspoloživih sistema naoružanja od NR Kine, nekadasnjeg Sovjetskog Saveza i iz Istocne Evrope.

Pocetkom maja, prve pošiljke oružja su bile spremne za isporuku. Hasan Cengic, pomoćnik ministra odbrane Bosne i Hercegovine, priznao je da Bosna i Hercegovina "ima oružje napolju" koje će "ubrzo doći u prave ruke". Prvenstvena poteškoća za isporuku ovog oružja bilo je protivljenje Zagreba da se ono isporuci preko Hrvatske. Ipak, Cengic je bio optimista u vezi sa prispećem ovog oružja. "Mi napolju imamo oružje, kupljeno ili darovano od prijateljskih naroda, a ono će uskoro biti isporučeno Armiji Republike Bosne i Hercegovine", tvrdio je on. Tokom rata, Cengic je bio zadužen da organizuje i vodi glavne programe za snabdevanje Bosne i Hercegovine oružjem, tesno saradujući s iranskom obavestajnom službom.

Drugi program, skovan uz iransku pomoć još pocetkom maja, mnogo je zlokobniji. Vrhovno zapovedništvo Bosne i Hercegovine je shvatilo da je nešto od najboljih sistema naoružanja u arsenalu Sjedinjenih Država već bilo na bosanskom tlu: oprema IFOR-a. To je najnaprednija oprema koja pripada najboljim jedinicama Armije Sjedinjenih Država u Nemackoj. To predstavlja kvalitativni skok u odnosu na bilo šta čim raspolazu druge dve armije na Balkanu. Najpre, Sarajevo je pokušalo da postigne politički dogovor ne bi li Vasington resio da ostavi to oružje za sobom kao visak kad se IFOR povuce. Rijad je čak stupio u pregovore i pokušao da utiče na Klintonovu administraciju da postupi po tom planu i obećao finansijsku nadoknadu za ostavljenu opremu.

Ipak, krajem marta, Sarajevo je bilo sumnjicavo u vezi s izgledima za takav dogovor. Spor tempo američkih isporuka lakog naoružanja i zaostali problemi s Vasingtonom u vezi s islamističkim prisustvom i zahtevi Sjedinjenih Država da se spoje u zajedničku "bosnjacko"-hrvatsku armiju, uverili su Sarajevo da se Sjedinjenim Državama ne može verovati da će ispuniti program vojne pomoći zbog sumnji u održivost resenosti Sjedinjenih Država. Odavanje procene obavestajne službe Pentagona koja je upozoravala da se Bosna i Hercegovina deli i da će se verovatno vratiti borbama onog trenutka kada se IFOR povuce, u

najuzim krugovima u Sarajevu se smatralo kao dokaz dvolicnosti Vasingtona i postojanog antiislamistickog stava.

Prema tome, Vrhovno zapovednistvo Bosne i Hercegovine zapocelo je ozbiljno da razmatra ono sto su Iranci zvali "lekcijom iz Bejruta". Eksperti VEVAK-a su vec neko vreme uveravali da su Sjedinjene Drzave nesposobne da se nose sa velikim brojem gubitaka, narocito kada su naneti iznenada. Kao sto se pokazalo u Bejrutu i Mogadisu, suocene sa iznenadnim naletom nesreca, Sjedinjene Drzave ce odustati od sledenja strateskih interesa i brzo se povuci. Dakle, uveravali su Iranci, bilo kakva spektakularna teroristicka operacija koja bi nanela teske gubitke trupama Sjedinjenih Drzava, narocito ako se uzme u obzir godina izbora, primorala bi Vasington da brzo povuce trupe na sigurno. Bilo bi vrlo verovatno da bi hrpa americkog teskog naoruzanja i opreme bilo ostavljeno, narocito ako se izvrsi pritisak na Sjedinjene Drzave. Prema jugoslovenskim vojnim i obavestajnim izvorima, general Delic je izneo tu ideju sredinom marta.

Pripreme su odmah zapocete u posvecenoj celiji unutar redova I Bosnjacke brigade "Nocne Ptice". I brigada je jedinica koja bi poduprla, operativno podrzala i asistirala u teroristickim operacijama protiv IFOR-a. Pripreme je opsluzivao mali sastav iranskih visih obavestajnih oficira i nekoliko eksperata terorista odnekud drugo sa Bliskog Istoka. Njih je podrzala grupa specijalista i eksperata iz Turske, Egipta, Avganistana, Pakistana i Libana, ukljucujuci i veterane, eksperte za automobile-bombe iz Libana.

Stavise, upozorenje IFOR-u koje je pocetkom maja objavio egipatski islamisticki "Salim al-Kursani" trebalo bi razmatrati u kontekstu ovih priprema. Imena dve organizacije koja je pomenuo Al-Kursani - "Islamisticka grupa - Vojni ogranak u Bosni" i Bosanski islamisticki dihad - otad su pominjali i drugi izvori u kontekstu aktivnih priprema za od Sarajeva podupirane napade na americki kontigent IFOR-a.

Promisljajuci pokretanje teroristickih operacija protiv IFOR-a, Sarajevo nije sumnjalo da bi bilo kakva upotreba sile neizbezno vodila u obnovu borbi i sa Hrvatima i sa Srbima. Do tada, Sarajevo je bilo preplavljeno glasinama o zajednickim zaverama izmedu Zagreba i Beograda da se Bosna i Hercegovina podeli cim se IFOR povuce, i, ponavljajuci Teheransku tezu, o globalnoj zaveri s ciljem da se spreci uspon muslimanske drzave u Bosni i Hercegovini. U prolece 1996., Sarajevo je sve vise guralo sebe u obnovu borbi.

Vise od svega drugog, sama probitacnost takve opcije da se brzo ojaca arsenal Bosne i Hercegovine, cak i drasticnim merama, podupirala je samopouzdanje Sarajeva. Politicko i vojno vodstvo je zakljucilo da bi ponovo moglo da pokrene maksimalisticki program bez straha da ce se ostati bez neophodnog oruzja i vojnih zaliha.

Sredinom marta 1996., glavni stab Bosne i Hercegovine je zapoceo aktivne pripreme za obnovu borbi. Brigadni general Enver Hadzihasanovic, zapovednik glavnog staba Armije Bosne i Hercegovine, priznao je da su aktivnosti vojske sada bile usredsredene na planiranje sledeceg rata. Hadzihasanovic je objasnio da njegove snage vec rade na "odrzavanju... visoke borbene gotovosti Armije Bosne i Hercegovine, za slucaj da druga strana ponovo odabere ratnu opciju. Upravo zato su promene u armiji bile sprovedene na taj nacin a ne da uticu na glavne zadatke".

Izricitost Sarajeva jasno se odrazila na Dan oruzanih snaga, 16. aprila 1996. U svom obraćanju, general Delic je istakao novu eru reorganizacije Armije Bosne i Hercegovine. "Mir je postavio nove zadatke pred politicko i vojno vodstvo Bosne i Hercegovine, koji se moraju ostvariti na planiran, valjan i odgovoran nacin. To prvenstveno ukljucuje transformaciju armije u mirnodopsku vojnu formaciju koja je sposobna da brani Bosnu i Hercegovinu i mir u njoj".

U svom obraćanju, Ejup Ganic je naglasio nadmoc bosanskih muslimana u osetno multietnickoj armiji. "U ovom delu Evrope, Armija Bosne i Hercegovine novi je faktor mira, odbrane i stabilnosti. Program armije je bio i ostace bosanski, bez obzira na cinjenicu da Bosnjaci, proporcionalno govoreci, predstavljaju vecinu. U armiji ima isto tako i Hrvata, ima i Srba i Jevreja".

Najodlucniji iskaz cilja Sarajeva zbio se 21. aprila 1996., od samog predsednika Izetbegovica. Izetbegovic je posetio Bihac da bi prisustvovao velikoj paradi jedinica 5. korpusa. Jedinствен znacaj posete je demonstriran prisustvom na tribini potpredsednika Ejupa Ganica, premijera Hasana Muratovica, generala Rasima Delica, divizionog generala Atifa Dudakovica, zapovednika 5. korpusa, delegacije bosansko-

hercegovačke vlade, kao i predstavnika diplomatskog kora većinom iz muslimanskih zemalja i inostranih vojnih atasea. Velika parada je obuhvatila pripadnike 501., 502., 503., 505., 506., 507., 509., 511. i 517. brigade, Vazduhoplovne grupe, Ministarstva unutrašnjih poslova, vojne policije, 510. mehanizovane brigade, 5. kombinovane artiljerijske jedinice, 5. protivavionske divizije lake artiljerije, 5. inženjerijskog bataljona i drugih jedinica.

Izetbegović je vojnicima održao kratak govor. Parada 5. korpusa je, objasnio je on, bila "poruka i za prijatelja i za neprijatelja; prijatelja da obraduje a neprijatelja da upozori da nikada više ne digne prst protiv našeg naroda". Izetbegović je istakao izazove s kojima se suočava Bosna i Hercegovina. "Ja sam ovde da kažem važnu stvar... da vam kažem da borba za Bosnu i Hercegovinu još nije završena, da se ona nastavlja i da vam poželim uspeh na tom dugom teškom i časnom putu prema slobodnoj i demokratskoj Bosni." Na političkom skupu koji je usledio kasnije toga dana, Izetbegović je bio čak još izricitiji. Izjavio je da će se "borba nastaviti sve dok Bosna ne bude jedinstvena i demokratska".

Jugoslovenski i hrvatski izvori su bili uznemireni pokazivanjem militantnosti u Bihacu. I Beograd i Zagreb su zabrinuti u vezi obnove rata u Bosni i Hercegovini zbog sarajevskog sve jačeg jurisnog mentaliteta i militantnosti. Upućeni Hrvati sada očekuju obnovu rata s bosanskim muslimanima. Zagreb primećuje da će se takva erupcija dogoditi u vreme kada supersile nateraju Hrvatsku da se razoruža i demobilise. Takav razvoj samo ohrabruje Sarajevo da napadne. Zbog toga, insistiraju upućeni Hrvati, obnova rata u Bosni i Hercegovini "postaje stvarnost i noćna mora od koje je teško pobeći, uprkos garancijama iz Sjedinjenih Država".

Jugoslovenski i hrvatski izvori objasnjavaju da Izetbegovićeve pretnje u Bihacu nisu bile upućene samo Zagrebu, već prvenstveno Klintonovoj administraciji. Izetbegović je poslao zajedničku poruku Vasingtonu - i od bosanskih muslimana i od Iranaca - da je cilj Sarajeva "jedinstvena Bosna" pod vlašću muslimana i bez prisustva Sjedinjenih Država. Izetbegović je uveren da može da trijumfuje uz iransku i muslimansku pomoć bez Zapada/Sjedinjenih Država. Sve što njemu treba jeste da ga Sjedinjene Države ostave na miru i konačno prestanu da pomazu Hrvatskoj. Teheran ostaje uveren da cin spektakularnog terorizma bejrutskog tipa može da obezbedi takav ishod.

Sve veće vojne tenzije takode su izražene u cvrstim položajima koje zauzima vojna elita Sarajeva, kao da namerno nastoji da izazove krize sa svojim hrvatskim parnjacima. 21. maja, na primer, general Rasim Delić je zahtevao da glavnokomandujući u federalnoj vojsci bude Bosnjak. Armija Bosne i Hercegovine može da osigura "zaštitu državnog integriteta i suvereniteta i teritorijalne granice Bosne i Hercegovine" jedino ako "tu ulogu obavlja Alija Izetbegović, predsednik Predsedništva Bosne i Hercegovine".

Sledećeg dana, brigadni general Salko Begić, zapovednik bosansko-hercegovačke avijacije i protivavionske odbrane, istakao je ratne opasnosti pretresajući svoje planove za budućnost. "Naš je cilj da stvorimo avijaciju koja će, uz kvalifikovan kadar i tehničku opremu, biti značajan činilac u sprečavanju svake vrste agresije protiv naše zemlje. Naš cilj je da izgradimo defanzivnu avijaciju. Ako bude neophodno, ipak, ona će biti sposobna za ofanzivne operacije," objasnio je Begić, "Nama je potreban visenamenski avion koji će uspešno ispunjavati sve zadatke savremenih lovaca, bombardera i izvidackih aviona. Dominantna snaga će se sastojati od vojnih helikoptera, koji su izvanredno pogodni za borbu na ovim terenima. Cítav sistem će biti pojačan s letilicom bez ljudske posade, koja se efikasno može koristiti za izvidanje. Potrebe transporta se u potpunosti mogu zadovoljiti sa sadašnjom opremom".

Krajem maja, visi oficiri Bosne i Hercegovine su otvoreno priznali da su njihovi problemi sa Sjedinjenim Državama bili nesavladivi. Sjedinjene Države su zaista zadržavale masu vojne pomoći zbog svog straha od rasta muslimanske militantnosti u Bosni i Hercegovini. Sarajevo je bilo sve uverenije da je od Irana nadahnut scenario o erupciji borbi koje bi zapalili bosanski muslimani (provokacijama i terorizmom) možda neizbežan i neminovan. "Ja se ozbiljno spremam za sledeći rat", izjavio je general Atif Dudaković, zapovednik 5. korpusa. "Mi vidimo da sve strane nastoje da miniraju sporazum (Dejton-Pariz)."

To nisu zaludne pretnje. Erupcija borbi oko područja Brčkog već se nagovestava. Sve strane pokazuju sve više odbojnosti prema resavanju rasprave oko granica u kritičnoj zoni Brčkog - delu severne Bosne koji vezuje istocnu i zapadnu oblast pod kontrolom Srba - pregovorima. Prema sporazumu Dejton-Pariz, strane su trebale da imenuju posrednike do 14. juna 1996., pa da bezuslovno sprovedu njihovu odluku do kraja godine. Ipak, svi pokazatelji nagovestavaju da je Sarajevo rešeno da izazove prekid koridora po svaku cenu. "U Brckom su se ponovo stekla sva pitanja koja su prouzrokovala sukob", upozorio je Karl Bilt,

medunarodni posrednik zaduzen za kordinaciju civilnih nastojanja da se sprovede mirovni sporazum. "Oblast je pre rata bila 52% muslimanska, ali je srpsko etnicko ciscenje bilo surovo, pa predsednik Alija Izetbegovic insistira da se njegova granica prosiri kroz srpsku teritoriju sve do reke Save. To ni priblizno nije izvodljivo."

Potpuno svesno regionalnog i globalnog strateskog znacaja svakog pokusajsa da se presece koridor Brckog, Sarajevo je reseno da uplete Sjedinjene Drzave u svoje vojno talasanje. Zaista, Sjedinjene Drzave su vec direktno uticale na potencijalnu obnovu borbi i eskalaciju. Obucavajuci i pripremajuci 2. korpus, Sjedinjene Drzave su pospesile i pomogle pripreme za napad bosanskih muslimana na koridor Brckog. Ono sto najvise uznemirava jeste americka obuka elitnih jedinica koje su prozete bosanskim islamistima i inostranim mudzahedinima. Krajem aprila 1996., izvori bosanskih Srba opisuju napore americke obuke koja traje: "Muslimani dobijaju najveću podršku za svoje teroristicko-diverzantske akcije od Sjedinjenih Drzava. Americki instruktore obezbeduju intenzivnu obuku za izvidacko-diverzantske jedinice u nastojanju da zamene iranske instruktore. U svetlu te politike, Sjedinjene Drzave su vec snabdele Alijinu armiju oruzjem. Glavni logor za obuku ljudi iz 28. muslimanske divizije nalazi se na podrucju sela Vukovije, severno od aerodroma Dubrava kraj Tuzle".

Krajem maja, bosanska armija je ubrzala odredivanje strateskog poprista za obnovu borbi. Specijalne snage Armije Bosne i Hercegovine, ukljucujuci i mudzahedine, "izvodili su operacije" iza položaja bosanskih Srba kroz severoistocnu Bosnu. U noci između 29-30. maja 1996., na primer, specijalne snage bosanskih muslimana su digle u vazduh most u Krstacu na reci Janji, blizu Bijeljine. Iako je most bio na samoj granici između "federacije" i Republike Srpske, njegovo razaranje je od daleko veceg znacaja. Ova operacija je bila strateski potez s namerom da se spreči srpski protivnapad na Tuzlu s boka u slucaju veće ofanzive 2. korpusa na Brcko. Nastojanja IFOR-a da dalje istrazi eksploziju sprecile su lokalne vlasti bosanskih muslimana.

Pocetkom juna 1996., vojno obavestajne sluzbe i u Beogradu i na Palama postale su zabrinute zbog zdruzenih priprema americkih delova IFOR-a i Sarajeva vezanih za koridor Brckog. Prema obavestajnim informacijama, Sjedinjene Drzave i Nemacka su odlucile da priguse zapadne delove Bosne i Hercegovine koje drže Srbi odsecanjem vitalnog koridora Brckog. Specijalne namenske snage "federacije" koje obuhvataju i bosansko-muslimanske i hrvatske vojnike obucene u Sjedinjenim Drzavam pokusale bi da vrata Brcko u ime "etnicki ociscenih" izbeglica bosanskih Muslimana. Specijalni bataljon IFOR-a, navodno sastavljen od americkih i skandinavskih vojnika, sa zvanicnim zadatkom da "stite" bosanske vojnike i civile, zapravo bi preuzeo grad od posade lokalnih bosanskih Srba. Plaseci se "eskalacije", IFOR bi onda insistirao na prestanku neprijateljstava, stvarajuci tako situaciju na terenu koja bi obezbedila da se Brcko preda Sarajevu preko medunarodnih posrednika.

U meduvremenu, veruje vojna obavestajna sluzba i u Beogradu i na Palama, IFOR bi pomogao vojnicima Bosne i Hercegovine da prekinu srpsku trgovinu preko tog vitalnog koridora. Ako se dopusti da opstane, takva blokada bi dovela do propasti zapadnih delova Republike Srpske. Svaki srpski pokusaj da se koridor ponovo otvori silom neizbežno bi vodio u obnovu borbi s IFOR-om koji bi podrzavao Armiju Bosne i Hercegovine. Ne cudi mnogo sto se prica da raspolozenje u regionu Banja Luke podseca na Republiku Srpsku Krajinu neposredno pre pada Knina.

POSLE EKSPERIMENTA

U leto 1996., Klintonova administracija se aktivno priprema za izbore u Bosni i Hercegovini, koji su tada bili najavljeni za septembar. Politicari Sjedinjenih Drzava su smatrali da ce ti izbori biti vrhunsko dostignuce sporazuma Dejton-Pariz. Poblize razmatranje situacije u nekadasnjoj Jugoslaviji, ne samo Bosni i Hercegovini, pokazuje, medutim, da je situacija upravo suprotna. U leto 1996., citava nekadasnja Jugoslavija se pretvarala u "ekspres lonac": proces podizanja unutrasnjeg pritiska koji je mogao da dovede do zestoke erupcije.

Zajednicki pokazatelj za sve regionalne krizne tacke - njihovu ulogu potencijalnih katalizatora i varnica za obnovu borbi - bila je uverenost Sarajeva da ce samo maksimalisticko resenje doneti spasenje za

bosanske muslimane.

Sarajevo je pojačavalo pripreme za obnovu neprijateljstava od početka aprila 1996. Izetbegović i njegova klika su verovali da je opsežna borba neizbežna ako su i Hrvati i Srbi rešeni da ih spreče da ustanove muslimansku državu u Bosni i Hercegovini. Strah Sarajeva je bio pogorsan uvidanjem da bi inostrani pokrovitelji mogli da im ne obezbede zaštitu i vojnu podršku koja je bila očekivana.

Čak preokreta se može pratiti do kraja marta 1996., s pojavljivanjem niza izveštaja o održivosti Bosne i Hercegovine u kontekstu "federacije" posle sporazuma Dejton-Pariz. Sto je važno, ti izveštaji su bili pripremljeni za nemačku vladu: najbližeg saveznika Hrvatske s najvećim političkim uticajem na zagrebačku elitu. Sarajevo je prema tome moglo da slutiti da prihvatanje tih izveštaja, a naročito njihovih preporuka, od strane Bona, najverovatnije znači da će Zagreb takođe raditi na sprovođenju tih preporuka. Svi izveštaji su nudili vrlo sumornu procenu o održivosti sporazuma Dejton-Pariz i politički položaj koji su oni zahtevali da se stvori na Balkanu.

Jedan izveštaj je upozoravao Bon, i Zapad u celosti, da "cilj sadašnjih muslimanskih vođa u Sarajevu nije multietnička već pre-islamistička Bosna". Da bi se osigurala njena moć da nametne takvu "islamističku Bosnu" većinskim hrišćanima, Sarajevo se sve više oslanjalo na "prodor islamističkog fundamentalizma" da bi oblikovalo društvo. Izveštaj je izdvajao bosanske Hrvate, zato što su oni deo "federacije", kao najugroženiji deo naroda u Bosni i Hercegovini. Ta spoznaja stvarnih ciljeva Sarajeva, isticao je izveštaj, trebalo bi da posluži kao kamen temeljac zapadne politike u nekadašnjoj Jugoslaviji.

Drugi izveštaj je navodio da je najbolji ishod kom se Zapad možda nadao da Bosna i Hercegovina postane "drugi Kipar": odnosno nepovratno podeljena zemlja po kojoj patroliraju međunarodne snage ali bez nasilja i borbi. Ta studija se usredsredila na izgled za sprovođenje civilne obnove u okviru Dejtona-Pariza. Studija je prepoznala samo potojanje "federacije" kao glavnu prepreku za dugoročnu stabilnost na Balkanu. Nametnuta od Sjedinjenih Država i stvarajući međunarodne pritiske samim svojim postojanjem, "federacija" nema legitimitet, vrednost ili budućnost. Sve do svoje neizbežne ostavke, "federacija" će nastaviti da izaziva dalje tenzije spremne da provale u nasilje posto Hrvati nastoje da se otrgnu ali nemaju hrabrosti da se suprotstave Vasingtonu. Studija je preporučila da se nemačka vlada drži podalje od "federacije" kako se ne bi dovodila u vezu s ishodom erupcije.

Ako se Sarajevo nadalo da Sjedinjene Države veruju u "federaciju" i da su rešene da je podrže i da bi prevlast Sarajeva u Bosni i Hercegovini prevagnula nad sve većim evropskim skepticizmom i neprijateljstvom, onda u maju nije bilo tako sigurno čak ni u to. Strah Sarajeva od zavere protiv muslimanske Bosne pojačao se sredinom maja 1996. posle objavljivanja jedne američke skice Nacionalne obavestajne Procene (NOP) o Bosni i Hercegovini. Američki obavestajni eksperti su takođe uvideli da je muslimansko-hrvatska "federacija" bila najveća prepreka za postizanje stabilnosti. Čak su i eksperti Sjedinjenih Država sada zaključili da "federacija" "ostaje u velikoj meri izmisliotina američke uobrazilje". Za Izetbegovića i sarajevsku elitu, sokačan aspekt ovog otkrića nije bio njihov stav o ocitom, već ono što su oni smatrali potvrdom da se čak i Klintonova administracija, koja je izmislila i nametnula "federaciju", sada pridružila antiislamističkoj zaveri.

Ne čudi mnogo što su, krajem maja, zapadne diplomate u Sarajevu zapazale da su sve veći delovi vladajuće SDA bili uvereni da samo islamistička Bosna, u kojoj bi samo muslimani mogli da budu punopravni građani, njima obezbedila zaštitu i spasenje, kao i osigurala da oni ostanu na vlasti. "Najtvrdokorniji (SDA) nastoje da stvore etnički čistu državu", objasnile su evropske diplomate iz Sarajeva. "Oni su kratkovidni i njihova zatucanost će na kraju izazvati novi sukob, ali posle ovog stravičnog rata oni osećaju da je jedini način da muslimani mogu da budu bezbedni taj da oni imaju potpunu kontrolu nad Bosnom."

PRIPREME ZA BORBU

Sarajevska elita je već zaključila da ne postoji zamena za, niti bekstvo od borbe za islamističku Bosnu. Preostalo je samo pitanje koja vrsta borbe će biti nužna i ko bi bili sudeonici. U leto 1996., tri kritične

tacke borbe istakle su se kao zizne tacke buduće erupcije. Varnice i katalizatori za obnovu većih borbi sirom Bosne i Hercegovine i citavog Balkana su:

- 1. Islamizacija nekadasnjih srpskih predgrada Sarajeva;
- 2. Mostar kao katalizator za novi muslimansko-hrvatski rat; i
- 3. Koridor Brcko kao varnica za zapocinjavanje rata protiv Srba i neposredno uplitanje IFOR-a u borbu.

Preobrazaj Sarajeva ukazuje na evoluciju pomenutih kriza. Vlada bosanskih muslimana se upustila u istrajnu politiku trazenja napustene imovine bosanskih Srba i preseljenja muslimana u nju. U skorije vreme, ta politika se izrodila u proterivanje "popularnom" prinudom "umerenih" bosanskih Srba koji su poverovali u garancije vlade i SAD/IFOR-a, pa nisu uzeli ucesca u egzodusu. Taj proces je vec nepovratno preobrazio demografsku sliku Sarajeva, uspostavljajuci nadmocnu muslimansku vecinu i efikasno sprecavajuci povratak bosanskih Srba cak i u kontekstu buduće sporazuma.

Karakteristicno je da Sjedinjene Drzave cute u vezi s tim razvojem dogadaja, a zapadnoevropski kritici su nemi. Sarajevo tako demonstrira i omalovazavanje medunarodne zajednice i svoju cvrstu resenost u nepovratnost razdvajanja, dogod je u pitanju teritorija koju drze muslimani. Dugorocni smisao islamizacije Sarajeva lezi u cinjenici da upravo u isto vreme Sjedinjene Drzave guraju medunarodnu zajednicu u primenu nadmocnog pritiska na vlasti bosanskih Srba da dopuste povratak "izbegliaca" bosanskih muslimana u strateska podrucja kao sto su Doboj i Brcko. Sjedinjene Drzave cak prete upotrebom IFOR-a da iznude zahtevanu "slobodu kretanja". Taj neprestani dvostruki standard uverava Sarajevo da moze da produzi sa svojim planovima o provokacijama. U isto vreme, polozej bosanskih Srba se i dalje pogorsava, a osecaj neprijateljstva i sklonost ka sukobima pogodne populacije bosanskih Srba raste, stvarajuci tako plodne uslove za prokacije bosanskih muslimana.

Mostar - gde je novi muslimansko-hrvatski rat moguc u bilo koje vreme - treba da bude simbol odrzivosti "federacije" i iskrenog muslimansko-hrvatskog izmirenja i koegzistencije. Umesto toga, Mostar je postao izgovor i porpiste dubokih i nepomirljivih strateskih trendova. Sarajevo je reseno da demonstrira nespornu kontrolu bosanskih muslimana nad citavom Bosnom i Hercegovinom. Hrvati - i vodstvo Herceg-Bosne i Zagreb - ne bi zeleti nista od toga. Rat je bio takav kakav jeste verovanto zbog nespremnosti Sarajeva da se suoci sa stvarnoscu.

Dugorocna inherentna opasnost u egzistencijalnoj krizi "federacije" lezi u unutrasnjoj dinamici Sarajeva - u odjeku sarajevskog pristupa bavljenju krizom. Kljucni problem je preterana i forsirana islamizacija populacije bosanskih muslimana kao preduslov za efikasnu mobilizaciju za sveopsti sukob i sa Hrvatima i sa Srbima.

Pocetkom juna, Adil Zulfikarpasic, voda Muslimanske bosnjacke organizacije (MBO), razjasnio je problem. On je upozorio da je "novi rat izmedu (bosanskih) muslimana i Hrvata" moguc. Muslimansko-hrvatsko izmirenje nije bilo ostvareno dobrovoljno. Zulfakarpasic je smatrao da je muslimansko-hrvatska "federacija" bila "neodrziva" i, s obzirom na medusobni pritisak da se ona ocuva, novi rat je bio verovatniji. Svi pregovori su bili vodeni pod medunarodnom prinudom i "s nozem u jednom a motkom u drugoj ruci". Posto "nema vise odstupanja od celovite Bosne i Hercegovine", borba naroda ce provaliti onog trenutka kada bilo koja strana nadvlada svoj sadasnji strah od medunarodnih snaga.

Zulfikarpasic je izdvojio situaciju u muslimanskoj Bosni, nazvavsi je "nocnomornom". Ono sto najvise plasi MBO jeste sto Sarajevo, da bi nametnulo svoju vlast populaciji bosanskih muslimana, pojacava militantnost i stvara stalan sukob ostvarujuci to forsiranom islamizacijom. Sarajevo uvodi islamizam sa Bliskog Istoka koji je stran trdicionalnom nacinu zivota i nasledu bosanskih muslimana. Ovaj proces, upozorava zvanicnik MBO, prete da unisti zajednicu bosanskih muslimana vise nego i Hrvati i Srbi.

Zbog svog vitalnog strateskog znacaja za bosanske Srbe, Brcko je tempirana bomba. Ne postoji centar moci koji ne shvata da svako narusavanje srpskih komunikacija i transporta duz brckanskog koridora znaci smrt za zapadni deo Republike Srpske, pa tako predstavlja katalizator za erupciju. Zbog jos uvek neresenog krajnjeg statusa Brckog, Sarajevo smatra da mu kriza otvara legitimno pravo na provokacije i ostre zahteve koji se mogu izroditi u ultimatumu i obnovu borbi. Sarajevo je potpuno svesno stalnog interesovanja Klintonove administracije za gusenje Banja Luke i za ukljucenost armije Sjedinjenih Drzava u obuku snaga bosanskih muslimana u Tuzli koje nadgledaju koridor. Zato je Sarajevo sigurno u svoju moc

da podstakne borbe u području Brckog na način koji će jednako naterati američki IFOR da za njih zgazi Srbe.

Za takvu krizu je najverovatnije da će izbiti uz zestoke zahteve "izbeglica" bosanskih muslimana da se vrate u svoje rodno Brcko i podršku IFOR-a (SAD) u zaštiti takve "slobode kretanja". Neizbezan otpor bosanskih Srba takvom pohodu gurnuće ih u direktan sukob sa IFOR-om u američkom sektoru, možda čak i upotrebu sile protiv njega: upravo ono što bi i Izetbegović i Klintonova administracija voleli da vide da se dogodi. U isto vreme, mada su i Pale i Beograd potpuno svesni stravičnih grananja sukoba s IFOR-om, oni ne mogu sebi da priuste gubitak brčanskog koridora. Na taj način, svaki sukob u području Brckog može da zapali veću krizu.

Eksplzivni potencijal svake od ove tri krizne tačke leži u njihovom koriscenju stvarne dinamike u Bosni i Hercegovini i nekadasnjoj Jugoslaviji u celini. Sustina od Sjedinjenih Država vođenog nadmetanja sporazuma Dejton-Pariz bila je da despotski zamrzne stratesku dinamiku. Upotreba sirove sile i verovatna pretnja daljom eskalacijom - moc SAD i NATO-a - vezana s iscrpljenjem ključnih ratobornih frakcija služio je da se stvore sprovodivi uslovi za međugru u obustavi krvoprolica.

Ali prinudno nametanje "procesa" Dejton-Pariz nije promenilo resenost grupacija lokalnih naroda i njihovih respektivnih voda da ostvare svoje manifestne sudbine. Možda je jedini zajednički imenitelj bosanskih muslimana, Hrvata i Srba taj što njihove odgovarajuće manifestne sudbine ne uključuju od muslimana kontrolisanu, multietnicku i jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, upravo onaj tip države koji su sporazumi Dejton-Pariz zeleli da stvore.

Prema tome, bilo koja, ili sve zaracene frakcije će se prvom prilikom podici da dovrse podelu Bosne i Hercegovine i ustanove način života kakav najviše vole. Sjedinjene Države mogu da nametnu svoju volju iscrpljenoj i istrosenoj Bosni i Hercegovini neko krace vreme, narocito kada u Bosni i Hercegovini bujaju antiamericka i antievropska osećanja, a u Americi raste politicki pritisak za povlacenje Sjedinjenih Država. Uz to, ukupni interesi i Rusije i Nemacke su sve ugroženiji zbog tenzije koja traje u nekadasnjoj Jugoslaviji. I Moskva i Bon su reseni da njihovi sticenici razrese svoje istaknute razlike i ustanove odrziv, mada tanan, okvir za stabilnost u regionu. Tako se Evropa može pokrenuti da zaustavi Sjedinjene Države dok lokalne sile ne popuste da ustanove odrziv aranžman, najverovatnije u novoj rundi zestokih borbi.

IZMEĐU STVARNE DINAMIKE I POLITIKE

Sadasnji opšti položaj i interna dinamika ključnih igrača jeste nastavak hajke za vitalnim interesima koji su ih motivisali da raskomadaju staru Jugoslaviju i izdrže više godina bratoubilackih borbi i surovosti. Sporazumi Djeton-Pariz su propustili da pripreme, a kamoli razrese, ma koje od ovih pitanja. Uz to, međugru u nasilju je stvorila period promisljanja i priprema za dalje teznje tradicionalnim ciljevima. Ako nista drugo, postoji obnovljena resenost da se ostvare odgovarajući nacionalni planovi.

Srbi su u novoj Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini utonuli u unutrasnju raspravu u vezi svoje sudbine. Srbi se ipak oporavljaju od svog soka. Promisljaju kako da se pomire s iznenadnim porazom koji su im nanele Sjedinjene Države i njihova neprestana demonizacija, čak i posto su istinite cinjenice postale poznate. Položaj Srba je iskomplikovan njihovim stalnim ekonomskim krizama: skidanje sankcija nije učinilo mnogo da se problem ublaži zbog sprecavanja inostrane pomoci i investiranja. U isto vreme, javljaju se pocetni znaci ponovnog budenja "realisticnog" ili "pragmaticnog" srpskog nacionalizma. Ovaj razvoj je ohrabren kontaktima sa Rusima. Taj ozivljeni srpski nacionalizam se gradi na svesti o srpskom istorijskom i regionalnom znacaju mada bez agresivne militantnosti nekih od paravojnih privatnih ratnih snaga. Kada jednom ovaj trend postane politicki povrediv, on se može preobratiti u pokretacku snagu demokratije, obnove i ucvrscivanja uranvotezenog strateskog položaja s Hrvatskom.

Hrvati su zaokupljeni iznalazenjem nacina da sacuvaju svoje sovinisticko odusevljenje kao politicki posed i temelj Tudmanove administracije. Zagreb smatra da njegoa regionalna moc izbija i kao strateski imperativ i izvor narodnog divljenja prema Tudmanovom vodstvu. Vracanje Istocne Slavonije (preteranom) silom jeste primamljiva opcija kojoj Tudmanov Zagreb neće biti u stanju da odoli. U međuvremenu, sve veći

strah od dugotrajnog prisustva Izetbegoviceve administracije u Sarajevu, i posledicno sve veća pretnja od islamističkog terorizma u Hrvatskoj, čine od Bosne i Hercegovine hitan, stvaran odbrambeni izazov. Zaista, Bosna i Hercegovina se sada otvoreno poredi sa Iranom i Libijom kao teroristička država i izvor regionalne destabilizacije. Ipak veći strah američkog kažnjavanja i pritisaka ako Hrvatska rasturi "federaciju" sprečava Zagreb da resi bosanski problem kako bi najviše volela. Strahujući od dugotrajnog grananja svakog odlaganja u sprečavanju sirenja militantnog Islama, Zagreb žudno traži svaki izgovor - lokalni požar - da posluži kao varnica za stratesku erupciju.

Izetbegovićevo Sarajevo je potpuno svesno građenja pritisaka od strane svojih neprijatelja i njihove odlučnosti. Radije nego da se suoči sa stvarnošću, islamističko vodstvo usvaja iranske zavereničke teorije koje objasnjavaju krizu pojmovima neprestanog neprijateljstva Zapada prema Islamu. Zato je Sarajevo diglo ruke od Zapada, naročito Sjedinjenih Država, kao izvora dugotrajne podrške. Umesto toga, Sarajevo se spremalo da sklizne u osvetu i beznade. U isto vreme, koristeći izdaju Klintonove administracije, vodstvo Izetbegovićevog Sarajeva nije spremno da ostavi snage Sjedinjenih Država na miru. Radije, gen. Delić je jednako rešen da podstakne provokaciju koja će navesti IFOR koji vode Sjedinjene Države da napadne bosanske Srbe i Hrvate.

Početkom juna 1996., obračunajući se arapskoj publici, bosanski potpredsednik Ejup Ganić je najavio mogućnost novih sukoba ako IFOR ne nametne sprovođenje sporazuma Dejton-Pariz kako ih je protumacilo Sarajevo. "Dogod postoje prepreke sprovođenju, opasnost (od obnavljanja borbi) je stalno prisutna", izjavio je. Ovaj rat, upozorio je, "protegaće bi se na citav region".

Dosledno, Vasington je uložio napor da sakrije i obustavi izveštaje i da spreči objavljivanja koja bi mogla da ospore potvrđivanja da su uslovi bili zreli za izbore. Evropski zvaničnici su se zalili na "snazan pritisak" iz Vasingtona da potvrde da postoje preduslovi za izbore. Američki vođa bosanske misije OSCE, Robert H. Frowik, čak je uputio osoblje da se više usredsredi na pozitivna kretanja nego da izveštavaju o sumornim uslovima i mracnim izgledima za izbore. Pritisak da se izveštavanje prilagodi dosegao je tu tačku da se Frowikov šef osoblja, takođe državljani Sjedinjenih Država, povukao uz protest. Jedan evropski posmatrač je Frowikove instrukcije nazvao "cinicnim potezom, koji ima isključivo za cilj da potvrdi ono što će verovatno biti farsa".

Flavio Korti, švajcarski ministar inostranih poslova zadužen da utvrdi da li su uslovi zreli za izbore, nastavio je da odoleva snažnom pritisku Klintonove administracije, uključujući i američkog državnog sekretara Vorena Kristofera lično, da izjavi da bi se izbori mogli održati na vreme. "Ako se nisu stekli čak ni minimalni uslovi, onda verujem da bi bilo bolje da se izbori odlože", rekao je Korti Njujork Tajmsu. "Ako se ovi izbori izrode u farsu i dramu, onda će se to negativno odraziti na sve strane koje su umesane."

Uprkos tome, Kristofer je početkom juna izjavio da će se izbori održati u septembru 1996. uprkos svim problemima. Zvaničnici Sjedinjenih Država su utvrdili prisustvo "ratnih zločinaca", radije nego polarizaciju naroda i rastuće unutrašnje napetosti, kao glavnu prepreku uspesnom dovršenju izbora. Prema tome, američke snage IFOR-a, a u manjoj meri i druge, raspoređice vidljivije i aktivnije patrole širom zemlje, "naročito na teritoriji koju drže Srbi, da bi uhvatile ratne zločince i pomogli da se uspostavi sloboda kretanja. Zvaničnici Sjedinjenih Država su priznali da je glavni razlog za zurbu Sjedinjenih Država da obezbede da se izbori sprovedu na vreme sve veći strah Vasingtona od neprilika i poteskoca za Klintonovu administraciju u predstojećim američkim predsedničkim izborima.

Ako nije bilo potrebe za primerom kakvi će bosanski izbori zapravo biti, 1. jula 1996., izbori u gradu Mostaru su osigurali takav presedan. Tehnički, izbori su bili sasvim uspesni, jer nije bilo nasilja i odziv glasaca je bio velik. Ipak, stvaran ishod glasanja u Mostaru, objasnio je lokalni zvaničnik Evropske zajednice (EZ), "po svoj prilici će podstaci (dalju) podelu". Izetbegovićeve Stranka demokratske akcije (SDA) je osvojila 48 % glasova, sve njih u muslimanskom istocnom, severnom i starom delu Mostara, a Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) je osvojila 45 % glasova, sve njih u Hrvatima nastanjenom zapadnom, jugozapadnom i juznom Mostaru.

Mada su izbori bili za jedinstveno gradsko veće, rezultati su pokazali jasnu podelu glasova duž gradskih linija. "Rezultat je opravdao predviđanja da izbori neće promeniti sadašnju ravnotežu moći", rekao je jedan nezavisni zapadni posmatrač Rojteru. Predstavnik EZ Dragan Gasić je takođe predvideo funkcionalnu koegzistenciju u najboljem slučaju. "Procena je da ovde neće biti klasičnog odnosa većina-opozicija. To ne bi bilo politički izvodivo u gradu gde je glasacko telo fizički podeljeno po etničkim

linijama", objasnio je Gasic. "SDA i HDZ ce najverovatnije biti prisiljene da obrazuju veliku koaliciju i saraduju na pitanjima od zajednickog interesa." Ne ocekuje se jedinstvena gradska vlada, a kamoli funkcionalno jedinstvo.

Ipak, pocetkom jula, Klintonova administracija je izvela silan pritisak na EZ i OSCE da potvrde da su uslovi sazreli za sprovođenje opstih izbora u septembru 1996. Po prvi put, izvestavalo se o glasovima u dotad jedinstvenom i izricitom evropskom stavu protiv ovih izbora.

Ali Sjedinjene Drzave su nastavile da pritiskaju evropske saveznike da zadrze snage u Bosni i Hercegovini u okviru IFOR-a i u 1997., dok bi se snage Sjedinjenih Drzava povukle da bi omogucile predsedniku Klintonu da odrzi svoje obećanje pre izbora. Ipak, da bi zaobisli i samo obećanje Vasingtona, snage Sjedinjenih Drzava bi ustanovile nove baze u juznoj Madarskoj, nadomak hrvatske granice, a prikupile bi vrlo velike i "nadmocne" snage za brzo dejstvo podrzavajući evropski IFOR koji je ostao u Bosni i Hercegovini. U leto 1996., sa situacijom u Bosni i Hercegovini koja se pogorsavala, rastao je pritisak Sjedinjenih Drzava na Evropljane da zadrze veci IFOR na terenu u 1997. i posle. Izricit mandat ovih IFOR-u slicnih snaga, prema Klintonovoj administraciji, bio bi da nametnu jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu u interesu Sarajeva.

A u leto 1996., prvobitni mandat IFOR-a bio je stigao tek do polovine. Uprkos pritisku Sjedinjenih Drzava na Evropljane da produze svoj ostanak u Bosni i Hercegovini, regionalne vode su se izmedu ostalog sve vise bavile "danom posle". Ne bi trebalo sumnjati da su prakticno sve vode i pretendenti sve tri zaracene strane bili reseni da aktivno krenu u ostvarivnje svojih vitalnih nacionalnih ciljeva, ako bude neophodno i upotrebom sile. U tom kontekstu, javile su se dve grupe mogucih scenarija:

1. Onog trenutka kada se IFOR povuce, Hrvatska podstice regionalnu krizu koja bi mogla da eskalira u rat, da bi nametnula podelu Bosne i Hercegovine izmedu Zagreba i Beograda. Ako Zagreb oseti da je ugrozen ili siguran da okolnosti posle IFOR-a nece omoguciti eskalaciju u Bosni i Hercegovini, Hrvati ce podstaci svoj regionalni rat napadajući Istocnu Slavoniju i uvlaceci novu Jugoslaviju u njega. Nece trebati mnogo da se taj rat prosiri na jug u Bosnu i Hercegovinu.

Zagreb je ubeden, a ne bez razloga i sigurnosti, da bi, ako Sjedinjene Drzave pokusaju direktno da intervenisu da bi spasili vlasti u Sarajevu, rat eskalirao u evropski a moguće i u svetski rat. Medutim, plaseci se takve eskalacije, i Bon i Moskva bi skupa nastojali da sprece spoljnu intervenciju u bosanskom ratu. Sa zapadnim Evropljanima vec odbojnim prema tome da urade "nesto" za islamisticku vlast u Sarajevu, takav pokret i u sustini bio antiamericki.

2. Izetbegovicevo Sarajevo je potpuno svesno gornjeg scenarija. Kao rezultat toga, elita bosanskih muslimana radi na tome da preduhitri Hrvate podbadajući regionalni rat dok je jos IFOR predvoden od Sjedinjenih Drzava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo je uvereno da bi, kad ima pravo "opravdanje", IFOR napao Srbe sa svom zestinom koju supersila moze da okupi, odvrcajuci tako takode Hrvate od izazivanja Sarajeva. Ako Hrvati intervenisu, IFOR bi morao i njih da napadne. Onda bi, na pepelu Bosne i Hercegovine, Izetbegovic bio u stanju da utanovi vlastitu islamisticku drzavu.

Takva preventivna provala, narocito ako je od amerike predvoden IFOR spor u eskaliranju rata, verovatnije da ce voditi svestranom nastojanju i Srba i Hrvata da brzo uniste Sarajevo, prakticno po svaku cenu. I Zagreb i Beograd znaju da bi se, pod tim uslovima, njihovi respektivni pokrovitelji - Nemacka i Rusija - kao i Zapadna Evropa ujedinili da sprece Sjedinjene Drzave da unesu razdor u novi bosanski rat. Buduci svedok iz prve ruke cinizma i oportunistima bosanske politike Klintonove administracije, Evropa je resena da obezbedi da dugorocna dinamika u Evropi ne bude izgubljena, a kamoli zrtvovana na oltaru zavedene i iracionalne politike Sjedinjenih Drzava.

Kako stvari stoje dok ovo pisem, u leto 1996., klizanje prema ostvarenju druge grupe ovih scenarija se ubrzava.

Najdelotvornija je eskalacija islamistickih specijalnih operacija, terorizma i diverzija. Sto je karakteristicno, ove operacije su nekaznjene. IFOR je potpuno svestan da su sarajevske specijalne snage, ukljucujuci mudzahedine, "izvodile operacije" iza linija bosanskih Srba, uglavnom u sektoru Sjedinjenih Drzava, a nije preduzeto nista u vezi s tim. Ne cudi onda sto je ohrabreno Sarajevo eskaliralo drskost, ucestalost i smrtonosnost napada.

Specijalne snage bosanskih muslimana su postepeno eskalirale svoje napade od uznemiravanja do sadasnjih specijalnih operacija, kao sto je dizanje u vazduh mosta kod Bijeljine. Ubrzan razvoj specijalnih i teroristickih snaga bosanskih muslimana ukazuje na nameru Sarajeva da eskalira pokretanje vise operacija od strateskog znacaja.

ULOGA ISLAMISTIČKOG TERORIZMA

Sarajevo i Teheran su nastavili u leto 1996. izrazito da sire svoje islamisticke teroristicke snage u efektivu, od zamasne infrastrukture za obuku na Bliskom Istoku i u Juznoj Aziji do naprednih operativnih baza na Balkanu. Sto je znacajno, teroristicka infrastruktura u Bosni i Hercegovini je pod neposrednom kontrolom iranskog VEVAK-a i Izetbegovicevog AID-a, prema tome ona je instrument dve vlade. To je zato sto je islamisticki terorizam od strateskog znacaja u eventualnim planovima Sarajeva i Teherana. Te aktivnosti su odredene za spektakularne teroristicke operacije i na Balkanu i sirom Evrope.

Najvaznija, ipak, jeste predvidena uloga za islamisticki terorizam u kontekstu ucvrscenja islamisticke vlasti u Sarajevu. Ako i kada Evropljani odbiju da podrze i ucestvuju u nametanju Izetbegovicevog Sarajeva citavoj Bosni i Hercegovini, od Irana predvodeni islamisti ce napasti, pustajuci intifadah na muslimansku populaciju u Zapadnoj Evropi, kao i bujicu spektakularnog terorizma u Evropi i samim Sjedinjenim Drzavama. Posle toga, ove teroristicke pripreme i razvoj doprinece eskalaciji islamistickog dihada u srcu Zapada, sto je davnasnji cilj militantnog islama predvodenog Iranom.

Kljucna komponenta/aspekt nove teroristicke infrastrukture u i izvan Bosne i Hercegovine jeste uspon "Balkana". "Balkan" je sada ime koje je dato islamistickim veteranima borbi u Bosni - mudzahedinima - i bosanskim islamistima koji su stupili u njihove redove buduci obuceni u Bosni i Hercegovini, Avganistanu, Pakistanu, Iranu i Sudanu. Danas, "Balkan" ne samo da se koncentrisao u nekadasnjoj Jugoslaviji, vec sve vise doprinosi i drugim "borbenim frontovima" u medunarodnom islamistickom dihadu. Oni su izgradili infrastrukturu i poredak koji su ustanovili njihovi "Avganistanski" prethodnici: oni gerilski borci koji su se dokazali u ratu protiv Sovjeta u Avganistanu.

Nekoliko visih arapskih bezbednosnih zvanicnika naglasilo je, ipak, da su "Balkanci" opasniji od "Avganistanaca".

Glavna razlika izmedu "Balkanaca" i "Avganistanaca" seze iznad poboljsanja u vojnim i tajnim sposobnostima izmedu dve generacije islamistickih mudzahedina. Kljuc lezi u evoluciji duha dihada od onog "Avganistanca" do onog "Balkanca". Obe grupe mudzahedina su posledica ideoloskih i teoloskih okolnosti osobenog dihada koji se razvio u tim respektivnim pokretima, kao i istovremenog sveopsteg preobrazaja islamistickog trenda. Karakteristicno je da je islamisticki svet devedesetih daleko tesnje povezan nego onaj iz osamdesetih godina. Postoji i solidarnost u odlukama i radno operativno zapovednistvo i kontrola izmedu Teherana, Kartuma i brojnih sunitskih islamistickih ucenih glava.

Ova solidarnost uzdize temeljnu razliku izmedu avganistanskog dihada i bosanskog dihada. U Avganistanu osamdesetih godina, muslimanski svet je bio u defanzivi, boreci se da oslobodi muslimansku zemlju koju su upravo okupirali komunisti (i Sovjeti i Avganistanci). Nasuprot tome, nikad nije postojala nezavisna muslimanska Bosna. Ona se najblize primakla tome da bude muslimanska zemlja kada je bila predstraza Otomanskog Carstva. Danas, muslimanski svet se udruzio da podrzi nalet Islama: ofanzivu, ekspanzionisticki nalet Islama na Hrisceansku Evropu. Za njih, borba za Izetbegovicevo Sarajevo pocetak je obnovljenog pohoda Islama na Evropu. Islamisti smatraju da je bosanski dihad prvi korak ka ponistenju istorijskog poraza turske vojske pred kapijama Beca 1683.

Jasan izraz vaznosti ovog trenda moze se pronaci u Turskim oruzanim snagama, najcisocj sekularnoj i zapadnjacki ustrojenoj sili. Ova dinamika je vlastiti izraz, u snagama bezbednosti, obnove panturcizma i turskog sovinizma u najsiroj javnosti u Turskoj. Turski bezbednosni establisment smatra svoju sve vecu upletenost u podrsku snagama bosanskih muslimana manifestacijom obnove i nastavljanja stare turske slave. To je i institucionalni i individualni fenomen. Turski oficiri s ponosom ukazuju na bosansku upotrebu

oznaka istorijskih jedinica, kao sto su "Janicari", koje poticu iz vremena bosanskog doprinosa Otomanskom Carstvu. U susretima sa bosanskim i americkim vojnim osobljem, turski oficiri se s ponosom prisecaju vlastitih predaka koji su ucestvovali u turskom osvajanju Balkana, ili koji su ucestvovali u kasnijim ratovima na Balkanu, ili koji imaju, isto tako, predacke korene u Bosni. Mnogi su isticali da smatraju svoju danasnju podrsku obuci snaga bosanskih muslimana direktnim nastavkom doprinosa njihovih predaka Otomanskom Carstvu.

Sve vece naginjanje ka panturskim osecanjima u bezbednosnom etablimentu odrazava opsti javni trend koji je jednako povratak islamskom samoprepoznavanju kao i turskom samoprepoznavanju. Medu turskim intelektualcima, uglavnom obrazovanim na Zapadu, javlja se sve veća zamagljenost između turskog sovinizma i pomaka prema islamizmu. Narocito među civilima, postoje takode sve veće islamisticke konotacije koje su koliko želja za antizapadnim izrazom toliko i religijska želja za povratak politizovanom Islamu. Ovaj složen pristup savremenom islamizmu kao politicko i ekonomsko pitanje, pre nego pitanje ispovedanja religije, pokazao se u raznolikosti populacije koja je u Turskoj glasala za Islamisticu Refah (Napredak) partiju na nedavnim izborima, na kojima su vecinu dobili islamisti.

Cak i ako su vlastiti motivi i pokretacka snaga Ankare u ozivljavanju panturcizma ponajvise nacionalisticki i ekonomski, Ankara je morala da se veze za islamisticke ozivljavanje vere da bi ostvarila svoju politiku, od nekadasnje Sovjetske Centralne Azije, do Cecenije i dalje do Balkana. Pa cak i u vlastitom Kurdistanu, kao i u obliznjem Iraku i Siriji, Turska je morala da se veze za militantne islamiste, ukljucujuci veterane "Balkance", da bi izvela svoje odvažnije tajne operacije. Bliska saradnja između sekularnog turskog etablimenta odbrane i raznih islamisticke elemenata u Bosni iskusala je glavna sredstva u turskoj potrazi za slavnom prosloscu: od predaje Bosni i Hercegovini i Kosovu, do sve veće umesanosti u Ceceniji i Kavkazu u celini. U tom pogledu, rastuce veze između turskih specijalnih snaga stacioniranih u Bosni i razlicitih specijalnih snaga bosanskih Muslimana i mudzahedinskih jedinica obezbedile su instrumente za regrutovanje islamista.

Pocevsi od zime 1995., nekoliko stotina "Balkanaca" - i mudzahedina i bosanskih islamista - prebaceno je u Tursku za zajednicku operaciju turske MIT (Obavestajna sluzba) i Refah partije. Posle kratkog perioda obuke u Istanbulu, oni su prebaceni u bazu MIT-a na Severnom Kipru radi moderne obuke. Otud, vecina ovih "Balkanaca" je bila raspoređena u Ceceniji, Avganistanu, radi operacija na Kasmiru, i u istocnu Tursku radi poricanih operacija protiv Kurda u Turskoj i severnom Iraku. Postoje nepotvrđeni izvestaji da su ti MIT "Balkanci" bili umesani u nedavnu poplavu bombaskih napada u Siriji. U meduvremenu, nekolicina najboljih "Balkanaca", uglavnom arapskih mudzahedina, neposredno je regrutovala turska obavestajna sluzba i uputila ih na sofisticiranu obavestajnu obuku (spijunaza, regrutovanje agenata, sifriranje, itd.) da bi ih zbrinula turska mornaricka obavestajna sluzba u severnoj Turskoj. Ovi "Balkanci" su određeni kao jezgro dugorocnog prodora i operacije sirom Bliskog Istoka i Centralne Azije.

Nepovoljan potencijalni uticaj ovih novih uloga "Balkanaca" nije promakao mnogim zapadnoevropskim zemljama. Zaista, pocev od proleca 1996., vise evropskih nadlestava za bezbednost pokrenulo je to pitanje kod Ankare. Prema evropskim zvanicnicima, kao odgovor, njihovi turski partneri su aludirali da Ankara ne bi preduzela nista od toga bez blagoslova i podrške Klintonove administracije. Turski zvanicnici nisu ponudili nikakve dokaze za svoju tvrdnju, niti za to postoji ikakva nezavisna potvrda. Ipak, ako je to slucaj, i ako je Klintonova administracija makar precutno pristala na "reciklazu" "Balkanaca", onda je to cak gore od postignuca Sjedinjenih Drzava u Avganistanu. Sjedinjene Drzave su se, od kraja avganistanskog rata, zestoko opekale sa "Avganistancima", koje je prvobitno naoruzala, obucila i podržala Centralna Obavestajna Sluzba (CIA), kao rezultat njenog "trazenja drugog puta". Ljudi su podržani, obuceni, naoruzani, da bi se kasnije premetnuli i vratili da bi povelu islamisticke dihad protiv Zapada. Vasington bi trebalo da ume bolje od "trazenja drugog puta" sa "Balkancima".

Turska upotreba "Balkanaca" - i zbog njihovog profesionalizma i islamistickeg revolucionarnog zara - samo je jedan slucaj u sve vecem broju islamisticke "procesa" u kojima "Balkanci" dopunjavaju "Avganistance" kao standardne nosioce posla. Na primer, cetvorica izvrsilaca bombaskog napada u Rijadu, u Saudijskoj Arabiji, iz novembra 1995., bili su saudijski "Balkanci" i trojica saudijskih "Avganistanaca". Njihovu mrežu i napad su sponzorili Sudan i Iran.

Obim integrisanosti "Balkanaca", ukljucujuci i bosanske islamiste, u teroristicke elitu postao je vidljiv posle otkrivanja mreže za teroristicke podršku u Zapadnoj Evropi. Ove mreže su krijumcarile oruzje, eksploziv i osoblje za alzirsku GIA i druge severnoafricke islamisticke grupe. Ove mreže su se potcinjavale

vrhovnom zapovednistvu u Kartumu. Vazno je da su ključni članovi i operativci ovih mreža bili alžirski "Balkanci" i bosanski muslimani. Da nisu otkriveni na vreme, ove mreže bi izvele talas spektakularnih terorističkih napada u Francuskoj, Belgiji i drugim zapadnoevropskim zemljama. Drugi arapski teroristi su bili nedavno uhvaćeni sirom Evrope posto su putovali sa bosanskim dokumentima.

Postoji dalekosežno globalno stratesko grananje od uspona i sirenja "Balkanaca". Vec je, sto je vazno za rani stadijum pojave "Balkanaca", uticaj veterana mudzahedina koji su sluzili u Bosni i Hercegovini u razlicitim islamistickim diverzijama i terorizmu sirom sveta velik. "Balkanci" su otkrivani na istaknutim pozajmima od Sjedinjenih Drzava do Zapadne Evrope, od Severne Afrike do Bliskog Istoka, i od Cecenije do Kasmira i Malezije. Mada su oni jos uvek vrlo mali po broju u poredenju sa "Avganistancima", njihov uticaj je veci. Motivisani svojim izricitim islamistickim zarom, "Balkanci" i njihove pokroviteljske drzave vode vrlo agresivan i ofanzivni dihad koji istice pohod Islama i osvajanje novih prostora za islamisticku stvar.

Kao posledica toga, islamisticki pokret kroz citavo srediste Islama je preobrazen. Do nedavno, radikalni Sunitski Islam bio je pretežno lokalizovan pokret: islamisti koji su se borili da transformisu vlastite zemlje ili zajednice u islamisticke entitete. "Avganistanci" su bili vojnici islamisticke solidarnosti, koji su pomagali bratskim islamistima da obrazuju islamisticke vlade u svojim mestima. Posle toga, sunitski islamisticki pokret je transformisan u pokrete koji su se sirili i napredovali nastojeci da prosire Islamisticku Revoluciju na strane zemlje. "Balkanci" su standardni nosioci i misonari nove Islamisticke Revolucije. U sustini "Homeinizacija" sunitskog islamistickog pokreta prakticno je dovršena s pojavom i usponom nadmoci "Balkanaca".

Mesto gde je transformacija presudna i dugorocno stratesko grananje presudno jeste Cecenija. Cecenija je velika kriza koja jos uvek pretili stabilnosti ruske vlade i sposobnosti ruskog predsednika da ostvari reforme i poveca ekonomske slobode. Svako usporavanje u drustvenoj i privrednoj dinamici pretili da izazove uzasne posledice na odnose Rusije sa Zapadom. Imajuci na umu ogroman strateski znacaj Rusije, Zapad ne moze da dopusti takve nepovoljne razvoje.

Evolucija cecenske krize moze se pratiti sve do uticaja stranaca. "Avganistanci", uz sponzorstvo i snaznu podrsku iranske, pakistanske i turske obavestajne sluzbe sproveli su islamizaciju onog sto je zapocelo kao nacionalni oslobodilacki pokret. Glavni aspekt ove faze bilo je usvajanje terorizma - i duboko unutar Rusije i izvan zemlje - kao glavnog instrumenta cecenske pobune. Dolazak "Balkanaca", koje su takode sponzorisale i podrzavale ove tri obavestajne sluzbe, olaksao je pocetak jos jedne duboke promene u cecenskoj pobuni. Ovoga puta, postojao je postepen pomak do strateske ofanzive sa panturskim i panislamskim karakterom. Ceceni i njihovi islamisticki saveznici pruzali su se put drugih muslimanskih naroda na Kavkazu u nastojanju da organizuju islamisticki ustanak u citavom regionu, kao i da zajedno napreduju u Rusiji i Ukrajini. "Balkanci" koji su delovali izvan Cecenije ostvarili su kontakte cak i sa islamistickim elementima medu krimskim Tatarima, nagovarajuci ih da se pridruze regionalnom dihadu.

Ne bi se moglo ocekivati ni od jedne vlade u Moskvi da tolerise takvu stratesku pretnju. Ako bi se dihadu pokrenutom u Ceceniji dozvolilo da napreduje, Moskva konacno ne bi imala alternative sem da napadne izvore sponzorstva Cecena i njihovih saveznika. Strateska grananja ovakvog ruskog popustanja bila bi duboka, barem zato sto je Turska clanica NATO-a a rusko prisustvo na obalama Indijskog Okeana i Persijskog Zaliva bi drasticno promenilo globalan strateski položaj. Zapad ne moze da dozvoli takve strateske promene.

Ipak, u isto vreme, Klintonova administracija nastavlja da prikriva sve vecu umesanost Irana u AID i druge bezbednosne aktivnosti Sarajeva. Sjedinjene Drzave su cak zavarale svoje najblize saveznike u nastojanju da sakriju obim islamistickog prisustva u Bosni i Hercegovini. General Majkl Voker, na primer, zapovednik pesadijskih snaga IFOR-a, pozalio se u maju-junu 1996. da je obavestajni podatak dobijen od Sjedinjenih Drzava o prisustvu mudzahedina u Bosni i Hercegovini bio uglavnom netacan. U jednoj oblasti, gde su Sjedinjene Drzave navodile da ima cetiri Iranca, obavestajna informacija IFOR-a je ukazivala na prisustvo izmedu 100 i 200 iranskih mudzahedina.

Konacno, jula 1996., posle vise meseci namernog laganja o broju mudzahedina u Bosni i Hercegovini, visoki americki zvanicnik Klintonove administracije poceo je da potvrđuje da su mudzahedini boravili u zemlji u daleko vecem broju nego sto su Sjedinjene Drzave do tada priznavale. Mnoge zapadne i istocne evropske obavestajne sluzbe su zasnovalе svoje procene o situaciji u Bosni i Hercegovini na podacima

amricke obavestajne sluzbe. Poverenje Evropljana u verodostojnost americkih obavestajnih tvrdnji je odbaceno, posebno medu istocnoevropskim drzavama, sto je novost u ophodenju s CIA-om i Odbrambenom Obavestajnom Agencijom (DIA).

Klintonova administracija je, u meduvremenu, takode ulozila velike napore da sakrije nalet militantnog Islama u Evropi iz Bosne i Hercegovine isticuci "ublazenu" sliku o sarajevskoj vlasti i predstavljajuci cesta otkrica o umesanosti AID-a u medunarodni terorizam kao nebitna i izolovana skretanja. Klintonova adminstracija nastoji da skrene paznju s tih razvoja zaokupljajuci evropske vlade, medunarodne organizacije i zapadno javno mnjenje sa hapsenjima srpskih "ratnih zlocinaca" i sa odrzavanjem izbora na vreme kao glavnim izvorima pretnji koje dolaze iz Bosne i Hercegovine.

Sredinom juna 1996., Klintonova adminstracija je pritiskala da se izbori odrze u septembru cak i ako se Bosna i Hercegovina raspadne. Cak je i Izetbegovic potvrdio da vreme nije sazrelo. Uz podrsku Sjedinjenih Drzava, Izetbegovic je sada zahtevao da IFOR stvori primerene uslove okupljanja koji vode odrzavanju izbora; odnosno da IFOR savlada i bosanske Srbe i Hrvate.

SUOCAVANJE SA STVARNOSCU I ISTORIJOM

Da Klintonova administracija prizna istinu, i zaista odustane od nametanja svog tumacenja sporazuma Dejton-Pariz, to bi se izrodilo u priznanje promasnosti cnjene politike u Bosni. Po svim merilima, tesko je za bilo koju supersilu da to uradi, narocito u zestokom nadmetanju izborne godine. Prema tome, radije nego da prizna cinjenice na Balkanu i uvidi vitalne interese najblizih saveznika Sjedinjenih Drzava, Klintonova administracija je odabrala da nastavi s nametanjem procesa Dejton-Pariz i, shodno tome, eskalira umesanost Sjedinjenih Drzava. Upravo zbog te duboke protivrecnosti - izmedu stvarnosti u regionu i opsteg kursa politike Sjedinjenih Drzava - to stalno nametanje sporazuma Dejton-Pariz od strane Amerike postaje kamen temeljac s dugorocnim uticajem koji seze daleko izvan Balkana.

Klintonova administracija nastavlja u 1996. sa svojim krstaskim ratom protiv Srba, samo da bi opravdala minule akcije. Insistiranje Sjedinjenih Drzava da se izbori u Bosni odrze u septembru 1996, uprkos stalnom pogorsanju situacije u Bosni i Hercegovini - i organizovanom nasilju protiv kandidata, kao sto je napad na nekadasnjeg premijera Harisa Silajdzica sredinom juna 1996. - indikativno je za ovaj trend. Zaista, evropski zvanicnici isticu da je Klintonova administracija insistirala na odrzavanju izbora prvenstveno zato sto bi se njihovo neodrzavanje negativno odrazilo na postignuca administracije na americkim predsednickim izborima.

Slicno tome, ukupna balkanska politika Klintonove administracije se rukovodila domacim interesima, narocito izbornom godinom. Sustina politike Klintonove administracije bila je, sve vise, da zadrzi podrsku probosanskog lobija u Sjedinjenim Drzavama, prvenstveno arabista. Dakle, s propadanjem sporazuma Dejton-Pariz samih od sebe, Klintonova administracija je pokusavala da ozivi pitanje Kosova kao sledece sporne tacke sa Srbima.

Mesto gde bi ocita srpska ranjivost i nedostatak resenja mogli efikasno da se iskoriste jeste Kosovo. Do nedavno, zaostao strah od neizbezne i nemilosrdne srpske reakcije na ma kakvo prisvajanje njene posvecene zemlje na Kosovu posluzio je kao obuzdavajuci cinilac za sve islamisticke frakcije koje se bore da oslobode kosovske Albance, a kamoli da izvuku korist iz svog loseg stanja da bi eskalirali i prosirili rat sa Srbima.

Zasad, medutim, samo postojanje Kosova kao potencijalnog neresenog pitanja sluzi kao katalizator za rastucu krizu koja prozdire citavu albansku populaciju na Balkanu. To, za uzvrat, povecava mogucnost da se militantni islamizam iskoristi protiv ne samo Jugoslavije vec takode i sekularne i sve vise prozapadne Albanije, kao i Makedonije. Zbog prisustva americkih civila i americkih snaga, destabilizacija Albanije od strane islamista pokazuje se kao idealan put da se Sjedinjene Drzave uvuku u aktivno sudelovanje u balkanskim ratovima, cak i ako se bosansko-hercegovackaa kriza resi ili se ne bude smatrala za verodostojno medunarodno politicko opravdanje za takvu intervenciju.

Od pocetka 1996. doslo je do citave bujice teroristickih napada na Kosovu. Vecinu napada su izveli albanski separatisti.

Sredinom februara 1996. nekoliko bombi je eksplodiralo na Kosovu u vise prebivalista izbeglica iz Srpske Krajine. Eksplozije nisu izazvale zrtve ili vecu stetu. U Pristini, "Oslobodilacka armija Kosova" je prihvatila odgovornost za te napade. "11. februara 1996., gerilci Oslobodilacke armije Kosova izveli su oruzane napade u 1. operativnoj zoni. U napadima na izbeglicke logore u Pristini, Mitrovici, Peci, Podujevu, Suvoj Reci i Vucitrnu koriscene su rucne bombe." Saopstenje je odredilo ciljeve organizacije. "U interesu mira na Balkanu, i srpskog i albanskog naroda, zahtevamo kraj kolonizacije, terora i okupacije Kosova, kao i migracije kosovskih Albanaca."

U meduvremenu, u Albaniji, predstavnik Nacionalnog pokreta za oslobodenje Kosova takode je prisvojio odgovornost: "Bacili smo bombe na Kosovu, a to je samo pocetak." "Oslobodilacka armija Kosova" je odmah reagovala, objavivsi jos jedno saopstenje koje je iznova uveravalo u njenu odgovornost. Ovo saopstenje je istaklo da su nedavni bombaski napadi bili samo pocetak teroristicke kampanje. U izjavi stoji: "...za ljubav mira na Balkanu, stavili smo do znanja Beogradu da su dosadasnje akcije bile samo najava novih bombaskih napada i u isto vreme poziv na hitan dijalog o povlacenju vojske i policijskih snaga iz Republike Kosovo. "Oslobodilacka armija Kosova" takode hitno poziva Sjedinjene Drzave i druge svetske sile da priznaju nezavisnost Kosova, "zato sto je u suprotnom rat u ovom regionu neizbezan".

Krajem aprila 1996. albanski teroristi su ponovo demonstrirali svoju teznju i sposobnost da deluju. 22. aprila, bujica pucnjave u provincijskim gradovima Stimlje, Pec, Decani, a u Kosovskoj Mitrovici na putu Rozaj-Pristina napadnuti su i civili i policija. U jednom napadu, teroristi su otvorili automatsku vatru i bacili rucne bombe u srpsku kafanu u Decanima ubivsi petoro gostiju i ranivsi jos nekolicinu. Ubrzo potom automatskom vatrom napadnuta su dvojica policajaca u patroli i oba su bila ranjena. Onda je kod Brusa iz zasede napadnut policijski automobil uz jednu zrtvu. Jos jedan policijski automobil je napadnut iz zasede na obliznjem putu, s jos jednom zrtvom i jednim ranjenim. Nedelju dana kasnije, doslo je do pokusaja dizanja u vazduh kuce komandira policijske stanice u Dusanovu. Bomba je izazvala rusenje dela zgrade, ali nije bilo povredjenih.

Ovoga puta bilo je samo neslužbenih tvrdnji o "Oslobodilackoj armiji Kosova", prvenstveno objasnjenja tri stranke u Albaniji, Turskoj i na Bliskom Istoku da je Armija ponovo odgovorna za napade. Vazniji je bio pokusaj procelja "vlasti" - Demokratske Lige Kosova (DLK) - da osigura politicki uticaj terorizma. DLK je poricala bilo kakvu vezu sa terorizmom. Ipak, krajem aprila, vode su upozorile da ce, dogod Kosovo ne stekne nezavisnost, biti znacajne eskalacije albanskog terorizma. U saopstenju, DLK je upozorila na "dalju radikalizaciju" u regionu zato sto je "albansko strpljenje" isticalo.

Otdad se nastavilo uznemiravanje jugoslovenskih vlasti terorizmom slabog intenziteta. Pocetkom maja, "oslobodilacka armija Kosova" objavila je saopstenje da ce se "oruzani sukob na Kosovu i Metohiji obnoviti i da ce se prosiriti na citav Balkan". Zaista, sredinom juna, bilo je vise oruzanih incidenata u Podujevu i Mitrovici, u kojima je ubijen jedan policajac, a dva druga ranjena. Ovi napadi u Pristini i Tirani odmah su pripisani albanskim separatistima. Ubrzo zatim, "Oslobodilacka armija Kosova" je istakla odgovornost za te napade. Stavise, u Tirani, Informativni centar Kosova (ICK) ukazao je da "novi talas drzavnog nasilja i terora na Kosovu iskusava mogucnosti nastojanja da se izazovu velike nevolje u vreme kada je pitanje Kosova postalo istaknuto za medunarodnu zajednicu".

Nalet terorizma nije dosao kao iznenadenje. Od pocetka devedesetih godina, Sarajevo i njegovi islamisticki pokrovitelji aktivno su se pripremali za sledecu rundu napada na Srbe: ovoga puta preko Kosova.

Sredinom 1993. Sarajevo i njegovi saveznici su se vec spremali da pokrenu operacije u strateskoj pozadini Jugoslavije. Kljucni deo plana je bio da se potkopa Kosovo i brzo eskalira oruzana borba protiv Beograda iz baza u Albaniji. U junu, vlada Saudijske Arabije je darovala milion dolara da se sagradi "izbeglicki logor" za bosanske muslimane u Albaniji. Sredinom jula, medutim, visoki bosanski zvanicnik u Sarajevu poverio je novinaru BiBiSi-ja, Misi Gleniju, "da je bosanska vlada imala nameru da bazu iskoristi za gerilce da bi ih slala na Kosovo. Srbi ne bi bili u stanju da razlikuju (bosanske) gerilce, lingvisticki ili etnicki, od lokalnih Srba". Ti bosanski operativci bili bi u stanju da izvedu serije teroristickih operacija koje bi mogle biti pripisane organizaciji kosovskih Albanaca, podsticuci tako zestoku reakciju srpskih snaga bezbednosti i, otud, ciklus nasilja. Rasprostranjeno nasilje na Kosovu koje bi usledilo, veruje Sarajevo, onda bi poslužilo

da se uvede zapadna vojna intervencija protiv same Jugoslavije.

U međuvremenu, Sarajevo i islamisti započinju pripreme i obuku albanskih kadrova za buduću eskalaciju islamističke borbe na Kosovu. Sredinom 1993. Sarajevo je ozivelio Handzar diviziju sa svom njenom fasističkom kulturom i uzivljenoscu u ulogu dostojnih naslednika svojih SS prethodnika. Prvenstvena uloga Handzar divizije jeste da bude pretorijanska garda predsednika Alije Izetbegovića i drugih visokih vođa u Sarajevu. Handzar divizija se sastoji od 2.500 do 3.000 elitnih vojnika raspoređenih u Sarajevu i 6.000 do 7.500 jakih snaga za dopunu u Fojnici.

Vazno je reći da većina vojnika u Handzar diviziji nisu bosanski muslimani. Umesto toga, oni potiču iz oblasti drugih muslimanskih manjina, prvenstveno Albanaca, a vode ih eksperti, veterani iz Pakistana i Avganistana. "Iznenadujuće je da izgleda da samo nekolicina onih koji vode Handzarce u Fojnici dobro govore srpskohrvatski. Većina njih su Albanci, bilo sa Kosova ili iz same Albanije", objasnili su oficiri UN u Fojnici. "Handzarce obučavaju i vode veterani iz Avganistana i Pakistana. Veliko prisustvo rođenih Albanaca je zloslutan znak. Može biti da se izvori rata pružaju na jug, preko Kosova i Albanije, a otud do Albanaca u Makedoniji." Ova zapazanja, sčinjena krajem 1993., pokazala su se tačna.

Do 1995. Handzar divizija je transformisana u specijalne snage fanatika iskusanijih u borbi. U mnogim slučajevima, naročito u borbama u zapadnoj Bosni i Hercegovini u leto-jesen 1995., oni su dejstvovali u tesnoj saradnji sa jedinicama mudzahedina. Raspoređivanje albanskih veterana i pozadinskih kadrova mudzahedina u Albaniji otpočelo je u jesen 1995. U međuvremenu, međunarodno islamističko vodstvo je završilo pripreme za eskalaciju terorističke kampanje na Kosovu. Pri kraju, establisment novih islamističkih stabova u Teheranu i Karaciju bio je određen u toku PAIK (Pan-arapska islamistička konferencija) koja se sastala u Kartumu prvih dana aprila 1995. Novi regionalni centar u Karaciju je odgovoran za islamističke aktivnosti u Albaniji, uključujući i Kosovo. Prema tome, krajem 1995., i komandni eseloni i operativni kadrovi bili su spremni za eskalaciju islamističkih borbi na Kosovu. Zaista, kao što je gore rečeno, nasilje je provalilo početkom 1996.

Obnovljeni terorizam na Kosovu je dograbila Klintonova administracija kao izgovor za izrazito povećanje američkog uplitanja na Kosovu u prilog "ugnjetavanih Albanaca". Ovo mesanje je simbolizovano otvaranjem američkog Informativnog centra i diplomatskog ureda u Pristini 5. juna 1996. Nimalo slučajno, šef pregovaračkog tima Sjedinjenih Država za nekadašnju Jugoslaviju, Džon Kornblum, bio je taj koji je otvorio Informativni centar u Pristini, ističući tako politički značaj ovog događaja. U svom obraćanju javnosti, Kornblum je rekao da je otvaranje centra još jedan "dokaz stalnog zanimanja Sjedinjenih Država i brige za ljude ovog regiona".

Albanske vođe su brzo istakle politički aspekt ovog događaja i svoja očekivanja od Klintonove administracije. Na svečanosti otvaranja, Ibrahim Rugova je rekao da je to bio "istorijski dan za Kosovo i ljude koji tu žive". On se zahvalio predsedniku Bilu Klintonu i svim drugim američkim političarima koji su doprineli osnivanju centra na Kosovu. Džemal Mustafa, Rugovin savetnik za informacije, dodao je da je osnivanje američkog centra poslužilo kao "snazna potvrda priznanja i internacionalizacije kosovskog pitanja. Činjenica da Sjedinjene Države otvaraju svoj prvi ured u Pristini svedoci da su američko bavljenje, pomoć i zanimanje za Kosovo već postali prepoznatljivi i imaju karakter ozbiljnog i obavezujućeg institucionalizovanja". Edita Tahiri, predstavnik DLK za inostrane poslove, takođe je rekla da je "pitanje Kosova i Albanije priznato od vlasti Sjedinjenih Država".

Kako stvari stoje, kosovski Albanci su pridali previše pažnje odvažnom manevru balkanskog aspekta američke izborne politike Klintonove administracije. Ona ne brine o Albancima na Kosovu. Klintonova vlast je uznemirena zbog predsednika Milosevića koji je u sustini postupio po praktično svim naložima sporazuma Dejton-Pariz i ugovorima sa Sjedinjenim Državama. Budući da je demonizacija Srba poslužila kao opravdanje za američko prisustvo u Bosni i Hercegovini, javlja se hitna potreba u Beloj kući da se pronade neki drugi razlog da se nastavi demonizacija Srba i sukob sa novom Jugoslavijom: osuditi loše stanje kosovskih Albanaca.

Ipak, ovi događaji su drukčije iscitaniji na Balkanu. Zaista, Klintonova administracija je već stvorila očekivanja među albanskim vodstvom za krupnom intervencijom da se osigura nezavisnost Kosova. Zvaničnici u Makedoniji su već upozorili da kosovski Albanci "isčekuju novi Dejton". Kad oni shvate da se to neće dogoditi, biće to još jedna pobeda islamista i podsticaj za terorizam.

U međuvremenu, regionalna politika Sjedinjenih Država je usredsređena na demonizaciju Srba jer je to moralom opterećena tema koja, postojeći negativna (budući protiv Srba), ne zahtjeva od administracije da se s njom suoči i objašnjava činjenice. Uz to, stalna demonizacija Srba obezbjeđuje populističko objašnjenje jer Klintonova administracija ne živi prema obavezama naloženim u kontekstu sporazuma Dejton-Pariz.

Za Evropljane, koji slede vlastite vitalne i dugoročne interese, bosanska politika Klintonove administracije već se pokazuje kao sasvim podla lekcija. Evropljani su danas sve uvereniji da priče o saveznstvu i partnerstvu ne opstaju, da Sjedinjene Države neće oklevati da se ogluše ili naruse evropske vitalne interese ako se oni na bilo koji način budu kosili sa probitačnosću Klintonove izborne kampanje.

Uprkos dugoročnom štetnom uticaju Klintonove administracije na američko-zapadnoevropsko saveznstvo zbog vođenja prosarajevske politike, muslimanski svet nastavlja uporno da tvrdi da šta god da urade Sjedinjene Države to nije dovoljno. Za Sjedinjene Države je praktično nemoguće da smire muslimanski svet zato što je islamističko buđenje vere bitno antiameričko i zahteva uspostavljanje muslimanskog političkog poretka koji je u nepomirljivoj protivrecnosti s poretkom zapadnog sveta, uključujući i načela sporazuma Dejton-Pariz. Takvi izgledi ne odvrćaju Klintonovu administraciju od intenziviranja nastojanja da nametne prosarajevska rešenja u Bosni i Hercegovini. Njenom politikom dominiraju domaći politički motivi izborne godine. Dakle, nepraktičnost i lukavost bosanske politike ne zanimaju Klintonovu Belu kuću.

Druge svetske sile takođe izbliza motre zaokrete i obrte Klintonove administracije kao nagovestaje najskrovitijih karakternih crta američke politike. Spremno uočeni nesklad između deklarisanе američke politike i stvarnih akcija Klintonove administracije u Bosni igra glavnu ulogu u tome kako vlade sirom sveta temelje svoju politiku i diplomatiju naspram Sjedinjenih Država.

U globalnim razmerama, najvažnija je evolucija glavne strategije Moskve. Posle drugog i konačnog kruga ruskih predsedničkih izbora, početkom jula 1996., vlada predsednika Jeljcina će pojačati svoje aktivno praćenje i odbranu tradicionalnih i strateških interesa Rusije. Jeljcinov izbor generala Aleksandra Lebeda za svog vrhovnog zapovednika nacionalne bezbednosti pokazuje sve veće zanimanje Moskve za globalna i bezbednosna pitanja. Formulacija novog poretka u Evropi, a naročito grananje pomeranja NATO-a na istok, jedno je od najviših prioriteta s kojim se suočava tim Jeljcin-Lebed. Moskva smatra skorasnje razvoje na Balkanu za primer američkih aspiracija u Evropi: nastupajući trendovi koji se smatraju nacionalnom pretnjom za Rusku Federaciju. Aleksej Bogaturov i Viktor Kremenik, iz instituta Sjedinjenih Država i Kanade Ruske akademije nauka, objašnjavaju zabrinutost Moskve:

"Sustina nije u tome da li se zapadnoatlantska alijansa ustremila protiv Rusije politički ili pravno, već što strukturno i geopolitički njeno širenje nosi logiku razlaganja na etničke države prema zapadnom modelu - što je vrlo razorno po Rusiju - što se već pokazalo na Jugoslaviji, Čehoslovačkoj i nekadašnjem Sovjetskom Savezu. Komična - a u isto vreme i tragična - manifestacija ove logike jesu muslimansko-hrvatska i/ili srpska formacija u Bosni, čija je državnost beznadežno uništena."

Ruska nacionalna bezbednosna elita je rešena da obnovi neospornu rusku hegemoniju nad praktično citavim nekadašnjim Sovjetskim Savezom, i preko spleta ekonomskih odnosa i preko vojne moći. Tim Jeljcin-Lebed smatra uspon militantnog radikalnog Islama velikom dugoročnom pretnjom po Rusiju. Odraž islamističkog uspona u Bosni i Hercegovini, naročito upliv "Balkanaca" u Ceceniju i posledična islamizacija pobune, smatraju se pretnjom za rusku dugoročnu nacionalnu bezbednosnu postavku koju Moskva smatra da je sve teže tolerisati, a kamoli se s njom nagoditi. Prema tome, sledeći vlastite nacionalne bezbednosne interese, Moskva će zaostrići svoj stav u pronalazenju "mirovnog rešenja" za bosansko-hercegovačku krizu.

Zapravo, Rusija je tako zaključila da više ne može verovati uveravanjima Klintonove administracije da širenje NATO-a na istok i negovanje nekadašnjih sovjetskih republika (naročito Ukrajine) nemaju za cilj da obuzdaju i destabilizuju Rusiju. Zbog toga, Moskva se oseća prisiljenom da se usredsredi na suprotstavljanje usponu "pretnje" sa Zapada po cenu drugih prioriteta i obzira. Svesna islamističke eskalacije u ratu u Ceceniji, koriscenjem bosanskih efekata i uspona islamističkog bloka pod vodstvom Teherana, Rusija sklapa pakt s davolom da bi oslobodila stratešku pažnju Moskve da se pozabavi s evropskim izazovom. Strateški sporazum s Narodnom Republikom Kinom (NRK), sklopljen za vreme posete ruskog predsednika Borisa Jeljcina Beidingu aprila 1996., najvažniji je rezultat ove ruske politike. Moskva se sprema bilo da pobedi, bilo da izazove veliki sukob s usponom Islama u srcu Azije i

jugozapadne Azije. U svakom slucaju, posledicna konsolidacija ruske hegemonije na ovim vitalnim podrucjima Azije postace strateska nevolja za Zapad.

U meduvremenu, Beiding i njegovi najblizi saveznici, narocito kljucni clanovi Transazijske osovine, osecaju slabost i ranjivost Sjedinjenih Drzava. U ocekivanju sve vece upletenosti Amerike i njenog tonjenja u bosansko blato, opake zemlje su zudne i resene da iskoriste tu zaokupljenost Sjedinjenih Drzava da bi poboljsale svoj strateski položaj. Jos jednom ce uspon Transazijske osovine pod vodstvom Beidinga opustositi ekonomske odnose Sjedinjenih Drzava sa ekonomskim silama pacifickog ruba i ugroziti americki pristup naftnim rezervama Persijskog zaliva i Centralne Azije. Privreda Sjedinjenih Drzava, s kraja devedesetih, ne moze da apsorbuje ni jedno od ovih ocekivanja, a kamoli kombinaciju oba.

Tako je dugorocni rezultat bosanske politike Klintonove administracije, a narocito nametanja sporazuma Dejton-Pariz, narusavanje vitalnih i dugorocnih interesa Vasingtona. Bez ikakvog opipljivog strateskog postignuca, Klintonova administracija se vec otudila i narusila odnose sa svojim najblizim saveznicima i prijateljima. Istovremeno, Klintonova administracija nastavlja da pomaze i podupire neke od najgorih americkih neprijatelja. Sve u ime domace politike u godini izbora: davanje prioriteta koje nije izgubljeno u velikom broju svetskih prestonica.

A sta moze da pokaze Klintonova administracija predvidivom glasackom telu za tako veliku stratesku cenu?

Poslednja runda americke diplomatije samo je pogorsala situaciju. Posle susreta, 2. juna 1996., predsednika Tudmana, Izetbegovica i Milosevica s drzavnim sekretarom Sjedinjenih Drzava Vorenom Kristoferom u Zenevi, Zagreb je jedino mogao da odustane od odrzivosti koegzistencije s Izetbegovicem Sarajevom, a kamoli stalnog postojanja njihove "federacije".

Hrvatski zvanicnici su zakljucili da nema logike u stalnom naporu "da se ubrzava sprovođenje civilnog dela Dejtonskog sporazuma, koji se, uprkos nastojanjima medunarodne zajednice, suocava s propascu. Zvanicni Zagreb je ocajavao sto Klintonova administracija dosledno odbija da se suoci sa stvarnoscu u nekadasnjoj Jugoslaviji i umesto toga nastavlja svoju nesmanjenu kampanju demonizovanja Srba i progona "ratnih zlocinaca".

Sredinom juna, ljudi iz Zagreba su otvoreno osporavali od Sjedinjenih Drzava predvodeno medunarodno pripisivanje propasti sporazuma Dejton-Pariz nezavršenom "lovu" na srpske "ratne zlocince", narocito Radovana Karadzica. Ljudi iz Zagreba sada otvoreno iznose da je pitanje Karadzica uvek bilo alibi Klintonove administracije za propast njene bosanske politike. Dobro etablirani Goran Rosic objasnjava:

"Svako je - od medunarodne zajednice, preko Sjedinjenih Drzava i Karla Bilta, do zvanicnog Sarajeva - spreman da nade opravdanje za situaciju u Bosni i Hercegovini u cinjenici da Radovan Karadzic ostaje u vlasti, odnosno u apsolutnoj vlasti u Republici Srpskoj. To, medutim, nije cela istina. Od pre izvesnog vremena neki procesi su postali jasniji, a oni nas vode do zakljucka da je svaka strana nastojala da sve otvorenije izrazi svoje nezadovoljstvo mirovnim sporazumom i nekim od njegovih klauzula, otvoreno postavljajuci prepreke na putu implementacije."

Zaista, propast procesa Dejton-Pariz posledica je duboke pojave: ucvrscivanja samospoznaje tri glavna naroda koji zive u Bosni i Hercegovini. U leto 1996. nije bilo nikakve sumnje u resenost Sarajeva da se Bosna i Hercegovina islamizuje. U junu, Ejup Ganic je istakao islamisticki karakter nove Bosne i Hercegovine kao kljuc za njenu jedinstvenu ulogu predstavnika muslimanskog sveta u Evropi. "Mi smo deo Evrope i u njenom srcu. Nase prisustvo ovde bice pokazatelj kakva je interakcija Evrope sa muslimanskim svetom," objasnio je on. Konacno, dodao je, Bosanci "su takode reseni da zadrze svoj islamski identitet, a mi cemo nastojati da ojacamo taj identitet sveobuhvatno uvodeci arapski u nase poslove. Isto tako cemo poducavati o srpskim surovostima i masovnim istrebljenjima".

Ljudi iz Zagreba vide u tom trendu glavni cinilac propasti procesa Dejton-Pariz zbog montiranja otudenja izmedu bosanskih muslimana i hrvatskih katolika. Oni pripisuju sve vecu nepopustljivost Sarajeva "cinjenici da se islamizacija Bosne i Hercegovine sve otvorenije dogada". Pojacavanje procesa islamizacije jeste glavni cinilac za destabilizaciju Bosne i Hercegovine zbog njoj svojstvenog neprijateljstva i suprotstavljenih odnosa izmedu sarajevske islamisticke doktrine i hrisanstva.

Izrazavajuci stav zagrebacke elite, Goran Rosic najvise strahuje od sarajevskog hvatanja u kostac sa

razvijenom stvarnoscu u Bosni i Hercegovini. On zapaza da "bosnjacko-muslimansko vodstvo postepeno shvata da citava Bosna i Hercegovina postoji jos samo na papiru". Za domace potrebe, Sarajevo "podesava svoju politiku sve otvorenije prema ideji o cistoj bosnjackoj drzavi na teritoriji pod kontrolom Bosne i Hercegovine". U tome lezi potencijalni izvor erupcije sukoba.

Rosic objasnjava da Sarajevo jos nije odustalo od svoje zelje da podstakne veci vojni sukob izmedu IFOR-a, bosanskih Srba, pa cak i bosanskih Hrvata. "Alija Izetbegovic i njegovi saradnici su uveli novinu po kojoj oni izvrsu pritisak na srpski entitet (tu taktiku su koristili i u Stocu, isto tako) i povecaju napetost. Na organizovan nacin onda salju pripadnike svoje nacije u srpski entitet (Doboj, Prijedor, Brcko) i tako provociraju Srbe. U isto vreme oni testiraju odlucnost IFOR-a da stiti civile. Ti pokusaji su se do sada pokazali neuspesni. Njihova ucestalost ukazuje da se mogu dogoditi i gori incidenti, sto je verovatno i cilj takve 'politike'. Na isti nacin, oni vrse pritisak na medunarodnu zajednicu da omoguci masovan povratak u domovinu onih bosanskih muslimana koji su izbegli sirom sveta. Njihov povratak bi mogao da stvori kriticnu masu beskućnika i nezadovoljnika koja bi mogla da se izrodi u nove krize, kako u odnosima bosnjackih muslimana sa Republikom Srpskom, tako i sa njihovim (hrvatskim) partnerima unutar Federacije Bosne i Hercegovine." Skoro da je neizbezna posledicna navala islamistickog terorizma i diverzija sirom Bosne i Hercegovine.

Goran Rosic, prenoseci stav zvanicnog Zagreba, nema nimalo vedar pogled na Bosnu i Hercegovinu. "Imajuci sve to na umu, covek moze da zakljuci da takav pristup medunarodne zajednice Bosni i Hercegovini, i ponasanje bosnjacko-muslimanske i srpske strane, ukazuje da se Bosna i Hercegovina nalazi u ovom trenutku izmedu mira i rata. Ni jedno vitalno pitanje nije reseno, a iz dana u dan obnova borbi postaje sve izvesnija i izvesnija." Zagreb gubi nadu u medunarodnu zajednicu pod vodstvom Sjedinjenih Drzava, zakljucivsi da IFOR nije vise takva garancija mira kao sto je bila pre tri ili cetiri meseca i da se njegova uloga sve vise dovodi u sumnju". Ako su septembarske izbore nametnule Sjedinjene Drzave, one ce "cementirati podelu Bosne i Hercegovine".

Prema tome, Izetbegovicevo Sarajevo ce morati da se suoci sa protivrecnoscu izmedu stvarnosti male islamske zemlje neprijateljske i prema Hrvatima i Srbima, i iskrene i obnarodovane resenosti da ucvrsti, i silom ako bude neophodno, islamisticku kontrolu nad citavom Bosnom i Hercegovinom. Zagreb je uveren, ne bez valjanog razloga, da ce Izetbegovicevo Sarajevo izvesti ocajnicky pokusaj da "oslobodi" ostatak Bosne i Hercegovine pre nego prihvati stvarnost. Buduci rat ce se najverovatnije pretvoriti u regionalni rat kao sto je preokao Delic. Beograd je saglasan s tom procenom.

Zaista, u vreme kad ovo pisem, u leto 1996., Izetbegovicevo Sarajevo pojacava svoj napor da ucvrsti kontrolu nad citavom Bosnom i Hercegovinom svim sredstvima. Suoceno s izgledima od Sjedinjenih Drzava nametnutih izbora, Sarajevo pokusava da ukloni sa scene potencijalne protivnike Izetbegovica, kao sto se pokazalo u pokusajima ubistva Abdica i Silajdzica. Uz to, Sarajevo ne iskljucuje upotrebu sile da bi obezbedilo da Izetbegovic zadrzi vlast nad citavom Bosnom i Hercegovinom. "Ni jedan castan covek ne moze ostati nenaoruzan," nedavno je Izetbegovic rekao gradanima u Gorazdu. Razlog za ovu militarizaciju jeste da obezbedi da "jednog dana, citava Bosna bude oslobodena". To nije prazna prica. Od aprila 1996. general Delic i Vrhovno zapovednistvo bosanskih muslimana pripremaju se za takav rat, rat koji ukljucuje napad na americki kontingent IFOR-a da bi izazvao brzo povlacenje Sjedinjenih Drzava koje bi za sobom ostavile hrpu najsavremenijeg teskog naoruzanja americkih snaga.

Istovremeno, suocen s ostvarenjem cvrste resenosti Sjedinjenih Drzava da omoguce opstanak i sticanje vojnog primata Sarajeva, kao sto se videlo u iransko-bosanskom skandalu, Zagreb je resen da preokrene te trendove. Predsednik Tudman i njegovi najblizi saveznici su ocajni zbog strateskog rata koji nece biti voden protiv Hrvatske. Zagreb uvida da ce provokacija koja ce udaljiti Sjedinjene Drzave od Sarajeva, dok ce krivica biti pripisana muslimanima i/ili Srbima, ishoditi u pristanak Zapada na hrvatsko uzdizanje do regionalnog vode. Posledicno komadanje Bosne i Hercegovine izmedu Hrvatske i nove Jugoslavije jeste strateski imperativ za Zagreb. Stoga, mogucnost iznenadnog uspona u konvencionalnim vojnim mocima Bosne i Hercegovine nocna je mora za Zagreb: potencijalni izazov za njegove dugorocne planove i strategiju. Brzo ostvarenje vojnog razvoja bosanskih muslimana moglo bi da gurne Zagreb u preuranjeno i ishitreno sprovođenje njegovog plana za najgori slucaj: podsticanje regionalnog rata s uvlacenjem nove Jugoslavije. Ako se ne spreči, takav rat bi verovatno eskalirao i pretvorio se u evropski ili cak svetski rat.

U meduvremenu, Klintonova administracija nastavlja da insistira na nametanju Izetbegoviceve vlasti nad citavom Bosnom i Hercegovinom i, narocito, bosanskim Srbima. U svojim neprestanim nastojanjima da

podupru Sarajevo da zadrzi celovitu Bosnu i Hercegovinu putem demonizacije i unistenja bosanskih Srba, Klintonova administracija ostaje zaboravna ne samo prema kompleksnoj stvarnosti prethodne Jugoslavije iz sredine devedesetih godina, vec isto tako i prema istorijskoj verodostojnosti i lekcijama. U svom remekdelu iz 1941., Crno jagnje i sivi soko, napisanom posle njenih putovanja po Jugoslaviji 1937., Rebeka Vest je prepoznala odnose izmedu Srba i muslimana u Sarajevu kao odraz vaznije dinamike u Bosni: "Ovaj divni grad stalno govori o zaokupljenosti jednog drugim, o tome sta je Sloven, koji se nije dao nicim potkupiti, uzeo od Turcina, a ipak nikad nije bio pobeden, o neutazenoj gladi s kojom je Turcin zudeo kroz vekove da sebi potcini Slovena, iako Sloven nikada nije potcinjen, cak ni samom sebi."

ODABRANA BIBLIOGRAFIJA

Beleska o izvorima

Neki to zovu mir zasniva se najboljim delom na obimnom domacem materijalu sa svih strana umesanih u borbe u samoj prethodnoj Jugoslaviji, kao i iz Evrope (ukljucujuci i Rusiju), sa Bliskog Istoka, iz muslimanskog sveta i iz Severne Amerike. Ovaj materijal obuhvata telefonske izvestaje iz lokalnih i medunarodnih novinskih agencija, brojnih clanaka iz lokalnih dnevnih novina, casopisa, teleksa, snimaka radio i TV emisija lokalnih medija (uglavnom prevedenih od FBIS/JFRS vlade SAD); velike kolicine originalnog izvornog materijala pronadenog preko Interneta, kao i privatne zbirke od nekoliko hiljada knjiga, prirucnika i clanaka.

Uz to, autor je raspolagao jedinstvenom privatnom zbirkom primarnih izvora - uz originalne biltene, dokumenta i izvestaje - razvijenu kroz gotovo dvadesetogodisnje intenzivno istrazivanje. Stavise, autor je obavio obimne intervjuje i uspostavio veze s brojnim zvanicnicima, komandantima, emigrantima, dezerterima i na drugi nacin umesanim pojedincima sa svih strana. Ovaj sirok raspon izvora obrazuje jedinstvenu bazu podataka za strucnu analizu u pogledu tema koje se obraduju.

Odabrana bibliografija

Ovo su primarni izvori korisceni za pisanje knjige Neki to zovu mir. Oni predstavljaju samo delic razlicitog materijala konsultovanog tokom godina istrazivanja.

Novinske agencije

AFP (Francuska)

AIM (Nezavisan opozicioni servis u novoj Jugoslaviji)

ANATOLIA (Turska)

AP (SAD)

ATA (Albanija)

BETA (Jugoslavija)

BH PRESS (Bosanska vlada)

BINA (Beogradska, srpska sluzba)

DRINA (ad hoc, bosanska muslimanska sluzba iz dzepova istocne Bosne)

FONET (Srpska nezavisna sluzba)

HABENA (Bosansko-hrvatsko glasilo Herceg-Bosne)

HINA (Hrvatska)

INTERFAKS (Rusija)
IRNA (Iran)
ISA-PRESS (Sandzacka islamisticka sluzba bliska Sarajevu)
ISKRA (Krajiski Srbi)
ITAR-TASS (Rusija)
MAKPRES (Bivsa jugoslovenska republika Makedonija)
MENA (Egipat)
MONTENA-FADz (Nezavisna sluzba u Crnoj Gori)
ONASA (Islamisticka sluzba tesno povezana s bosanskom vladom)
Reuters (SAD/VB)
SIA (Srpska sluzba)
SRNA (Severna Bosna, organ Republike Srpske)
STA (Slovenija)
TANJUG (Jugoslavija)
TASS (SSSR)
TIKER (Beogradska nezavisna sluzba)
ZBIA (Abdicevo glasilo)
Glavni casopisi i dnevne novine

Beleška o autoru

Josef Bodanski je direktor za istrazivanja u Medunarodnom udruzenju za strateske studije, kao i direktor Kongresne grupe za terorizam i nekonvencionalno ratovanje u Predstavnickom domu Sjedinjenih Drzava. On je takode visi urednik za grupu publikacija Defense and Foreign Affairs. Autor je jos cetiri knjige (Meta Amerika, Teror, Kriza u Koreji i Ofanziva na Balkan: mogucnost rata vecih razmera kao posledica strane intervencije u Bosni i Hercegovini), kao i vise poglavlja knjiga, odrednica u International Military and Defense Encyclopedia, i brojnih clanaka u vise casopisa, ukljucujuci Global Affairs, Jane's Defence Njeekly, Defense and Foreign Affairs Strategic Policy i Business Week. Osamdesetih godina radio je kao visi savetnik za Ministarstvo odbrane i Ministarstvo spoljnih poslova Sjedinjenih Drzava.